

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS
AMERİKAN KIZ KOLEJİNDE DİN EĞİTİMİ VE MÜSLÜMAN
MEZUNLARIN FAALİYETLERİ (1871-1923)

KERİYME AYDOĞDU

250117036

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. Ayşe Zişan FURAT

İSTANBUL – 2022

ÖZ

AMERİKAN KIZ KOLEJİNDE DİN EĞİTİMİ VE MÜSLÜMAN MEZUNLARIN FAALİYETLERİ (1871-1923)

KERİME AYDOĞDU

Bu araştırma 19. yüzyılda İstanbul'da kurulan Amerikan Kız Kolejinin; Osmanlı kız eğitimi içerisindeki yeri, kurum yapısı, din eğitimi, eğitim öğretim programı ve Türk mezunlarının faaliyetlerini ortaya koymayı amaçlamıştır. Tarihsel araştırma yöntemi kullanılan çalışmada; Osmanlı devlet ve maârif salnameleri, koleje ait arşiv belgeleri ana kaynak olarak kullanılmıştır. Amerikan Kız Kolejinin aynı dönemde devlet tarafından açılmış kız okulları içerisindeki yerinin ortaya konması ve mukayesesi adına, birinci bölümde İstanbul'da orta öğretim düzeyinde eğitim veren devlet kız okulları değerlendirilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde Maârif-i Umûmiye Nizamnamesi'ne göre özel okullar kategorisinde olan Amerikan Kız Kolejindeki eğitim öğretim faaliyetlerinin anlaşılması için kolejin tarihi, müfredatı, öğrencileri, öğretim kadrosu ve din eğitimi yaklaşımı incelenmiştir. Koleje alternatif olabilecek kız okulları (kız rüşdiyeleri, kız sanayi mektepleri, inas idadileri, inas sultanileri, Dârümuallimât) ve Amerikan Kız Koleji değerlendirildikten sonra üçüncü bölümde; kolejden mezun Türk öğrencilerin hayatları ve mezuniyetleri sonrasındaki faaliyetleri ortaya konmuştur. Araştırma sonucunda Amerikan Kız Kolejinin devlet tarafından açılan kız okullarından farklılaştığı noktalar tespit edilmiştir. Kolejin, İstanbul'da yabancı dilde üst düzey eğitim veren, pek çok milletten öğrenciyi çatısı altında toplamış bir kurum olarak faaliyet gösterdiği, bununla birlikte kuruluşundan Cumhuriyet'e kadarki dönemde yapısında din eğitimine yer verdiği ve misyoner kimliğini muhafaza ettiği görülmüştür. Kolejden mezun Türk öğrenciler; farklı meslek dallarında topluma hizmet vermiş, Osmanlı ve Cumhuriyet döneminde pek çok konuda öncü isimlerden olmuştur. Ayrıca mezunların ülke içerisinde ve yurtdışında çeşitli çalışmalarda bulunmuş nitelikli kimseler oldukları sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Amerikan Kız Koleji, din eğitimi, Osmanlı Devleti'nde kız okulları, misyoner okulları, Türk eğitim tarihi

ABSTRACT

RELIGIOUS EDUCATION AT THE AMERICAN COLLEGE FOR GIRLS AT CONSTANTINOPLE AND MUSLIM GRADUATES ACTIVITIES

KERİYME AYDOĞDU

This research is based on the American College for Girls at Constantinople, which was established in Istanbul in the 19th century; it aimed to reveal its place in Ottoman girls' education, its institutional structure, religious education, education program and the activities of graduate Turkish students. I used historical research method in this work and main sources were college archives and Ottoman state and education annuals. In order to compare American College for Girls at Constantinople and state schools I examined girls' schools in Istanbul for intermediate education in the first section. In the second section I examined the history, curriculum, students, teaching staff and views on religious education of ACG that qualify as private school according to regulations of maârif-i umûmiye (ministry of public education) in order to understand the school's education activities. After I comparatively examined the American College for Girls at Constantinople and schools that can be alternative to it, in the third section I demonstrated the lives, publications and activities of Turkish ACG graduate's after they graduated. In conclusion I determined some points in which ACG and state schools differ. ACG is an institution that gave higher education in foreign languages and managed to gather many students from different backgrounds under its roof though until the founding of Republic of Turkey ACG have not lost its missionary identity and resumed giving a religious education. Turkish graduates of the ACG have served the public in many different areas, pioneered in many fields in Ottoman and Republic times, worked in the their homeland and foreign lands and it is determined that they have been qualified and good-natured people.

Keywords: American College for Girls, religious education, girls' schools in Ottoman State, missionary schools, Turkish education history

ÖNSÖZ

19. yüzyılda Amerikan misyonerler tarafından Osmanlı Devleti'nin pek çok bölgesinde açılan okullar, ülkedeki yabancı okullar içerisinde sayıca önemli bir yekunu tutmaktadır. Osmanlı topraklarında sayıları hızla artan bu okullardan bir kısmı kızların eğitimi için kurulmuştur. Osmanlı eğitim sistemi içerisinde özel okullar kategorisine dahil olan bu okulların eğitim faaliyetlerini nasıl yürüttüğü araştırma konumuzun belirlenmesinde etkili olmuştur. Çalışmanın sınırlılıkları ve konunun kapsamı sebebiyle misyonerler tarafından açılmış kız okullarından yalnızca biri araştırmanın konusu olarak belirlenmiştir. Bu doğrultuda Amerikan Kız Koleji; kuruluşundan bugüne hala eğitim faaliyetlerine devam etmesi, İstanbul'da açılmış olması ve müstakil bir kurum arşivine sahip olması sebebiyle tez çalışmamızın konusu olmuştur. Bu araştırma; misyoner birliğine bağlı kurulmuş ve Hristiyan din eğitimi anlayışı ile faaliyet gösteren Amerikan Kız Kolejinin Osmanlı kız eğitimindeki yerini, bu kolejden mezun olan Türk öğrencilerin hayatları ve faaliyetlerini ortaya koyma gayesiyle yürütülmüştür.

Tez konunun belirlenmesi ve sınırlandırılmasında yardımlarını esirgemeyen, tezimin her aşamasını titizlikle okuyarak değerlendiren danışman hocam Prof. Dr. Ayşe Zişan Furat'a teşekkür ederim. Zengin arşivi ve güler yüzlü çalışanlarıyla araştırmacılara kapısını açan İSAM idaresine, Boğaziçi Üniversitesi Arşiv ve Dokümantasyon Merkezi'nde Amerikan Kız Koleji'ne ait arşiv belgelerini incelemem için ilgi ve alakalarını eksik etmeyen Yonca Güneş Yücel ve Mina Çakmak hanımefendiye teşekkür ederim. Lisans sürecimden itibaren ilmi anlamda gelişmeme katkı sağlayan ve bana çok farklı ufuklar açan İlimler ve Sanatlar Merkezine (İSM), üzerimde emeği olan kendilerinden istifade ettiğim yazmakla bitiremeyeceğim tüm hocalarıma minnetlerimle.

Talibi olduğum ilim yolunda maddi manevi destekleriyle her zaman yanımda olan, tezimin düzenlenmesinde teknik bilgilerini esirgemeyen eşim Ahmet Yunus Aydoğdu'ya, varlığıyla hayatımı güzelleştiren kızım Sare Betül'e, tez yazım sürecinde desteklerini hiç esirgemeyen annelerim Hatice Çetin ve Kevser Aydoğdu'ya, İngilizce metinlerin anlaşılmasında yardımına koşan kardeşim Ömer

Sadık Aydoğdu'ya, üniversite hayatımın en güzel vakitlerini birlikte geçirdiğim sevgili Vefâ arkadaşlarıma, dualarıyla güzel dilekleriyle yanımda olan tüm aileme ve arkadaşlarıma teşekkür ederim. Çok küçük yaştan itibaren bana kendi sorumluluğumu üstlenmeyi öğretene, sevildiğimi ve sayıldığımı her daim hissettiren, üniversite hayatım boyunca tökezlediğim her anda elimden tutan, beni teşvik eden, önüme çıkan fırsatları değerlendirmemde her zaman destek olan, ömrünü eğitime ve insan yetiştirmeye adanmış babam merhum Cahit Çetin'e şükranlarımla.

KERİYME AYDOĞDU

İSTANBUL, 2022

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	II
ABSTRACT	IV
ÖNSÖZ	V
TABLolar LİSTESİ.....	X
GRAFİKLER LİSTESİ.....	XI
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	XII
KISALTMALAR LİSTESİ.....	XIII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

OSMANLI MODERNLEŞME DÖNEMİNDE KIZLARA YÖNELİK EĞİTİM KURUMLARI

1.1. Kız Rüşdiyeleri	12
1.1.1. Müfredat	14
1.1.2. Öğretim Kadrosu	17
1.1.3. Öğrenciler	18
1.2. Kız Sanayi Mektepleri	20
1.2.1. Müfredat	21
1.2.2. Öğretim Kadrosu	23
1.2.3. Öğrenciler	24
1.3. İnas İdadileri	26
1.3.1. Müfredat	26
1.3.2. Öğretim Kadrosu	28
1.3.3. Öğrenciler	28
1.4. İnas Sultanileri	29
1.4.1. Müfredat	30

1.4.2. Öğretim Kadrosu	33
1.4.3. Öğrenciler	34
1.5. Dârülmualimât	35
1.5.1. Müfredat	36
1.5.2. Öğretim Kadrosu	39
1.5.3. Öğrenciler	41

İKİNCİ BÖLÜM

AMERİKAN KIZ KOLEJİ

2.1. Kurumsal Tarihçesi	43
2.2. Kurumsal Yapı ve Programlar	46
2.3. Öğretim Anlayışı	49
2.4. Öğrenci Kabulü	50
2.5. Kolej Müfredatı	51
2.5.1. Hazırlık Kısmı Müfredatı	51
2.5.2. Kolej Kısmı Müfredatı	53
2.6. Amerikan Kız Kolejinde Eğitim Öğretim Uygulamaları	63
2.7. Öğretim Kadrosu	65
2.8. Öğrenciler	70
2.8.1. Türk Öğrenciler	74
2.9. Kolejde Ölçme Değerlendirme ve Diplomalar	75
2.10. Amerikan Kız Kolejinde Din Eğitimi	76
2.10.1. Din Dersleri	76
2.10.2. Dini Etkinlikler	78

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AMERİKAN KIZ KOLEJİNDEN MEZUN MÜSLÜMAN TÜRK ÖĞRENCİLER (1871-1923)

3.1. Hayatları	82
3.1.1. 1890 Mezunı Gülistan İsmet	82
3.1.2. 1901 Mezunı Halide Edib Adıvar	84

3.1.3. 1910 Mezunu Nazlı Halid Tengirşenk	89
3.1.4. 1914 Mezunu Belkıs Edib Boyar	91
3.1.5. 1914 Mezunu Nigar Edib Kıran	92
3.1.6. 1914 Mezunu Sabiha Nuri	92
3.1.7. 1915 Mezunu Semiha Vamık Dural	92
3.1.8. 1915 Mezunu Efzayış Yusuf Suat	93
3.1.9. 1916 Mezunu Safiye Ali Krekeler	94
3.1.10. 1916 Mezunu Mihri Beha Pektaş	96
3.1.11. 1916 Mezunu Hatice Zakir Erdilek	99
3.1.12. 1916 Mezunu Şükran Kemal	99
3.1.13. 1917 Mezunu Melahat Hüsamettin Gevher	100
3.1.14. 1917 Mezunu Semiha Sadık Rebah	101
3.1.15. 1917 Mezunu Nesteren Sadık Aygen	101
3.1.16. 1917 Mezunu Ayşe Seid	101
3.1.17. 1917 Mezunu Bedriye Veysi Bora	102
3.1.18. 1918 Mezunu Hayriye Ahmed Tunakan	102
3.1.19. 1918 Mezunu Hatice Ali Dereli	103
3.1.20. 1918 Mezunu Belkıs Asım Rona	103
3.1.21. 1918 Mezunu Mihrinaz İbrahim	104
3.1.22. 1919 Mezunu Mebruke Ahsen Sora	104
3.1.23. 1919 Mezunu Sabiha Ali Cenani	104
3.1.24. 1919 Mezunu Mebrure İbrahim Gönenc	105
3.1.25. 1920 Mezunu Selma Rıza Tevfik	105
3.1.26. 1920 Mezunu Nezihe Şevki Eren	106
3.1.27. 1920 Mezunu Advıye Muhtar	106
3.1.28. 1921 Mezunu Afife Nuru Nisa Asım	106
3.1.29. 1921 Mezunu Nezihe Lamia Tevfik Türegün	107
3.1.30. 1922 Mezunu Selma Ekrem	107
3.1.31. 1922 Mezunu Ulviye Bedii İsvan	109
3.1.32. 1922 Mezunu Fazıla Şevket Giz	110
3.1.33. 1922 Mezunu Seniha Fuat Pasin	110
3.2. Mezunların Aile Hayatı	111

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK MEZUNLARIN FAALİYETLERİ

4.1. Meslekî Faaliyetleri	113
4.2. Yayın Faaliyetleri	115
4.2.1. Gülistan İsmet	116
4.2.2. Halide Edib	117
4.2.3. Nazlı Halid	122
4.2.4. Belkıs Edib	123
4.2.5. Nigar Edib	123
4.2.6. Efzayış Yusuf Suat	123
4.2.7. Safiye Ali	126
4.2.8. Mihri Beha Pektaş	126
4.2.9. Hatice Zakir	127
4.2.10. Mebruke Ahsen Sora	128
4.2.11. Selma Ekrem	128
4.2.12. Fazıla Şevket	128
4.2.13. Seniha Fuat	129
4.2.14. Yayınların Genel Değerlendirmesi	129
4.3. Sivil Toplum ve Gönüllü Faaliyetleri	130
4.4. Türk Siyasetindeki Faaliyetleri	131
4.5. Uluslararası Faaliyetleri	131
4.6. Yurtdışında Yükseköğrenim Faaliyetleri	132
4.7. Türk Eğitim Hayatındaki Faaliyetleri	133
SONUÇ VE ÖNERİLER	136
KAYNAKÇA	144
EKLER	156

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1.1: Maârif-i Umûmiyye Nizamnâmesi'ne Göre Kız Rüşdiyeleri Ders Programı _____	14
Tablo 1.2: Maarif Salnamelerine Göre Kız Rüşdiyeleri Ders Programı _____	15
Tablo 1.3: 1316 (1898-1899) Yılı Maarif Salnamesine Göre Kız Sanayi Mektepleri Ders Programı _____	21
Tablo 1.4: İnas İdadisi Ders Programı 1330 (1911-12) _____	27
Tablo 1.5: İstanbul İnas İdadisi Öğrenci Sayıları _____	29
Tablo 1.6: İstanbul İnas Sultanileri _____	30
Tablo 1.7: İnas Sultanisi İbtidaiye Sınıfları 1914-1915 Yılı Ders Programı _____	31
Tablo 1.8: İnas Sultanisi Tâli Sınıflar 1914-1915 Yılı Ders Programı _____	31
Tablo 1.9: İstanbul İnas Sultanileri Öğretim Kadrosu _____	33
Tablo 1.10: Maârif-i Umûmiyye Nizamnâmesi'ne Göre Dârümuallimât Ders Programı _____	36
Tablo 1.11: 1316 (1898-1899) Yılı Maarif Salnamesine Göre Dârümuallimât Ders Programı _____	36
Tablo 2.1: 1899-1900 Yılı Hazırlık Kısmı Ders Programı _____	51
Tablo 2.2: 1913-1914 Yılı Hazırlık Kısmı Ders Programı _____	52
Tablo 2.3: 1889-1890 Kolej Kısmı Haftalık Ders Programı _____	54
Tablo 2.4: 1892-1893 Yılı Kolej Kısmına Yeni Eklenen Dersler _____	55
Tablo 2.5: Kolej Kısmına Eklenen Yeni Dersler (1896-1919) _____	55
Tablo 2.6: Kolejde Görev Yapan Öğretmenlerin Profili _____	66
Tablo 2.7: Amerikan Kız Kolejinde Öğrenci Sayıları (1871-1922) _____	70
Tablo 2.8: Amerikan Kız Kolejinde Uyuğa Göre Öğrenci Sayıları (1889-1919) _____	72
Tablo 3.1: Amerikan Kız Kolejinin Türk Mezunları (1871-1923) _____	82
Tablo 4.1: Türk Mezunların Meslek Dağılımı _____	113
Tablo 4.2: Mezunların Yayınları _____	115
Tablo 4.3: Mezunların Görev Yaptığı Okullar _____	133

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1.1: İstanbul Kız Rüşdiyeleri Sayısı (1859-1910)	13
Grafik 1.2: İstanbul Kız Rüşdiyeleri Öğretim Kadrosu (1870-1907)	17
Grafik 1.3: İstanbul Kız Rüşdiyeleri ve Öğrenci Sayısı (1869-1904)	19
Grafik 1.4: İstanbul Kız Sanayi Mektepleri Sayısı (1869-1908)	20
Grafik 1.5: İstanbul Kız Sanayi Mektepleri Öğretim Kadrosu (1887-1908)	23
Grafik 1.6: İstanbul Kız Sanayi Mektepleri ve Öğrenci Sayıları (1869-1904)	25
Grafik 1.7: İstanbul İnas Sultanileri Öğrenci Sayıları (1913-1923)	34
Grafik 1.8: Dârülmualimât Öğretim Kadrosu (1871-1908)	39
Grafik 1.9: Dârülmualimât Öğrenci Sayıları (1871-1921)	41
Grafik 2.1: Kolejdeki Öğretmen Sayısı (1889-1922)	68
Grafik 3.1: Mezunların Baba Meslekleri	111
Grafik 3.2: Mezun Eşlerinin Meslek Dağılımı	112

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1: Amerikan Kız Koleji Teşkilat Yapısı _____ 47

KISALTMALAR LİSTESİ

ACG	: Amerikan Kız Koleji
a.e.	: Aynı eser
a.g.e.	: Adı geçen eser
a.y.	: Aynı yer
Bkz.	: Bakınız
BOA	: Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi
BUADM	: Boğaziçi Üniversitesi Arşiv Dokümantasyon Merkezi
C.	: Cilt
CU-RBML	: Columbia University Rare Books and Manuscript Library
Çev.	: Çeviren
Der.	: Derleyen
Ed.	: Editör
h.	: Hicri
Haz.	: Hazırlayan
İ.ŞD	: İrade Şura-yı Devlet
MF.MGM	: Maârif Nezâreti Mekâtib-i Gayrimüslime ve Ecnebiye Müfettişliği
ör.	: Örneğin

s. : Sayfa

S. : Sayı

Sdl. : Sadeleştiren

ss. : Sayfa Sayısı

vb. : ve benzerleri

vd. : ve diğerleri

GİRİŞ

Tanzimat'tan önce Osmanlı Devleti'nde eğitim, sıbyan mektepleri ve daha ileri düzeyde eğitim veren medreseler etrafında şekillenmiştir. Tanzimat sonrasında başlayan modernleşme hareketleri doğrultusunda medrese dışındaki sivil eğitim, devlet eliyle kurumsallaştırılarak maarif bünyesinde konumlanmıştır. Eğitim kurumlarının yeniden yapılandırılması anlamına gelen bu süreçte 1860'lı yıllardan sonra sıbyan mekteplerinde verilen eğitimin yeterli olmadığı gerekçesiyle ilköğretim düzeyinde eğitim veren yeni mektepler açılmıştır.¹ Bu döneme kadar kız çocuklarının eğitimi, evlerde özel hocalardan aldıkları bireysel dersler ve sıbyan mektepleri ile sınırlı iken devletin eğitimi merkezileştirme ve standartlaştırma çabaları sonucunda açtığı yeni okullar, kızlara sıbyan mekteplerinden üst düzeyde eğitim alma imkânı sağlamıştır.² Bu doğrultuda açılan rüşdiyeler, modern kız okullarının ilk örneklerini oluşturmuştur. 1859 yılında Sultanahmet'te açılan ilk kız rüşdiyesi Cevri Kalfa İnas Rüşdiyesini ilk ve orta öğretim düzeyinde eğitim veren diğer kız okulları; kız rüşdiyeleri, kız sanayi mektepleri, Dârülmuallimât, inas idadileri ve sultanileri izlemiştir.³

Islahat Fermanı'nın yayınlanmasından sonra Osmanlı topraklarında yaşayan gayrimüslimlere okul açma hakkı tanınması ile gayrimüslim cemaatler tarafından pek çok okul açılmış ve bu okulların sayısı hızla artmıştır.⁴ Gayrimüslimlere tanınan bu hakkın yanı sıra 1869 tarihli Maârif-i Umûmiye Nizamnâmesi yayınlanana kadar Osmanlı topraklarında yabancıların okul açması hakkında hukuki bir düzenleme yapılmamıştır.⁵ Hukuki zemindeki bu boşluktan yararlanarak yabancı devletler

¹ Selçuk Akşin Somel, **Osmanlı'da Eğitimin Modernleşmesi (1839-1908) İslamlaşma, Otokrasi ve Disiplin**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2010, s. 22.

² Somel, **a.g.e.**, s. 26; Osmanlı Devleti'nde kızların eğitimi hakkında detaylı bilgi için bkz. Songül Keçeci Kurt, "Osmanlı Devleti'nde Kadınların Eğitimi (1839-1920)", Erzurum, Atatürk Üniversitesi, 2008; Yasemin Tümer Erdem, "II. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Kızların Eğitimi", İstanbul, Marmara Üniversitesi, 2007; Yasemin Tümer, "Tanzimat'tan Sonra Osmanlılarda Kızların Eğitimi (1839-1908)", İstanbul, Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 1999.

³ Uğur Ünal, **II. Meşrutiyet Öncesi Osmanlı Rüşdiyeleri (1897-1907)**, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 2015, s. 18.

⁴ Somel, **a.g.e.**, s. 68; M. Hidayet Vahapoğlu, **Osmanlı'dan Günümüze Azınlık ve Yabancı Okullar**, Ankara, Milli Eğitim Bakanlığı, 1997, s. 104.

⁵ Vahapoğlu, **Osmanlı'dan Günümüze Azınlık ve Yabancı Okullar**, s. 104.

tarafından izinsiz birçok okul açılmıştır.⁶ Nizamnamenin yayınlanmasından sonra 129. madde gereğince açılmış bu okullar; Osmanlı eğitim sisteminin bir parçası olarak özel okullar kategorisine dahil edilmiştir.

19. yüzyılda İstanbul başta olmak üzere Osmanlı topraklarında pek çok yerde açılan yabancı okulların sayısında önemli düzeyde artış göstermesiyle açılan yabancı okullar içerisinde Amerikan okulları nicelik bakımından öne çıkmıştır.⁷ Nitekim 1893 yılında ülkedeki 413 yabancı okulun 392'sini Amerikan misyoner okulları teşkil etmektedir.⁸ Osmanlı topraklarına ilk kez 1820 yılında ayak basan Amerikan misyonerleri ilk çalışmalarını İzmir'de başlatmıştır.⁹ Amerikan misyonerleri *American Board of Commissioners for Foreign Missions* (ABCFM)¹⁰ gibi çeşitli misyoner birliklerinin yardım ve desteğiyle Osmanlı Devleti'nde eğitim faaliyetlerine başlamış, yabancı devletlerle olan ilişkilerini, elçiler aracılığıyla alınan özel izinleri kullanarak pek çok okul kurmuştur.¹¹ Bu doğrultuda açtıkları okullar gayrimüslim ve Müslüman birçok öğrencinin eğitim aldığı kurumlar olarak Osmanlı topraklarında uzun yıllar faaliyet göstermiştir.

19. yüzyıl itibariyle yabancılar tarafından açılan bu okullar, Osmanlı Devleti'nde kız çocuklarının eğitimi için devlet tarafından açılan kız okullarının yanı sıra kızların eğitim alabileceği alternatif kurumlar olarak ortaya çıkmıştır. Osmanlı topraklarında sayıları hızla artan Amerikan okulları ise farklı milletlerden pek çok kıza eğitim vermiştir. Çoğunluğu misyoner birliklerin çabasıyla açılan, Hristiyan eğitimi anlayışıyla faaliyet gösteren Amerikan okullarına Müslüman kız öğrencilerin teveccühü bu okullarda eğitim öğretimin nasıl gerçekleştiği sorusunu beraberinde getirmiştir. Bu kapsamda araştırmamızın sınırlılıkları sebebiyle Amerikan misyoner

⁶ Vahapoğlu, a.g.e., s. 104-105.

⁷ İlber Ortaylı, "Osmanlı İmparatorluğunda Amerikan Okulları Üzerine Bazı Gözlemler", **Amme İdaresi Dergisi**, C. 14, No: 3, 1981, s. 88.

⁸ Gülbadi Alan, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Amerikan Protestan Okulları**, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 2015, s. XV; Şamil Mutlu, **Osmanlı Devleti'nde Misyoner Okulları**, İstanbul, Gökkuşbu Yayınları, 2005, s. 298.

⁹ Alan, a.g.e., s. 4.

¹⁰ 1810 yılında Boston'da kurulan Amerikan misyoner birliği, Osmanlı topraklarında faaliyet gösteren Amerikan misyoner birliklerinin ilki ve en aktif olanıdır. Bkz. Gülbadi Alan, **Osmanlı İmparatorluğunda Amerikan Protestan Okulları**, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 2015, s.3.

¹¹ Alan, a.g.e., s. 15-17.

okulları içerisinde İstanbul'da açılan, 1871'den bugüne eğitim-öğretime devam eden Amerikan Kız Koleji özelinde bir çalışma yürütülmüştür.

Amerikan Kız Koleji, ABCFM'in çatısı altında ayrı bir kurum olan Women's Board of Mission (WBM)¹² Misyoner Kadın Birliğine bağlı olarak 1871 yılında Gedikpaşa'da kiralık bir evde birkaç öğrenci ile eğitime başlamış, daha sonra Üsküdar'da alınan araziye taşınarak 1875'ten 1914'e kadar eğitime burada devam etmiştir.¹³ 1909 yılında WBM'den ayrılarak bağımsız bir kolej statüsü alan okul, farklı millet ve dinlerden yetiştirdiği öğrenciler ve verdiği mezunlar ile Osmanlı toplumunda kız çocuklarının eğitimine katkı sağlamış, Cumhuriyet döneminde de eğitim faaliyetlerine devam etmiştir.¹⁴

Araştırma kapsamında misyoner birliğine bağlı olarak kurulan, Hristiyan din eğitimi anlayışıyla faaliyet gösteren Amerikan Kız Kolejinde verilen eğitimin nasıl gerçekleştiği, uygulanan din eğitimi modelinin Müslüman mezunlar üzerindeki etkilerinin neler olduğu sorusuna cevap aranmıştır. Bu doğrultuda Türk mezunların hayatları ve faaliyetleri üzerinden yürütülen araştırmanın 1871'den beri İstanbul'da öğretim yapan yabancı bir okulun din eğitimi faaliyetlerinin gösterilmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Konunun sınırlılıkları sebebiyle çalışmamızda Amerikan Kız Kolejini (1871-1923) tarihleri arasında vermiş olduğu Türk mezunlar incelenmiştir. Bununla birlikte devlet tarafından İstanbul'da açılmış kız okullarının varlığına rağmen Müslüman öğrenciler tarafından neden tercih edilmediği sorusuna cevap bulmak adına, kolejle aynı dönemde eğitim veren kız okulları da değerlendirilmiştir.

Araştırmamızın konusu; Osmanlı eğitim sistemi içerisinde yabancı okullardan biri olan Amerikan Kız Koleji, kolejde verilen din eğitimi ve buradan mezun Türk öğrencilerin aldıkları eğitim doğrultusunda gerçekleştirdikleri

¹² 1868 yılında American Board misyoner birliği bünyesinde misyoner kadınların etkinliğini arttırmak gayesiyle kurulmuş örgüt. Bkz. Alan, **a.g.e.**, s.8

¹³ Mary Mills Patrick, **Bir Boğaziçi Macerası İstanbul Kız Koleji (1871-1924)**, İstanbul, Tez Yayınları, 2001, s. 31-36; May N. Fincancı, **The Story of Robert College: Old and New 1863-1982**, Redhouse Press, 1983, s. 41.

¹⁴ Mary Mills Patrick, **Son Sultanların İstanbul'unda Siyaset Modernleşme Yabancı Okullar**, İstanbul, Dergah Yayınları, 2009, s. 211.

faaliyetlerin incelenmesidir. Bir misyoner okulu olarak kurulan Amerikan Kız Kolejindeki eğitim anlayışının ve din eğitiminin ortaya konması, kolejin aynı dönem açılmış devlet kız okullarından farklılaştığı hususların gösterilmesi ve Türk mezunlarının Osmanlı ve Cumhuriyet dönemi toplumunda ne gibi faaliyetlerde bulunduğu çalışmanın amacını oluşturmaktadır.

Kurum tarihi içerisinde Amerikan Kız Koleji, pek çok millettten öğrenciye eğitim vermiştir. Kolejde okuyan ilk Türk öğrencilere ise 1889 yılına ait kayıtlarda rastlanmıştır. Bu tarihten Cumhuriyet'e kadar geçen süreçte elde edilen arşiv bilgilerinden 250 Türk öğrencinin kayıt bilgisine ulaşılmıştır. 1890 yılında ilk Türk mezununu veren kolejden Cumhuriyet'e kadar toplam 33 Türk kız öğrenci mezun olduğu tespit edilmiştir. İstanbul'da devlet tarafından açılmış kız okullarının varlığına rağmen misyoner okulu olan ve Hristiyan din eğitimi anlayışına bağlı kalarak eğitim yapan Amerikan Kız Kolejini tercih eden Türk öğrencilerin mezuniyetleri sonrasında; yaşadıkları toplumda hangi konumda bulunduğunu göstermek ve bireysel hayatları üzerinden kolejin eğitim anlayışının Türk kızları üzerindeki etkisini ortaya koymak çalışmanın önemini oluşturmaktadır.

Araştırmanın geçmişe ait bir konu olması, çalışmanın sınırlandırılması, elde edilen verilerin yeniden değerlendirilmesi ve analiz edilmesi açısından tarihsel araştırma yönteminin kullanılması uygun görülmüş. Çalışmada konu ile ilgili birincil kaynaklardan istifade edilmiş ayrıca araştırmanın kapsamında yararlı görülen ikincil kaynaklara da başvurulmuştur. Bu doğrultuda:

- İstanbul'da açılmış umumi kız okulları hakkındaki bilgiler için devlet salnamelerinden ve maarif salnamelerinden yararlanılmış elde edilen veriler ilgili bölümlerde tablolar üzerinde de gösterilmiştir.

- Amerikan Kız Kolejine dair yürütülen çalışmada ise 2016 yılında Boğaziçi Üniversitesinin yapmış olduğu protokol neticesinde Boğaziçi Üniversitesi Arşiv ve Dokümantasyon Merkezi arşivine kazandırılan Columbia University Rare Books and Manuscript Libraryde bulunan American College for Girls kategorisindeki arşiv belgeleri incelenmiştir. Kolejine bağlı olduğu Kadın Misyoner Birliği Woman's Board of Missions tarafından 1873-1922 senelerine ait yıllık

raporlardan oluşan **Life and Light** serisi ve American Board of Commissioners for Foreign Missions tarafından 1821-1934 yıllarında misyoner birliğinin faaliyetlerinin yayınlandığı **the Missionary Herald** serisi taranmış, koleje ve mezunlara ait veriler değerlendirilmiştir. Ayrıca Türk mezunların koleje dair görüşlerini içeren yayınlarından faydalanılmıştır.

- Araştırma kapsamında kolejde öğretmenlik yapmış kişilerin çalışmalarına başvurulmuştur. Amerikan Kız Kolejinin uzun yıllar müdüreliğini yapmış Mary Mills Patrick'in kaleme aldığı, Türkçe'ye **Bir Boğaziçi Macerası İstanbul Kız Koleji (1871-1924)**¹⁵ ve **Son Sultanların İstanbul'unda Siyaset Modernleşme Yabancı Okullar**¹⁶ olarak çevrilen iki eserden yararlanılmıştır. Yine kolejin öğretim kadrosundaki hocalardan biri olan Hester Donaldson Jenkins tarafından kaleme alınmış ve Türkçe'ye **Robert Kolej'in Kızları: Misyonerlik, Feminizm, Yabancı Okullar**¹⁷ isimli eserden de istifade edilmiştir.

- Kolejin Türk mezunlarının tespit edilmesinde; İstanbul Amerikan Kolejleri Mezunları Derneği tarafından yayınlanan **Who is Who in the RC-ACG Alumni Community RC-ACG Mezunlar Topluluğunda Kim Kimdir?**¹⁸ başlıklı iki ciltlik esere başvurulmuştur.

- Mezun Türk öğrencilerin hayatlarına dair bilgilere ulaşmak için öncelikle yukarıda bahsi geçen Columbia Üniversitesi kütüphanesinde bulunan koleje ait arşive, ayrıca Boğaziçi Üniversitesi Arşiv ve Dokümantasyon Merkezi bünyesinde Amerikan Kız Koleji'ne ait Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı ve Cumhuriyet Arşivleri'nden derlenen belgelere başvurulmuştur.

- Mezun öğrencilere ait yayınların tespit edilmesinde arşiv belgeleri haricinde Osmanlı kadın mecmuaları taranmış, ilgili bölümlerde mezunların yazılarına yer verilmiştir.

¹⁵ Patrick, **Bir Boğaziçi Macerası İstanbul Kız Koleji (1871-1924)**.

¹⁶ Patrick, **Son Sultanların İstanbul'unda Siyaset Modernleşme Yabancı Okullar**.

¹⁷ Hester Donaldson Jenkins, **Robert Kolej'in Kızları: Misyonerlik, Feminizm, Yabancı okullar**, İstanbul, Dergah Yayınları, 2008.

¹⁸ **Who is Who in the RC-ACG Alumni Community RC-ACG Mezunlar Topluluğunda Kim Kimdir?**, İstanbul, İstanbul Amerikan Kolejleri Mezunları Derneği, 1985.

Araştırma çerçevesinde yapılan literatür taramasında konu ile ilgili mevcut çalışmalar değerlendirilmiş, bu doğrultuda öncelikle Amerikan Kız Kolejini konu edinen çalışmalar incelenmiştir. Amerikan Robert Kolejinde tarih öğretmenliği yapmış Recep Ülke tarafından kaleme alınan, Amerikan Kız Koleji hakkında yapılmış müstakil çalışmaların ilki kabul edilen **İstanbul Amerikan Kolejinin Tarihçesi Kız ve Erkek Kısımları**¹⁹ başlıklı eserde Amerikan Kız Kolejinin tarihi muhtasar bir şekilde incelenmiş ve ders programlarına yer verilmiştir.

Baykal Biçer tarafından hazırlanan “Amerikan Kolejleri ve Bu Kolejlerin Türk Toplum Yapısına Sosyo-Kültürel Etkileri”²⁰ başlıklı doktora tezinde; sekiz Amerikan koleji eğitim öğretim, öğrenci profili, öğretim kadrosu ve yönetim yapıları açısından incelenmiştir. Sekiz okuldan biri olan İstanbul Amerikan Kız Kolejine ilişkin bölüm çok detaylı değildir. Bununla birlikte Türk toplumuna sosya-kültürel etkiler başlığı altında kolejden mezun bazı öğrencilerin etkinliklerine dair bilgi verilmiştir.

Ayşe Aksu tarafından yayınlanan “Amerikalı Misyonerlerin Osmanlı Anadolu’sundaki Eğitim Faaliyetleri (1820-1900) ve Bunun Osmanlı Toplum Yapısına Etkileri”²¹ başlıklı doktora tezinde Amerikan Kız Kolejinde eğitim öğretim uygulamaları, akademik kadro ve öğrenciler hakkında muhtasar bilgi verilmiştir.

Ayşe Köse’nin “Yabancı Okullarda Kızların Din Eğitimi (Arnavutköy Amerikan Kız Koleji Örneği)”²² başlıklı yüksek lisans tezi Amerikan Kız Koleji hakkında hazırlanmış en kapsamlı çalışmadır. Kolejin tarihçesi ve din eğitim-öğretimine dair detaylı bilgilerin verildiği eserde Türk mezunlarından bazıları hakkında bilgi verilmiştir. Tez konumuzun belirlenmesinde ve Türk mezunlar üzerine çalışma yapmamızda bu araştırmanın önerileri yol gösterici olmuştur. Ancak yazım yılı itibariyle tezde Boğaziçi Üniversitesi Arşiv ve Dökümantasyon Merkezi

¹⁹ Recep Ülke, **İstanbul Amerikan Kolejinin Tarihçesi: Kız ve Erkek Kısımları**, İstanbul, Yeni Matbaa, 1956.

²⁰ Baykal Biçer, “Amerikan Kolejleri ve Bu Kolejlerin Türk Toplum Yapısına Sosyo-Kültürel Etkileri”, Gazi Üniversitesi, Doktora Tezi, 2010.

²¹ Ayşe Aksu, “Amerikalı Misyonerlerin Osmanlı Anadolu’sundaki Eğitim Faaliyetleri (1820-1900) ve Bunun Osmanlı Toplum Yapısına Etkileri”, İstanbul, Marmara Üniversitesi, Doktora Tezi, 2010.

²² Ayşe Köse, “Yabancı Okullarda Kızların Din Eğitimi (Arnavutköy Amerikan Kız Koleji Örneği)”, Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2003.

tarafından kullanıma açılan Columbia Üniversitesi'nin Amerikan Kız Koleji'ne ait arşiv belgelerine yer verilmemektedir.

Amerikan Kız Koleji hakkında yapılmış son çalışmalardan biri ise Ediz Kırkağaçlıoğlu tarafından kaleme alınan “Osmanlı İmparatorluğu’ndan Türkiye Cumhuriyeti’ne Uzanan Bir Okulun Hikayesi: İstanbul Amerikan Kız Koleji (1871-1932)” başlıklı yüksek lisans tezidir. Kolejin arşiv belgeleri esas alınarak hazırlanan bu çalışmada ağırlıklı okulun ders programları üzerinde durulmuş, öğretim kadrosu ve öğrenciler hakkında muhtasar bilgi verilmiştir.

Kolejden mezun Türk öğrenciler hakkında yapılmış çalışmalara bakıldığında; Erdoğan Keskinçilic tarafından kaleme alınan “Üsküdar Amerikan Kız Kolejinde Türk Öğrenciler”²³ başlıklı sempozyum bildirisinde kolejin Türk mezunlarından bazılarına dair bilgilere yer verildiği görülmektedir. Çalışmanın kaynaklarının büyük bir kısmını Osmanlı arşiv belgeleri oluşturmaktadır. Ancak yapılan araştırma kapsamında kolejden mezun Türk öğrencilerin sayısının bu çalışmada zikredilenden daha fazla olduğu tespit edilmiştir.

Mezunlara dair bilgi veren bir diğer çalışma, Ayşe Özlem Özpala'nın “Gender and Identity Construction at the American College for Girls in İstanbul in Late-Ottoman and Early-Republican Era”²⁴ başlıklı yüksek lisans tezidir. Amerikan Kız Kolejinde toplumsal cinsiyet ve kimlik inşasını; Osmanlı dönemi mezunlarından Halide Edib, Cumhuriyet dönemi mezunlarından Yıldız Sertel örnekleri üzerinden inceleyen bu çalışma bazı Türk mezunlar hakkında muhtasar bilgi vermektedir.

Kolejin Türk mezunları hakkında yapılmış müstakil çalışmaların en kapsamlısı ise Fatma Acun'un kaleme aldığı “Arnavutköy Amerikan Kız Koleji Mezunları ve Meşhurları”²⁵ isimli makaledir. Bu çalışmada kolejin Osmanlı dönemi Türk mezunlarının tamamı incelemiş ve mezunların hayatları hakkında kolejin

²³ Erdoğan Keskinçilic, “Üsküdar Amerikan Kız Kolejinde Türk Öğrenciler”, **Uluslararası Üsküdar Sempozyumu VI**, 2008, s. 541-552.

²⁴ Ayşe Özlem Özpala, “Gender and Identity Construction at the American College for Girls in İstanbul in Late-Ottoman and Early-Republican Era”, Bilgi Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2017.

²⁵ Fatma Acun, “Arnavutköy Amerikan Kız Koleji Mezunları ve Meşhurları”, **Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi**, No: 22, 2015, s. 417-442.

arşivinden yararlanarak bilgiler verilmiştir. Ancak makalede mezunlar detaylı bir şekilde incelenememiştir. Bununla birlikte Acun'un tespit ettiği Osmanlı dönemi Türk mezun sayısı 24 iken yapılan araştırmada bu sayının 33 kişi olduğu görülmüştür.

Konuya yönelik yapılan çalışmalarda kolejin Türk mezunlarının müstakil olarak konu edinen çalışmaların da mevcut olduğu görülmektedir. Gülşah Sarı tarafından “Gülistan İsmet ve Hanımlara Mahsus Gazete'deki Faaliyetleri”²⁶ başlığıyla hazırlanmış yüksek lisans tezinde kolejin ilk mezunu Gülistan Hanım'ın hayatı ve yayınları hakkında detaylı bilgilere yer verilmiştir.

Kolejin bir diğer mezunu Halide Edib hakkında yapılmış pek çok çalışma vardır. Bunlardan bazıları Edib'in hayatını konu edinmiş, bazıları yayınlarına yönelik hazırlanmıştır. Araştırma kapsamında Edib'in kendi otobiyografileri dışında; İnci Enginün'ün kaleme aldığı **Halide Edib Adıvar**²⁷, İpek Çalışlar tarafından biyografi olarak hazırlanmış **Halide Edib Biyografisine Sığmayan Kadın**²⁸, Merve Balcı tarafından hazırlanan “Halide Edip Adıvar'ın Yazıları (1897-1925) Üzerine Bir İnceleme” başlıklı yüksek lisans tezi, H. Mustafa Kazıcı'nın Halide Edib'in akşam gazetesinde kaleme aldığı yazılarını incelediği “Halide Edib Adıvar'ın Akşam Gazetesindeki Yazıları (1946-1951) Metin-İnceleme”²⁹ yüksek lisans tezinden istifade edilmiştir. Yine kolej mezunlarından milletvekili olan iki kişinin hayatına değinen “Türkiye’de Kadın Haklarının Siyasi Gelişimi (1923-1950)”³⁰ isimli yüksek lisans tezinden, bir başka mezun Selma Ekrem'in hayatını otobiyografisi üzerinden ele almış Kutluğhan Soyubol'un hazırladığı “A Tale of Two Women: Ishimoto Shidzue and Selma Ekrem, A Study On Missionary Feminism and Women's Education”³¹ başlıklı yüksek lisans tezinde kolej mezunlarından bazılarının hayatları ve yayınları hakkında bilgiler yer almaktadır.

²⁶ Gülşah Sarı, “Gülistan İsmet ve Hanımlara Mahsus Gazete'deki Faaliyetleri”, Kocaeli Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2019.

²⁷ İnci Enginün, **Halide Edib Adıvar**, C. VIII, 269 s., Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1989.

²⁸ İpek Çalışlar, **Halide Edib Biyografisine Sığmayan Kadın**, C. XII, Everest Yayınları, 2010.

²⁹ H. Mustafa Kazıcı, “Halide Edib Adıvar'ın Akşam Gazetesindeki Yazıları (1946-1951) Metin-İnceleme”, İstanbul Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2016.

³⁰ Muhammet Yıldız, “Türkiye’de Kadın Haklarının Siyasi Gelişimi (1923-1950)”, Atatürk Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2012.

³¹ Kutluğhan Soyubol, “A Tale of Two Women: Ishimoto Shidzue and Selma Ekrem, A Study On Missionary Feminism and Women's Education”, Boğaziçi Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2007.

Yapılan araştırmalar ve elde edilen kaynaklar neticesinde konu kapsamında incelenen Amerikan Kız Kolejinden mezun Türk öğrencilerin bütünü hakkında yapılmış iki makaleye erişilmiştir. Bununla birlikte literatür taramasında mezunlardan bazılarının müstakil olarak ele alındığı çalışmalar tespit edilmiştir. Araştırma kapsamında bu kaynaklardan istifade edilmiş, ancak konuya dair daha kapsamlı bir çalışmanın gerekliliği ortaya çıkmıştır. Çalışmamızda; Amerikan Kız Kolejini tarihi ve eğitim sisteminin bir bütün olarak değeriendirilmesi, kolejde yürütölen din eğitimi çalışmalarının ve Osmanlı döneminde mezun olan Türk öğrencilerin tamamının hayatları ve faaliyetlerinin incelenmesi sebebiyle alanyazındaki boşluğun doldurmasına katkı sağlayacağı düşünölmektedir.

Araştırma kapsamında; Amerikan Kız Koleji ve mezunları ele alınmadan önce birinci bölümde kolejin eğitim faaliyetlerini sürdürdüğü dönemde İstanbul'daki devlet okullarında kızların eğitiminin nasıl geręekleřtięi ortaya konacak, bu doğrultuda okulların tarihi, müfredatı, öğretim kadrosu ve öğrencileri incelenecektir.

Çalışmanın ikinci bölümünde yabancı okullardan biri olan Amerikan Kız Kolejinde nasıl bir eğitim verildiğinin anlaşılması adına okulun tarihçesi, kurum yapısı, müfredatı, öğretim kadrosu, öğrenci dağılımları incelenecektir. Ayrıca bir misyoner okulu olarak kurulan kolejin Hristiyan din eğitimine bağlı kalarak faaliyet gösterdiği misyoner raporları üzerinden ortaya konacak, din dersleri ve yürütölen dini çalışmalar değeriendirilecektir. Amerikan Kız Kolejini eğitim sistemi ve Hristiyanlık misyonuna dair edinilen bilgilerden sonra üçüncü bölümde mezun Türk öğrencilerin hayatları ele alınacak, zihin dünyaları ve düşüncelerini anlamak adına yayınları incelenecektir. Son bölümde ise mezunların eğitimleri sonrasındaki faaliyetleri değeriendirilecektir.

Yürütölen araştırma ile Osmanlı döneminde açılmış yabancı okullardan biri olan Amerikan Kız Kolejini Türk eğitim tarihindeki yerini ortaya konması ve kolejde verilen Hristiyan din eğitimi anlayışının mezun Müslöman kız öğrenciler üzerinde nasıl bir etki bıraktığının anlaşılmasına katkı sağlayacağı düşünölmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

OSMANLI MODERNLEŞME DÖNEMİNDE KIZLARA

YÖNELİK EĞİTİM KURUMLARI

Çalışmanın bu bölümünde öncelikle Amerikan Kız Kolejinin kurulduğu 19.yüzyılda Osmanlı eğitim sisteminin temel özellikleri, kız çocuklarının eğitiminin ne şekilde konumlandığı sorularına cevap aranmıştır. Bu doğrultuda kızların eğitiminin devlet okullarında nasıl gerçekleştiği Amerikan Kız Koleji ile aynı dönemde İstanbul’da açılmış umumi kız okulları üzerinden incelenmiştir.

Osmanlı Devleti’nde Tanzimat’tan önce başlayan yenileşme hareketleri, 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra eğitim alanında belirgin etkilerini göstermeye başlamıştır.³² 1839 yılında ilan edilen Tanzimat Fermanı’ndan sonra eğitimde gerçekleştirilmek istenen ıslahatları yerine getirmek amacıyla Meclis-i Muvakkat kurulmuştur.³³ Bu meclisin yayınladığı 1845 tarihli layihada öğretim kademeleri, okulların kuruluşu ve teşkilatına dair düzenlemelerin yapılması ve bunların bir nizama bağlanması uygun görülmüştür.³⁴ 1846 yılında alınan karara göre maarifle ilgili meseleleri inceleyip gerekli yenilikleri yapmak üzere Meclis-i Maârif-i Umûmiye oluşturulmuştur.³⁵

Meclis-i Maârifin aldığı kararları icra yetkisi olmaması sebebiyle 1847 yılında Mekâtib-i Umûmiye Nezâreti kurulmuştur. Nezâret’in kurulması sırasında alınan kararlarla umumi okullar üç kademeye ayrılmış ve okullara dair bazı esaslar belirlenmiştir.³⁶ Alınan kararlar sonucunda 1848 yılında İstanbul’da beş rüşdiye mektebi, Dârümuallimin, 1850’de Dârülmaârif gibi yeni okullar açılmıştır.³⁷ Maarif alanında daha kapsamlı çalışmaların yapılmasına duyulan ihtiyaç neticesinde 1857

³² Bayram Kodaman, **Abdulhamid Devri Eğitim Sistemi**, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 1988, s. 1.

³³ Faik Reşit Unat, **Türkiye Eğitim Sisteminin Gelişmesine Tarihi Bir Bakış**, C. XI, Ankara, Milli Eğitim Bakanlığı, 1964, s. 18.

³⁴ Mahmud Cevad İbnü’ş-Şeyh Nafı, **Maarif-i Umumiye Nezareti Tarihçe-i Teşkilat ve İcraatı: XIX. Asır Osmanlı Maarif Tarihi**, C. XLIX, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 2001, s. 27-28.

³⁵ Kodaman, **a.g.e.**, s.11.

³⁶ Unat, **a.g.e.**, s. 32; Kodaman, **a.g.e.**, s. 12.

³⁷ Kodaman, **a.g.e.**, s. 14.

yılında Maârif-i Umûmiye Nezâreti kurulmuştur.³⁸ Nezâret bünyesinde; 1859 yılında kız rüşdiyesinin açılması, 1864'te sıbyan ve rüşdiye mekteplerindeki hususları müzakere etmek üzere komisyonların kurulması, 1865'te tercüme cemiyetinin açılması gibi eğitimde yenileşme hareketleri doğrultusunda müstakil adımlar atılmıştır.³⁹ Ancak 1869 senesinde Maârif-i Umûmiye Nizamnâmesi yayınlanana kadar Nezâret tarafından eğitim sisteminin teşkilatı ve eğitim kurumlarına yönelik kapsamlı bir çalışma yapılmamıştır.

1845 yılında yayınlanan ferman ile halkın eğitimine olan ihtiyaç vurgulanmış, bunun için gerekli okulların kurulmasının gerekliliği ifade edilmiştir.⁴⁰ Halkın eğitimi sıbyan mektepleri ve medreselerde sürdürülürken; rüşdiyeler, Dârümuallimîn gibi yeni açılan okullarla geleneksel eğitim kurumlarının dışına çıkmıştır.⁴¹ Kademe kademe açılan yeni okullarla birbirini tamamlayan bir eğitim sistemi oluşturulmaya çalışılmıştır.⁴² Bu doğrultuda eğitimde yenileşme hareketleri kapsamında kurulan yeni sivil okullarda sınıf sistemi uygulamalarına geçilmesi, okul türlerine göre müfredat ve ders kitaplarında standartlaşmaya gidilmesi gibi farklı adımlar atılmıştır.⁴³

Osmanlı Devleti'nde 19. yüzyılda eğitimde yapılan yenilikler ve gelişmeler böyle bir seyir alırken kız çocukları 1859 yılında Sultanahmet'de ilk kız rüşdiyesi açılana kadar yalnız sıbyan mekteplerinde eğitim almaktaydı.⁴⁴ Bunun dışında ebeveynlerinin şahsi gayretleriyle özel dersler alma imkânı bulan kız öğrenciler ilk eğitimlerini evlerinde tamamlarken böyle bir olanağa sahip olmayan öğrenciler ise 5-6 yaşlarında gittikleri sıbyan mekteplerinde temel dini bilgiler ve okuma yazma öğrenmekteydi.⁴⁵ 1278/1862 *Takvîm-i Vakayî*'de yayınlanan ilanda; ilim öğrenmenin kadınlar için de farz olması, dinin emir ve yasaklarının öğrenilmesinin gerekliliği

³⁸ İbnü's-Şeyh Nafi, **a.g.e.**, s. 58.

³⁹ Kodaman, **a.g.e.**, s. 18-19.

⁴⁰ Somel, **a.g.e.**, s. 60.

⁴¹ **A.e.**, s. 64-65.

⁴² İlhan Tekeli, Selim İlkin, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Eğitim ve Bilgi Üretim Sisteminin Oluşumu ve Dönüşümü**, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 1993, s. 67.

⁴³ Somel, **a.g.e.**, s. 38-40.

⁴⁴ BOA, İ.ŞD., h. 21.01.1286, 14/637; Erdem, "II. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Kızların Eğitimi", s. 174.

⁴⁵ Tümer, **a.g.e.**, s. 29.

gibi sebeplerle açılan kız okuluna ailelerin kızlarını göndermeleri için teşvik edildiği görülmektedir.⁴⁶ Bununla birlikte 1869 yılına kadar İstanbul’da yeni bir kız rüşdiyesi açılmamış, kız okullarına yönelik herhangi bir girişime rastlanmamıştır. Bu duruma açılan kız okuluna gösterilen talebin az olmasının etki ettiği düşünülmektedir. 1869 yılında yayınlanan *Maârif-i Umûmiye Nizamnâmesi* ile yapılan düzenlemeler sonucunda kız okullarının sınıflandırılması ve mahiyetine dair detaylı bir teşkilatlandırma yapılmış ve bu tarihten sonra Osmanlı’da kız eğitimi sistemli bir yapı kazanmıştır.⁴⁷ İstanbul’daki ilk kız rüşdiyesinden sonra mekâtib-i umûmiye dahilinde kızlara yönelik orta öğretim düzeyinde eğitim veren rüşdiyelerin sayısı artmış; kız sanayi mektepleri, idadiler, sultaniler ve kız rüşdiyelerine öğretmen yetiştirme gayesiyle Dârümuallimât açılmıştır. Bu okullar Osmanlı Devleti’nin yıkılışına kadar kızların eğitim gördüğü kurumlar olarak faaliyet göstermiştir.

Araştırma kapsamında bu bölümde; kolejle aynı dönemde açılmış kız okullarından sıbyan mektepleri ve yüksek öğretim kurumu olan İnas Darülfünunu dışında ortaöğretim düzeyinde faaliyet gösteren kız rüşdiyeleri, kız sanayi mektepleri, inas idadisi, inas sultanileri ve Dârümuallimat incelenmiştir.

1.1. Kız Rüşdiyeleri

Osmanlı Devleti’nde kızların sıbyan mekteplerinden mezun olduktan sonra eğitim alabilme imkânı ilk kez, Sultan Abdülmecid zamanında 3 Rebiülahir 1275/1858 tarihinde yayınlanan tezkere ile dile getirilmiş ve Sultanahmet’te kızlara mahsus bir rüşdiyenin açılmasına karar verilmiştir.⁴⁸ Bu doğrultuda 1859 yılında Sultanahmet’de Cevri Kalfa İnas Rüşdiyesi açılmıştır.⁴⁹ Daha sonra 1869 Eylül ayında yayınlanan *Maârif-i Umûmiye Nizamnâmesi*’nde, başta Dersaadet olmak üzere vilayetlerde Müslüman ve Hristiyan öğrenciler için ayrı ayrı tesis edilmek üzere kız rüşdiyelerinin açılması nizamnameye bağlanmıştır.⁵⁰ Sonraki yıllarda,

⁴⁶ İbnü’ş-Şeyh Nafi, **a.g.e.** s. 67; Hasan Ali Koçer, **Türkiye’de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi**, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı, 1991, s. 67.

⁴⁷ Reşat Özalp, Aydoğan Ataunal, **Türk Milli Eğitim Sisteminde Düzenleme Teşkilâtı**, İstanbul, Milli Eğitim Basım Evi, 1977, s. 550-565.

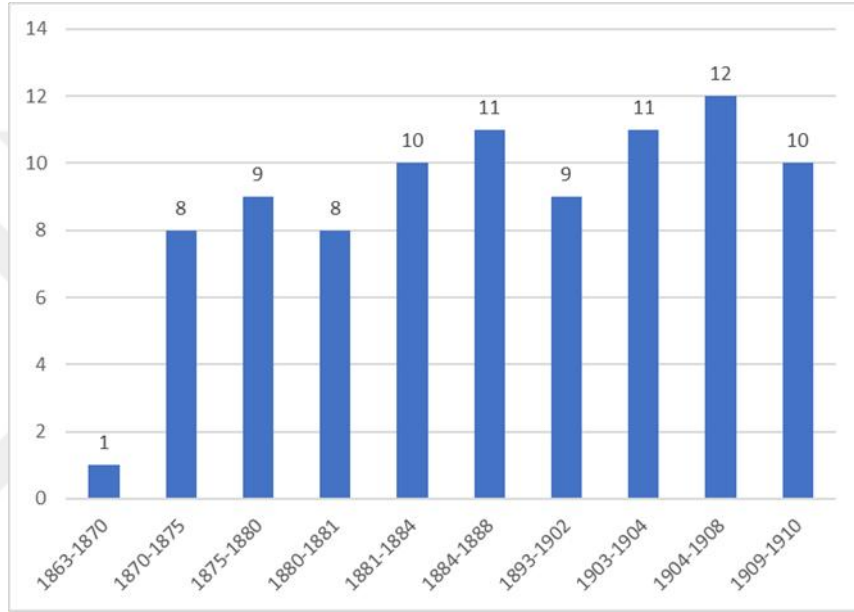
⁴⁸ Osman Nuri Ergin, **Türk Maarif Tarihi**, C. 1, İstanbul, Eser Neşriyat, 1977, s. 457.

⁴⁹ Mustafa Gündüz (ed.), **Kronolojik ve Tematik Türk Eğitim Tarihi**, İstanbul, İdeal Kültür Yayıncılık, 2018, s. 182.

⁵⁰ İbnü’ş-Şeyh Nafi, **a.g.e.**, s. 427.

Maârif Nezâretince hazırlanan yeni kız rüşdiyelerinin açılması teklifinin Şurâ-yı devlet tarafından kabul edilmesiyle 1869 yılında bazı okullar kız rüşdiyelerine çevrilmiş böylece yeni kız rüşdiyeleri açılmıştır.⁵¹ Kız rüşdiyelerinin sayısının arttırılmak istenmesi sebebiyle ilk kez 1859 yılında açılan kız rüşdiyesine 1869 yılında İstanbul’da yedi yeni kız rüşdiyesi eklenmiştir.⁵²

Grafik 1.1: İstanbul Kız Rüşdiyeleri Sayısı (1863-1910)⁵³

Salnamelerdeki verilere göre kuruluşundan 1910 yılına kadar İstanbul’daki kız rüşdiyelerinin sayısı en fazla on ikiye ulaşmıştır.⁵⁴ Bu kız rüşdiyeleri: Mirgün,

⁵¹ Tümer, **a.g.e.**, s. 63.

⁵² “Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye”, sene: 1287, s. 121-122; İbnü’ş-Şeyh Nafi, **a.g.e.**, s. 91-92.

⁵³ Devlet Salnamesi sene: 1286, s.113; sene: 1287, s. 121-22; sene: 1288, s. 138-39; sene: 1289, s. 229-30; sene: 1290, s. 202-3; sene: 1291, s. 203-5; sene: 1292, s. 144-45; sene: 1293, s. 147-48; sene: 1294, s. 393-94; sene: 1295, s. 259; sene: 1296, s. 76; sene: 1297, s. 407-8; sene: 1298, s. 277; sene: 1299, s. 262; sene: 1300, s. 195-96; sene: 1301, s. 382; sene: 1302, s. 404; sene: 1303, s. 327-28; sene: 1304, s. 315; sene: 1305, s. 241; sene: 1311, s. 415-17; sene: 1312, s. 431-33; sene: 1313, s. 458,59; sene: 1314, s. 326-27; sene: 1315, s. 294-95; sene: 1322, s. 447-49; sene: 1323, s. 492-94; sene: 1324, s. 541-43; sene: 1325, s. 541-43; sene: 1326, s. 340 sene: 1327, s. 360-61. Maarif Salnamesi sene: 1316, s. 677-80 ; sene: 1317, s. 757-61; sene: 1318, s. 822-26; sene: 1319, s. 165-68; sene: 1321, s. 168-71.

⁵⁴ Devlet Salnamesi sene: 1286, s. 113; sene: 1287, s. 121-22; sene: 1288, s. 138-39; sene: 1289, s. 229-30; sene: 1290, s. 202-3; sene: 1291, s. 203-5; sene: 1292, s. 144-45; sene: 1293, s. 147-48; sene: 1294, s. 393-94; sene: 1295, s. 259; sene: 1296, s. 76; sene: 1297, s. 407-8; sene: 1298, s. 277; sene: 1299, s. 262; sene: 1300, s. 195-96; sene: 1301, s. 382; sene: 1302, s. 404; sene: 1303, s. 327-28; sene: 1304, s. 315; sene: 1305, s. 241; sene: 1311, s. 415-17; sene: 1312, s. 431-33; sene: 1313, s. 458,59; sene: 1314, s. 326-27; sene: 1315, s. 294-95; sene: 1322, s. 447-49; sene: 1323, s. 492-94; sene: 1324, s. 541-43; sene: 1325, s. 541-43; sene: 1326, s. 340 sene: 1327, s. 360-61. Maarif Salnamesi sene:

Beşiktaş, Fındıklı, Üsküdar, Sultanahmet, Eyüp, Mollagürani, Atpazarı, Küçükmustafapaşa, Kocamustafapaşa, Kadıköy, Makriköy'dür.⁵⁵

1.1.1. Müfredat

Kız rüşdiyelerinin programı ve eğitim süresine dair esaslar 1869 yılında yayınlanan Maârif-i Umûmiye Nizamnâmesiyle tayin edilmiştir. Buna göre kız rüşdiyelerinde öğretim süresi dört yıl olarak belirlenmiştir.⁵⁶ 13 Haziran 1892'de okul programlarında yapılan düzenlemeler sonucunda bu süre üç yıla indirilmiştir.⁵⁷

Tablo 1.1: Maârif-i Umûmiye Nizamnâmesi'ne Göre Kız Rüşdiyeleri Ders Programı⁵⁸

Mebâdi-i ulûm-ı dîniye	Muhtasar târîh ve coğrafya	Tedbîr-i menzil
Lisân-ı Osmânî kavâ'id	Aritmetik	Ameliyât-ı hıyâtiye
Mebâdi-i kavâ'id -i Arâbiye ve Fârisiye	Nakşa medâr olacak derecede resim	Musikî(mecburi değil)
İmla ve inşâ	Müntebihât-ı edebiye	

Tabloda görüldüğü üzere nizamnamede öngörülen programda okuma yazma ve dil bilgisi derslerinin dışında sosyal bilimlerde; seçme edebi metinler, tarih, coğrafya. Dil dersi olarak Arapça ve Farsça, pozitif bilimlerden ise yalnızca hesaba yer verilmiştir. Bunların dışında erkek rüşdiyelerinden farklı olarak ev idaresi, dikiş, nakış gibi uygulamaya dayalı derslerde programa konulmuştur. Nizamnamede kız rüşdiyelerinin ders saati, içeriği ve usulüne dair herhangi bir bilgiye yer verilmemiştir.

Kız rüşdiyelerinde okutulan derslere dair bilgilere nizamname dışında devlet salnameleri ve maarif salnamelerinden ulaşılabilmektedir. Müfredattaki derslerin incelenmesi ve değişikliklerin tespit edilebilmesi adına rüşdiyelerin kuruluşundan Cumhuriyet'e kadar geçen sürede mevcut salnameler incelenmiştir. Bu doğrultuda kız rüşdiyelerinin ders programına dair detaylı içerik, yıllara göre ders saatlerinin

1316, s. 677-80; sene: 1317, s. 757-61; sene: 1318, s. 822-26; sene: 1319, s. 165-68; sene: 1321, s. 168-71.

⁵⁵ "Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye", sene: 1324, s. 541-543.

⁵⁶ Maârif-i Umûmiye Nizamnâmesi madde: 29

⁵⁷ Ayşegül Altınova, "Osmanlı Modernleşmesinde Rüşdiye Mektepleri", Ankara, Gazi Üniversitesi, Doktora Tezi, 2010, s. 256; Unat, a.g.e., s. 44.

⁵⁸ Maârif-i Umûmiye Nizamnâmesi madde: 29

dağılımları ve ders içerikleri hakkında bilgilere ise ilk kez 1316 yılında yayınlanan maarif salnamesinde yer verilmiştir.⁵⁹

Tablo 1.2: Maarif Salnamelerine Göre Kız Rüşdiyeleri Ders Programı⁶⁰

Dersler	Haftalık Ders Saati					
	İbtidaiye			Rüşdiye		
	1. Sene	2. Sene	3. Sene	4. Sene	5. Sene	6. Sene
Elifba ve şifahi malumât	18	-	-	-	-	-
Kur'ân-ı Kerim ve tecvid	4	6	5	3	2	1
Ulûm-ı Diniyye	-	2	2	2	2	2
Kıraat	4	4	4	2	1	1
İmla	4	4	3	2	1	1
Kitabet	-	-	-	-	1	1
Kavaid-i Lisani Osmani	-	-	2	2	1	2
Arapça	-	-	-	-	2	2
Farsça	-	-	-	-	1	1
Hüsn-i hat	-	2	2	1	1	1
Durûs-ı eşya ve malumât-ı nâfia	2	2	2	1	1	1
İdare-i Beytiyye	-	-	-	2	2	2
Ahlak	-	-	-	1	1	2
Hıfzı Sıhha	-	-	-	-	1	1
Hesap	2	2	2	2	1	1
Coğrafya	-	-	-	2	2	2
Tarih	-	-	-	2	2	1
El Hünelerleri	2	2	2	2	2	2
Toplam	36	24	24	24	24	24

Maarif salnamelerine (1898-1904) göre kız rüşdiyelerine mahsus ders programı zaman içerisinde değişiklik göstermemiştir.

⁵⁹ “Salnâme-i Nezâret-i Maaîf-i Umûmiye”, sene: 1316.

⁶⁰ “Salnâme-i Nezâret-i Maârif-i Umûmiye”, sene: 1317, s. 433; “Salnâme-i Nezâret-i Maârif-i Umûmiye”, sene:1318, s. 256; “Salnâme-i Nezâret-i Maârif-i Umûmiye”, sene: 1319, s. 160; “Salnâme-i Nezâret-i Maârif-i Umûmiye”, sene: 1321, s. 164.

Kız rüşdiyelerinin müfredatı dahilinde okutulan derslerin çoğu erkek rüşdiyeleriyle ortaktır.⁶¹ Bununla birlikte kıraat, imla, kitabet, idare-i beytiyye ve el hünnerleri dersleri kız rüşdiyelerine mahsustur. Kıraat dersinde; diğer derslerin anlaşılmasına katkı sağlayacak, öğrencinin edep ve ahlakını geliştirecek kademe kademe zorlaşan kitaplar okutulmuş, okunan konular hakkında öğrencilerden yazı ödevi talep edilmiştir.⁶² İmla dersinde; öğretmenin sesli okuması doğrultusunda tedrici olarak zorlaşan derslerin sonunda öğrencinin en zor imlaları bile yazabilecek seviyeye gelmesi hedeflenmiştir.⁶³ Kitabet dersinde; isimlerin tasnifi, eşya üzerine muhakeme, tarif tasvir kavramları, naklolan bir şeyi kaleme almak (hikayeler), mektuplar gibi çeşitli yazı türleri öğretilmiş ve öğrencilere yazılar hazırlatılmıştır.⁶⁴ Ev idaresinde bir kızın evlendikten sonra ihtiyaç duyabileceği; evin ısıtılmasından, eşyaların temizliğine kadar çeşitli bilgiler, el hünnerlerinde ise farklı el işleri, dikiş, örgü gibi birçok konu öğretilmiştir.⁶⁵

Erkek rüşdiyelerinden farklı olarak okutulan bu dersler ile kız öğrencilerde okuduğunu anlama ve yazma becerilerinin geliştirilmesi, günlük hayatta ev işlerini kolaylaştıracak teorik ve pratik bilginin kazandırılmasının hedeflendiği düşünülmektedir. Ayrıca programda okutulan Kurân-ı Kerim, din ve ahlak dersleri ile temel İslami bilgilere sahip, tarih, coğrafya dersleri ile yaşadığı dünyaya, bugüne ve geçmişe dair bilgisi olan, anadili haricinde belirli düzeyde Arapça ve Farsça öğrenmiş Müslüman kız öğrencilerin yetiştirilmesi hedeflenmiştir.

Kız rüşdiyelerinin dört yıllık müfredatı dahilinde; Kurân-ı Kerim, ulûm-ı diniyye ve öğrencilerde güzel ahlakın geliştirilmesi adına okutulan ahlak dersi okulda verilen din eğitiminin göstergesidir. Öğrencilere Kur'ân-ı Kerim dersinde; tecvid bilgisi, sure ezberleri öğretilmiştir. Ulûm-ı diniyye dersinde ibadetler hususunda ilmihal bilgisi, akaid ve iman esasları öğretim programı içerisinde

⁶¹ "Salnâme-i Nezâret-i Maârif-i Umûmiye" sene: 1316, s. 403-434.

⁶² "Salnâme-i Nezâret-i Maârif-i Umûmiye" sene: 1316, s. 403-5.

⁶³ "Salnâme-i Nezâret-i Maârif-i Umûmiye" sene: 1316, s. 405-6.

⁶⁴ "Salnâme-i Nezâret-i Maârif-i Umûmiye" sene: 1316, s. 406-7.

⁶⁵ "Salnâme-i Nezâret-i Maârif-i Umûmiye" sene: 1316, s. 418-22.

kademeli olarak verilmiştir.⁶⁶ Ahlak dersinde ise başta kişinin yaratıcıya, ailesine, çevresine olan vazife ve sorumlulukları olmak üzere çeşitli bahisler okutulmuştur.⁶⁷

1.1.2. Öğretim Kadrosu

Maârif-i Umûmiye Nizamnâmesi'nin 28. maddesine göre kız rüşdiyelerinin öğretmenlerinin kadın olması, bununla birlikte yetişmiş kadın öğretmen bulunamaması durumunda yaşlı ve edepli erkek hocaların da ders verebileceği öngörülmüştür.⁶⁸ Öğretim kadrosunun kimlerden tayin edileceğine dair verilen bilgiden sonra okullarda görev alacak öğretmen sayısı, öğrenci sayısına göre iki ilâ dört olarak belirlenmiştir. Bunun haricinde dikiş ve musiki dersleri için ayrı hoca getirilmesine, öğretmenler dışında ise, okullarda bir mubassır (okul düzenini sağlamada görevli kişi) bir de kapıcı bulunmasına karar verilmiştir.⁶⁹ Açılan kız öğretmen okulu olan Dârülmuallimâtın ilk mezunlarını vermesiyle 1289(1872-73) yılında kız rüşdiyelerinde kadın öğretmenler görev almaya başlamıştır.⁷⁰

Devlet salnamelerine göre 1293(1876-1877) yılına kadar İstanbul kız rüşdiyeleri kadrolarında ders veren hocaların çoğunu erkekler oluşturmuştur.⁷¹ Nakış, riyaziye, rık'a, sülüs ve Farsça derslerine bazı yıllarda kadın öğretmenlerin tayin edildiği görülmüştür.⁷²

Grafik 1.2: İstanbul Kız Rüşdiyeleri Öğretim Kadrosu (1870-1907)⁷³

⁶⁶ "Salnâme-i Nezâret-i Maârif-i Umûmiye" sene: 1316, s. 397-403.

⁶⁷ "Salnâme-i Nezâret-i Maârif-i Umûmiye" sene: 1316, s. 422-23.

⁶⁸ Maârif-i Umûmiye Nizamnâmesi madde: 28

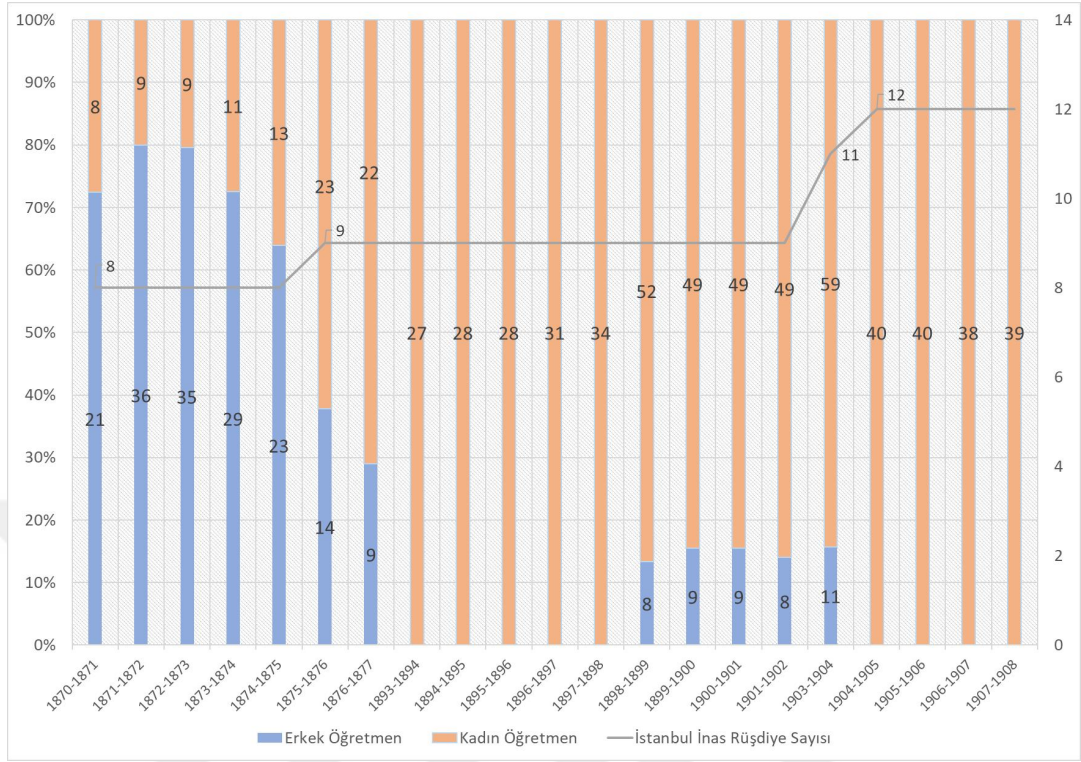
⁶⁹ İbnü's-Şeyh Nafi, a.g.e., s. 428.

⁷⁰ "Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye", sene: 1289, s. 225.

⁷¹ "Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye" sene: 1287, s. 121-22; sene: 1288, s. 139-40; sene: 1289, s. 229-30; sene: 1290, s. 202,3; sene: 1291, s. 203-5; sene: 1292, s. 144-45; sene: 1293, s. 147-48

⁷² "Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye" sene: 1287, s. 121-22; sene: 1288, s. 139-40; sene: 1289, s. 229-30; sene: 1290, s. 202,3; sene: 1291, s. 203-5; sene: 1292, s. 144-45; sene: 1293, s. 147-8; sene: 1322, s. 447-49; sene: 1323, s. 492-94; sene: 1324, s. 541-43; sene: 1325, s. 542-43; "Salnâme-i Nezâret-i Maârif-i Umûmiye" sene: 1316, s. 677-80; sene: 1317, s. 757,61; sene: 1318, s. 822-26; sene: 1319, s. 165-68; sene: 1321, s. 168-71.

⁷³ "Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye" sene: 1287, s. 121-22; sene: 1288, s. 139-40; sene: 1289, s. 229-30; sene: 1290, s. 202,3; sene: 1291, s. 203-5; sene: 1292, s. 144-45; sene: 1293, s. 147-8; sene: 1322, s. 447-49; sene: 1323, s. 492-94; sene: 1324, s. 541-43; sene: 1325, s. 542-43; sene: 1327, s.

1311-1315(1893-1898) yıllarına gelindiğinde ise kadrolarda kayıtlı tüm öğretmenlerin kadın olduğu görülmektedir. 1898'den 1904 yılına kadar az da olsa erkek öğretmenlerin görev yaptığı, o yıldan sonra mevcut kayıtlarda İstanbul kız rüşdiyelerinin kadrolarında yalnızca kadın öğretmenlerin olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda nizamnamede kız rüşdiyeleri için öngörülen kadın öğretmen şartının ancak bu yıllarda gerçekleştirilebildiği söylenebilir. Dârümuallimâtın kız rüşdiyeleri için kadın öğretmen yetiştiren tek kurum olması ve verdiği mezunların İstanbul ve vilayetlerdeki öğretmen ihtiyacını gidermede yeterli gelmemesinin bu durumda etkili olduğu düşünülmektedir.

1.1.3. Öğrenciler

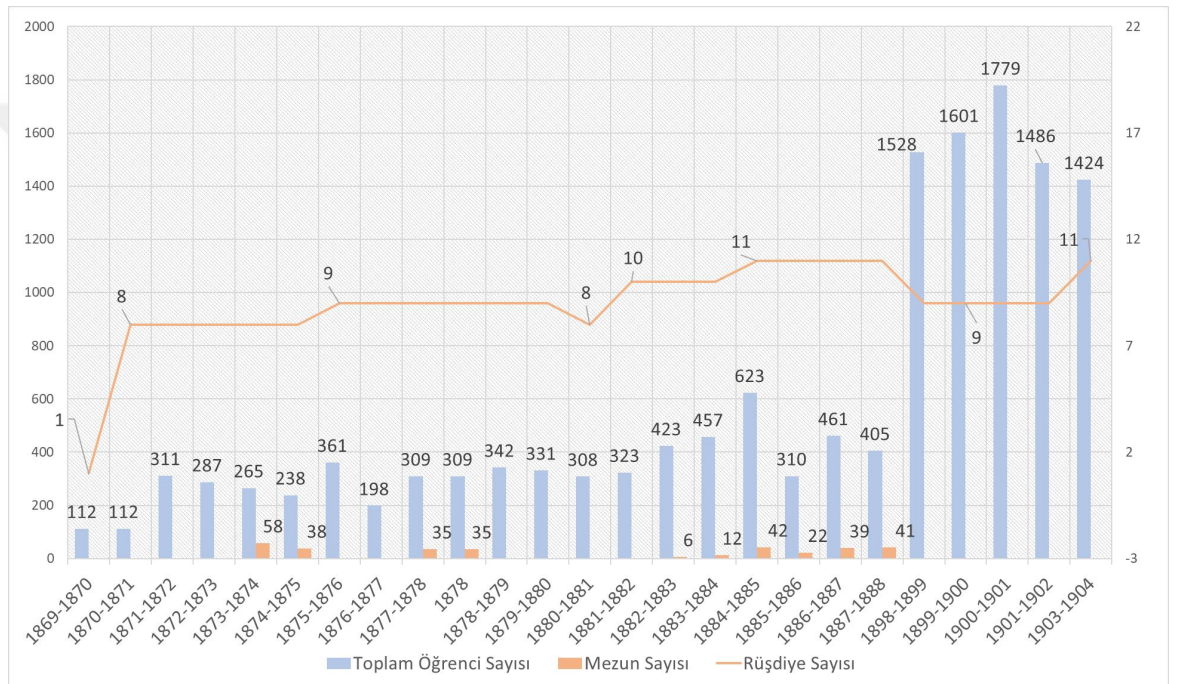
Maârif-i Umûmiye Nizamnâmesi'ne göre kız rüşdiyelerine sıbyan mektebini bitirmiş öğrenciler kabul edilir, sıbyan mektebi diplomasına sahip olmayan

360. "Salnâme-i Nezâret-i Maârif-i Umûmiye" sene: 1316, s. 677-80; sene: 1317, s. 757,61; sene: 1318, s. 822-26; sene: 1319, s. 165-68; sene: 1321, s. 168-71.

öğrenciler ise imtihanla okula alınır.⁷⁴ Kız rüşdiyelerine alınan öğrencilerin yaşlarıyla ilgili nizamnamede herhangi bir kayıt bulunmamaktadır. 1316 yılı maarif salnamesinde okula kaydolacak kız öğrencilerin en az 11 en fazla 15 yaşında olması gerektiği ifade edilmiştir.⁷⁵

İstanbul kız rüşdiyelerinde kayıtlı öğrencilere bakıldığında;

Grafik 1.3: İstanbul Kız Rüşdiyeleri ve Öğrenci Sayısı (1869-1904)⁷⁶

1286(1869-70) yılında tek kız rüşdiyesi olan Sultanahmet'te kayıtlı 112 öğrenci varken, 1305(1887-88) yılına gelindiğinde 11 okul olmasına rağmen öğrenci sayısı 405'te kalmıştır. Bu yıllarda İstanbul genelinde verilen mezun sayısı ise en fazla 42 olmuştur. 1859 yılında devlet tarafından İstanbul'da orta öğretim düzeyinde açılan ilk kız rüşdiyesinde ve devamında açılan rüşdiyelerde öğrenci sayısı zamanla artmıştır. 1898 yılından itibaren toplam rüşdiye sayısı çok az değişmesine rağmen

⁷⁴ Maârif-i Umûmiye Nizamnâmesi madde: 31.

⁷⁵ "Salnâme-i Nezâret-i Maârif-i Umûmiye" sene: 1287, s. 301-302.

⁷⁶ "Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye" sene: 1287, s. 121-22; sene: 1288, s. 139-40; sene: 1289, s. 229-30; sene: 1290, s. 202,3; sene: 1291, s. 203-5; sene: 1292, s. 144-45; sene: 1293, s. 147-8; sene: 1322, s. 447-49; sene: 1323, s. 492-94; sene: 1324, s. 541-43; sene: 1325, s. 542-43; sene: 1327, s. 360; "Salnâme-i Nezâret-i Maârif-i Umûmiye" sene: 1316, s. 677-80; sene: 1317, s. 757,61; sene: 1318, s. 822-26; sene: 1319, s. 165-68; sene: 1321, s. 168-71.

öğrenci sayısı ciddi bir artış göstermiştir. Bu durumda kız çocuklarının eğitimi düşüncesinin halk içinde yaygınlaşmasının etkili olduğu düşünülmektedir.

1.2. Kız Sanayi Mektepleri

Ordunun çamaşır ve sargı ihtiyacının giderilmesi ve fabrikalarda çalıştırılacak kadın istihdamını karşılama gayesiyle ilk Kız Sanayi Mektebi 1286(1869-70) yılında *Tophâne-i Âmire*'ye bağlı olarak Yedikule'de açılmıştır.⁷⁷ 1884 yılında yayınlanan *Kız Sanâyi Mektebi'nin teşkiline dair nizamnâme*ye göre ise: kız Sanâyi Mektebi, kız çocuklarının hüner kazanmaları ve bilgi edinmeleri gayesiyle kurulmuştur.⁷⁸ 30 Aralık 1886'ya (3 Rebûlâhir 1304) kadar *Ticaret, Ziraat ve Sanâyi Nezâretinin* idaresinde bulunan kız sanayi mektepleri, padişah emri ile bu tarihte Maârif Nezâretine bağlanmıştır.⁷⁹

1883 yılına dek Yedikule'de olan Kız Sanayi Mektebi, aynı yıl Sultanahmet yakınındaki Ayaz Paşa Konağı'na taşınmıştır. Gündüzlü eğitimin verildiği okula gösterilen rağbetin artması ve yetim kızların da bu okulda öğrenim görmesini sağlamak amacıyla 1884 yılında alınan karara göre, okulun öğrenci kontenjanı 100'e çıkarılmıştır. Ayrıca okulda hem gündüzlü hem de yatılı eğitime geçilmiştir. Zamanla artan öğrenci sayısı ve 1884 yılında yayınlanan nizamname gereğince uyulması gereken öğrenci kotası, yeni bir okul ihtiyacını doğurmuştur. Bunun sonucu olarak 1884 yılında Süleymaniye'de yalnız gündüzlü eğitim veren Dersaadet Kız Sanayi Mektebi açılmış, bu okul meşrutiyete kadar öğretime devam etmiştir.⁸⁰

Grafik 1.4: İstanbul Kız Sanayi Mektepleri Sayısı (1869-1908)⁸¹

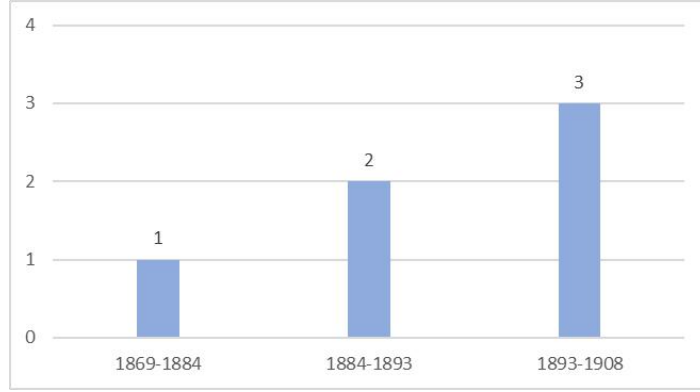
⁷⁷ İbnü's-Şeyh Nafi, a.g.e., s. 104; Ergin, a.g.e., s. 686.

⁷⁸ **Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı Eğitiminde Modernleşme**, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, 2014, s. 169-172.

⁷⁹ A.g.e., s. 192-93.

⁸⁰ A.e., s. 169; Erdem, a.g.e., s. 201-202.

⁸¹ “Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye”, sene: 1292, s. 136; sene: 1293, s. 139; sene: 1294, s. 399; sene: 1295, s. 256; sene: 1298, s. 276; sene: 1301, s. 357; sene: 1302, s. 380; sene: 1303, s. 306-7; sene: 1305, s. 238; sene: 1306, s. 317; sene: 1308, s. 355; sene: 1309, s. 377-78; sene: 1310, s. 392; sene: 1311, s. 410-11; sene: 1312, s. 425-27; sene: 1313, s. 452-55; sene: 1314, s. 323; sene: 1315, s. 291. “Salnâme-i Nezâret-i Maârif-i Umûmiye”, sene: 1316, s. 674-76; sene: 1317, s. 753-56; sene: 1318, s. 818-21; sene: 1319, s. 162-64; sene: 1321, s. 166-68.

Kuruluşundan Cumhuriyet'e kadar İstanbul kız sanayi mekteplerinde gündüzlü-yatılı gibi çeşitli form ve isim değişiklikleri yaşanmıştır. Açılan kapanan okullar olsa da İstanbul'daki kız sanayi mekteplerinin sayısı üçü geçmemiştir.

1.2.1. Müfredat

Kız sanayi mekteplerinde eğitim-öğretim hususunda Maârif-i Umûmiye Nizamnâmesi'nde herhangi bir kayıt bulunmamaktadır. 1884 yılında yayınlanan *Kız Sanâyi Mektebinin teşkiline dair nizamnâme*ye göre mektebin öğretim süresi beş yıl olarak belirlenmiştir.⁸² 1900 senesinde kız sanayi mekteplerinin öğretim süresi yedi yıla çıkarılmış, ibtidai ve rüşdi olarak iki kısma ayrılmıştır.⁸³

Kız sanayi mekteplerinde okutulan derslere dair ilk kayıtlara 1292(1875-76) yılının devlet salnamesinde ulaşılmıştır. 1292-1305(1875-1888) yıllarına ait kayıtlara göre bu okullarda; Türkçe, piyano, akaid-i diniye, sülüs, rık'a, hüsn-i hat, dokuma, terzilik, nakış, kanave, dival ve resim derslerinin verildiği görülmektedir.⁸⁴

Tablo 1.3: 1316 (1898-1899) Yılı Maarif Salnamesine Göre Kız Sanayi Mektepleri Ders Programı⁸⁵

⁸² Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı Eğitiminde Modernleşme, s. 169-172.

⁸³ Unat, a.g.e., s. 80.

⁸⁴ "Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye", sene: 1292, s. 136; sene: 1293, s. 139; sene: 1294, s. 399; sene: 1295, s. 256; sene: 1305, s. 238.

⁸⁵ "Salnâme-i Nezâret-i Maârif-i Umûmiye", sene: 1316", s. 435.

Dersler	Haftalık Ders Saati						
	1. Sene	2. Sene	3. Sene	4. Sene	5. Sene	6. Sene	7.sene
Elifba ve şifahi malumat	18	-	-	-	-	-	-
Kuran-ı Kerim ve tecvid	6	4	4	4	2	1	1
Ulum-ı Diniyye	-	2	2	2	1	1	1
Kıraat ve İmla	8	6	6	6	2	1	1
Kitabet	-	-	-	-	-	1	1
Kavaid	-	-	2	3	2	-	-
Arapça	-	-	-	-	-	1	2
Farsça	-	-	-	-	-	1	1
Hüsn-i Hat	-	2	1	1	1	1	1
Durus-ı eşya ve malumatı nafia	2	2	1	1	1	1	1
İdare-i Beytiyye	-	-	-	-	2	2	2
Ahlak	-	-	-	-	1	1	1
Hıfzı Sıhha	-	-	-	-	-	1	1
Hesap	2	2	2	1	1	1	1
Coğrafya	-	-	-	-	2	2	2
Tarih	-	-	-	-	2	2	1
Resim ve Hendese	-	-	-	-	1	1	1
El Hünelerleri	6	12	12	12	12	12	12
Toplam	42	30	30	30	30	30	30

1317-1321(1899-1904) yıllarına ait maarif salnamelerine göre, kız sanayi mektepleri ders programı aynı kalmıştır. Yalnız 1321 yılı programında son sınıftaki hıfzı sıhha dersinin saati ikiye çıkarılmıştır. Bunun dışında derslerin içerik ve tafsilatında değişim görülmemiştir.⁸⁶

Kız sanayi mektepleri ders programı, kız rüşdiyelerinin ders programıyla büyük ölçüde aynıdır. Kız sanayi mektebi programındaki derslerin kız rüşdiyelerindeki gibi yapılacağı ifade edilmiştir.⁸⁷ Kız sanayi mekteplerinde, rüşdiyelerden farklı olarak okutulan tek ders resim ve hendesedir.⁸⁸ Okulun sanayi mektebi şeklinde kurulması, kız rüşdiyelerinden farklı olarak el becerilerine ve

⁸⁶ “Salnâme-i Nezâret-i Maârif-i Umûmiye”, sene: 1317, s. 472-487; sene:1318, s. 295-310; sene: 1319, s. 161; sene: 1321, s. 165.

⁸⁷ “Salnâme-i Nezâret-i Maârif-i Umûmiye” sene: 1316, s. 435-445.

⁸⁸ “Salnâme-i Nezâret-i Maârif-i Umûmiye sene 1316”, s. 435.

üretime dayalı bir eğitim anlayışının benimsenmesine sebep olmuştur. Bu amaçla el hünerleri dersi ilk yıl 6, diğer yıllar 12 saat olarak belirlenmiş, bu derslerde dikiş, nakış, dokumacılık çeşitleri detaylı olarak öğretilmiştir.⁸⁹ Ayrıca uygulamalı derslerde öğrencilerin yapmış olduğu ürünler okula gelir elde etme gayesiyle farklı yerlerde satışa sunulmuştur.⁹⁰

Kız rüşdiyeleriyle programı büyük ölçüde benzeyen kız sanayi mekteplerinde din eğitimi, programdaki din dersleri ile yapılmış. Bu doğrultuda Kur'ân-ı Kerîm, ulûm-ı diniyye ve ahlak dersleri okutulmuştur. Ders içerikleri ve uygulamada kız rüşdiyelerindeki usûl takip edilmiştir.⁹¹

1.2.2. Öğretim Kadrosu

Kız Sanâyi Mektebinin teşkiline dair yayınlanan nizamnâmede kız sanayi mekteplerinde görev yapacak öğretmen ve müdürler hakkında yalnızca Ticaret ve Ziraat Nezâretine bağlı olduğu ifade edilmiştir.⁹² Bu okulların kadrolarındaki öğretmenlere dair bilgilere salnamelerden ulaşılmıştır.

Grafik 1.5: İstanbul Kız Sanayi Mektepleri Öğretim Kadrosu (1887-1908)⁹³

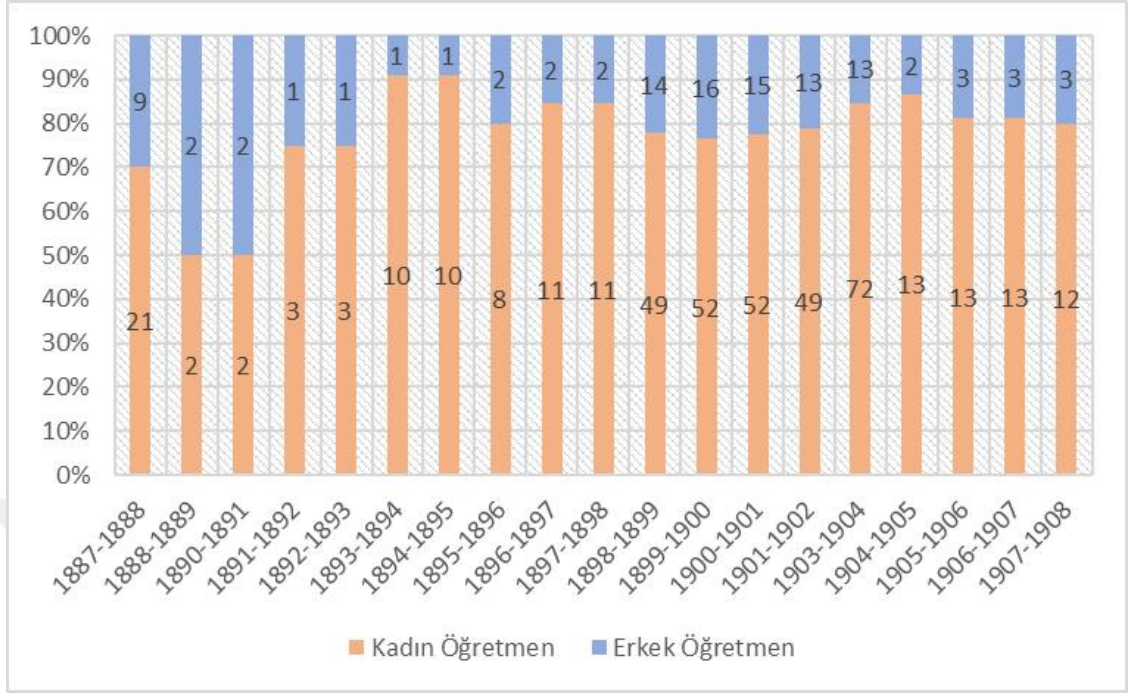
⁸⁹ a.g.e., s. 445-452.

⁹⁰ Fatma Çerikan, “Osmanlı Devleti’nde Kız Sanayi Mektepleri”, Gaziantep Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2016, s. 70.

⁹¹ “Salnâme-i Nezâret-i Maârif-i Umûmiye”, sene: 1316, s. 437.

⁹² Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı Eğitiminde Modernleşme, s. 170.

⁹³ “Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye” sene: 1305, s. 238; sene: 1306, s. 317; sene: 1308, s. 355; sene: 1309, s. 377-78; sene: 1310, s. 392; sene: 1311, s. 410-11; sene: 1312, s. 425-27; sene: 1313, s. 452-55; sene: 1314, s. 323; sene: 1315, s. 291; sene: 1322, s. 443,44; sene: 1323, s. 488-89; sene: 1324, s. 537; sene: 1325, s. 537; sene: 1326, s. 328; sene: 1327, s. 360-61. “Salnâme-i Nezâret-i Maârif-i Umûmiye”, sene: 1316, s. 674-76; sene: 1317, s. 753-56; sene: 1318, s. 818-21; sene: 1319, s. 162-64; sene: 1321, s. 166-68.

1292-1301(1875-1884) yıllarına ait kayıtlarda, İstanbul kız sanayi mektebinin okul kadrosunda yalnız terzilik dersi hocasının kadın olduğu görülmektedir.⁹⁴ 1307(1889-1890) yılından Cumhuriyet'e kadar kız sanayi mekteplerinde erkek hocaların sayısı oldukça azalmış, bazı yıllarda ikiye kadar inmiştir. Kız sanayi mekteplerindeki kadın-erkek hoca oranlarının değişiminde; 1873 yılında Dârülmuaallimâtın ilk mezunlarını vermesi ve zamanla bu sayının artmasının bağlantılı olduğu düşünülmektedir. Kız sanayi mektepleri kadrolarında görev yapan kadın öğretmenler ve müdireler içinde yabancılar tespit edilmiştir.⁹⁵ Bu yabancı öğretmenler kız sanayi mektepleri için özel olarak Belçika'dan getirilmiş, bunun için devlet tarafından ayrı bir ödenek tahsis edilmiştir.⁹⁶

1.2.3. Öğrenciler

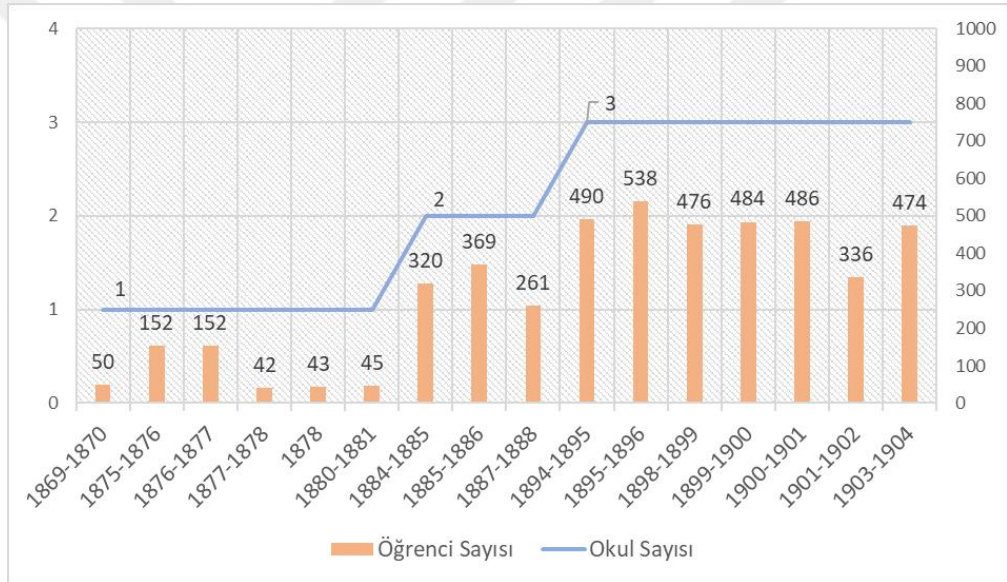
⁹⁴ "Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye", sene: 1292, s. 136; sene: 1293, s. 139; sene: 1294, s. 399; sene: 1295, s. 256; sene: 1298, s. 276; sene: 1302, s. 380.

⁹⁵ "Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye", sene: 1308, s. 355; sene: 1309, s. 377-78; sene: 1310, s. 392-93; sene: 1311, s. 410-11; sene: 1312, s. 425-27; sene: 1313, s. 452-55; sene: 1314, s. 323; sene: 1315, s. 291; sene: 1322, s. 443,44; sene: 1323, s. 488-89; sene: 1324, s. 537; sene: 1325, s. 537; sene: 1326, s. 328; sene: 1327, s. 360-61. "Salnâme-i Nezâret-i Maârif-i Umûmiye", sene: 1316, s. 674-76; sene: 1317, s. 753-56; sene: 1318, s. 818-21; sene: 1319, s. 162-64; sene: 1321, s. 166-68.

⁹⁶ Erdem, a.g.e., s. 209-210.

1884 yılında yayınlanan *Kız Sanâyi Mektebinin teşkiline dair nizamnâme*ye göre: kız sanayi mekteplerine alınacak öğrencilerin yaşının 8’den küçük 10’dan büyük olmaması gerekmektedir. Okula kaydedilecek öğrenci sayısı dahilî (yatılı) kısımda 75, haricî (gündüzlü) kısımda ise 125 ile sınırlandırılmıştır. Yatılı kısma yalnızca yetim öğrenciler kabul edilmiştir.⁹⁷ Yeni okul ihtiyacı doğrultusunda; 1884 yılında Süleymaniye’de yalnız gündüzlü eğitim veren Dersaadet Kız Sanayi Mektebi, 1890 yılında ise Üsküdar Kız Sanayi Mektebinin açılmasıyla kız sanayi mekteplerindeki kontenjan ve öğrenci sayısı da artmıştır.⁹⁸

Grafik 1.6: İstanbul Kız Sanayi Mektepleri ve Öğrenci Sayıları (1869-1904)⁹⁹

(1869-1904) yıllarına ait elde edilen verilere göre İstanbul kız sanayi mekteplerinin öğrenci sayısında dalgalanmalar olmuş, görülen bu sayısal dalgalanmanın nedenleri hakkında kaynaklarda herhangi bir bilgiye erişilememiştir. Aynı tarihlerde kız rüşdiyelerine kıyasla kız sanayi mekteplerindeki ortalama öğrenci sayısının daha fazla olduğu görülmektedir. 1898 yılından sonra rüşdiyelerdeki

⁹⁷ Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı Eğitiminde Modernleşme, s. 169-172.

⁹⁸ a.g.e., s. 169; Erdem, a.g.e., s. 201-202.

⁹⁹ İbnü’ş-Şeyh Nafi, a.g.e., s.104; Ergin, a.g.e., s. 686; “Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye” sene: 1292, s. 136; sene: 1293, s. 139; sene: 1294, s. 399; sene: 1295, s. 256; sene: 1298, s. 276; sene: 1302, s. 380; sene: 1303, s. 306-7; sene: 1305, s. 238; “Salnâme-i Nezâret-i Maârif-i Umûmiye” sene: 1316, s. 674-76; sene: 1317, s. 753-56; sene: 1318, s. 819-21; sene: 1319, s. 163-64; sene: 1321, s. 166-68.

öğrenci sayısındaki artışa bağlı olarak kız sanayi mektepleri ve rüşdiyeleri arasındaki fark kapanmıştır.

1.3. İnas İdadileri

Maârif-i Umûmiye Nizamnâmesine göre idadiler, rüşdiye mekteplerini bitiren öğrencilerin eğitim alabilmesi için kurulmuştur.¹⁰⁰ Rüşdiyelerin üstünde 3 yıllık bir program dahilinde Müslüman ve gayrimüslim öğrencilerin birlikte eğitim alabileceği kurumlar olarak açılmıştır.¹⁰¹

1911 yılında yangın sonucu binası hasar gören Dârülmuallimâtın idadiye dönüştürülmesiyle ilk inas idadisi açılmış, rüşdiye ve idadi olarak iki kısımdan oluşan bu okul, Kabasakal'da bir konakta aynı yıl eğitime başlamıştır.¹⁰² Ancak 1911'de açılan ilk inas idadisi 1913 yılında İstanbul İnas Sultanisine dönüştürülmüş böylece açılan inas idadisi kapanmıştır.¹⁰³

1.3.1. Müfredat

İnas idadilerinin müfredatı ve işleyişine dair Maârif-i Umûmiye Nizamnâmesi'nde ayrı bir bölüme yer verilmemiştir, bununla birlikte 1327 (1911-1912) yılında Maârif Nezâreti tarafından yayınlanan mekâtib-i idadiyeye mahsus talimatnamede de inas idadilerine yönelik bir açıklama bulunmamaktadır.¹⁰⁴ İnas idadilerinin ders programı inas idadilerinin kurulması için oluşturulan komisyon tarafından düzenlenmiştir. Bu komisyon Satı Bey'e sunulmak üzere bir program

¹⁰⁰ Maârif-i Umûmiye Nizamnâmesi madde: 33

¹⁰¹ Unat, **a.g.e.**, s. 47.

¹⁰² Erdem, **a.g.e.**, s. 256; Ergin, **a.g.e.**, s. 1431; Nafi Atuf, **Türkiye Maarif Tarihi**, C. 1, Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi, 1930, s. 82-83. Ayrıca bkz. Haldun Hürel, Semtleri, mahalleleri, caddeleri ve sokaklarıyla a'dan z'ye İstanbul'un alfabetik öyküsü, s.185 Kabasakal mevkisi Sultanahmet'in deniz tarafına bakan bölgeye verilen isimdir.

¹⁰³ Yahya Akyüz, **Türk Eğitim Tarihi: M.Ö. 1000- M.S. 2012**, Ankara, Pegem Akademi Yayınları, 2008, s. 273; Koçer, **Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi**, s. 197; Kodaman, **a.g.e.**, s. 87.

¹⁰⁴ Maârif-i Umûmiye Nezâreti, "Mekâtib-i İdâdiye'ye Mahsus Talimatnâme", Matbaa-i Amire, 1327.

taslağı hazırlamış ve ilk üç yılı rüşdiye sonraki üç yılı idadi olan bir ders programı uygulamaya konmuştur.¹⁰⁵

Tablo 1.4: İnas İdadisi Ders Programı 1330 (1911-12)¹⁰⁶

1.Sene	2.Sene	3.Sene	4.Sene	5.Sene	6. Sene
Ulûm-ı Diniyye ve Kurân-ı Kerim (2)	Ulûm-ı Diniyye (1)	Ulûm-ı Diniyye (1)	Lisân-ı Osmânî ve Usûl-i Kitâbet (3)	Lisân-ı Osmânî ve Edebiyat (3)	Lisân (Edebiyat) (3)
Lisân-ı Osmanî (4)	Lisân-ı Osmanî (4)	Lisân-ı Osmanî (3)	Tarih (2)	Tarih-i Umûmî (2)	Tarih-i Osmanî (3)
Tarih-i İslâm (1)	Tarih-i Osmanî (muhtasar) (1)	Tarih-i Osmanî (muhtasar) (1)	Coğrafya-yı Tabîi (1)	Riyaziyat (1)	Tabiiyyat (4)
Coğrafya (1)	Coğrafya (1)	Coğrafya (1)	Riyaziyat (1)	Tabiiyyat (2)	Ma'lumât-ı İktisâdiye ve Hukukiye (1)
Riyaziyat (2)	Riyaziyat (2)	Riyaziyat (2)	Tabiiyyat (1)	Hikmet ve Kimya (2)	İdâre-i Beytiyye (1)
Tarih-i Tabîi (1)	Tarih-i Tabîi (2)	Tabiiyyat (Hikmet ve Kimyaya dair malumat) (2)	Fransızca (4)	Fransızca (4)	Terbiye-i Etfâl (2)
Fransızca (4)	Fransızca (4)	Fransızca (4)	İdâre-i Beytiyye (1)	İdâre-i Beytiyye (1)	Hıfzıssıhha (2)
Resim (2)	Resim (2)	İdare-i Beytiyye (1)	Hikmet ve Kimya (2)	Terbiye-i Etfâl (1)	Resim (2)
Musiki-i Savtî (1)	Musiki (1)	Malumât-ı Ahlâkiye (1)	Malumât-ı Ahlâkiye (1)	Ma'lumât-ı Medeniye ve	Musiki (2)
İdman (1)	İdman (1)	Resim (2)	Resim (1)	El işleri (1)	El işleri (1)
Hüsn-i Hat (1)	Hüsn-i Hat (1)	Musiki (2)	Musiki (2)	Musiki (2)	Biçki ve Dikiş (1)
Dikiş (2)	Dikiş (2)	İdman (1)	İdman (1)	Biçki ve Dikiş (2)	
El işleri (2)	El işleri (nakış) (2)	El işleri (nakış) (2)	El işleri (2)	Resim (1)	
		Biçki (2)	Biçki (2)		
24	24	25	24	24	22

İnas idadisi için hazırlanan bu ilk program içeriği itibariyle eleştirilmiştir. Müfredatta kadınlığa yönelik derslerin (el işleri, biçki, dikiş, ev idaresi gibi) sayısının az, fen derslerinin neredeyse erkek idadilerindeki kadar çok olması gereksiz bulunmuştur.¹⁰⁷ Ayrıca bu programı bitiren kız öğrenciler için daha yüksek seviyede eğitim alacakları bir kurum bulunmaması sebebiyle de tenkit edilmiştir.¹⁰⁸

İnas idadisine ait ders programı incelendiğinde; kız rüşdiyeleri ve sanayi mekteplerinden farklı olarak idadi kısmının programında herhangi bir din dersinin

¹⁰⁵ Erdem, **a.g.e.**, s. 242-243.

¹⁰⁶ **A.e.**, s. 245.

¹⁰⁷ **A.e.**, s. 242-243.

¹⁰⁸ **A.y.**

olmadığı görülmektedir. Bu durum, idadilerin rüşdiye okullarını bitiren Müslüman ve gayrimüslim öğrencilerin birlikte eğitim gördüğü bir kurum olarak açılması sebebiyle olabilir. Bunun dışında müfredata rüşdiyelerden farklı olarak tabîyyât, kimya, hıfzıssıhha, idman, terbiye-i etfâl, ma'lumât-ı iktisâdiye ve hukukiye dersleri eklenmiş, yabancı dil olarak Arapça ve Farsça'nın yerini Fransızca almıştır.

1.3.2. Öğretim Kadrosu

Maârif-i Umûmiye Nizamnâmesi'ne göre her idadinin kadrosunda muavinler haricinde 6 öğretmen olması gerekmektedir. İdadilere tayin edilecek öğretmenler; Dârümuallimin mezunlarından ya da Nezâret tarafından hususi olarak seçilmektedir.¹⁰⁹ Nizamnâmede inas idadilerine dair ayrıca bir kayıt bulunmadığından inas idadileri için atanacak öğretmenlerin Dârümuallimât mezunlarından olduğu düşünülmektedir.

İnas idadisinin öğretim kadrosu hakkında açıldığı yılın (1911-12) öğretim kadrosuna ait verilere ulaşılmıştır. Buna göre; okul müdürü Ahmet Edip Bey* ve müdür muavini Nakiye Hanım* haricinde toplam 19 hocanın ders verdiği ve bunların on üçünün kadın olduğu tespit edilmiştir.¹¹⁰ Bunun dışında inas idadisinin öğretim kadrosu hakkında 1913-14 yılında 34 öğretmen, 17 hizmetli ve idari kısımda 10 kişinin görev yaptığı görülmüştür.¹¹¹

1.3.3. Öğrenciler

¹⁰⁹ Maârif-i Umûmiye Nizamnâmesi madde: 36

* Ankara Maarif Müdürlüğü görevinden tayin edilmiştir.

* Nakiye Elgün hayatı için bkz. Mustafa Özyürek, “Osmanlı'dan Cumhuriyete Bir Eğitimci: Nakiye Elgün”, **Atatürk Dergisi**, C. 3, No: 2, 2014. Nakiye Hanım başta mezun olduğu okul Dârümuallimât olmak üzere inas idadisi, Sultanahmet Vakıf Mektebi Müdürlüğü ve muallimliği gibi pek çok kurumda görev almış, kız eğitiminin iyileştirilmesi adına çalışmalar yürütmüş bir eğitimcidir. (d.1882-1954).

¹¹⁰ Ergin, **a.g.e.**, s. 1431; Atuf, **a.g.e.**, s. 82-83; Erdem, **a.g.e.**, s. 239-240.

¹¹¹ Mehmet Ö. Alkan, **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Modernleşme Sürecinde Eğitim İstatistikleri: 1839-1924**, Ankara, Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, 2000, s. 240.

İstanbul İnas İdadisinin öğrencilerinin çoğunu kapatılan Dârülmuallimâtтан aktarılan öğrenciler oluşturmuştur.¹¹²

Tablo 1.5: İstanbul İnas İdadisi Öğrenci Sayıları¹¹³

Yıllar	Kayıtlı Öğrenci	Mezun
1912-1913	156	22
1913-1914	İdadi: 67 Rüşdiye: 293	16

1911 yılında açılıp 1913 yılında kapanan inas idadisinin Dârülmuallimâtтан dönüştürülmesi sebebiyle yalnızca 1912 ve 1913 eğitim yıllarında mezun verilebilmiştir.

1.4. İnas Sultanileri

Kızlar için bir sultani açma fikri ilk kez *Meclis-i Mebusan Reisi* Ahmet Bey'in kızlara mahsus bir lisenin olmayışını dile getirmesi ve Kandilli'deki Adile Sultan Sarayı'nı bu okul için Sultan Abdulhamid'den talep etmesiyle ortaya çıkmıştır.¹¹⁴ 3 Kanuni Sani 1323 (1909) tarihinde Tanin gazetesinde yayınlanan yazıya göre; Kandilli'deki Adile Sultan Sarayı, padişah tarafından inas mektebi yapılmak üzere bağışlanmıştır.¹¹⁵ Okulun yapılacağı sarayın bakım, onarım ve haricindeki diğer masrafları için *Mekteb-i Sultani-i İnas Cemiyet-i Hayriye* isimli bir dernek kurulmuştur.¹¹⁶ Bu okula alınacak öğrenci sayısı 150 olarak ilan edilmiş, ancak Balkan savaşlarının başlamasıyla Kandilli'deki inas sultanisinin açılması için sarf edilen girişimler son bulmuştur.¹¹⁷ Daha sonra ilk inas sultanisi, 1913-14 ders yılında Osmanlı Devleti'ndeki tek inas idadisinin sultaniye çevrilmesiyle açılmıştır.¹¹⁸ Yatılı hale getirilen inas sultanisi için on yıllık öğretim süresi tayin

¹¹² A.y.

¹¹³ A.e., s. 235.

¹¹⁴ Mustafa Ergün, *İkinci Meşrutiyet Devrinde Eğitim Hareketleri: 1908-1914*, Ankara, Ocak Yayınları, 1996, s. 236; Erdem, a.g.e., s. 246.

¹¹⁵ Ergin, a.g.e., C. 2, s. 1429.

¹¹⁶ Ergün, a.g.e., s. 237.

¹¹⁷ A.y.

¹¹⁸ Ergin, a.g.e., C. 2, s. 1444.

edilmiş, böylece *İstanbul Kız Sultanisi* kurulmuştur.¹¹⁹ 1915 yılında okulun ismi değiştirilerek Bezmiâlem İnas Sultanisi olmuş ve okul Aksaray'dan *Sultan Mahmut Türbesi* civarına taşınmıştır.¹²⁰

Tablo 1.6: İstanbul İnas Sultanileri¹²¹

Yıllar	İnas Sultanileri
1913	İstanbul İnas Sultanisi
1914	İstanbul İnas Sultanisi
1915	Bezmiâlem, Selçuk Hatun, Çamlıca
1916	Bezmiâlem, Selçuk Hatun, Çamlıca, Erenköy, Adile Sultan
1917	Bezmiâlem, Selçuk Hatun, Çamlıca, Erenköy, Adile Sultan
1918	Bezmiâlem, Çamlıca, Erenköy, Adile Sultan

1913 yılında açılan ilk inas sultanisinden sonra Selçuk Hatun, Erenköy, Çamlıca, Adile Sultan inas sultanileri açılmış, 1916-17 yılında İstanbul'daki inas sultanilerinin sayısı beşe ulaşmıştır.¹²²

1.4.1. Müfredat

1913 yılında ilk inas idadisinin sultaniye dönüştürülmesiyle, inas sultanilerindeki eğitim ibtidaiye ve tâli şeklinde beşer yıl olmak üzere iki kademeli tayin edilmiştir.¹²³ 1338'de (1919-1920) erkek ve inas sultanilerinin talim süresi ve müfredatına dair yayınlanan talimatnameye göre inas sultanilerinin öğretim süresi on bir yıl olarak düzenlenmiştir.¹²⁴

Öğrencileri yüksek öğretime hazırlayan kurumlar olarak kurulan sultanilerden inas sultanisi ilk açıldığında; kızların eğitim alabileceği daha üst bir

¹¹⁹ A.y.

¹²⁰ A.y.

¹²¹ Erdem, a.g.e., s. 246-248.

¹²² Kodaman, a.g.e., s. 87. "Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye", sene: 1333, s. 324

¹²³ Kodaman, a.g.e., s. 181; Ergin, a.g.e., s. 251.

¹²⁴ Erdem, a.g.e., s. 256.

kurum olmamasına rağmen inas sultanisinde erkek sultanilerinin müfredatının neredeyse aynısı okutulmuştur.¹²⁵

Tablo 1.7: İnas Sultanisi İbtidaiye Sınıfları 1914-1915 Yılı Ders Programı¹²⁶

Dersler	I	II	III	IV	V
Kur'ân-ı Kerim ve malumât-ı diniyye	4	4	4	4	4
Lisan-ı Osmânî	12	12	10	10	10
Hat	-	1	1	1	1
Hesap	5	2	2	2	3
Hendese	-	-	1	1	1
Coğrafya	1	1	1	1	1
Tarih	-	2	2	2	2
Durûs-ı Eşya ve Malumât-ı Tabiiye	2	2	2	2	2
Malumât-ı Ahlâkiye ve Medeniye	1	1	1	1	1
El işleri ve Resim	4	4	5	5	5
Müzik	2	2	2	2	2
Terbiye-i Bedeniye	2	2	2	2	2
Toplam	33	33	33	33	34

Tablo 1.8: İnas Sultanisi Tâli Sınıflar 1914-1915 Yılı Ders Programı¹²⁷

Dersler	VI	VII	VIII	IX	X
Ulûm-ı diniyye	1	1	2	2	2
Lisan-ı Osmânî	5	5	4	3	3

¹²⁵ Erdem, a.e., s. 249; Maârif-i Umûmiye Nezâreti, “Mekâtib-i Sultaniye Talimatnâmesi”, Matbaa-i Amire, 1329.

¹²⁶ Erdem, a.e., s. 277.

¹²⁷ A.y.

Tarih	2	2	2	2	2
Coğrafya	2	2	1	1	1
Malumât-ı Tabiiye ve Sıhhiye	-	-	2	2	2
Malumât-ı Hikemiye ve Kimyeviye	-	-	-	4	4
Malumât-ı Ahlâkiye ve Medeniye	-	-	-	1	1
Hesap ve Cebir	2	2	2	2	-
Hendese	-	-	2	1	-
Kozmografya	-	-	-	-	1
İktisad-ı beytiye	1	1	1	1	-
Terbiye-i Etfal	-	-	-	1	2
Lisan-ı Ecnebi	5	5	5	4	4
Müzik	2	2	2	1	1
Resim	2	2	1	1	1
Terbiye-i Bedeniye	2	2	2	2	2
Beyaz işleri	3	3	2	2	2
İpek İşleri	1	2	1	1	1
Dikiş ve Biçki	4	4	4	2	2
Yemek Pişirme	-	-	-	2	2
Toplam	32	33	33	35	33

Yukarıdaki müfredata bakıldığında inas sultanilerinin ibtidai kısmında rüşdiyeler düzeyinde eğitim verildiği, tali kısmında ise kız rüşdiye ve sanayi mekteplerinden farklı olarak ecnebi lisanı, fizik, kimya, biyoloji, beden eğitimi derslerinin olduğu görülmektedir. İnas sultanilerinin programı büyük ölçüde inas idadisiyle benzerlik göstermektedir. Bu durumda açılan ilk ve tek inas idadisinin 1913 yılında sultaniye dönüştürülmesinin etkili olduğu söylenebilir. İnas idadisinden farklı olarak inas sultanilerinin programına din dersleri eklenmiştir.

İnas sultanilerinin ders programına dair 1919 yılında yapılan değişikliklerle ibtidai kısma: siyer, fizik, kimya, usûl-i defteri; tali kısma: akaid ve fıkıh, felsefe, hayvanat, nebatat, ilmü'l arz, hıfzıssıhha, müsellesât, mihanik ve lisanı ecnebi

(Fransızca, İngilizce, Almanca) dersleri eklenmiştir.¹²⁸ Yapılan değişikliklerle sultanilerde din derslerinin çeşitlendiği, felsefe, zooloji, botanik, jeoloji, trigonometri, mekanik gibi derslerle pozitif bilimlerin öğretilmesine ağırlık verilmiştir.

İnas sultanilerinde din eğitimi bünyesinde Kur'ân-ı Kerim, ulûm-ı diniyye, m'alumât-ı ahlakiye, siyer, akaid, fıkıh dersleri ile yapılmıştır. Ders içerikleri hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.

1.4.2. Öğretim Kadrosu

Maârif-i Umûmiye Nizamnâmesi ve *Mekâtib-i Sultaniye Talimatnâmesi*'nde inas sultanilerinin kadrosu hakkında herhangi bir bilgiye yer verilmemiştir. Bu doğrultuda sultaniler hakkında öngörülen şartların inas sultanileri için de uygulandığı öngörülmektedir.

İnas sultanilerinin öğretim kadrosu hakkında salname kayıtlarından yalnız 1333 senesine ait devlet salnamesinde Bezmialem Valide Sultan, Çamlıca ve Kandilli (Adile Sultan) inas Sultanisinin okul müdür ve müdireleri tespit edilebilmiştir.¹²⁹ Bunun dışında Erdem'in aktardığına göre inas sultanilerindeki öğretmen sayısı şu şekildedir.

Tablo 1.9: İstanbul İnas Sultanileri Öğretim Kadrosu¹³⁰

¹²⁸ A.e., s. 281-282.

¹²⁹ “Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye”, sene: 1333, s. 324.

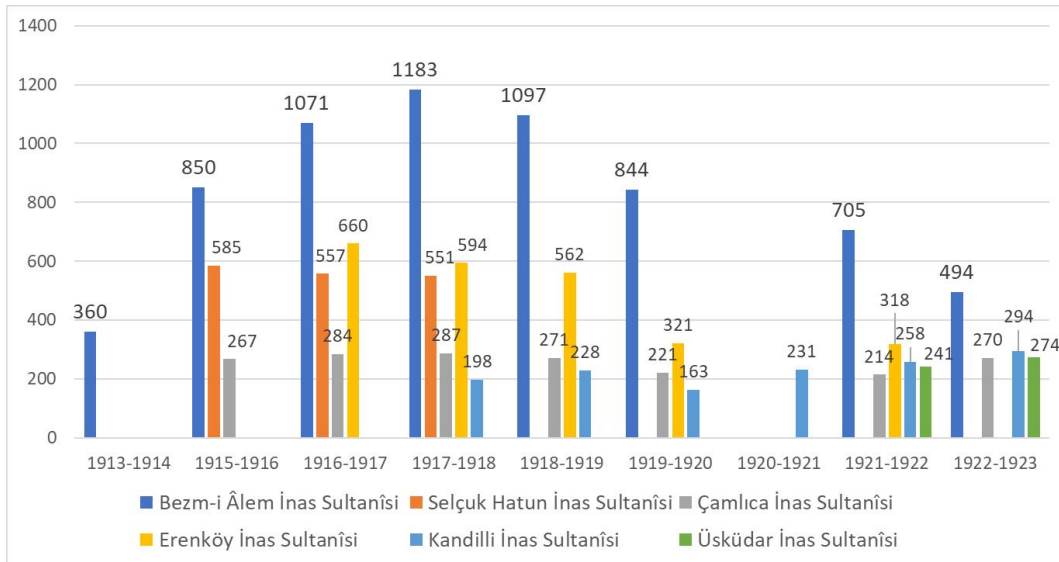
¹³⁰ Erdem, a.g.e., s. 259-260.

Yıllar	İstanbul İnas		Erenköy İnas		Selçuk Hatun İnas		Adile Sultan İnas		Çamlıca İnas	
	Kadın	Toplam	Kadın	Toplam	Kadın	Toplam	Kadın	Toplam	Kadın	Toplam
1913-1914	24	32								
1915-1916	17	27			25	31				
1916-1917			25	31				20		
1917-1918								26		
1918-1919		47		29				28		30
1919-1920		42		31						32
1920-1921		52						28		

1.4.3. Öğrenciler

Maârif-i Umûmiye Nizamnâmesi'nde sultanilere dair verilen bilgilere göre okula idadilerden mezun her milletten öğrencinin ücretli olarak alınmasına karar verilmiştir.¹³¹ Daha önce zikredildiği üzere nizamnâmede ve daha sonra yayınlanan talimatnamede inas sultanilerine özel bir kayıt bulunmamaktadır. Ancak açılan inas sultanilerinin öğrenci kayıtları incelendiğinde okullarda hem ücretli hem ücretsiz öğrencilerin olduğu görülmektedir.¹³²

Grafik 1.7: İstanbul İnas Sultanileri Öğrenci Sayıları (1913-1923)¹³³

İnas sultanilerine ait öğrenci sayılarına bakıldığında kız rüşdiye, sanayi mektepleri ve idadilerine kıyasla kayıtlı öğrenci sayılarının çok daha fazla olduğu

¹³¹ Maârif-i Umûmiye Nizamnâmesi madde: 42

¹³² Erdem, **a.g.e.**, s. 265-274.

¹³³ **A.e.**, s. 275.

görülmektedir. Bu durumda inas sultanisinin diğer kademedeki kız okullarına göre daha geç dönemde (1913) açılmış olması, halk nezdinde kız eğitiminin yer edinmesiyle okullaşma oranlarının artması ve inas sultanilerinin öğrenci kontenjanlarının daha fazla olmasının etkili olduğu düşünülmektedir.

1.5. Dârülmuallimât

1869 yılında yayınlanan Maârif-i Umûmiye Nizâmnâmesi'ne göre, Mekâtib'i Âliye'den sayılan Dârülmullimât, Saffet Paşa zamanında kız rüşdiyelerine ve sıbyan okullarına kadın öğretmen yetiştirme gayesiyle 1286'da (1869-1870) açılmıştır.¹³⁴

1892 yılında Dârülmuallimât bünyesinde, rüşdiyelere denk gelecek bir program olan ihtiyat kısmı açılmış ve Dârülmuallimâtın esas kısmına âliye denmiştir.¹³⁵ 1895 yılında yayınlanan bir talimatname ile âli kısmının öğretim süresi üç yıl, ihtiyat kısmı altı yıl olarak tayin edilmiştir.¹³⁶ 1909 yılında yapılan değişikliklerle ihtiyat kısmındaki sınıflar rüşdiyelere nakledilmiş böylece okulda yalnız âli sınıflar kalmıştır.¹³⁷ 1911 yılındaki yangın sonrasında Dârülmuallimât (nehari) inas idadisine dönüştürülmüş ve yerine 1911-12 yılında taşradaki kadın öğretmen ihtiyacına çözüm bulabilme gayesiyle Leyli Dârülmuallimât açılmıştır.¹³⁸

1915 yılında Dârülmuallimât'ın teşkilatı hakkında yeni düzenlemeler yapılmıştır. Bu doğrultuda Dârülmuallimât (leylî); *kısm-ı ibtidai (tatbikat sınıfı)*, *dârülmuallimât-ı iptidaiye*, *ana muallime mektebi* ve *ana mektebi* olarak dört kısma ayrılmıştır ancak öngörülen bu program kalıcı olmamış ve aynı yıl (1915) yayınlanan *Dârülmuallimîn ve Dârülmullimât Nizamnamesi* ile okul ibtidai, ihzari ve âli şeklinde üç bölüm olarak belirlenmiştir. Bu tarihten itibaren okul, Dârülmuallimât-ı Âliye ismini almış ve yüksek okullar kategorisine dahil edilmiştir.¹³⁹ I. Dünya Savaşı'nın getirdikleri, ödenekler vs. ile ilgili yaşanan

¹³⁴ Ergin, **a.g.e.**, C. 1, s. 668; İbnü's-Şeyh Nafi, **a.g.e.**, s. 437.

¹³⁵ Erdem, **a.g.e.**, s. 284-285.

¹³⁶ Sevim Ceylan Dumanoglu, "Osmanlı Devleti'nde Kız Öğretmen Okulu Darülmuallimat (1870-1924)", Kahramanmaraş, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Doktora Tezi, 2019, s. 46.

¹³⁷ **A.y.**

¹³⁸ Erdem, **a.g.e.**, s. 288; Dumanoglu, **a.g.e.**, s. 47-48.

¹³⁹ Erdem, **a.g.e.**, s. 292; Dumanoglu, **a.g.e.**, s. 54.

olumsuzluklar sebebiyle bazı kısımları kapanan Dârümuallimât, Cumhuriyet sonrasında İstanbul Kız Muallim Mektebi adıyla faaliyetlerine devam etmiştir.¹⁴⁰

1.5.1. Müfredat

Maârif-i Umûmiye Nizâm-nâmesi'ne göre Dârümuallimâtta verilmesi öngörülen eğitim sıbyan ve rüşdiye olmak üzere iki bölüme ayrılmıştır. Bu bölümler, Müslüman ve gayrimüslim okullarında hizmet verecek öğretmenleri yetiştirmek üzere iki farklı şubeye bölünmüştür. Ancak Dârümuallimâtın gayrimüslim şubesi açılmamıştır.¹⁴¹ Nizâm-nâmeye göre Dârümuallimâtta öğretim süresi sıbyan kısmında 2, rüşdiye kısmında ise 3 yıl olarak belirlenmiştir.¹⁴²

Tablo 1.10: Maârif-i Umûmiye Nizâm-nâmesi'ne Göre Dârümuallimât Ders Programı¹⁴³

Sıbyan	Rüşdiye
Mebâdi-i Ulûm-ı Dîniye	Mebâdi-i Ulûm-ı Dîniye
Kavâ'id-i Lisân-ı Osmânî	Kavâ'id-i Lisân-ı Osmânî
Usûl-i Ta'lîm	Arapça
Lisan	Farsça
Ahlak	Lisan
Hesap	Ahlak
Defter Tutma Usulü	Tedbiri Menzil
Osmanlı Tarihi ve Coğrafyası	Tarih ve Coğrafya
Ma'lûmât-ı Nâfi'a	Matematik ve Tabii İlimler
Musiki	Resim
Dikiş Nakış	Müzik
	Dikiş

Tablo 1.11: 1316 (1898-1899) Yılı Maarif Salnamesine Göre Dârümuallimât Ders Programı¹⁴⁴

¹⁴⁰ Erdem, **a.g.e.**, s. 292; Dumanoglu, **a.g.e.**, s. 55-56.

¹⁴¹ İbnü's-Şeyh Nafi, **a.g.e.**, s. 437. Maârif-i Umûmiye Nizâm-nâmesi madde: 69.

¹⁴² Maârif-i Umûmiye Nizâm-nâmesi madde: 69,70.

¹⁴³ **A.y.**

¹⁴⁴ "Salnâme-i Nezâret-i Maârif-i Umûmiye", sene 1316, s. 453-480.

Dersler	Haftalık Ders Saati		
	1. Sene	2. Sene	3. Sene
Tecvid ve Kur'an-ı Kerim	2	1	1
Ulum-ı Diniyye	2	2	2
Arapça	2	2	2
Kavaid-i Osmani	1	1	1
Kitabet	1	1	2
Hüsnü Hat	1	1	1
Usul-i tedris	2	1	1
Ahlak	-	2	1
İlm-i eşya	1	1	1
Mevalid ve ulum-i tabiyye	-	1	1
Hıfz Sıhha	-	1	1
İdare-i beytiyye	1	2	2
Hesap	2	1	1
Hendese	1	1	1
Resim	1	1	1
Coğrafya	2	1	1
Tarih	1	1	1
Musiki	1	1	1
El Hünelerleri	4	3	3
Toplam	26	26	26

Dârümuallimâtın 1288-1315(1871-1898) yıllarına ait ders programlarında 1316(1898-99) yılı maarif salnamesindeki müfredattan farklı olarak; nakış, rik'a, sülüs, resim, musiki, dikiş, makine ve usûl-i tedrisiyye dersleri tespit edilmiştir. 1316 (1898-99) yılındaki programla rik'a ve sülüs dersinin yerini hüsn-i hat, imla ve inşa dersinin yerini kitabet, dikiş nakış ve makine derslerinin yerini de el hünelerleri almıştır.¹⁴⁵1316 (1898-99) maarif salnamesinde yayınlanan bu program 1909 yılına kadar uygulanmıştır.¹⁴⁶

Dârümuallimâtın müfredatında, inas rüşdiyelerinin ders programının daha detaylı ve ileri düzeyde öğretildiği görülmüştür. Dârümuallimâtta kız rüşdiyelerinden farklı olarak usûl-i tedris, mevâlid ve ulûm-ı tabiiye ve seçmeli

¹⁴⁵ “Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye”, sene: 1300, s. 192-193; sene:1301, s. 378; sene: 1302, s. 401; sene: 1303, s. 325; sene:1304, s. 312-313; sene: 1311, s. 410-411; sene: 1312, s. 424-425; sene: 1313, s. 452-453; sene: 1314, s. 322; sene: 1315, s. 290-291.

¹⁴⁶ Erdem, a.g.e., s. 342.

musiki dersleri yer almıştır. Usûl-i tedris dersinde, öğrencilere öğreticilik vasfının kazandırılması için teorik ve pratik uygulamalar gösterilmiştir. Mevâlid ve ulûm-ı tabîyye de ise; fizik, kimya ve biyolojiye dair giriş düzeyinde bazı konular okutulmuştur. Hıfzısıhha dersinde; insan anatomisi, hastalıklar, aşı vs. ilgili bilgiler verilmiştir. Coğrafya dersinde; dünya, kıtalar, ülke coğrafyaları ve Osmanlı coğrafyasına dair bilgiler öğretilmiş, tarih dersinde ise kız rüşdiyelerindeki tarih müfredatının daha detaylı ve kapsamlısı okutulmuştur.¹⁴⁷

1915 yılında yayınlanan nizamnameye göre, Dârümuallimât: “*ibtidâi, ihzâri ve âli sınıflardan oluşacak şekilde düzenlenmiştir.*” Yeni program, eskisinden farklı olarak; kıraat ve inşâd, imlâ, edebiyat, kozmoğrafya (astronomi), malûmât-ı medeniye ve hukukiye, lisân-ı ecnebî, usûl-i defterî, cebir, malûmât-ı tabîyye, pirografi, sanayi-i zirâiye ve bahçıvanlık, musikî ve gınâ, terbiye-i bedeniye, tabahat, çamaşır yıkama ve tathirât, ziraat-ı ameliye, hikmet ve kimya tecrübeleri derslerini içermiştir. Bu programla Dârümuallimâtteki teorik derslerdeki çeşitliliğini arttırdığı, pratik ve el işi derslerinin bağımsız farklı dallar olarak öğretildiği, bunun yanı sıra yabancı dilin müfredata eklendiği görülmüştür.¹⁴⁸ Dârümuallimât programına bakarak kadın öğretmen yetiştirmesi hedeflenerek açılan bu okulda; sosyal ve pozitif bilim dersleri dışında günlük hayatta kullanacakları ev idaresi, el işleri gibi çeşitli derslerin bulunduğu, bu derslerin okuldan mezun kız öğrencilerin aynı zamanda iyi birer ev hanımı olması için öğretildiği düşünülmektedir.

1915 yılından Cumhuriyet’e kadar Dârümuallimâtın ders programında ufak değişiklikler yapılmıştır. Arapça, Farsça, örgü, piyano, kimya, hayvanat, nebatat, tabakat gibi dersler eklenmiştir.¹⁴⁹

Dârümuallimâtta din eğitimi programı dahilinde; Kur’ân-ı Kerîm, ulûm-ı diniyye ve ahlak dersleri yapılmıştır. Kur’ân-ı Kerîm dersinde kız rüşdiyelerindeki içerik ve usûl dışında sure ezberleri ve tekrarına önem verilmiştir.¹⁵⁰ Ulûm-ı diniyye dersinde; iman esasları, ibadetler hakkında detaylı ilmihal bilgisi, mezhepler ve tarihi,

¹⁴⁷ “Salnâme-i Nezâret-i Maârif-i Umûmiyye”, sene: 1316”, s. 454-480.

¹⁴⁸ Erdem, **a.g.e.**, s. 346-47.

¹⁴⁹ Erdem, **a.g.e.**, s. 350-356.

¹⁵⁰ “Salnâme-i Nezâret-i Maârif-i Umûmiyye”, sene: 1316 s. 454.

kıyamet, kabir hayatı gibi konular okutulmuştur.¹⁵¹ Ahlak dersinde ise; ahlakın gayesi, iyi kötü ayrımı, manevi mesuliyet, vazifeler, ahlak kuralları, iyilik ve asli vazife, insanın haysiyeti, erdem ve mutluluğun ilişkisi hakkında bilgi verilmiştir.¹⁵²

1.5.2. Öğretim Kadrosu

Maârif-i Umûmiye Nizamnâmesi'ne göre Dârümuallimâtın okul kadrosunun kadınlardan oluşması istenmiş ancak nitelikli kadın öğretmenler yetişene kadar bu okulda erkek hocaların ders vermesi uygun görülmüştür.¹⁵³

Dârümuallimâta ait kayıtlar incelendiğinde 1882-1883 yılından önce kadrosunda bulunan kadın öğretmenlerin; nakış, resim ve musiki derslerini okuttuğu görülmüştür. 1883 yılından sonra kurumda görev alan kadın öğretmenler teorik dersler de vermeye başlamış, kadın öğretmenlerin sayısı zamanla artmış ve kadrodaki kadın öğretmenlerin oranı yüzde altmışı geçmiştir.¹⁵⁴ 1317 (1898-99) yılı maarif salnanmesinde Dârümuallimâta dair yayınlanan talimata göre okul kadrosunda bir müdür ve müdire bulunma şartı getirilmiştir.¹⁵⁵ Ancak bu talimatname öncesinde Dârümuallimâta tayin edilmiş müdireler tespit edilmiştir. Bunların ilki 1299 (1881-82) yılında tayin edilen Fatma Zehra Hanım'dır.¹⁵⁶ Sonraki yıl okul müdürünün yanında müdire olarak Refika Hanım görevlendirilmiştir.¹⁵⁷

Grafik 1.8: Dârümuallimât Öğretim Kadrosu (1871-1908)¹⁵⁸

¹⁵¹ A.e., s. 455-58.

¹⁵² A.e., s. 468-70.

¹⁵³ Maârif-i Umûmiye Nizamnâmesi madde: 71.

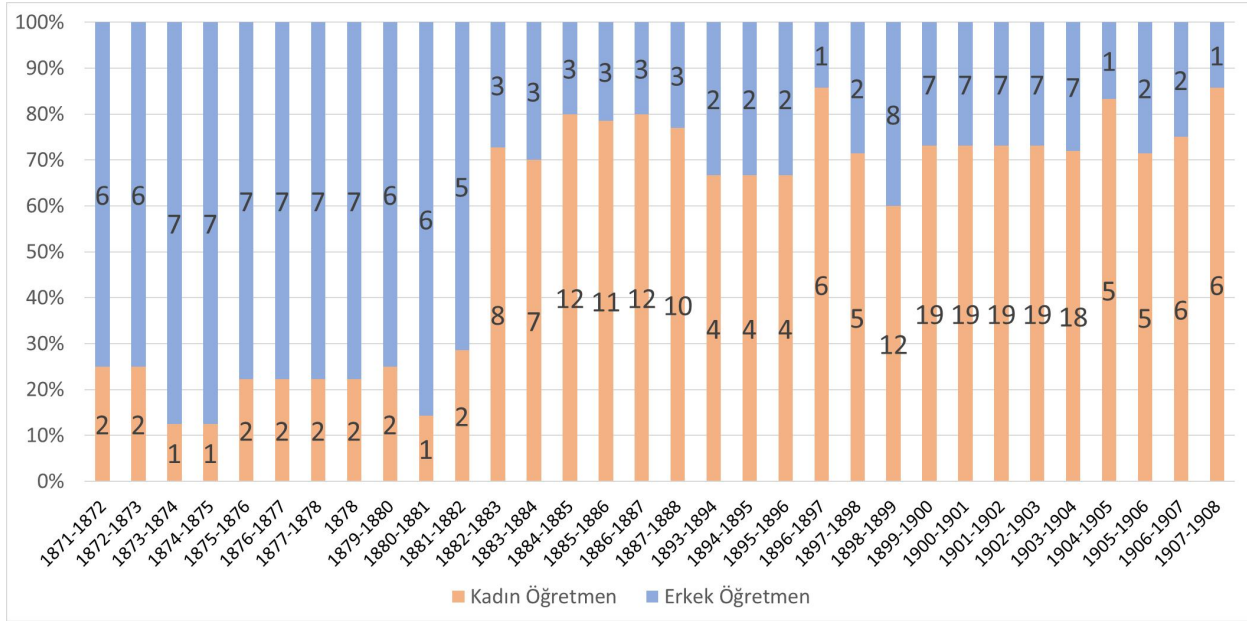
¹⁵⁴ "Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye" sene: 1288, s. 134; sene: 1289, s. 225; sene: 1290, s. 197; sene: 1291, s. 197; sene: 1292, s. 137; sene: 1293, s. 140; sene: 1294, s. 387; sene: 1295, s. 254; sene: 1297, s. 404; sene: 1298, s. 269-70; sene: 1299, s. 260; sene: 1300, s. 192-93; sene: 1301, s. 377-78; sene: 1302, s. 400-1; sene: 1303, s. 324-25; sene: 1304, s. 312-13; sene: 1305, s. 229; sene: 1306, s. 316; sene: 1307, s. 354; sene: 1308, s. 354; sene: 1309, s. 376-77; sene: 1310, s. 392; sene: 1311, s. 410-11; sene: 1312, s. 424-25; sene: 1313, s. 452-53; sene: 1314, s. 322; sene: 1315, s. 290-91; sene: 1322, s. 443; sene: 1323, s. 488; sene: 1324, s. 437; sene: 1325, s. 537; sene: 1326, s. 328; sene: 1327, s. 356; sene: 1328, s. 372; sene: 1334, s. 322; "Salnâme-i Nezâret-i Maârif-i Umûmiyye" sene: 1316, s. 639; sene: 1317, s. 705-6; sene: 1318, s. 768-69; sene: 1319, s. 130; sene: 1321, s. 133-34.

¹⁵⁵ "Salnâme-i Nezâret-i Maârif-i Umûmiyye" sene: 1317, s. 321.

¹⁵⁶ "Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye", sene: 1299, s. 260.

¹⁵⁷ "Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye", sene: 1300, s. 192.

¹⁵⁸ "Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye", sene: 1288, s. 134; sene: 1289, s. 225; sene: 1290, s. 197; sene: 1291, s. 197; sene: 1292, s. 137; sene: 1293, s. 140; sene: 1294, s. 387; sene: 1295, s. 254; sene: 1297, s. 404; sene: 1298, s. 269-70; sene: 1299, s. 260; sene: 1300, s. 192-93; sene: 1301, s. 377-

Dârümuallimâtta kadın öğretmen sayısı zamanla artsa da kız rüşdiyelerine ve sanayi mekteplerine kıyasla okuldaki kadroların tamamını kadın öğretmenler oluşturamamıştır. Bu durumda Dârümuallimâtta daha yüksek seviyede eğitim veren bir kız okulunun bulunmaması, ülkedeki kadın öğretmen ihtiyacının Dârümuallimât mezunlarından giderilmesi etkili olmuştur.

Dârümuallimât kendi mezunlarını kurumda istihdam edene dek okulda farklı okullardan mezun kadın öğretmenler görev yapmıştır. Örneğin *Zapyon Kız Rum Lisesi* mezunu Ayşe Sıdika* Hanım, Dârümuallimâtta usûl-i tedris dersi okutmuştur.¹⁵⁹ İlerleyen yıllarda okuldaki kadın öğretmenler içerisinde

78; sene: 1302, s. 400-1; sene: 1303, s. 324-25; sene: 1304, s. 312-13; sene: 1305, s. 229; sene: 1306, s. 316; sene: 1307, s. 354; sene: 1308, s. 354; sene: 1309, s. 376-77; sene: 1310, s. 392; sene: 1311, s. 410-11; sene: 1312, s. 424-25; sene: 1313, s. 452-53; sene: 1314, s. 322; sene: 1315, s. 290-91; sene: 1322, s. 443; sene: 1323, s. 488; sene: 1324, s. 437; sene: 1325, s. 537; sene: 1326, s. 328; sene: 1327, s. 356; sene: 1328, s. 372; sene: 1334, s. 322; “Salnâme-i Nezâret-i Maârif-i Umûmiyye”, sene: 1316, s. 639; sene: 1317, s. 705-6; sene: 1318, s. 768-69; sene: 1319, s. 130; sene: 1321, s. 133-34.

* 1872 tarihinde İstanbul’da doğan Ayşe Sıdika Hanım, Enderun Mektebi hocalarından *Mustafa Numan Efendi’nin* kızıdır. *Zapyon Rum Kız Lisesi* mezunu olup; Rumca, Fransızca ve İngilizce bilmektedir. 1890 yılında Dârümuallimâtta öğretmenliğe başlayan Ayşe Sıdika, 1891 yılında okulda usul-i tedris dersinin olmayışına dair hazırladığı takrir sonucunda Nezâretin kararıyla okulda bu dersi okutmaya başlamıştır. 1897 yılında *Usûl-ı Talim ve Terbiye Dersleri* eserini yayınlamıştır. Ümüt Akagündüz, “Düşünce Tarihimizin Eğitimci Simalarından Ayşe Sıdika Hanım ve Usûl-ı Talim ve Terbiye Dersleri Adlı Eseri”, *Folklor/Edebiyat Dergisi*, c.21, sayı:81, 2015, s.87-106.

¹⁵⁹ Emine Kocamanoglu, “Ayşe Sıdika’nın ‘Usul-i Talim ve Terbiye’ Kitabının Eğitim Açısından Değerlendirilmesi”, Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 1995, s. 4.

Dârümuallimâtın kendi mezunları da yer almıştır.¹⁶⁰ Bunun örneklerinden biri de Dârümuallimât mezunu Nakiye Hanım'dır. Devlet salnamelerinden Nakiye Hanım'ın Dârümuallimâtta farklı dersleri okuttuğu görülmektedir.¹⁶¹

1.5.3. Öğrenciler

Maârif-i Umûmiye Nizamnâmesi'ne göre Dârümuallimâta sıbyan okulu veya rüşdiye diplomasına sahip öğrenciler sınavsız kabul edilmiş, sıbyan bölümünü tamamlayıp bitirme imtihanlarında başarı gösteren öğrencilerin dilerse rüşdiye kısmına devam edebilmesine imkân tanınmıştır.¹⁶² Nizamnâmedeki başka bir kayda göre Dârümuallimâttan mezun öğrencilere tayin edilecekleri okulda görev yapma zorunluluğu koyulmuş, aksi halde okurken maaş alan öğrenciler, aldıkları maaşı geri ödemekle yükümlü tutulmuştur.¹⁶³ Alınan bu kararlar Dârümuallimât mezunları ile ülkedeki kadın öğretmen ihtiyacının karşılanması hedeflenmiş, mezun öğrenciler çeşitli yerlerde görevlendirilerek istihdam edilmeye çalışılmıştır.

1915 yılında yayınlanan Dârümuallimîn ve Dârümuallimât nizamnamesinde yapılan değişikliklere göre: Dârümuallimâtın ibtidai bölümüne kabul edilecek öğrencilerin en az 12 en fazla 17 yaşında, ihzari bölümüne kabul edilecek öğrencilerin 23 yaşının altında olması şartı getirilmiştir. Okulun âli kısmına da 25 yaşını doldurmamış, ihzari veya sultaniden mezun öğrenciler sınavsız kabul edilmiş, bu kurumlardan mezun olmayanlar ise sınavla alınmıştır. Ayrıca Dârümuallimât mezunlarının zorunlu hizmeti sekiz yıla çıkarılmıştır.¹⁶⁴

Grafik 1.9: Dârümuallimât Öğrenci Sayıları (1871-1921)¹⁶⁵

¹⁶⁰ Dumanoglu, **a.g.e.**, s. 69.

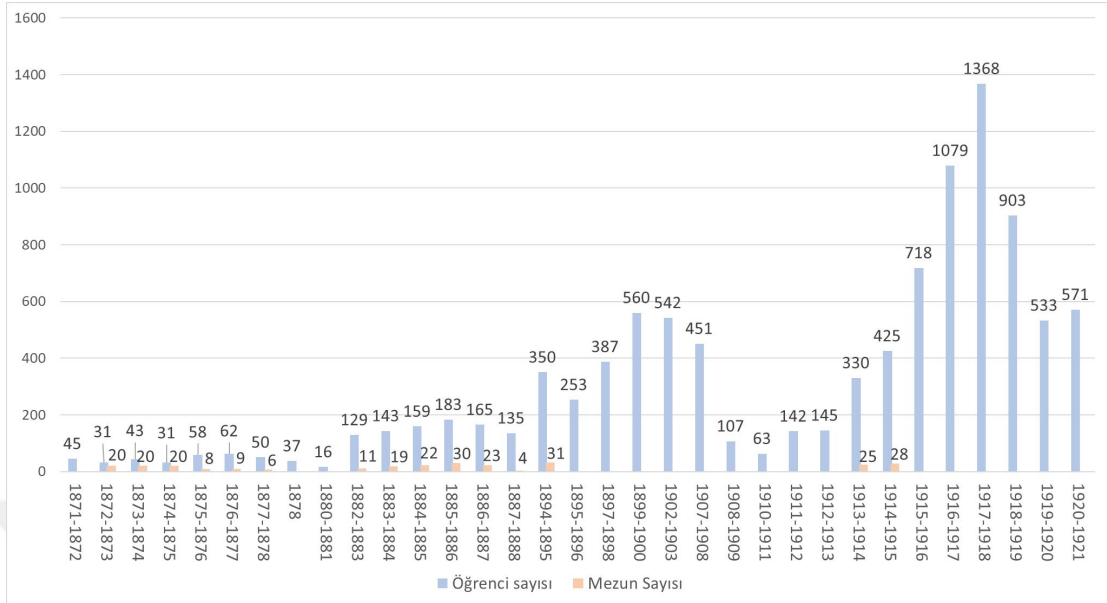
¹⁶¹ "Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye", sene: 1301, s. 134.

¹⁶² Maârif-i Umûmiye Nizamnâmesi madde: 73-74.

¹⁶³ Maârif-i Umûmiye Nizamnâmesi madde: 75-78.

¹⁶⁴ Erdem, **a.g.e.**, s. 138.

¹⁶⁵ Erdem, **a.g.e.**, s. 328-334. "Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye", sene: 1288, s. 134; sene: 1289, s. 225; sene: 1290, s. 297; sene: 1291, s. 197; sene: 1292, s. 137; sene: 1293, s. 140; sene: 1294, s. 387; sene: 1295, s. 254; sene: 1298, s. 269-70; sene: 1300, s. 192-93; sene: 1301, s. 378; sene: 1302, s. 401; sene: 1303, s. 325; sene: 1304, s. 312-13; sene: 1305, s. 229;

Dârümuallimâtta öğrenci sayılarına bakıldığında, kuruluşundan 1300(1882-83) yılına kadar ortalama 41 öğrencinin olduğu okulda, 1300 (1882-1883) yılından itibaren öğrenci sayısının üç katını geçtiği görülmüştür. 1313 (1895-1896) yılından sonraki mevcut kayıtların ortalaması da 513 öğrenciye ulaşmıştır. 1908 yılından sonra öğrenci sayıları önceki yıllara kıyasla oldukça azalmış, ortalama öğrenci sayısı 108’e inmiştir. 1911 yılında Dârümuallimâtın gündüzlü kısmı kapatılmış, leyli olarak eğitim vermeye devam etmiştir. 1913-14 öğretim yılı için, 19 öğrenci alacak olan Dârümuallimâta yapılan başvuru sayısı 300’ü bulmuştur. Savaş sebebiyle hastane olarak kullanılan okulda, eğitim bir süre gündüzlüye çevrilmiş ve alınan öğrenci sayısı zaruri olarak azaltılmıştır. Ancak 1913-14 öğretim yılından Cumhuriyet’e kadar ki süreçte öğrenci sayılarının ortalaması ciddi bir şekilde artmış ve 904’e ulaşmıştır. Bu durumda gündüzlü olarak eğitim veren Dârümuallimâtın leyliye çevrilmesiyle taşradan gelen öğrenci sayısındaki artış etkili olmuştur.¹⁶⁶ Kurumda verilen mezun sayıları incelendiğinde salnamelerde bazı yıllara ait kayıtlara ulaşılabilmiştir. Artan öğrenci sayısına rağmen mezun öğrencilerin sayısı oldukça sınırlı kalmıştır.

¹⁶⁶ Dumanoglu, a.g.e., s. 84.

İKİNCİ BÖLÜM

AMERİKAN KIZ KOLEJİ

1871 yılında Amerikan Misyoner Birliğine bağlı olarak İstanbul'da kız çocuklarına eğitim verme amacıyla kurulan Amerikan Kız Koleji, kuruluşundan Cumhuriyet'in ilanına (1871-1923) kadarki süreçte incelenecektir. Araştırmanın bu bölümünde ana kaynak olarak kolejin arşiv belgelerinden istifade edilerek okulun; tarihçesi, kurumsal yapısı ve birimleri, öğretim anlayışı, müfredatı, eğitim-öğretim uygulamaları, ölçme değerlendirme kriterleri, din eğitimi, öğretim kadrosu ve öğrencileri değerlendirilecektir.

2.1. Kurumsal Tarihçesi

Amerikan Kız Koleji; 1868'de kurulan Kadınlar Misyon Birliğinin ilk başkanı olan Bayan Albert Bowker'in İstanbul'da kız okulu açmaya öncülük etmesiyle, 1871'de Julia A. Rappleye'nin¹⁶⁷ müdireliğinde Gedikpaşa'da kiralık bir evde üç öğrenci ile ev okulu olarak (home school) eğitime başlamıştır.¹⁶⁸ 1872 yılında okulun yetersiz gelmesi sebebi ve kalıcı bir yer bulma ihtiyacına binaen arazi arayışına başlanmıştır.¹⁶⁹ Okul için gerekli fonların toplanmasına öncülük eden Bayan Bowker aracılığıyla ABD'den bağışlar bulunmuş ve yapılan arazi arayışları sonucunda okul için Üsküdar'da yeni bir yer alınmış ve 1873 yılında eğitim öğretime Üsküdar'da alınan arazinin yakınındaki bir evde başlanmıştır.¹⁷⁰ Okulun ilk müdiresi Julia Rappleye 1874-75'te istifa ederek Amerika'ya dönmüş, aynı yıl okulun 2 kişilik ilk sınıfı mezun olmuştur.¹⁷¹ 1875 yılının sonuna doğru her ikisi de Mont Holyoke ilahiyat okulu mezunu olan Kate Pond Williams müdür, Ellen C. Parsons'da müdür

¹⁶⁷ (1871-1923) yılları okulun müdireleri: Julia Rappleye, Kate Pond Williams, Clara Hamlin- Mary Mills Patrick.

¹⁶⁸ Patrick, **Bir Boğaziçi Macerası İstanbul Kız Koleji (1871-1924)**, s. 30-31; Fincancı, **The story of Robert College**, s. 39.

¹⁶⁹ Patrick, **a.g.e.**, s. 32.

¹⁷⁰ **A.e.**, s. 32-33.

¹⁷¹ **A.e.**, s. 34.

yardımcısı olarak okulda göreve başlamıştır.¹⁷² 1875-1876 öğretim yılında okul Üsküdar'da inşa edilen yeni binaya büyük bir törenle geçmiştir.¹⁷³ Kate Pond'un müdireliği döneminde gelen bağışlarla Üsküdar'daki ikinci bina olan Boston Hall'de tamamlanmıştır.¹⁷⁴ 1883 yılında sağlık problemleri sebebiyle izne ayrılan Kate Pond'un yerine Mary Patrick ve Clara Hamlin geçici müdire olarak tayin edilmiştir.¹⁷⁵ Clara Hamlin'in 1889 yılında evliliği sebebiyle görevi bırakması sonucunda Mary Patrick okulun tek müdiresi olarak uzun yıllar görevine devam etmiştir.¹⁷⁶

Patrick müdireliği süresince okula kolej statüsünü kazandırmak için Amerika'da pek çok girişimde bulunmuştur.¹⁷⁷ Bu girişimleri 1890 yılında olumlu sonuç vermiş, yüksek okul olarak kurulan bu kurum kolej statüsüne kavuşmuş ve Amerikan Kız Koleji ismini almıştır.¹⁷⁸ Okul müdiresi Patrick'in, okulun yasal olarak tanınmasına yönelik talepleri doğrultusunda II. Abdulhamid tarafından çıkarılan bir irade ile kolej 1895'te yasal bir hal almış ve faaliyetlerini eğitim alanıyla sınırlamak kaydıyla vergi muafiyetinden yararlanabilir hale gelmiştir.¹⁷⁹

1890 yılından itibaren Amerikan Kız Koleji olarak faaliyetlerine devam eden okulun Üsküdar kampüsünde 1905 yılında çıkan yangında pek çok bina ve eşya zarar görmüştür.¹⁸⁰ 1904-05 eğitim yılında Amerika'da bulunan Patrick yangında hasar gören Barton Hall'ün yeniden inşası için ciddi bir miktarda bağış toplayarak İstanbul'a dönmüştür.¹⁸¹ Zarar gören binaların onarımı yapılsa da artan öğrenci sayısı ve yeni kayıt talepleri karşısında kolejin yerleşkesi yeterli gelmemeye başlamıştır. Amerikan Kız Koleji için yeni bir araziye ihtiyaç duyulduğu dönemde Arnavutköy

¹⁷² A.e., s.36.

¹⁷³ A.e., s. 36-37. "The American College for Girls at Constantinople Calendar for the Years 1910-1912" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:17, belge no:6

¹⁷⁴ Patrick, a.g.e., s. 63

¹⁷⁵ Jenkins, a.g.e., s. 45

¹⁷⁶ A.e. s. 47.

¹⁷⁷ Patrick, a.g.e., s. 66.

¹⁷⁸ Freely, a.g.e., s. 148; Patrick, **Son Sultanların İstanbul'unda Siyaset Modernleşme Yabancı Okullar**, s. 181. "The American College for Girls at Constantinople President's Report 1899-1900" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:15, belge no:6

¹⁷⁹ Freely, a.g.e., s.152. Life and light for woman, 1895 vol.25, s. 254.

¹⁸⁰ "The American College for Girls at Constantinople President's Report 1905-1906" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:16, belge no:2

¹⁸¹ Patrick, **Bir Boğaziçi Macerası İstanbul Kız Koleji (1871-1924)**, s. 75.

sırtlarında beğenilen bir yer için 52.800 dolar ödeme yapılmış ancak Osmanlı Devleti'nin satışı onaylamaması sebebiyle arazinin durumu belirsiz olarak kalmıştır.¹⁸²

II. Meşrutiyetin ilanından sonra (1908) Amerikan Kız Kolejinde yasak ve sansürlerin kalktığı bir döneme girilmiş, okula gelen eşya ve araçların gümrükten sorunsuzca geçmesinde devlet yönetimi kolaylıklar sağlamıştır.¹⁸³ Ayrıca bu tarihten sonra 1887 yılında Müslüman kızların yabancı okullara alınması hususunda konulan yasak kaldırılmıştır.¹⁸⁴ Bunun etkisiyle kolejdeki Müslüman öğrenci sayısı zamanla artmıştır.¹⁸⁵ Devlet idaresinde yaşanan bu değişikliği fırsata çevirmek isteyen okul yetkilileri Arnavutköy'de alınan arazinin satış işlerinin tamamlanması için harekete geçmiş ve tapuyu almayı başarmıştır.¹⁸⁶ Ancak yeni arazide okul inşaatlarına başlamak için özel bir izin alınması gerektiği için süreç 1910 yılına kadar ilerleyememiştir.¹⁸⁷

Okul müdiresi Patrick, koleji WBM'den (Women's Board of Mission) ayırarak bağımsız hale getirerek kolejin misyonerlikle olan bağlantısının kesilmesini istemiştir.¹⁸⁸ Müdire Patrick bu talebiyle kolejin; daha liberal bir mütevelli heyeti tarafından yönetilen, bağımsız bir yüksek öğretim kurumu olmasını hedeflemiştir.¹⁸⁹ 1908 yılında Patrick'in Amerika'da bu konu hakkında gösterdiği girişimler sonucunda 1909 yılında kolej bağlı olduğu Woman's Board of Mission birliğinden resmi olarak ayrılmış ve misyoner birliği okul yönetimi ve kaynaklarını finanse etme görevini kolej idaresine devretmiştir.¹⁹⁰ Kuruluşundan bu tarihe kadar misyon

¹⁸² A.e., s. 84.

¹⁸³ Jenkins, a.g.e., s. 144-45.

¹⁸⁴ Patrick, **Bir Boğaziçi Macerası İstanbul Kız Koleji (1871-1924)**, s. 88; Mehmet Metin Hülalü, Şakir Batmaz, Gülbadi Alan (thk.), **Devr-i Hamid: Sultan II. Abdülhamid**, C. 2, Kayseri, Erciyes Üniversitesi Yayınları, 2011, s. 225. Detaylı bilgi için bkz. BOA, Y.PRK.MF., Belge nr:1/55, h.06.03.1305.

¹⁸⁵ Patrick, a.g.e., s. 88.

¹⁸⁶ A.e. s. 90.

¹⁸⁷ A.e., s. 91.

¹⁸⁸ A.e., s. 80.

¹⁸⁹ Fincancı, **The story of Robert College**, s. 46.

¹⁹⁰ Life and light for woman, 1909 vol.39, s. 102.

birliğine bağlı bir mütevellî heyeti tarafından yönetilen kolej, bu tarihten sonra kendi idare ve yönetiminde bağımsız hale gelmiştir.¹⁹¹

Misyoner birliğinden ayrılan Amerikan Kız Koleji için yeni mütevellî heyeti bağış çalışmalarını hızla sürdürmüş ve 1911 yılında Arnavutköy'deki yeni arazide büyük bir coşkuyla temel atma töreni yapılmıştır.¹⁹² 1913 Mart ayında Üsküdar yerleşkesinde son kez mezuniyet töreni düzenlenmiş, 1914 yılının ikinci yarısında kolej Arnavutköy'deki yeni kampüsüne taşınmıştır.¹⁹³ Bu tarihten sonra Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması; kolejde farklı olumsuzluklar, ürün tedarikinde zorluk gibi bir çok sıkıntıya yol açsa da eğitim öğretim faaliyetleri herhangi bir kesintiye uğramamıştır.¹⁹⁴ 1924 yılına kadar Patrick'in okul müdürelüğünü tek başına yürüttüğü okul, 1932 yılında Robert Kolejle birleşerek tek idare altında yönetilmeye başlanmıştır.¹⁹⁵ 1971 yılında Amerikan Robert Lisesine dönüşen kurum, o günden beri karma eğitim veren özel bir lise olarak eğitim faaliyetlerine devam etmektedir.¹⁹⁶

2.2. Kurumsal Yapı ve Programlar

1871 yılında kurulan Amerikan Kız Koleji, 1890 yılına kadar yüksek okul derecesinde eğitim vermiş ve asıl adı Constantinople Home olan kurum, Home School olarak isimlendirilmiştir.¹⁹⁷ 1890 yılında kolej statüsünü alan okulun ismi Amerikan Kız Koleji olarak değiştirilmiştir.¹⁹⁸ Bu tarihten sonra okul kolej düzeyinde eğitim vermeye başlamıştır. Misyoner kolejleri; yoğun İngilizce

¹⁹¹ Patrick, **a.g.e.**, s. 61,80.

¹⁹² Patrick, **a.g.e.**, s. 77,93.

¹⁹³ Cengiz Kırılı, Nurçin İleri (ed.), **Bavullardan Kataloğlara Boğaziçi Arşivleri'ne Doğru**, İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 2015, s. 468; Patrick, **Bir Boğaziçi Macerası İstanbul Kız Koleji (1871-1924)**, s. 96.

¹⁹⁴ Patrick, **a.g.e.**, s. 116,125.

¹⁹⁵ **A.e.**, s. 131.

¹⁹⁶ Jenkins, **a.g.e.**, s. 19.

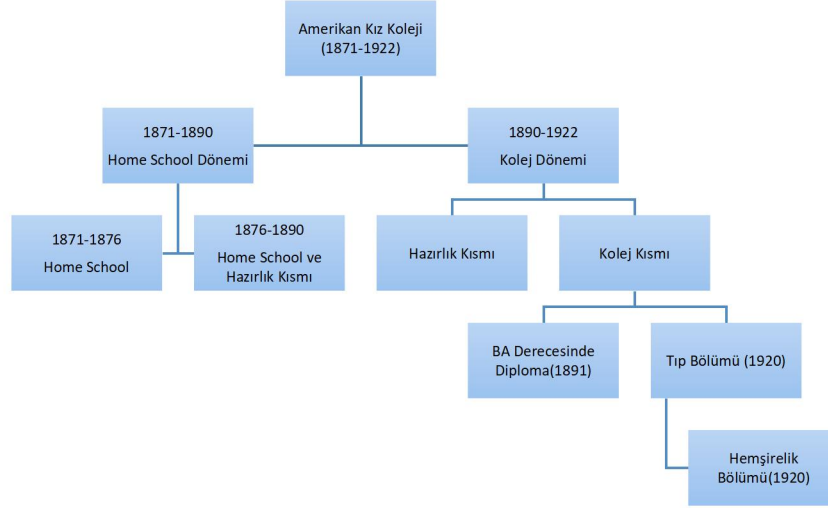
¹⁹⁷ Freely, **a.g.e.**, s. 148. Misyoner okullarının türleri hakkında detaylı bilgi için bkz. Aksu, Ayşe: "Amerikalı Misyonerlerin Osmanlı Anadolu'sundaki Eğitim Faaliyetleri (1820-1900) ve Bunun Osmanlı Toplum Yapısına Etkileri", Marmara Üniversitesi, Doktora Tezi, 2010.

Amerikan misyonierleri tarafından açılan yüksek okullar; ortaokul düzeyinde eğitim veren kurumlardır.

¹⁹⁸ Köse, "Yabancı Okullarda Kızların Din Eğitimi (Arnavutköy Amerikan Kız Koleji Örneği)", s. 195; Freely, **a.g.e.**, s. 148.

öğretiminin yapıldığı ve bu dil bilgisiyle Batı biliminin yerel milletlerden öğrencilere kazandırılmasının hedeflendiği kurumlar olarak faaliyet göstermiştir.¹⁹⁹

Şekil 2.1: Amerikan Kız Koleji Teşkilat Yapısı

Amerikan Kız Koleji hazırlık ve kolej kısmı olmak üzere iki ana birimden oluşmuştur. Kurulduğu yıllarda öğrencilerin tamamı Ermeni olan okulda eğitim dili Ermenice iken, 1876 yılında eğitim dilinin İngilizceye çevrilmesi sonucunda hazırlık birimi ortaya çıkmıştır.²⁰⁰

Kolejin hazırlık kısmı, 5 normal ve 3 özel sınıftan oluşmuştur. 3 özel sınıf hiç İngilizce bilmeyen öğrencilerin eğitim aldığı kısımdır. Bu özel sınıflarda eğitimlerini tamamlayan öğrenciler, seviyelerine göre normal hazırlık sınıflarına geçerek eğitimlerine devam etmiştir. Hazırlık sınıflarında eğitim; öğrencilerin seviyelerine göre değişiklik gösterebilir nitelikte olmuştur. Öğrenci, hazırlık programına hangi seviyede başlarsa başlasın kur değiştirme hakkına sahip kabul

¹⁹⁹ Aksu, a.g.e., s. 40-41.

²⁰⁰ Jenkins, a.g.e., s. 44; Patrick, **Bir Boğaziçi Macerası İstanbul Kız Koleji (1871-1924)**, s. 37.

edilmiştir.²⁰¹ Uygulanan bu program dahilinde hazırlık eğitimi 1 yıl olarak tayin edilmiştir.²⁰²

Okulun kolej kısmında ise 4 sınıftan oluşan 4 yıllık bir eğitim programı uygulanmıştır.²⁰³

Okul kolej statüsünü aldıktan kısa bir süre sonra (Bachelor of Arts ve Bachelor of Science) diplomaları vermeye başlamıştır.²⁰⁴ Böylece kolej kısmı bünyesi altında Bachelor seviyesinde yeni bir kategori oluşmuştur. 1891-92 öğretim yılında kolejde bu diplomayı alan öğrencilerin varlığı, bu tarihten itibaren verildiğine işaret etmektedir. Kolejden bu derece ile mezun olmak isteyen öğrencilere, 4 yıllık kolej eğitimlerini tamamladıktan sonra belirli bir müfredat dahilinde sunulan birtakım dersleri alma şartı konmuştur.²⁰⁵ Okuldan Bachelor seviyesinde mezun olma şartları ölçme değerlendirme bölümünde izah edilmiştir.

1920 yılında kolejde tıp bölümü açılmış, 4 yıllık bir eğitimden oluşan bu bölüme Bachelor seviyesinde eğitimini tamamlamış öğrenciler kabul edilmiştir. Tıp bölümünde ilk iki yıl laboratuvarlarda uygulamalı eğitim alan öğrenciler son iki yıl dispanserler, hastanelerde sahada çalışarak eğitimlerini tamamlamıştır. Yine tıp bölümünü bünyesinde 3 senelik eğitim veren hemşirelik okulu açılmış buraya lise ve dengi eğitime sahip öğrenciler kabul edilmiştir.²⁰⁶

²⁰¹ “The American College for Girls at Constantinople Calendar June, 1915” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:2

²⁰² “Bulletin of Constantinople College the American College for Girls at Constantinople 1919” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:3 “The American College for Girls at Constantinople Calendar June, 1918” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:3

²⁰³ “Constantinople College The American College for Girls at Constantinople Bulletin Calendar June, 1915” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:2

²⁰⁴ “Constantinople College The American College for Girls at Constantinople Bulletin Calendar June, 1913” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:1

²⁰⁵ “Bulletin of Constantinople College the American College for Girls at Constantinople 1919” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:3

²⁰⁶ “The American College for Girls at Constantinople Calendar 1921-1922” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:4

2.3. Öğretim Anlayışı

Amerikan Kız Kolejine ait arşiv belgelerine göre 1871 yılında Misyoner Birliğine bağlı olarak kurulan okulun amacı; yüksek entelektüel kültür ve eksiksiz bir karakter gelişimi için öğrencilere olanaklar sunmak ve Mesih'in öğretilerini öğrencilerin yaşamında kontrol gücü haline getirmektir.²⁰⁷ Bununla birlikte kolejin yapısı itibarıyla mezhepçi olmadığı ancak etkisi, disiplini ve öğretimi açısından belirgin bir şekilde Hristiyan olmayı amaçladığı ifade edilmiştir.²⁰⁸ Misyoner kadın birliğinin raporlarında ise okulun en önemli hedefinin sağlam Hristiyan karakterli kadınlar yetiştirmek olduğu zikredilmiştir.²⁰⁹

Okul müdiresi Patrick; kolejde eğitimlerini tamamlayan öğrencilerin toplumda etki bırakacak düşünce olgunluğu ve muhakeme yeteneğine sahip birer birey olarak entelektüel ve dini bir anlayışla okuldan mezun olduğunu ifade etmiştir.²¹⁰ Kolejın sunmuş olduğu eğitim ile yetişmesi hedeflenen öğrenci profili üzerinden kurumun eğitim anlayışı ortaya konmuştur. Bunun haricinde Patrick başka bir yazısında; kolejın akademik çalışmalarının standardını, en iyi Amerikan kurumlarında yapılanlarla aynı seviyeye gelene kadar yükseltmek şeklinde zikretmiştir.²¹¹ Kolej müfredatının belirlenmesi ve ders içeriklerinin tayin edilmesinde bu düstur etkili olmuştur.

Kolejin misyoner kimliği ve öğretim anlayışına dair Türk mezunlardan bazılarına ait değerlendirmeler bulunmaktadır. Kolejın ikinci Türk mezunu olan Halide Edib, 1912 yılında kaleme aldığı yazısında kolejın on yıldan fazla süre önce misyoner idaresinden çıkmış olduğunu ifade etmiştir.²¹² 1915 mezunu Efzayış Yusuf

²⁰⁷ "The American College for Girls at Constantinople Calendar for the Years 1910-1912" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:17, belge no:6

²⁰⁸ "The American College for Girls at Constantinople Calendar June, 1918" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:3

²⁰⁹ Life and light for woman, 1892 vol.22, s. 117.

²¹⁰ "The American College for Girls at Constantinople President's Report 1898-99" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:15, belge no:5

²¹¹ "The Orient", C. II, (15.11.1911), s. 1.

²¹² Merve Balci, "Halide Edip Adıvar'ın Yazıları (1897-1925) Üzerine Bir İnceleme", İstanbul, Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2016, s. 203.

ise 1925 yılında kaleme aldığı “Pervaneler Münasebetiyle Birkaç Söz” yazısında Amerikan Kız Kolejinin yapısı hakkında:²¹³

“Henüz Homeschool iken, Amerikan mektebi resmen bir misyoner müessesesi imiş. Bilâhîre kolej derecesine vâsıl olduktan sonra isimle beraber misyonerlik zihniyeti de zâhiren ortadan kalkmış. Zâhiren diyorum çünkü hakikatte muallimelerin hemen hepsi genç Hristiyan cemiyetlerinde a‘zâ, misyoner ruhlu insanlardır.” diyerek Halide Edib’in aksine okulun kolej statüsü aldıktan sonra da misyoner kimliğini koruduğunu vurgulamıştır.

Okul müdürü Patrick’in koleji bağımsız bir eğitim kurumu haline getirme girişimleri sonucunda; Misyoner Birliğine bağlı faaliyet gösteren Amerikan Kız Kolejinin 1909 yılında birlikle olan ilişkisi son bulmuştur.²¹⁴ Ancak okulun mütevelli heyeti, finansal kaynakları, yönetim hususu değişse de okul içerisindeki din eğitimi müfredatı, yapılan dini ritüeller ve daha birçok unsur aynı kalmıştır. Bu sebeplerle kurumun misyonerliğe dayalı öğretim anlayışının değiştiğini söylemek mümkün değildir.

2.4. Öğrenci Kabulü

Amerikan Kız Koleji kuruluşundan beri ücretli eğitim veren bir okuldur. Paralı olmasına rağmen koleje girmek isteyen her öğrenci kuruma alınmamış, başvuran öğrenciler sınava tabi tutulmuş ve öğrencilerin bazı temel bilgilere sahip olup olmadığı ölçülmüştür.²¹⁵

Okulun hazırlık kısmına 11 yaşını dolduran öğrenciler alınmıştır. Öğrenci kayıtları için ders dönemi başlamadan önce bizzat okul idaresine veya posta yoluyla öğrenciye ait (isim, yaş, doğum belgesi, ikamet, sağlık raporu, mezuniyet belgesi) evrakların ulaştırılması istenmiştir.²¹⁶ Okulun kolej kısmına ise 16 yaşından büyük

²¹³ Nevin Yurdsever Ateş, **Yeni Harflerle Kadın Yolu/Türk Kadın Yolu (1925-1927)**, Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı Yayınları, 2009, s. 116-117.

²¹⁴ Life and light for woman, 1909 vol.39, s. 102.

²¹⁵ “The American College for Girls at Constantinople Calendar, 1901-1902” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:17, belge no:4

²¹⁶ “The American College for Girls at Constantinople Calendar June, 1913” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:1

öğrenci kabul edilmemiştir. Kaydedilecek öğrenciler için hazırlık biriminde istenen belgelerin aynısı talep edilmiştir.²¹⁷

Kolej kısmına alınacak öğrencilerin seçilmesi için yapılan sınavlarda; aday öğrencilerin İngilizce yeterliliği, matematikte dört işlem, yüzdelik, uzunluk ve zaman ölçüleri, kesirler, denklemler, yerel dil bilgisi, temel seviye fizik ve coğrafya bilgisi ölçülmüştür. Hazırlık birimine kaydedilecek öğrenciler için de koşulların aynı olduğu ifade edilmiştir.²¹⁸ Kayıt öncesi yapılan bu sınavlar sonucunda yeterli bulunan öğrenciler zaman içerisinde kolejin ilgili birimlerine kabul edilmiştir.

2.5. Kolej Müfredatı

2.5.1. Hazırlık Kısmı Müfredatı

Kolejin arşivinde bulunan yıllık raporlar okul müdiresi tarafından 1899 senesinde yazılmaya başlanmış olup kolejin hazırlık kısmına dair detaylı ilk müfredat 1899-90 öğretim yılına aittir.²¹⁹ Arşiv belgelerinden önceki yıllara ait hazırlık müfredatına ulaşılammıştır.

Tablo 2.1: 1899-1900 Yılı Hazırlık Kısmı Ders Programı²²⁰

²¹⁷ “The American College for Girls at Constantinople Calendar June, 1918” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:3

²¹⁸ “The American College for Girls at Constantinople Calendar June, 1915” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:2

²¹⁹ Freely, **a.g.e.**, s. 149. “The American College for Girls at Constantinople President's Report 1899-1900” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:15, belge no:6

²²⁰ “The American College for Girls at Constantinople President's Report 1899-1900” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:15, belge no:6

Dersler	Birinci Sınıf		İkinci Sınıf	
	1.Yarıyıl	2.Yarıyıl	1.Yarıyıl	2.Yarıyıl
İngilizce	11	11	8	8
Matematik	4	✓	✓	✓
Fransızca	✓	✓	✓	✓
Çizim	2	2	2	2
Coğrafya	-	-	-	✓
Tarih	-	-	2	-
Ermenice	✓			
Bulgarca	✓			
Yunanca	✓			
Latince	✓			

✓: Ders mevcut olup saat hakkında bilgi verilmemiştir.

Hazırlık birimine ait ders programına bakıldığında ilk yıllarda hazırlık kısmında eğitimin 2 yıl süreyle yapıldığı görülmektedir. Müfredat dahilinde; yoğun İngilizce dersleri dışında ikinci bir yabancı dil olarak Fransızca, öğrencilerin milletlerine göre yerel dil dersleri ve kolej müfredatındaki Latinceye giriş niteliğinde Latince dersleri verilmiştir. Birer dönem verilen tarih ve coğrafya haricinde yalnızca çizim dersinin olması; hazırlık programında öğrencilerin yeterli düzeyde İngilizce seviyesine ulaşabilmesi için dil derslerine ağırlık verildiğinin göstergesidir.

1913 senesine ait elde edilen hazırlık programına bakıldığında 1889'dan farklı olarak müfredata: çeviri, bilim, okuma ve telaffuz, fizyografi, müzik ve jimnastik derslerinin eklendiği görülmektedir.

Tablo 2.2: 1913-1914 Yılı Hazırlık Kısmı Ders Programı²²¹

²²¹ "The American College for Girls at Constantinople Calendar June, 1913" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:1

Dersler	Hazırlık Kısmı Ders Programı (1913-14)							
	D Sınıfı	C Sınıfı	B Sınıfı	A Sınıfı	Subfreshman	Lower Special	Middle Special	Advanced Special
İngilizce	10	4	4	4	4	10	10	10
Yerel Diller	4	4	3	3	3	4	4	4
Çeviri			1	1	1			
Fransızca		4	4	4	4	4	4	4
Aritmetik	5	4	5	4		4	4	4
Bilim	2	2	2	2				
Coğrafya	2	2	2	2			2	2
Tarih			2	2	2			
Cebir					5			
Okuma ve Telaffuz	2	2	1	1	1		1	1
Fizyografi					2			
Çizim	1	1	1	1				
Müzik		1	1	2	2			
Jimnastik	2	2	2	2	2	2	2	2

Programa eklenen yeni derslerden; çeviri ve okuma ile öğrencilerde kelimelerin doğru telaffuzu ve iyi tercüme yapabilme becerisinin geliştirilmesi hedeflenmiştir. Bilim dersinde fen bilimlerine dair temel düzeyde bilgi verilmiş, müzik dersi ile öğrenciler için yeni bir sanat dalı oluşturulmuş, jimnastik ile beden sağlığının korunması hedeflenmiş ve fiziksel aktiviteler yapılmıştır.²²²

1913-14'ten farklı olarak, 1918 yılı hazırlık kısmı müfredatına Latince, botanik, fizyoloji, fizik, kimya gibi yeni dersler eklenmiştir.²²³ Programdaki fen bilimleri dersleri arttırılmıştır. Ayrıca 1889'dan beri kolej kısmının müfredatında olan Latince dersi hazırlıkta da okutulmaya başlamıştır. Genişletilen müfredat programı ile öğrencilerin kolej programına başlamadan önce bu alanlarda temel düzeyde bilgi sahibi olmalarının hedeflendiği düşünülmektedir.

2.5.2. Kolej Kısmı Müfredatı

Okulun kolej kısmına ait ulaşılan ilk program 1889-90 eğitim yılına aittir.²²⁴ Bu program 3 yıl süre ile herhangi bir değişikliğe uğramadan uygulamada kalmıştır.

²²² "The American College for Girls at Constantinople Calendar June, 1913" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:1

²²³ "The American College for Girls at Constantinople Calendar June, 1918" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:3

²²⁴ "The American College for Girls Calendar, 1889-1890" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:17, belge no:1

Tablo 2.3: 1889-1890 Kolej Kısmı Haftalık Ders Programı²²⁵

Dersler	Birinci Sınıf		İkinci Sınıf		Üçüncü Sınıf		Dördüncü Sınıf	
	1.Yarıyıl	2.Yarıyıl	1.Yarıyıl	2.Yarıyıl	1.Yarıyıl	2.Yarıyıl	1.Yarıyıl	2.Yarıyıl
İngilizce	6	3	3	7	7	3	5	3
Zooloji	✓	-	-	-	-	-	-	-
Fiziksel Coğrafya	1	-	-	-	-	-	-	-
Çizim	2	2	2	2	seçmeli/2			
Tarih	-	1	-	1	-	5	-	5
Matematik	-	✓	-	-	1	1	-	-
Botanik	-	6	-	-	-	-	-	-
Fizyoloji	-	-	✓	-	-	-	-	-
Jeoloji	-	-	✓	-	-	-	-	-
Kimya	-	-	1	-	-	-	-	-
Fizik	-	-	-	4	-	-	-	-
Geometri	-	-	-	-	-	4	-	-
Astronomi	-	-	-	-	✓	-	-	-
Psikoloji	-	-	-	-	-	-	✓	-
Sanat	-	-	-	-	-	-	1	1
Etik	-	-	-	-	-	-	-	✓
Ermenice	✓		✓		✓		✓	
Bulgarca	✓		✓		✓		✓	
Yunanca	✓		✓		✓		✓	
Latince	✓		✓		✓		✓	
Fransızca	✓		✓		✓		✓	

Okulun kolej kısmına ait elde edilen detaylı ilk programda bu bölümde dört yıl eğitim verildiği görülmektedir. Fen bilimlerinden sosyal bilimlere pek çok dersin bulunduğu programda, farklı milletlerden öğrenciler için yerel dillerinin öğretiminin yapıldığı ayrıca Fransızcanın ikinci yabancı dil olarak tüm öğrencilere zorunlu olduğu görülmektedir. Osmanlı topraklarında Amerikan misyonerleri tarafından açılmış diğer kolejlere kıyasla Amerikan Kız Kolejinde yerel ve diğer yabancı dillerin öğretimi daha fazladır.²²⁶ Ayrıca kolej birimine ait müfredattaki dersler incelendiğinde aynı tarihlerde faaliyet gösteren Dârümuallimâtan farklı olarak; yerel ve yabancı dil, zooloji, botanik, astronomi, psikoloji ve sanat derslerinin okutulduğu görülmektedir.²²⁷

²²⁵ “The American College for Girls Calendar, 1889-1890” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:17, belge no:1

²²⁶ Biçer, “Amerikan Kolejlere ve Bu Kolejlerin Türk Toplum Yapısına Sosyo-Kültürel Etkileri”, s. 108,109,118.

²²⁷ “Salnâme-i Nezâret-i Maârif-i Umûmiyye sene 1316”, s. 453-480.

1892-93 yılında programa 1889-90 yılından farklı olarak şu dersler eklenmiştir.

Tablo 2.4: 1892-1893 Yılı Kolej Kısımına Yeni Eklenen Dersler²²⁸

Dersler	Birinci Sınıf		İkinci Sınıf		Üçüncü Sınıf		Dördüncü Sınıf	
	1.Yarıyıl	2.Yarıyıl	1.Yarıyıl	2.Yarıyıl	1.Yarıyıl	2.Yarıyıl	1.Yarıyıl	2.Yarıyıl
Retorik	1	1	1	1	1	1	1	1
El yazısı	2	2	-	1	-	-	-	-
İncil	2	2	2	2	2	2	-	-
Hitabet	1	1	1	1	1	1	1	1
Müzik	1	1	1	1	1	1	1	1
Felsefe Tarihi	-	-	-	-	-	-	-	2
Sanat Tarihi	-	-	-	-	-	-	1	1
Kilise Tarihi	-	-	-	-	-	-	2	-
Hristiyanlık Delilleri	-	-	-	-	-	-	-	2
Almanca	4							

1892 yılında eklenen; retorik, el yazısı ve hitabet dersleri ile dil konusundaki yetkinliğin; teorik, yazma ve ifade açısından kuvvetlendirilmesinin hedeflendiği düşünülmektedir. Ayrıca sosyal bilimler alanına eklenen; felsefe, sanat tarihi dersleri dışında yeni bir yabancı dil olarak Almancanın sunulduğu görülmektedir. İstanbul’da Almanca öğreniminde artan talepler doğrultusunda bu dilin kolej programına eklendiği ifade edilmiştir.²²⁹ Bunun dışında son sınıf müfredatına eklenen kilise tarihi ve Hristiyanlığın delilleri ile programdaki din eğitimi derslerinin arttırıldığı görülmüştür.

Sonraki yıllarda kolej kısmı ders programında görülen değişiklikler ise şu şekildedir:

Tablo 2.5: Kolej Kısımına Eklenen Yeni Dersler (1896-1919)²³⁰

²²⁸ “The American College for Girls Calendar, 1892-1893” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:17, belge no:2

²²⁹ “The American College for Girls President’s Report 1891-1892” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:15, belge no:1

²³⁰ “The American College for Girls at Constantinople President’s Report 1896-97” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:15, belge no:4, “The American College for Girls Calendar, 1897-1898” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:17, belge no:3, “The American College for Girls at Constantinople President’s Report 1899-1900” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:15, belge no:6, “The American College for Girls at Constantinople President’s Report 1900-1901” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:15, belge no:7,

1896-97	Slavca
1898-99	Hijyen, Coğrafya
1899-1900	Türk Dili Edebiyatı, Biyoloji
1900-01	Karşılaştırmalı Din, Pedagoji(Seçmeli)
1901-02	Aritmetik, Türkçe
1904-05	Jeoloji, Etik
1909-10	Sosyoloji, Psikoloji
1910-11	Öğretim
1912-13	Ev Bilimi, Seçmeli dersler
1918-19	İbranice, Mesleki Eğitim, Ev ekonomisi, Tarım

1896-97 yılına kadar programdaki derslerde yenilik yoktur. Bu tarihte yerel diller kategorisine Slavca eklenmiştir. Bu durum kolejdaki Bulgar öğrencilerin sayısının artmasıyla ilişkilendirilmektedir.²³¹ 1899 yılında kolejde ilk kez Türkçe dersi verilmeye başlanmıştır burada da yine okulda sayısı her geçen gün artan Türk öğrenciler etkili olmuştur. Yıllara göre kolej programında İngilizce dersi içerikte aynı kalsa da isimlendirme farklılıkları olmuş, kompozisyon ve edebiyat kısmı ayrı derslerde sunulmuştur.

1900 yılında kolejde ilk kez seçmeli olarak pedagoji dersi sunulmuştur. Ancak daha sonra 1910 yılına dek bu derse müfredatta yer verilmemiştir. Türk öğrenciler özelinde değerlendirildiğinde mezuniyetleri sonrasında öğretmenlik

“The American College for Girls at Constantinople President's Report 1901-1902” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:15, belge no:8, “The American College for Girls at Constantinople Calendar, 1901-1902” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:17, belge no:4, “The American College for Girls at Constantinople President's Report 1904-1905” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:16, belge no:1, “The American College for Girls at Constantinople Calendar, 1904-1905” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:17, belge no:5, “The American College for Girls at Constantinople Report of the Year 1909-1910” CU-RBML, American College for Girls Records, Subseries II.1, kutu no:19, dosya no:11, belge no:1, “The American College for Girls at Constantinople Report of the Year 1910-1911” CU-RBML, American College for Girls Records, Subseries II.1, kutu no:19, dosya no:11, belge no:2, “The American College for Girls at Constantinople Report of the Year 1910-1911” CU-RBML, American College for Girls Records, Subseries II.1, kutu no:19, dosya no:11, belge no:2, “The American College for Girls at Constantinople President's Report 1911-1912” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:16, belge no:4, “The American College for Girls at Constantinople President's Report 1912-1913” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:16, belge no:5, “The American College for Girls at Constantinople Calendar June, 1918” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:3

²³¹ “The American College for Girls at Constantinople President's Report 1896-97” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:15, belge no:4

yapanların sayısının fazla olmasının programa pedagoji dersi eklenmesinde etkili olabileceği düşünülmektedir.

1912-13 öğretim yılında akademik konseyin aldığı karara göre öğrenciler zorunlu dersleri dışında seçmeli dersler için dört farklı ders grubu içerisinde belirli şartlarla ders seçimi yapabilecek hale gelmiştir. Bu tarihten sonra ders programlarında seçmeli derslerin oldukça fazla olduğu görülmektedir. Bu durum öğrencilere özel ilgi alanlarına yönelik daha fazla ders alma imkânı sunmuştur.²³²

1918 yılı kolej ders programına farklı olarak İbranice, meslek eğitimi (sekreterlik, muhasebe vb. içerikle), ev ekonomisi, tarım dersleri eklenmiştir.²³³

1921-22 senesi kolej kısmı ders programında tarım dersinin seçmeli olarak sunulduğu görülmektedir. Sanat dersi altında sanat tarihi ve çizim dersi birleştirilmiştir. İncil edebiyatı dersi bünyesinde 3. ve 4. sınıflar için Dünya Dinleri, Yahudiliğin Gelişmesi gibi seçmeli dersler konulmuştur. Ayrıca yerel dillerin haftalık ders saati ikiden üçe çıkarılmıştır. Kimya dersi bünyesinde çeşitli seçmeli kimya konuları konmuş, bu programda ilk kez 4. dil olarak seçmeli İtalyanca dersi başlamıştır. Bunların dışında bazı derslerin birleştirildiği ya da ayrıldığı görülmüştür. Örneğin psikoloji dersi felsefenin altındayken bu yıla ait programda ayrı okutulmuştur.²³⁴

Kolej kısmına ait ders programları incelendikten sonra ders içerikleri hakkında bilgi sahibi olmanın uygulanan eğitim öğretim modelini anlamak adına yararlı olacağı düşünülmektedir. Bu doğrultuda kolejin arşivinden okul programında okutulan derslerin içerik ve uygulamaları şu şekilde tespit edilmiştir:²³⁵

²³² “The American College for Girls at Constantinople President's Report 1912-1913” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:16, belge no:5

²³³ “The American College for Girls at Constantinople Calendar June, 1918” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:3

²³⁴ “The American College for Girls at Constantinople Calendar 1921-1922” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:4

²³⁵ “The American College for Girls at Constantinople President's Report 1892-93” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:15, belge no:2, “The American College for Girls at Constantinople President's Report 1901-1902” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:15, belge no:8, “The American College for Girls at

İngilizce dersinde; Birinci sınıfta 19. yüzyıl Amerikan yazarlarından Washington Irving'in (1783-1859) Karalama Defteri isimli eseri incelenmiş, ifade biçimleri ve gramer üzerinde durulmuştur. İkinci sınıfta Shakespeare'den (1564-1616) seçmeler haftada dört saat işlenmiştir. Üçüncü sınıfta: John Milton'un (1608-1674) Kayıp Cennet'i haftada bir saat işlenmiştir. Son sınıfta ise İngiliz edebiyatı tarihi okutulmuş, 19. yüzyıl yazarlarından örnek metinler incelenmiştir. Öğrenciler tarafından her kademedeki ders için farklı konularda yazılar hazırlanmıştır. Ayrıca İngilizce dersi kapsamında haftada bir saat retorik, bir saat hitabet dersi yapılmıştır.²³⁶

Tarih dersinde birinci sınıfta; Yunan, Roma, İngiliz tarihi, Fransız ihtilali, üçüncü sınıfta antik tarih, dördüncü sınıfta haftada 2 saat kilise tarihi okutulmuştur. Ders kitabı olarak Willis Mason West'in "*The Ancient World*"ü, Harvey Robinson'un "*An Introduction to the History of Western Europe*" ve "*The Development of Modern Europe*" eserleri takip edilmiştir. Ayrıca bu bölüm bünyesinde Balkan Tarihi, Türk Tarihi, Rönesans gibi çeşitli seçmeli dersler öğrencilere sunulmuştur.²³⁷

Felsefe dersinde; psikolojinin unsurları, duyuların fizyolojisi, beyin anatomisi, Yunan felsefesi tarihi, Platon'un Cumhuriyet eseri, modern felsefe metinleri, Bruno'dan (1548-1600) Kant'a (1724-1804) farklı filozoflar ve haftada bir saat mantık okutulmuştur.²³⁸

Psikoloji dersinde; ilk dönem William James'in (1842-1910) "*Psychology: Briefer Course*" eseri, ikinci yarıyıldan Wilhelm Wundt'un (1832-1920) "*The Principles of Physiological Psychology*" eseri temel alınarak, özellikle beynin

Constantinople President's Report 1911-1912" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:16, belge no:4

²³⁶ "The American College for Girls President's Report 1891-1892" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:15, belge no:1

²³⁷ "The American College for Girls at Constantinople President's Report 1911-1912" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:16, belge no:4

²³⁸ "The American College for Girls at Constantinople President's Report 1911-1912" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:16, belge no:4

lokalizasyonu, dilin beyinle bağlantısı ve renk görme teorileri hakkında dersler verilmiştir.²³⁹

Etik dersinde; Paul Janet'in (1823-1899) ahlak teorisi, Platon'dan seçme eserler incelenmiştir. Bunun yanı sıra ders dönemi boyunca öğrenciler tarafından belirli konularda makaleler hazırlanmıştır.²⁴⁰

Sanat tarihi dersinde; son sınıfta haftada bir saat Yunan, Asur, Roma, Mısır sanat eserleri ve farklı mimari örnekleri incelenmiştir. Ders kitabı olarak Alman sanat tarihçileri Wincklemann (1717-1768) ve Wilhelm Lübke'nin (1826-1893) eserleri takip edilmiştir.²⁴¹

İncil dersi tüm sınıflarda zorunlu okutulmuştur. Son sınıf öğrencileri için İncil dersi yerine Hristiyanlığın delilleri ve karşılaştırmalı dinler tarihi verilmiştir.

İncil Tarihi ve Edebiyatı dersinde; Hz. İsa'nın hayatı, Hristiyanlık tarihi, karşılaştırmalı dinler, Yahudilik'in gelişimi, eski ahit edebiyatı okutulmuştur.²⁴² İlerleyen yıllarda ders isimlerinde bazı değişiklikler olsa da içerik itibarıyla aynı konular verilmiştir.²⁴³

Hristiyanlığın delilleri dersinde; akıl yürütme ve tartışma yoluyla Hristiyanlığın iddiaları hakkında bilgi verilmiştir.²⁴⁴

²³⁹ "The American College for Girls at Constantinople President's Report 1905-1906" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:16, belge no:2

²⁴⁰ "The American College for Girls President's Report 1891-1892" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:15, belge no:1

²⁴¹ "The American College for Girls President's Report 1891-1892" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:15, belge no:1

²⁴² "Constantinople College The American College for Girls at Constantinople Bulletin Calendar June, 1913" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:1

²⁴³ "Constantinople College The American College for Girls at Constantinople Bulletin Calendar June, 1915" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:2, "The American College for Girls at Constantinople Calendar June, 1918" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:3

²⁴⁴ "The American College for Girls Calendar, 1892-1893" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:17, belge no:2

Zooloji dersi laboratuvar ve kütüphane çalışmalarından oluşmuştur. Ders dönemi boyunca öğrenciler tarafından çeşitli çizimler ve makaleler hazırlanmıştır. Ders kitabı olarak Thomas Henry Huxley (1825-95), Carl Claus (1835-99), William Brooks (1848-1908) gibi çeşitli yazarların eserleri takip edilmiştir.²⁴⁵

Botanik dersinde tohumlu bitkiler incelenmiştir. Ayrıca öğrenciler herbaryumlar hazırlamıştır. Derste Eduard Strasburger (1844-1912), Karl Goebel (1855-1932), Sydney Vines (1849-1934) ve Charles Bessey (1845-1915) gibi botanikçilerin eserleri takip edilmiştir.²⁴⁶

Fizyoloji dersi; konferanslar, ezberler ve laboratuvar kısımlarından oluşmuştur. Ders bünyesinde beyin üzerine çalışmalar ve bazı omurgalıların incelemesi yapılmıştır.²⁴⁷

Kimya dersinde; inorganik elementler, tuzlar, organik kimyadan bazı bölümler, alkoller, eterler, hava, su, gıda analizi ve bunların insan varlığıyla ilişkisi, boyalar ve uygulamaları gibi çeşitli konular okutulmuştur. Laboratuvarlardaki birtakım eksikler sebebiyle konularla alakalı bazı uygulamalar yapılmış bazıları yalnızca gösterilmiştir.²⁴⁸

Fizik dersinde; temel genel fizik, ısı, ışık, elektrik gibi konular okutulmuştur. Öğretim yöntemi olarak konferanslar ve ezber tekniği kullanılmış, fiziksel ilkeler içeren problemlerin çözümüne önem verilmiştir.²⁴⁹

Biyoloji dersinde; bitkiler, omurgasızlar, omurgalılar gibi konular öğretilmiştir. Ayrıca laboratuvarlarda aktif çalışmalar yapılmıştır.²⁵⁰

²⁴⁵ “The American College for Girls President’s Report 1891-1892” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:15, belge no:1

²⁴⁶ “The American College for Girls President’s Report 1891-1892” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:15, belge no:1

²⁴⁷ “The American College for Girls President’s Report 1891-1892” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:15, belge no:1

²⁴⁸ “The American College for Girls at Constantinople President’s Report 1911-1912” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:16, belge no:4

²⁴⁹ “Bulletin President’s Report 1912-13 Report of the Treasurer”, CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no: 2, dosya no:16, belge no: 5,

²⁵⁰ “The American College for Girls at Constantinople President’s Report 1911-1912” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:16, belge no:4

Astronomi dersinde; okulda bulunan teleskopla yıldızlar izlenmiş, yıl boyunca güneş ve gezegenlerin ardışık konumları takip edilmiştir. Ayrıca her ay bir akşam belirli bir konu tayin edilmiş ve onun üzerine makaleler okutulmuştur.²⁵¹

Jeoloji dersinde; yer şekillerinin gelişimi, İstanbul ve çevresinin topografyası, Kuzey Amerika ve Avrupa kıtalarının jeolojik gelişimi okutulmuş ve bazı fosil incelemeleri yapılmıştır.²⁵²

Matematik dersinde; cebir, düzlem ve uzay geometri, trigonometri, analitik geometri, integral, geometrik koniler, matematiksel çizim ve temel matematik öğretme yöntemleri okutulmuştur.²⁵³

Fransızca dersinde; fonetik, kompozisyon çalışmaları, gramer konuları okutulmuştur. Ayrıca her hafta belirli Fransız yazarlardan okumalar yapılmıştır. Ders bünyesinde öğrenciler sık sık denemeler yazmıştır. Bununla birlikte kolejde Fransız dil ve edebiyatı hakkında konferanslar düzenlemiştir. Dersi alan öğrenciler için haftanın üç günü Fransızca konuşma zorunluluğu koyulmuştur.²⁵⁴

Almanca dersinde; Sines Alge isimli yazarın kitabından gramer, okuma ve basit düzeyde yazı çalışmaları yapılmıştır.²⁵⁵

²⁵¹ “The American College for Girls at Constantinople President's Report 1905-1906” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:16, belge no:2

²⁵² “Constantinople College The American College for Girls at Constantinople Bulletin Calendar June, 1913” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:1

²⁵³ “Constantinople College The American College for Girls at Constantinople Bulletin Calendar June, 1913” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:1

²⁵⁴ “Constantinople College The American College for Girls at Constantinople Bulletin Calendar June, 1913” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:1

²⁵⁵ “Constantinople College The American College for Girls at Constantinople Bulletin Calendar June, 1915” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:2

Latince dersinde; başlangıç seviyesinde gramer ve basit düzyazı metinleri okutulmuştur. İleri seviyede Sezar, Çiçero, Virgil (Publius Vergilius Maro) gibi isimlerden seçme metinler işlenmiştir. ²⁵⁶

Yunanca dersinde; sentaks, etimoloji, epik şiir tarihi, Yunan Edebiyatı konuları altında Homeros, Euripides, Platon gibi şair ve yazarlardan seçme metinler okutulmuştur.²⁵⁷

Müzik dersinde; nota sistemi, duraklar, majör, minör, ölçekler, arpejler gibi çeşitli teknik konular ve ileri seviye için farklı müzik aletleri kullanımı öğretilmiştir.²⁵⁸

Çizim dersinde; Natürmort, bitki ve çiçeklerden kurşun kalem, karakalem ve renkli boya kalemleriyle ana hat çizimi, kompozisyon, tasarım ve perspektifte basit alıştırımlar ve ileri seviyede daha pek çok türde uygulamalar öğretilmiştir.²⁵⁹

Türkçe dersinde; okuma ve anlatma uygulamaları yapılmış, Türkçede kullanılan Arapça ve Farsça ifadeler, kompozisyon çalışmaları üzerinde durulmuştur. Ayrıca İslam Tarihi, Osmanlı Tarihi okutulmuştur.²⁶⁰

Öğretim dersinde; eğitim öğretimin hedefleri, öğretim teknikleri okutulmuş, Monroe'nun Eğitim Tarihi eseri ders kitabı olarak takip edilmiştir.²⁶¹

²⁵⁶“Constantinople College The American College for Girls at Constantinople Bulletin Calendar June, 1915” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:2

²⁵⁷“Constantinople College The American College for Girls at Constantinople Bulletin Calendar June, 1915” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:2

²⁵⁸“Constantinople College The American College for Girls at Constantinople Bulletin Calendar June, 1915” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:2

²⁵⁹“Constantinople College The American College for Girls at Constantinople Bulletin Calendar June, 1915” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:2

²⁶⁰“Constantinople College The American College for Girls at Constantinople Bulletin Calendar June, 1915” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:2

²⁶¹“Constantinople College The American College for Girls at Constantinople Bulletin Calendar June, 1915” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:2

2.6. Amerikan Kız Kolejinde Eğitim Öğretim Uygulamaları

Kolejin birimleri ve bu birimlerin ders programları incelendikten sonra kurumda dil eğitimine özel bir yer ayrıldığı görülmüştür. Hazırlık programında yoğun İngilizce ile başlayan dil eğitimini Fransızca, Almanca, Yunanca, Latince gibi yabancı diller dışında öğrencilerin yerel dilleri takip etmiştir. Yabancı dil öğretiminde çeşitli ödev ve yazı çalışmaları dışında öğrenciler için kolejde üç gün İngilizce konuşma zorunluluğu getirilmiştir. Ayrıca Fransızca ve Almanca dersi alan öğrenciler için bu üç günde o dilleri konuşma şartı koyulmuştur.²⁶² Kurum tarihi boyunca öğrenci profili çok uluslu bir yapıda olan Amerikan Kız Kolejinde öğrencilerin yerel dillerini iyi düzeyde öğrenme zorunluluğu olmuştur. Bu sebeple hazırlıktan itibaren kolejde birçok yerel dil öğretilmiştir.²⁶³ Kolejde yerel dillerin öğretimi hususu, okuldaki eğitim sisteminin farklı millet ve kültürlerden gelen öğrencilere gösterdiği saygı ve kültürel zenginlik olarak nitelendirilebilir. Bununla birlikte bazı kaynaklar yabancı okullarda yerel dillerin okutulmasıyla Osmanlı vatandaşlarının kültür yoluyla parçalanmak istendiği vurgulanmıştır.²⁶⁴ Kanaatimize göre okulların bulunduğu bölgeye göre halkın konuştuğu dillerin bu okullarda okutulmasında herhangi bir sakınca bulunmamaktadır. Ancak yabancı okullar özelinde yerel dillerin öğretilmesine dair yürütülen uygulamalar hakkında bir yorum yapabilmek için detaylı çalışmaya ihtiyaç vardır. Amerikan Kız Kolejinde uygulanan yerel dil öğretimi programıyla neyin hedeflendiği hakkında fikir verecek herhangi bir kayda ulaşılamamıştır. Yalnızca 1871-1922 tarihlerinde toplam 22 farklı millettten öğrenciyi bünyesinde barındıran Amerikan Kız Kolejinde Ermenice, Bulgarca, Yunanca, Slavca, Türkçe ve İbranice'nin yerel dil olarak okutulduğu tespit edilmiştir.²⁶⁵

Başta sosyal bilimler olmak üzere kolejde okutulan derslerde takip edilen eserler; alanında uzman, dünyaca tanınmış pek çok farklı millettten yazar ve bilim

²⁶² "The American College for Girls at Constantinople Calendar June, 1913" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:1

²⁶³ Kırılı, İleri, **Bavullardan Kataloğlara Boğaziçi Arşivleri'ne Doğru**, s. 450.

²⁶⁴ Hülagü, Batmaz, Alan, **Devr-i Hamid: Sultan II. Abdülhamid**, C. 2, s. 184.

²⁶⁵ "The American College for Girls at Constantinople Calendar June, 1918" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:3

adamına aittir.²⁶⁶ Platon, Kant, Wincklemann, Huxley, Shakespeare, Homeros ve daha pek çok kişi müfredat dahilinde okutulmuş kişilerdendir. Bu durum hazırlanan ve uygulanan müfredatın zenginliğini göstermektedir.

Kolejde okutulan çeşitli fen bilimleri derslerine ait pek çok laboratuvar vardır. Bu laboratuvarlarda çeşitli araç ve gereçler mevcut olup öğrencilere deney gözlem yapma imkânı verilmiştir. Dönemin İstanbul’unda teknolojik anlamda çok üst düzeyde donanımına sahip kurumda fen bilimlerindeki eğitim kalitesinin oldukça yüksek olduğu düşünülmektedir.²⁶⁷

Kolejde yürütülen eğitim öğretim uygulamalarından biri; yurtdışından çeşitli okul ve üniversitelerden gelen hocaların misafir öğretim üyesi olarak kolejde pek çok ders ve konferans vermesidir. Bu durum öğrencilerin farklı bakış açılarıyla tanışmasına ve entelektüel kimliklerinin gelişmesine katkı sağlamıştır.²⁶⁸

Kolejin öğrencilerine sunduğu bir diğer imkân; eğitim öğretim sürecinde dersleri dışında her vakit istifade edebilecekleri, birçok dilden eser barındıran zengin bir kütüphanedir. Kolej kütüphanesi başta İngilizce olmak üzere pek çok dilden farklı kaynaklar barındırmıştır. Kütüphanede 1897 yılında iki bin beş yüz cilt eser varken bu sayı 1921 senesinde yedi bini geçmiştir.²⁶⁹ Böylesine zengin bir okul kütüphanesi; öğrencilere sahip oldukları dil bilgilerinden istifade ederek uluslararası pek çok eser ve yazarla tanışma fırsatı sağlamış, farklı bakış açıları kazanmalarında etkili olmuştur.

²⁶⁶ “The American College for Girls at Constantinople President's Report 1892-93” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:15, belge no:2, “The American College for Girls at Constantinople President's Report 1901-1902” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:15, belge no:8, “The American College for Girls at Constantinople President's Report 1911-1912” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:16, belge no:4

²⁶⁷ “The American College for Girls at Constantinople Calendar June, 1913” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:1

²⁶⁸ “The American College for Girls at Constantinople President's Report 1892-93” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:15, belge no:2, “The American College for Girls at Constantinople President's Report 1905-1906” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:16, belge no:2

²⁶⁹ “The American College for Girls Calendar, 1897-1898” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:17, belge no:3, “The American College for Girls at Constantinople Calendar 1921-1922” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:4

Kolejin eğitim öğretim faaliyetleri doğrultusunda öğrencilerine pek çok imkân sunmasında kurumun maddi olanaklarının rolü çok büyüktür. Her ne kadar kolej ücretli eğitim verse de öğrenci ödemelerinden gelen miktar, kolej giderlerinin çok cüzi bir kısmına tekabül etmiştir. Kolej binalarının yapımından, ısıtma aydınlatma sistemlerine, kurulan laboratuvarlardan, zengin kütüphaneye kadar öğrencilere sunulan her türlü imkânın arkasında yurtdışından gelen yüksek miktartlı bağışlar yer almıştır. Bu bağışlar okulun her türlü ihtiyacının giderilmesinde kullanılmış, kolejin en büyük gelir kaynağını oluşturmuştur.²⁷⁰

2.7. Öğretim Kadrosu

American Board Misyoner Birliğine bağlı olarak kurulan Amerikan Kız Kolejinin öğretim kadrosu incelendiğinde okulda görev yapan öğretmenlerin bir kısmının Boston'daki müteveli heyeti tarafından bir kısmının da okul yönetimi tarafından tayin edildiği görülmektedir.²⁷¹ Ancak bu durumun kolejin misyoner birliğiyle olan bağını keserek bağımsız bir kolej statüsü alana kadar gerçekleştiği düşünülmektedir. Nitekim 1909 tarihinden sonra kolejde görevli öğretmenlerin birlik tarafından atandığına dair herhangi bir kayıt bulunmamaktadır.²⁷²

Koleje ait arşiv belgelerinde hocaların nasıl seçildiği hakkında herhangi bir bilgiye ulaşamamıştır. Yıllık raporlarda yalnızca ders veren hocaların isimleri ve verdiği dersler listelenmiş, bazı hocaların mezun olduğu okul bilgisine yer verilmiştir. Bu doğrultuda bilgisine ulaşabildiğimiz öğretim kadrosu şu şekildedir:

²⁷⁰ “The American College for Girls at Constantinople President's Report 1899-1900” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:15, belge no:6,8. “The American College for Girls at Constantinople President's Report 1904-1905” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:16, belge no:1,2.

²⁷¹ “The American College for Girls at Constantinople, Calendar 1897-98” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:17, belge no:3, “The American College for Girls at Constantinople President's Report 1901-1902” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:15, belge no:8.

²⁷² “The American College for Girls at Constantinople Report of the Year 1910-1911” CU-RBML, American College for Girls Records, Subseries II.1: Annual Reports: kutu no: 19, dosya no:11, belge no: 2, “Bulletin President's Report 1912-1913” CU-RBML, American College for Girls Records, Subseries II.1, kutu no:20, dosya no:13, belge no:5

Tablo 2.6: Kolejde Görev Yapan Öğretmenlerin Profili²⁷³

Kolejde Görev Yapan Öğretmenler	Mezun Olduğu Okul	Ataması	Uyruğu
Mary Mills Patrick	Lyons Collagate Institute	Amerikan Board	Amerikan
Julia A. Rappleye	-	Amerikan Board	Amerikan
Kate Pond Williams	Mount Holyoke College	Amerikan Board	Amerikan
Ellen C. Parson	Mount Holyoke College	Amerikan Board	Amerikan
Clara Hamlin	Abbot Academy	Amerikan Board	Amerikan
Isabel F. Dodd	Ohio Western İlahiyat Okulu	-	-
Florance A. Fensham	Chicago İlahiyat Okulu	-	Amerikan
William Murray	Columbia Üniversitesi	-	-
Helen E. Melvin	-	Amerikan Board	Amerikan
Susan H. Olmstead	-	Amerikan Board	Amerikan
Ida W. Prime	-	Amerikan Board	-
Mary B. Papazian	Amerikan Kız Koleji	-	Ermeni
Ellen C. Parry	-	Kolej yönetimi	-
Henriette Clopath	-	Kolej yönetimi	Amerikan
Emma Vogl	-	-	-
Isgouhi Melcon	-	Kolej yönetimi	-
Elene J. Ardonithou	-	-	-
Madame Clopath	-	Kolej yönetimi	-
Abraham Hagopian	-	Kolej yönetimi	-
Peter Voicoff	Robert Kolej	-	-
Louis Iliou	-	-	-
Paule Lange	-	-	-
Helen Flint	Colyoke College, Amerika	Amerikan Board	Amerikan
Julia A. Snow	Smith College, Amerika	Amerikan Board	Amerikan

²⁷³ Aksu, “Amerikalı Misyonerlerin Osmanlı Anadolu’sundaki Eğitim Faaliyetleri (1820-1900) ve Bunun Osmanlı Toplum Yapısına Etkileri”, s. 278-280; Jenkins, **a.g.e.**, s. 262-263. “The American College for Girls Calendar, 1897-1898” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:17, belge no:3, “Bulletin of Constantinople College 1919” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:3,4

Sarah W. Anderson	Wellesley College, Amerika	-	-
Hetty M. Rowe	Wellesley College, Amerika	-	-
Nellie B. Summers	Amerikan Kız Koleji	-	-
Nazlı Halid	Amerikan Kız Koleji	-	Türk
Virgine Panossian	Amerikan Kız Koleji	-	Ermeni
Evangeline Krokodilou	Amerikan Kız Koleji	-	Yunan
Louis B. Wallece	Pensilvanya Üniversitesi	-	-
Muriel Kenny	Columbia Üniversitesi	-	-
Elli Kunick	Almanya, Magdebur'da bir kolej	-	-
Armenag Barseghian	Leipzig Üniversitesi, Almanya	-	-
Albert Prost	Bezancon Üniversitesi, Fransa	-	-
Michel P. Sangas	Atina Üniversitesi	-	-
Nakiye Elgün	Dârülmualimât	-	Türk
Nimet Arif	-	-	Türk
Mihri Beha Pektaş	Amerikan Kız Koleji	-	Türk
Mebruke Ahsen Sora	Amerikan Kız Koleji	-	Türk
Mebrure İbrahim Gönenç	Amerikan Kız Koleji	-	Türk
Semiha Vamık	Amerikan Kız Koleji	-	Türk

Kolejde hocalık yapan kişilerin büyük bir kısmının Amerikan olduğu görülmektedir. Jenkins'in öğretim kadrosuna dair verdiği listeye göre 1871'den 1924'e kadar kolejde görev yapan hocalardan doksan dokuzu Amerikalıdır.²⁷⁴ Amerika'dan gelen hocalar, ülkelerinde yüksek öğretimlerini tamamlamış veya kolej mezunu kişilerden oluşmaktadır.²⁷⁵ Ayrıca Amerikan Kız Koleji öğretim kadrosunda başta yerel dil dersleri olmak üzere kendi mezunlarının da istihdam edildiği görülmüştür.²⁷⁶

1899 yılından itibaren Amerikan Kız Kolejinde Türk öğretmenler ders vermeye başlamış, gelen Türk öğretmenler o yıl müfredata eklenen Türkçe

²⁷⁴ Jenkins, **ag.e.**, s. 262-263.

²⁷⁵ Ediz Kırkaçlıoğlu, "Osmanlı İmparatorluğu'ndan Türkiye Cumhuriyeti'ne Uzanan Bir Okulun Hikayesi: İstanbul Amerikan Kız Koleji (1871-1932)", İstanbul, Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2021, s. 30-31.

²⁷⁶ "Bulletin President's Report 1912-1913" CU-RBML, American College for Girls Records, Subseries II.1, kutu no:20, dosya no:13, belge no:5

derslerinde görevlendirilmiştir.²⁷⁷ Sonraki yıllarda kolejdaki Türk öğretmen sayısı artmıştır. 1919 yılında piyano dersi veren Nimet Arif dışında Türk öğretmenlerin kolejde yalnızca Türkçe dersi verdiği görülmüştür.²⁷⁸ Kolejde görevli farklı milletlerden dil dersleri veren Ermeni, Bulgar, Alman, Fransız hocalar da yer almıştır.²⁷⁹

Kolejin öğretim kadrosuna dair detaylı bilgilere ulaştığımız en erken tarih 1889-90 eğitim yılıdır. Bu tarihten cumhuriyete kadar kolejdaki öğretmen sayısı ve dağılımları incelendiğinde bazı yıllarda yaşanan dalgalanmalara rağmen okuldaki öğretmen sayısının zamanla arttığı görülmüştür. Bunun haricinde mevcut kadro içerisinde öğretmenlerin çoğunu kadınlar, kadın öğretmenlerin genelini ise bekar kişiler oluşturmuştur.²⁸⁰ 1890 yılından itibaren kolejde görev yapan kadın öğretmenlerin sayısının bu denli yüksek olmasında yetişmiş kadın öğretmen ihtiyacının yurtdışından giderilmesi ve hocaların büyük bir kısmının Amerikalı olması etkili olmuştur. Aynı tarihlerde Osmanlı topraklarında öğretmenlik yapacak Türk kadın bulmak oldukça zordur, nitekim kolejde Türkçe dersi veren ilk Türk kadın öğretmen 21 yaşındaki Dârümuallimât mezunu Nakiye Hanım'dır.²⁸¹

Grafik 2.1: Kolejdaki Öğretmen Sayısı (1889-1922)²⁸²

²⁷⁷ "The American College for Girls at Constantinople President's Report 1899-1900" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:15, belge no:6

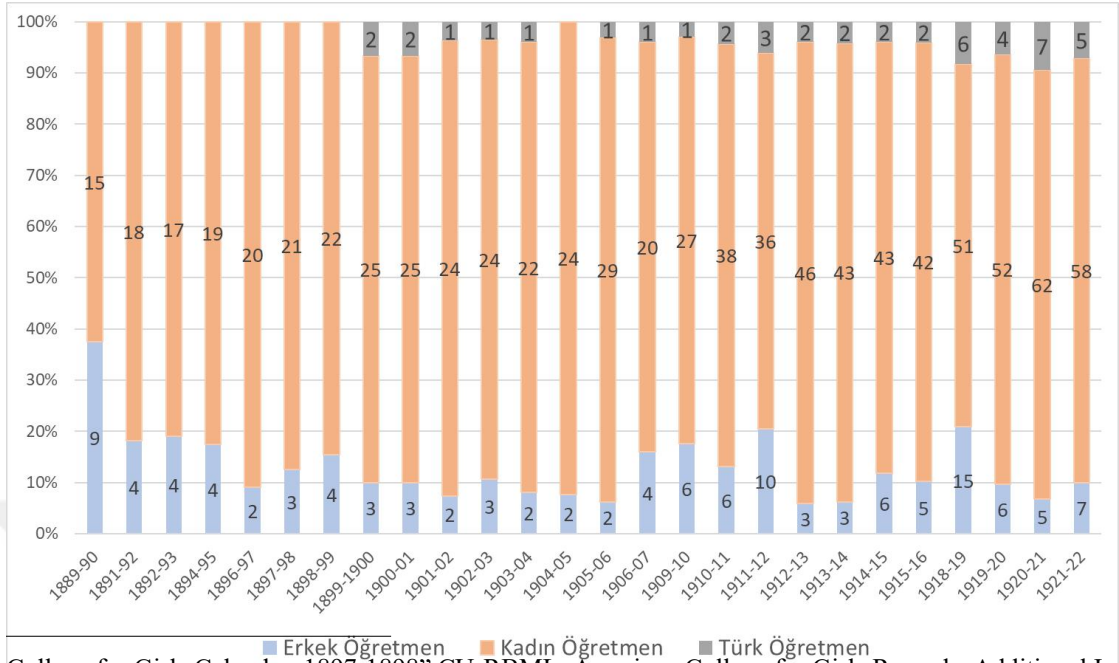
²⁷⁸ "The American College for Girls at Constantinople President's Report 1914-1915" CU-RBML, American College for Girls Records, Subseries II.1, kutu no:20, dosya no:14, belge no:1, "The American College for Girls at Constantinople Calendar June, 1918" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:3, "Bulletin of the Trustees of the American College for Girls at Constantinople in Turkey President's Report 1919-1920" CU-RBML, American College for Girls Records, Subseries II.1, kutu no:20, dosya no:17, belge no:3

²⁷⁹ "The American College for Girls at Constantinople President's Report 1906-1907" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:16, belge no:3

²⁸⁰ Carolyn McCue Goffman, "More than the Conversion of Souls': Rhetoric and Ideology at the American College for Girls in Istanbul, 1871-1923.", Ball State University, Doktora Tezi, 2002, s. 195.

²⁸¹ "The American College for Girls at Constantinople President's Report 1906-1907" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:16, belge no:3,

²⁸² "The American College for Girls Calendar, 1889-1890" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:17, belge no:1, "The American College for Girls at Constantinople President's Report 1891-92" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:15, belge no:1, "The American College for Girls at Constantinople President's Report 1892-93" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:15, belge no:2, "The American College for Girls at Constantinople President's Report 1894-95" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:15, belge no:3, "The American College for Girls at Constantinople President's Report 1896-97" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:15, belge no:4, "The American

College for Girls Calendar, 1897-1898” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:17, belge no:3, “The American College for Girls at Constantinople President's Report 1898-99” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:15, belge no:5, “The American College for Girls at Constantinople President's Report 1899-1900” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:15, belge no:6, “The American College for Girls at Constantinople President's Report 1900-1901” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:15, belge no:7, “The American College for Girls at Constantinople President's Report 1901-1902” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:15, belge no:8, “The American College for Girls at Constantinople President's Report 1902-1903” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:15, belge no:9, “The American College for Girls at Constantinople President's Report 1903-1904” CU-RBML, American College for Girls Records, Subseries II.1, kutu no:19, dosya no:8, belge no:2, “The American College for Girls at Constantinople President's Report 1904-1905” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:16, belge no:1, “The American College for Girls at Constantinople President's Report 1905-1906” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:16, belge no:2, “The American College for Girls at Constantinople President's Report 1906-1907” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:16, belge no:3, “The American College for Girls at Constantinople Report of the Year 1909-1910” CU-RBML, American College for Girls Records, Subseries II.1, kutu no:19, dosya no:11, belge no:1, “The American College for Girls at Constantinople Report of the Year 1910-1911” CU-RBML, American College for Girls Records, Subseries II.1, kutu no:19, dosya no:11, belge no:2, “The American College for Girls at Constantinople President's Report 1911-1912” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:16, belge no:4, “The American College for Girls at Constantinople President's Report 1912-1913” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:16, belge no:5, “The American College for Girls at Constantinople President's Report 1914-1915” CU-RBML, American College for Girls Records, Subseries II.1, kutu no:20, dosya no:14, belge no:1, “The American College for Girls at Constantinople Calendar June, 1918” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:3, “Bulletin of the Trustees of the American College for Girls at Constantinople in Turkey President's Report 1919-1920” CU-RBML, American College for Girls Records, Subseries II.1, kutu no:20, dosya no:17, belge no:3, “Bulletin Constantinople Woman's College the Trustees of the American College for Girls at Constantinople in Turkey President's Report with Statistics 1920-1921” CU-RBML, American College for Girls Records, Subseries II.1, kutu no:20, dosya no:18, belge no:1, “The American College for Girls at Constantinople Calendar 1921-1922” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:4

2.8. Öğrenciler

1871 yılında 3 öğrenci ile eğitime başlayan Amerikan Kız Kolejindeki öğrenci sayısında bazı yıllar dalgalanmalar yaşansa da genel olarak artış eğilimi göstermiştir. Ele aldığımız dönem içerisinde (1871-1922) kolejde en fazla öğrenci sayısına 1919-20 eğitim yılında ulaşılmıştır. İncelenen arşiv belgeleri ışığında; kolejde kayıtlı toplam öğrenci sayısı, öğrencilerin yatılı-gündüzlü dağılımları, toplam mezun sayısı, Türk mezunlar ve kaç milletten öğrenci olduğuna dair bilgilere aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

Tablo 2.7: Amerikan Kız Kolejinde Öğrenci Sayıları (1871-1922)²⁸³

²⁸³Kırlı, İleri, **Bavullardan Kataloglara Boğaziçi Arşivleri'ne Doğru**, s. 468; Patrick, **Bir Boğaziçi Macerası İstanbul Kız Koleji (1871-1924)**, s. 37. Life and light for woman, 1880 vol.10, s. 249. "The American College for Girls at Constantinople President's Report 1892-93" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:15, belge no:2, "The American College for Girls at Constantinople President's Report 1894-95" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:15, belge no:3, "The American College for Girls at Constantinople President's Report 1896-97" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:15, belge no:4, "The American College for Girls Calendar, 1897-1898" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:17, belge no:3, "The American College for Girls at Constantinople President's Report 1898-99" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:15, belge no:5, "The American College for Girls at Constantinople President's Report 1899-1900" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:15, belge no:6, "The American College for Girls at Constantinople President's Report 1900-1901" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:15, belge no:7, "The American College for Girls at Constantinople President's Report 1901-1902" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:15, belge no:8, "The American College for Girls at Constantinople President's Report 1902-1903" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:15, belge no:9, "The American College for Girls at Constantinople President's Report 1903-1904" CU-RBML, American College for Girls Records, Subseries II.1, kutu no:19, dosya no:8, belge no:2, "The American College for Girls at Constantinople President's Report 1904-1905" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:16, belge no:1, "The American College for Girls at Constantinople President's Report 1905-1906" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:16, belge no:2, "The American College for Girls at Constantinople President's Report 1906-1907" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:16, belge no:3, "The American College for Girls at Constantinople Report of the Year 1909-1910" CU-RBML, American College for Girls Records, Subseries II.1, kutu no:19, dosya no:11, belge no:1, "The American College for Girls at Constantinople Report of the Year 1910-1911" CU-RBML, American College for Girls Records, Subseries II.1, kutu no:19, dosya no:11, belge no:2, "The American College for Girls at Constantinople President's Report 1911-1912" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:16, belge no:4, "The American College for Girls at Constantinople President's Report 1912-1913" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:16, belge no:5, "The American College for Girls at Constantinople President's Report 1914-1915" CU-RBML, American College for Girls

Sene	Kayıtlı Öğrenci	Yatılı	Gündüzlü	Mezun	Türk Mezun	Milletler
1871-1889				95	-	8
1889-90	103				1	
1890-91	107	75	32	7	-	9
1891-92	112	80	32	5	-	10
1892-93	147			7	-	8
1893-94	173	95	78	7	-	8
1894-95	161			7	-	10
1895-96	177			5	-	13
1896-97	115	51		3	-	9
1897-98	137			8	-	11
1898-99	161	81		4	-	11
1899-1900	152			1	-	12
1900-01	156	75		7	1	12
1901-02	128	74		4	-	11
1902-03	106			4	-	10
1903-04	129			8	-	13
1904-05	142	89		9	-	
1905-06	149			9	-	
1906-07	120			6	-	
1907-08	148				-	
1908-09	157				-	
1909-10	187	124	63	14	1	12
1910-11	248				-	12
1911-12	244	158	86		-	
1912-13	266	176	90	3	-	10
1913-14	280				3	15
1914-15	236	136	100	7	2	12
1915-16					4	
1916-17	418	226	192		5	
1917-18	366	214	152		4	
1918-19	547	124	423	20	3	15
1919-20	587				3	14

Records, Subseries II.1, kutu no:20, dosya no:14, belge no:1, "The American College for Girls at Constantinople Calendar June, 1918" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:3, "Bulletin of the Trustees of the American College for Girls at Constantinople in Turkey President's Report 1919-1920" CU-RBML, American College for Girls Records, Subseries II.1, kutu no:20, dosya no:17, belge no:3, "Bulletin Constantinople Woman's College the Trustees of the American College for Girls at Constantinople in Turkey President's Report with Statistics 1920-1921" CU-RBML, American College for Girls Records, Subseries II.1, kutu no:20, dosya no:18, belge no:1, "The American College for Girls at Constantinople Calendar 1921-1922" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:4

1920-21	484	199	285		2	19
1921-22					4	

1871 yılında 3 Ermeni öğrenci ile açılan Amerikan Kız Koleji, ilk mezunlarını 1875 yılında vermiş, 1890 yılında kolej statüsü alana dek toplam 95 öğrenciyi mezun etmiştir.²⁸⁴ Bu süre içerisinde okulda 16 Müslüman öğrenci eğitim görmüş ancak mezun olabilen Müslüman bir öğrenci çıkmamıştır.²⁸⁵ Kolejdeki öğrenci sayısında birkaç yıl düşüş yaşansa da kurulduğu tarihten itibaren öğrenci sayısı artış göstermiştir. 1871 yılında 3 öğrencisi olan kolejin 1920-21 öğretim yılına gelindiğinde kayıtlı öğrenci sayısı 484’ü bulmuştur. Koleje olan öğrenci talebinin karşılanabilmesi için Arnavutköy’e yapılan yeni binalarla öğrenci kapasitenin artırıldığı düşünülmektedir.

Tablo 2.8: Amerikan Kız Kolejinde Uyuşma Göre Öğrenci Sayıları (1889-1919)²⁸⁶

²⁸⁴ “The American College for Girls Calendar, 1889-1890” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:17, belge no:1

²⁸⁵ “The American College for Girls at Constantinople Calendar for the Years 1910-1912” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:17, belge no:6

²⁸⁶ “The American College for Girls Calendar, 1889-1890” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:17, belge no:1, “The American College for Girls at Constantinople President's Report 1891-92” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:15, belge no:1, “The American College for Girls at Constantinople President's Report 1892-93” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:15, belge no:2, “The American College for Girls at Constantinople President's Report 1894-95” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:15, belge no:3, “The American College for Girls at Constantinople President's Report 1896-97” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:15, belge no:4, “The American College for Girls Calendar, 1897-1898” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:17, belge no:3, “The American College for Girls at Constantinople President's Report 1898-99” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:15, belge no:5, “The American College for Girls at Constantinople President's Report 1899-1900” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:15, belge no:6, “The American College for Girls at Constantinople President's Report 1900-1901” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:15, belge no:7, “The American College for Girls at Constantinople President's Report 1901-1902” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:15, belge no:8, “The American College for Girls at Constantinople President's Report 1902-1903” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:15, belge no:9, “The American College for Girls at Constantinople President's Report 1903-1904” CU-RBML, American College for Girls Records, Subseries II.1, kutu no:19, dosya no:8, belge no:2, “The American College for Girls at Constantinople President's Report 1904-1905” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:16, belge no:1, “The American College for Girls at Constantinople President's Report 1905-1906” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:16, belge no:2, “The American College for Girls at Constantinople President's Report 1906-1907” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:16, belge no:3, “The American College

Yıllar	1889-90	1890-91	1891-92	1892-93	1893-94	1894-95	1895-96	1896-97	1897-98	1898-99
Ermeni	42	44	53	64	90	88	93	71	87	93
Bulgar	13	14	29	27	24	18	21	10	16	13
Yunan	16	23	22	18	23	19	15	7	11	19
İngiliz	12	10	14	16	21	15	16	7	7	9
Yahudi	9	7	7	9	3	5	11	9	5	7
Türk	2	1	4	4	2	1	1	1	2	5
Alman			1		3	7	5	4	3	5
Amerikan	7	7	10	8	6	6	9	5	1	1
Macar							2		2	4
Fransız	1		1	1						
Avusturyalı							1			
Arnavut	1	1								
İtalyan						1	1		2	2
Rus					1	1	1	1	1	1
Roman							1			
Toplam	103	107	141	147	173	161	177	115	137	159

Yıllar	1899-1900	1900-01	1901-02	1902-03	1903-04	1909-10	1910-11	1911-12	1918-19	Toplam
Ermeni	80	83	97	41	56	69	44	74	188	1457
Bulgar	16	20	17	17	20	44	27	43	14	403
Yunan	16	21	20	21	22	28	22	47	168	538
İngiliz	9	1	7	7	11	4	3	6	6	181
Yahudi	5	9	7	7	4	2	1	13	59	179
Türk	11	12	17	7	7	33	6	49	85	250
Alman	3	2	4	2	1		1	1	2	44
Amerikan	2	10	3				1	3		79
Macar	3	4	2	2	1					20
Fransız		1	2			1		1	2	10
Avusturyalı	2	1		1	1	1			1	8
Farisi					2				3	5
Arnavut			1	1	1	1	1	3	1	11
İtalyan	4	1				1	1		9	22
Rus	1					1	1		2	11
Roman					1					2
Sırp								1		1
Çerkez						1		2		3
Belçikalı								1		1
Arap					2				5	7
İsviçreli						1	1			2
Polonyalı									2	2
Toplam	152	165	177	106	129	187	109	244	547	3236

Kuruluşundan beri pek çok milletten öğrenciyi bünyesinde barındıran Amerikan Kız Kolejinde toplam 16 farklı milletten öğrenci birlikte eğitim almıştır.

for Girls at Constantinople Report of the Year 1909-1910” CU-RBML, American College for Girls Records, Subseries II.1, kutu no:19, dosya no:11, belge no:1, “The American College for Girls at Constantinople Report of the Year 1910-1911” CU-RBML, American College for Girls Records, Subseries II.1, kutu no:19, dosya no:11, belge no:2, “The American College for Girls at Constantinople President's Report 1911-1912” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:16, belge no:4, “Bulletin of the Trustees of the American College for Girls at Constantinople in Turkey President's Report 1919-1920” CU-RBML, American College for Girls Records, Subseries II.1, kutu no:20, dosya no:17, belge no:3

Öğrenciler hakkında elde edilen veriler incelendiğinde; diğer milletlere kıyasla okuldaki Ermeni öğrenci popülasyonunun yüzde 47 ile oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Bu sırayı daha sonra yüzde 15 ile Yunan, 14 ile Bulgar öğrenciler izlemektedir.

2.8.1. Türk Öğrenciler

Kolejde ilk defa 1889 yılında kayıtlı Türk öğrenciler tespit edilmiştir. Kaynaklarda söz konusu durumun nedenleri ile ilgili bir bilgiye erişilemese de bu durumun Müslüman kızların yabancı okullara gönderilmesi hususundaki yasakla ilişkili olduğu düşünülmektedir.²⁸⁷ Öğrenci dağılımlarına ait tabloda kolejdaki Türk öğrenci sayısının az olduğu, 1908'den sonra büyük bir artış gösterdiği görülmektedir. Okul müdiresi Patrick'in ifadelerine göre 1910 yılında okul için istenen ücreti ödemeye hazır pek çok Türk veli geri çevrilmek zorunda kalmıştır.²⁸⁸ Bu durumda; Osmanlı Devleti'nin yönetiminde yaşanan değişiklikler, yeni idarenin koleje karşı tutumu ve koleje Müslüman öğrenci kabulünde uygulanan yasağın kaldırılması etkili olmuştur.²⁸⁹ Ayrıca 1909-1910 yılında Osmanlı Devleti tarafından yapılan imtihan sonucunda 5 Türk öğrencinin Amerikan Kız Kolejinde devlet tarafından burslu okutulmasına karar verilmiştir.²⁹⁰ Dârülmuallimâtta okuyan bu öğrencilerin seçilmesinde Halide Edib görevlendirilmiş, mezuniyetlerinden sonra Nezâret'in tayin edeceği okullarda beş yıl görev yapma şartı ile kendilerine kefaletname imzalatılmıştır.²⁹¹ Maârif Nezâreti evrakından bu öğrencilerin isimlerinin Şükran Kemal, Semiha Sadık, Melahat Hüsameddin, Hatice Zakir olduğu görülmektedir.²⁹²

²⁸⁷ "The American College for Girls Calendar, 1889-1890" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:17, belge no:1; Mehmet Metin Hülagü, Şakir Batmaz, Gülbadi Alan (thk.), **Devr-i Hamid: Sultan II. Abdülhamid**, C. 2, Kayseri, Erciyes Üniversitesi Yayınları, 2011, s. 225.

²⁸⁸ Jenkins, **a.g.e.**, s. 144-145.

²⁸⁹ Patrick, **Bir Boğaziçi Macerası İstanbul Kız Koleji (1871-1924)**, s. 90; Hülagü, Batmaz, Alan, **Devr-i Hamid: Sultan II. Abdülhamid**, C. 2, s. 225.

²⁹⁰ Kesinkılıç, "Üsküdar Amerikan Kız Kolejinde Türk Öğrenciler", s. 548.

²⁹¹ **A.y.**

²⁹² Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Maârif Nezâreti Evrakı, Mekâtib-i Gayrimüslime ve Ecnebiye Müfettişliği (MF.MGM), nr. 9/30, 13 Ra 1331. *Erdoğan'ın aktardığına göre; kolejden maarife yazılan yazı da bu öğrencilerin isimleri "Şükran, Melahat, Semiha, Hatice ve Perihan" olarak bildirilmiştir.

Tespit edilen bu 5 öğrenci dışında kolejin 1914 yılı kayıtlarında ise 11 öğrencinin Osmanlı Devleti tarafından burslu okutulduğu ifade edilmiştir.²⁹³

Elde edilen veriler ışığında kuruluşundan Cumhuriyet'e kolejde kayıtlı toplam 250 Türk öğrenci tespit edilmiştir. Toplam sayı hesaplanırken, öğrenimleri devam eden öğrencilerin her yılın raporunda listelerde yer aldığı göz önünde bulundurulmalıdır. Bu haliyle kayıtlı Türk öğrenciler kolejdaki toplam öğrencilerin yüzde 6'sını oluşturmuştur. Yine mevcut veriler doğrultusunda kolejden mezun olan toplam 240 öğrencinin, 33'ünün Türk olduğu tespit edilmiştir. Kolejde kayıtlı ve mezun Türk öğrenci sayısı arasındaki farkın fazla olması, koleje giren ancak eğitimini tamamlayamayan Türk öğrencilerin varlığına işaret etmektedir.²⁹⁴

2.9. Kolejde Ölçme Değerlendirme ve Diplomalar

Kolejde ölçme ve değerlendirme için her dersten yılda iki defa yarıyıl sonlarında yazılı genel sınavlar yapılmıştır.²⁹⁵ Bu sınavlarda geçme notu 10 üzerinden 6,5'tur. Bunun dışında İngilizce ve Fransızca dersi için ayrıca sözlü sınav uygulanmıştır. Sınav notu 5 ve altında olan öğrenciler o dersi tekrar alma zorunluluğu vardır.²⁹⁶

Okulun 4 yıllık normal kolej programını bitiren öğrenciler lisans diploması ile mezun olmuştur.²⁹⁷ Okul kolej statüsünü aldıktan kısa bir süre sonra (Bachelor of Arts ve Bachelor of Science) diplomaları vermeye başlamıştır. Bu diplomanın Bulgar

²⁹³ "The American College for Girls at Constantinople President's Report 1911-1912" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:16, belge no:4, "The American College for Girls at Constantinople President's Report 1914-1915" CU-RBML, American College for Girls Records, Subseries II.1, kutu no:20, dosya no:14, belge no:1

²⁹⁴ "The American College for Girls at Constantinople Calendar June, 1913" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:1, "The American College for Girls at Constantinople Calendar June, 1915" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:2

²⁹⁵ "The American College for Girls at Constantinople President's Report 1911-1912" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:16, belge no:4

²⁹⁶ "The American College for Girls at Constantinople Calendar June, 1915" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:2

²⁹⁷ "The American College for Girls Calendar, 1892-1893" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:17, belge no:2

hükümeti, Amerikan kolejleri ve Avrupa Üniversitelerinde geçerliliği vardır.²⁹⁸ Okuldan bu derecelerle mezun olmak isteyen öğrencilerin²⁹⁹:

- Kolejden sonra iki yıl üst düzey bazı dersleri tamamlaması şart koşulmuştur.
- Kaynak kitaplardan yararlanabilecek ölçüde Fransızca ve Almanca okuma becerisi kazanmış olması istenmiştir.
- Mezun öğrenciden kolejin Bachelor seviyesi için sunduğu ihtisas kursu ya da kültürel kurstan birini seçmesi, ihtisas kursunu seçtiyse bir konuda lisansüstü çalışma yapması ve bu çalışmasını kurul önünde sözel olarak savunması istenmiştir. Kültürel kursu seçen öğrencinin herhangi üç konu hakkında en az iki bin kelimelik yayın hazırlaması ve bunların her birinden yazılı ve sözlü sınavı başarıyla geçmesi talep edilmiştir.

2.10. Amerikan Kız Kolejinde Din Eğitimi

Amerikan Kız Kolejindeki din eğitimi faaliyetlerinin iki boyutlu gerçekleştiğini söylemek mümkündür. Bunların ilki örgün eğitim programı dahilindeki din dersleri, ikincisi ise kolejde yürütülen dini etkinlik ve programlardır.

2.10.1. Din Dersleri

Kolejdeki din dersleri incelendiğinde hazırlık biriminde herhangi bir din dersine yer verilmediği görülmektedir. 1890 yılında kolej statüsünü alan okulun kolej kısmı müfredatında ise ilk kez 1892 yılında İncil, Kilise Tarihi ve Hristiyanlık Delilleri dersi okutulmaya başlanmıştır.³⁰⁰ Bu dersler dini farklılıklar gözetmeksizin kolej kısmındaki her kademedен öğrenci için zorunlu kılınmıştır. İlk kez 1918 yılına ait raporda kolejdeki İncil derslerinin yalnızca Hristiyan öğrenciler için zorunlu

²⁹⁸ “Constantinople College The American College for Girls at Constantinople Bulletin Calendar June, 1913” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:1

²⁹⁹ “The American College for Girls at Constantinople Calendar June, 1918” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:3

³⁰⁰ “The American College for Girls Calendar, 1892-1893” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:17, belge no:2

olduğu, Türk ve Yahudi öğrencilerin katılımının gönüllü hale getirildiği ifade edilmiştir.³⁰¹ Hristiyan olmayan öğrenciler için bu tarihe kadar Hristiyanlık derslerinin mecburi tutulması, kolejin misyoner anlayışına dayalı bir eğitim benimsediğinin göstergesidir.

1913 yılına ait programda İncil Tarihi ve Edebiyatı dersinde; Hz. İsa'nın hayatı, Hristiyanlık tarihi, karşılaştırmalı dinler, Yahudilik'in gelişimi, eski ahit edebiyatı okutulmuştur.³⁰² İlerleyen yıllarda ders isimlerinde bazı değişiklikler olsa da derslerin içerikleri aynı kalmıştır.³⁰³

İncil Tarihi dersinde; Eski ve Yeni Ahit tarihi, İncil'deki dini fikirlerin ilerleyişi ve gelişimi hakkında bilgi vermek, ideallerinin ahlaki ve manevi doğasını vurgulamak ve bunları günümüzün sosyal, politik ve dini sorularına uygulama amaçlanmıştır. Ayrıca Kutsal Kitabın gözden geçirilmiş versiyonu ders kitabı olarak kullanılmıştır.³⁰⁴

Hristiyanlığın Delilleri dersinde; akıl yürütme ve tartışma yoluyla Hristiyanlığın iddiaları hakkında bilgi verilmiştir.³⁰⁵

Kolejde verilen dini öğretimin ilk amacı, öğrencilere dini yaşamın bireysel karakteri ve her birinin Tanrı ile kişisel bir ilişki arama ve bulma sorumluluğu hakkında bir anlayış kazandırmak ve ayrıca böyle bir ilişkinin milliyet değil, ruh

³⁰¹ "The American College for Girls at Constantinople Calendar June, 1918" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:3

³⁰² "Constantinople College The American College for Girls at Constantinople Bulletin Calendar June, 1913" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:1

³⁰³ "Constantinople College The American College for Girls at Constantinople Bulletin Calendar June, 1915" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:2, "The American College for Girls at Constantinople Calendar June, 1918" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:3

³⁰⁴ "The American College for Girls at Constantinople, Calendar 1897-98" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:17, belge no:3

³⁰⁵ "The American College for Girls Calendar, 1892-1893" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:17, belge no:2

hayatı ve ahlaki karakter meselesi olduğunu anlamalarına yardımcı olmak şeklinde belirtilmiştir.³⁰⁶

Herhangi bir mezhebe bağlı olmayan Amerikan Kız Kolejinde verilen din eğitimiyle hedeflenen gayeler, bu doğrultuda 1918 yılına dek tüm öğrencilere için zorunlu olan din dersleri kurumun din eğitiminde benimsediği misyonerlik anlayışını ortaya koymuştur.

2.10.2. Dini Etkinlikler

Kolejde yapılan dini program ve etkinlikler öğrenciler için zorunlu ve gönüllü olarak ikiye ayrılmıştır. Öğretim yılı içerisinde yürütülen sabah, akşam ayinleri düzenli olarak devam etmiştir.³⁰⁷ Bunların dışında öğrenciler için bireysel dini çalışmalar yapılmış, özellikle üst dönem öğrenciler arasından güçlü Hristiyan karakterli kızlar yetiştirilmiştir.³⁰⁸

1901 yılı ve öncesindeki bazı kayıtlarda, kolejde düzenlenen dini programlara katılımın öğrenciler için gönüllülük esasına dayandığı zikredilmiştir. Ancak okul müdiresi Patrick Samuel Darling'e yazdığı 1909 tarihli mektupta kolejin Hristiyan temellerinden sapmaması gerektiğini vurgulayarak, Türk öğrencilerin yalnızca pazar günleri erkekler tarafından yürütülen vaazlardan muaf tutabileceğini bunun dışında İncil dersleri ve diğer dini programlara katılımlarının okulun tüzüğüne göre gerekli olduğunu ifade etmiştir.³⁰⁹ 1912 yılı raporunda da İncil dersleri dışındaki dini programların hepsinin gönüllü olduğu belirtilmiştir.³¹⁰ Ancak tam olarak hangi

³⁰⁶ "The American College for Girls at Constantinople President's Report 1912-1913" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:16, belge no:5

³⁰⁷ "The American College for Girls President's Report 1891-1892" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:15, belge no:1

³⁰⁸ "The American College for Girls President's Report 1891-1892" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:15, belge no:1

³⁰⁹ Freely, **a.g.e.**, s. 197-98. Life and light for woman, 1902 vol.32, s. 11. "The American College for Girls at Constantinople President's Report 1892-93" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:15, belge no:2, "The American College for Girls at Constantinople President's Report 1898-99" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:15, belge no:5

³¹⁰ "The American College for Girls at Constantinople President's Report 1912-1913" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:16, belge no:5

yıldan itibaren bu uygulamaya geçildiği hakkında kesin bir kanaate sahip olmak mümkün değildir.

Kolejin 1918 yılı raporuna göre öğrenci ve öğretmenlerin katılımıyla okulda haftada üç kez sabahları yapılan şapel ayinlerine kolejdaki Türk ve Yahudi öğrencilerin katılımı gönüllü iken diğer öğrencilerinki zorunlu kılınmıştır.³¹¹ Sabah yapılan şapel ayinlerinde hocalar öğrencilerin ihtiyaçlarına göre sosyal ve ahlaki konularda konuşmalar yapmıştır.³¹² Pazar günleri ise fakülte mensupları ve dışarıdan farklı mezheplere mensup vaizler tarafından yürütülen ayinler düzenlenmiştir.³¹³

Kolejde yürütülen gönüllü dini faaliyetlerin gerçekleştirilmesinde pek çok Hristiyan birliği ve öğrenci kulübü etkili olmuştur. Bu doğrultuda kurulan ve kolejde dini çalışmalar yapan birlik ve kulüpler şu şekildedir:

- *The Christian Endeavour Society* (1891-92): Kolejdaki dini hayatın geliştirilmesine büyük katkı sağlamıştır.³¹⁴
- *The College Missionary Society*: Öğrencilerin aktif rol aldığı bu birlik, kolejde aylık halka açık toplantılar düzenlemiş ve dünyadaki Hristiyanlık çalışmalarına farklı yollarla geniş bir anlayış geliştirmeyi hedeflemiştir.³¹⁵
- *Christian Association*: 1891 yılında kurulan the Christian Endeavour Society’i beş yıl sonra bu birliğe dönüştürülmüştür.³¹⁶ Kolejde yürütülen pazar akşamı dini programlarını gerçekleştirmiştir.³¹⁷
- *Young Women's Christian Association* (Hristiyan Genç Kadınlar Birliği): 1913 yılı raporuna göre kolejde pazar akşamı toplantıları planlamış, fakülte

³¹¹ “The American College for Girls at Constantinople Calendar June, 1918” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:3

³¹² “The American College for Girls at Constantinople Calendar June, 1918” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:3

³¹³ “The American College for Girls at Constantinople Calendar June, 1918” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:3

³¹⁴ “The American College for Girls President’s Report 1891-1892” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:15, belge no:1

³¹⁵ “The American College for Girls President’s Report 1891-1892” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:15, belge no:1

³¹⁶ “The American College for Girls at Constantinople President’s Report 1896-97” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:15, belge no:4

³¹⁷ “The American College for Girls at Constantinople President’s Report 1898-99” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:15, belge no:5

veya öğrenciler tarafından yönetilen İncil dersleri sunmuştur. Birliğin amacı, kolejin dini yaşamını desteklemek, sosyal reformlara akıllı bir ilgi uyandırmak şeklinde ifade edilmiştir.³¹⁸

Amerikan Kız Koleji 1908 yılında Misyoner Birliğinden ayrılrsa da kurum içerisinde pek çok yerel misyoner birliğin faaliyet gösterdiği ve kolejin Hristiyanlık misyonunu gerçekleştirme de bu birliklerin etkili olduğu görülmüştür.

³¹⁸ “The American College for Girls at Constantinople Calendar June, 1918” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:3

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AMERİKAN KIZ KOLEJİNDEN MEZUN MÜSLÜMAN TÜRK ÖĞRENCİLER (1871-1923)

Kolejin kurulduğu tarihte İstanbul'da devlet tarafından açılmış kız okullarının varlığına rağmen Türk öğrencilerin misyoner birliğine bağlı olarak kurulmuş, Hristiyan din eğitimi veren, zorunlu din derslerinin olduğu, yabancı dilde öğretim yapan bir okulu neden tercih ettiği sorusu, bizi kolejin Türk mezunları hakkında yürütülecek bir araştırmaya sevk etmiştir. Bu doğrultuda yürütülen çalışma kapsamında öncelikle kolejden mezun ne kadar Türk öğrenci olduğu, bu mezunların hayatları ve almış oldukları eğitim neticesinde gerçekleştirdikleri faaliyetler incelenmiştir.

Amerikan Kız Kolejinden ilk kez 1890 yılında Gülistan İsmet adlı Türk öğrenci mezun olmuştur.³¹⁹ İkinci mezun olan Halide Edib 1901 yılında, üçüncü mezun Nazlı Halid ise yine uzun bir aranın ardından 1910 yılında kolejdeki eğitimini tamamlamıştır.³²⁰ 1908 yılından itibaren koleje Müslüman öğrencilerin alınması hakkındaki yasak kaldırıldıktan sonra kurumdaki Türk öğrencilerin sayısı zamanla artmıştır.³²¹ Kuruluşundan Cumhuriyet'e kadar geçen süre içerisinde kolejden toplam 33 Türk öğrencinin mezun olduğu tespit edilmiştir.

³¹⁹ Jenkins, **a.g.e.**, s. 135-137; Patrick, **Bir Boğaziçi Macerası İstanbul Kız Koleji (1871-1924)**, s. 138-140.

³²⁰ Jenkins, **a.g.e.**, s. 135-137; Patrick, **a.g.e.**, s. 138-140. "The American College for Girls at Constantinople Report of the Year 1909-1910" CU-RBML, American College for Girls Records, Subseries II.1: Annual Reports: kutu no: 19, dosya no:11, belge no: 1

³²¹ Patrick, **a.g.e.**, s. 90.

Tablo 3.1: Amerikan Kız Kolejinin Türk Mezunları (1871-1923)³²²

Mezunların İsimleri	Mezuniyet Yılı	Mezunların İsimleri	Mezuniyet Yılı
1.Gülistan İsmet	1890	18.Hayriye Ahmed Tunakan	1918
2.Halide Edib	1901	19.Hatice Ali Dereli	1918
3.Nazlı Halid Tengirşenk	1910	20.Belkıs Asım Rona	1918
4.Belkıs Edib Boyar	1914	21.Mihrinaz İbrahim	1918
5.Nigar Edib Kıran	1914	22.Mebruke Ahsen Sora	1919
6.Sabiha Nuri	1914	23.Sabiha Ali Cenani	1919
7.Semiha Vamık Dural	1915	24.Mebrure İbrahim Gönenç	1919
8.Efzayış Yusuf Suat	1915	25.Selma Rıza Tevfik	1920
9.Safiye Ali Krekeler	1916	26.Nezihe Şevki Eren	1920
10.Mihri Beha Pektaş	1916	27.Adviye Muhtar	1920
11.Hatice Zakir Erdilek	1916	28.Afife Nuru Nisa Asım	1921
12.Şükran Kemal	1916	29.Nezihe Tevfik Türegün	1921
13.Melahat Hüsamettin Gevher	1917	30.Selma Ekrem	1922
14.Semiha Sadık Rebah	1917	31.Ulviye Bedii İsvan	1922
15.Nesteren Sadık Aygen	1917	32.Fazıla Şevket Giz	1922
16.Ayşe Seid	1917	33.Seniha Fuat Pasin	1922
17.Bedriye Veysi Bora	1917		

3.1. Hayatları

Araştırma kapsamında ele aldığımız döneme ait (1871-1923) tespit edilen 33 Türk öğrencinin hayatları bu bölümde değerlendirilecektir.

3.1.1. 1890 Mezunu Gülistan İsmet

³²² Who is Who in the RC-ACG Alumni Community RC-ACG Mezunlar Topluluğunda Kim Kimdir?, C.1, s. 119-129.

Sultan Abdülaziz döneminde saraya getirilen Hüsnügül Hanım ve Redif binbaşı Bağdatlı Mehmet Tevfik Bey'in kızı Gülistan İsmet (1876-1960), 1876 yılında İstanbul'da dünyaya gelmiştir.³²³ Babası Tevfik Bey kızını sekiz yaşında Amerikan Kız Kolejine göndermiş, kızı Gülistan'ın milli ve dini terbiyesine de ayrıca ihtimam göstermiştir.³²⁴ Tevfik Bey'in kızını Amerikan Kolejine göndermek istemesi saray çevresinde yankı uyandırmış ve tepkiler almıştır.³²⁵ Kızı Gülistan kolejde okuduğu dönemde yasak sebebiyle eğitimine gizlice devam etmiştir.³²⁶ Kolejdeki eğitim hayatında okul müdiresi May Patrick'in özel ilgisine mazhar olan Gülistan İsmet, on senelik yatılı eğitimin sonunda 1307/1890 yılında mezun olmuştur.³²⁷ Böylece okulun kolej onayını almadan önce mezun olmuş ilk Türk öğrencisi olma sıfatını kazanmıştır.³²⁸ Gülistan'ın babası Tevfik Bey mezuniyet günü müdireye teşekkür edip memnuniyetini ifade etmiştir.³²⁹ Tevfik Bey, kızını kolejdeki eğitimi tamamladıktan sonra tıp eğitimi alması için Amerika'ya göndermeyi arzu etmiş ancak bunu gerçekleştirememiştir.³³⁰ Gülistan Hanım, mezuniyetten sonra kolejde bir yıl süreyle müzik eğitimi almış ve özel dersler vermiştir.³³¹ Doktor olamayan Gülistan Hanım 1313 (1895-96) yılında Hanımlara Mahsus Gazete'de çalışan Mustafa Asım Çalıkoğlu³³² ile evlenmiş ve sahip olduğu birikim ve donanımı çocuklarını (Afife Nuru Nisa, Bedia Leman, Mehmet, Haldun) yetiştirmede kullanmıştır.³³³ 1900 yılında doğan kızları Afife Nuru Nisa Hanım'da annesinin okulundan mezun olmuştur.³³⁴

³²³ Ayşe Nur Sır, "Nevsâl-ı Millî Transkripsiyon", Kütahya, Dumlupınar Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2001, s. 368; "Nevsâl-i Millî", 1330, s. 420; Sarı, "Gülistan İsmet ve Hanımlara Mahsus Gazete'deki Faaliyetleri", s. 64.

³²⁴ Sır, **a.g.e.**, s. 368; "Nevsâl-i Millî", s. 420.

³²⁵ Patrick, **Bir boğaziçi macerası İstanbul Kız Koleji (1871-1924)**, 175 s. 138-40.

³²⁶ Sarı, **a.g.e.**, s. 26.

³²⁷ Sır, **a.g.e.**, s. 368; "Nevsâl-i Millî", s. 420.

³²⁸ Patrick, **a.g.e.**, s. 138-40.

³²⁹ **A.y.**

³³⁰ Sır, **a.g.e.**, s. 368; "Nevsâl-i Millî", s. 420.

³³¹ "The American College For Girls President's Report 1891-92", Columbia University, Rare Books and Manuscript Library, American College for Girls Records, Additional I: kutu no: 2, dosya no:15, belge no:1

³³² Gazeteci yazar Mustafa Asım Çalıkoğlu, detaylı bilgi için bkz. İbrahim Şirin, "Mustafa Asım Çalıkoğlu ve Eserleri."

³³³ Sarı, **a.g.e.**, s. 27; Sır, "Nevsâl-ı Millî Transkripsiyon", s. 368; "Nevsâl-i Millî", s. 420.

³³⁴ Sarı, **a.g.e.**, s. 28; Gültekin, "Orhan Sadeddin: Hayatı, eserleri ve felsefî düşüncesi", s. 9-10.

Selanik'te bulundukları dönemde Gülistan Hanım, İttihat Terakki'nin kadın kısmında aktif rol almıştır.³³⁵ 1936 yılında eşi Mustafa Asım Bey'den boşanmıştır.³³⁶ 1940 yılında kızı Nuru Nisa'nın vefatından sonra torununun bakımıyla yakinen alakadar olmuştur.³³⁷ 1958 yılına ait mektuplardan Gülistan Hanım'ın o dönemlerde öğretmenlik yaptığı anlaşılmaktadır.³³⁸ Ömrünün son zamanlarında İstanbul'daki evinde yalnız yaşayan Gülistan Hanım, birkaç senelik hastalık döneminden sonra 1 Nisan 1960 yılında vefat etmiştir.³³⁹

3.1.2. 1901 Mezunu Halide Edib Adıvar

Kolejin ikinci Türk mezunu olan Halide Edib (1882-1964), nüfus kağıdındaki tarihe göre 1298/1882 yılında İstanbul'da doğmuştur.³⁴⁰ Küçük yaşta öksüz kalan Halide babası ve anneannesinin konağında büyümüştür.³⁴¹ Sarayın Ceyb-i Hümayun* katiplerinden olan babası Edib Bey, İngiliz terbiyesine hayran olup kızının eğitiminde İngiliz usulünü bilfiil kendisi takip etmiştir.³⁴² Altı yaşında amin alayı ile okula başlayan Halide, burada Kur'ân-ı Kerîm ve okuma yazma öğrenmiştir.³⁴³ Ayrıca babasının eğitimine verdiği önemle farklı hocalardan matematik, felsefe ve içtimaiyat dersleri almıştır.³⁴⁴ Halide Hanım'ın babası kızını koleje kaydettirmek için defalarca uğraşmıştır.³⁴⁵ Ancak okulun on bir yaşından

³³⁵ Sır, **a.g.e.**, s. 368; "Nevsâl-i Millî", s. 420.

³³⁶ Sarı, **a.g.e.**, s. 49.

³³⁷ **A.e.**, s. 33.

³³⁸ **A.y.**

³³⁹ **A.e.**, s.33-34.

³⁴⁰ İnci Enginün, **Halide Edib Adıvar'ın Eserlerinde Doğu ve Batı Meselesi**, C. VIII, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1978, s. 18.

³⁴¹ Enginün, **a.g.e.**, s. 19.

* *Kaynaklarda "ceyb-i hümayun akçesi, cep akçesi, ceyb-i hümayun harçlığı, aylık-ı ceyb-i hümayun, ceyb-i hümayun dairesi" gibi değişik şekillerde geçmekte olup padişaha ait gelirleri ve bunlardan yaptığı harcamaları ifade etmektedir. Ceyb-i hümayun olarak tahsis edilen paraların nerelere sarfedildiği de defterlere yazılırdı. Ceyb-i hümayunla ilgili işler, harem-i hümayun hazinesi ve daha sonra ceyb-i hümayun hazinesinde görülürdü. Âmiri, "sır kâtibi" adını taşıyan yüksek dereceli bir memurdu. Hazîne-i hâssadan her ay gönderilen gerekli miktarda para, bu daire kanalıyla hükümdarın isteği doğrultusunda dağıtılırdı. Detaylı bilgi için bkz. Halil Sahillioğlu, "Ceyb-i Hümayun", TDV İslâm Ansiklopedisi.*

³⁴² Enginün, **a.g.e.**, s. 20-21, "**Halide Edip**", TDV İslâm Ansiklopedisi.

³⁴³ Enginün, **a.e.**, s. 23.

³⁴⁴ Sır, "Nevsâl-ı Millî Transkripsiyon", s. 224.

³⁴⁵ Patrick, **Bir Boğaziçi Macerası İstanbul Kız Koleji (1871-1924)**, s. 155-156.

küçük öğrenci kabul etmemesi sebebiyle bir süre bekledikten sonra Halide'nin yaşını iki yıl büyüterek gündüzlü olarak koleje kaydını yaptırabilmiştir.³⁴⁶

Halide Edib, koleje başladıktan bir yıl sonra Abdülhamid'in Türk çocuklarının yabancı okullara gitmesini istememesi ve hakkında çıkarılan irade sebebiyle okuldan ayrılmak zorunda kalmıştır.³⁴⁷ Koleje devam edemediği bu süre içerisinde özel dersler almış ve 1899 yılında tekrar okula dönmüştür.³⁴⁸ Rıza Tevfik'ten aldığı edebiyat ve Fransızca dersleri Halide'nin yeni fikirler edinmesinde etkili olmuştur.³⁴⁹ Bir başka özel ders aldığı hocası Salih Zeki Bey'den, farklı bakış açıları kazanmıştır.³⁵⁰

Kolejdeki eğitim hayatında farklı başarılar elden eden Halide Edib, 1899-1900 ders yılında kolejde en iyi İngilizce denemeyi yazarak birincilik ödülünü almıştır.³⁵¹ Ayrıca tercüme ettiği *Evdeki Anne* isimli esere Sultan Abdülhamid bir nişan vermiştir.³⁵² Felsefe, astronomi ve edebiyatta oldukça yetenekli ve başarılı olan Halide Edib, okul kolej statüsü aldıktan sonra koleji BA derecesiyle bitiren, ilk Türk öğrenci olmuştur.³⁵³

Halide Edib, kolejdeki eğitim hayatı boyunca yatılı olarak okulda kalmak ve ayda bir eve gitmenin yaşadığı muhitin hakimiyetinden sıyrılarak kendini keşfetmesini ve yeni fikirler edinmesini sağladığını belirtmiştir.³⁵⁴ 15 yaşına kadar dinin harici şartlarına uyan ve öyle yaşayan Halide'nin zihnini meşgul eden birçok soru onu farklı dinleri araştırmaya sevk etmiş ve bu süreçte kolej kütüphanesinden istifade ederek pek çok okuma yapmıştır.³⁵⁵ Yaptığı okumalar doğrultusunda

³⁴⁶ A.y.

³⁴⁷ Halide Edib Adıvar, *Memoirs of Halide Edib*, 1926, s. 85,153.

³⁴⁸ Enginün, *Halide Edib Adıvar'ın Eserlerinde Doğu ve Batı Meselesi*, s. 25-26.

³⁴⁹ A.e., s. 26.

³⁵⁰ A.e., s. 28.

³⁵¹ "The American College For Girls at Constantinople President's Report 1899-90", Columbia University, Rare Books and Manuscript Library, American College for Girls Records, Additional I: kutu no: 2, dosya no:15, belge no: 6

³⁵² Patrick, *Son Sultanların İstanbul'unda Siyaset Modernleşme Yabancı Okullar*, s.198. "The American College For Girls at Constantinople Reports for the year 1911-12", CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no: 2, dosya no:16, belge no: 4

³⁵³ Jenkins, a.g.e., s. 135-37.

³⁵⁴ Halide Edib Adıvar, *Mor Salkımlı Ev*, İstanbul, 1963, s. 107.

³⁵⁵ Adıvar, *Memoirs of Halide Edib*, s. 192.

kendisini o dönem en fazla Budizm etkilemiştir.³⁵⁶ Halide Edib, kolejdaki eğitimle edindiği yeni bakış açılarını İslami tecrübe inanca uydurmak için mücadele ettiğini ifade etmiştir.³⁵⁷

Kolejde verilen Hristiyanlık dersleri doğrultusunda, Hristiyanlığın İncil’de okuduğu İsa’nın hayatından farklı olduğu ve kendisinde sert bir hoşgörüsüzlük hissi oluşturduğunu belirtmiştir.³⁵⁸ Ayrıca kolejde hocası Bayan Fensham’ın verdiği İncil derslerinin Avrupa edebiyatı ve sanatının eğilimlerini anlamasında yardımcı olduğunu ifade etmiştir.³⁵⁹ Bunun dışında İncil derslerini misyonerlik faaliyeti olarak kabul etmektense, İngilizce bilen kültür ve ilim sahiplerinin okuması gereken iyi bir tercüme kitap olarak değerlendirmiştir.³⁶⁰

Halide Edib, kolejden mezun olduğu 1901 yılında hocası Salih Zeki ile evlenmiştir.³⁶¹ Bu evlilikten iki oğlu olmuş, çocukları Robert Kolejinde eğitim almıştır.³⁶² Halide Edib, 1910 senesinde eşi Salih Bey’den boşanmış, 1917’de ikinci evliliğini doktor Adnan Adıvar ile yapmıştır.³⁶³

Halide Edib’in kolejle olan bağları mezuniyetinden sonra da devam etmiştir. 1911-12 öğretim yılında The Day of Prayer’da, eğitim komisyonu üyesi olan iki davetli ile Türk mezunlar hakkında kolejde bir konferans vermiştir.³⁶⁴ Aynı yıl kolejde düzenlenen törende Halide Edib, peçesini arkaya kaldırmış bir şekilde açılış konuşması yapmıştır.³⁶⁵

³⁵⁶ Adıvar, **Mor Salkımlı Ev**, s. 108.

³⁵⁷ Adıvar, **Memoirs of Halide Edib**, s. 192.

³⁵⁸ **A.y.**

³⁵⁹ **A.y.**

³⁶⁰ Adıvar, **Mor Salkımlı Ev**, s. 86.

³⁶¹ “The American College For Girls at Constantinople Reports for the year 1911-12”, CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no: 2, dosya no:16, belge no: 4

³⁶² Adıvar, **Türkün Ateşle İmtihanı (İstiklal Savaşı Hâtıraları)**, İstanbul, Çan Yayını, 1962, s.13.

³⁶³ “Bulletin of the American College for Girls at Constantinople Calendar 1921-22” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no: 2, dosya no:18, belge no: 4, Freely, **a.g.e.**, s. 188

³⁶⁴ “The American College For Girls at Constantinople Reports for the year 1911-12”, CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no: 2, dosya no:16, belge no: 4

³⁶⁵ “The American College For Girls at Constantinople Reports for the year 1911-12”, CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no: 2, dosya no:16, belge no: 4

Alice Lawton'a göre Halide Edib, Türkiye'de feminizm hareketlerinin yayılmasında önemli bir rol oynamıştır.³⁶⁶ Halide Edib'in Lawton'ın bu görüşünü destekler nitelikte pek çok çalışması vardır. 1909 yılında Türk kadını ilmi ve kültürel açıdan yükseltme gayesiyle *Teâli Nisvan Cemiyetini* kurmuştur.³⁶⁷ Kadınlar için okuma-yazma kursları, çeşitli konferans ve etkinlikler düzenleyen cemiyet savaşlarında yardım faaliyetlerine ağırlık vermiştir.³⁶⁸

Bir eğitimci olarak Halide Hanım, İstanbul'daki devlet kız okullarının geliştirilmesi, düzenlenmesi ve orada ders vermek için oldukça zaman harcamıştır.³⁶⁹ Özellikle Dârümuallimâtın standartlarını yükseltmek ve eğitim çalışmalarını yeniden düzenlemek için uğraşmıştır.³⁷⁰ Halide Edib'in 1909-1912 yıllarına ait hatıralarında anlattığına göre Maârif Nâzırı Sait Bey, kendisinden Dârümuallimâta dair bir rapor hazırlamıştır.³⁷¹

Aynı yıl Dârümuallimâtta tedris usulü dersine girmeye başlayan Halide Edib; iki yıl sonra açılan kız idadisinde beş yıl, leyli Dârümuallimâtta bir süre öğretmenlik yapmıştır.³⁷² Maârif Nâzırı Şükrü Bey ile anlaşamamaları sebebiyle görevinden istifa etmiştir.³⁷³ 1913-15 yıllarına ait hatıralarında ifade ettiğine göre Şeyhülislam Hayri Efendi'nin çabalarıyla açılan evkaf kız mekteplerinin genel müfettişi olmuştur. Böylece İstanbul'un hiç bilmediği yerlerindeki mektepleri ve aileleri tanıma imkânı edinmiştir.³⁷⁴ 1916 yılında Cemal Paşa'nın daveti üzerine Suriye'deki eğitim kurumlarını incelemek ve orada okullar açmak gayesiyle Suriye

³⁶⁶ "American Education for Girls in Turkey 1912" CU-RBML, American College for Girls Records, Series VIII, kutu no: 34 dosya no:9, belge no: 1

³⁶⁷ Şefika Kurnaz, **Osmanlı Kadınının Yükselişi (1908-1918)**, İstanbul, Ötüken Yayınları, 2013, s. 314.

³⁶⁸ Kurnaz, **a.y.**

³⁶⁹ "Bulletin President's Report 1912-13 Report of the Treasurer", CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no: 2, dosya no:16, belge no: 5, "The American College For Girls at Constantinople Reports for the year 1911-12", CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no: 2, dosya no:16, belge no: 4 "Bulletin President's Report 1918-1919 Report of Finance Committee" kutu no:20, dosya no:16, belge no:1

³⁷⁰ "Bulletin President's Report 1913-1914 Report of the Treasure" kutu no:20, dosya no:13, belge no:5, Freely, **a.g.e.**, s. 188.

³⁷¹ Adıvar, **Mor Salkımlı Ev**, s. 151-52.

³⁷² **A.e.**, s.152

³⁷³ **A.e.**, s.170.

³⁷⁴ **A.e.**, s. 172-73.

ziyaretini gerçekleştirmiştir.³⁷⁵ Orada yaptığı incelemeler doğrultusunda bir rapor hazırlamıştır. Rapora göre: Beyrut, Lübnan ve Şam bölgesinde her biri için altı sınıflı birer mektep kurulmasını, bu okullarda Arapça, Türkçe ve Fransızca öğretilmesini (mevcut eğitim kurumlarında Fransızcanın egemen olması sebebiyle) ayrıca Beyrut'ta bir öğretmen okulunun açılmasını önermiştir.³⁷⁶

Aynı yıl (1916) Cemal Paşa'nın daveti üzerine ikinci kez Suriye'ye giden Halide Edib, daha önce hazırladığı rapor çerçevesinde açılması planlanan mekteplerin kurularak eğitime başlamasına öncülük etmiştir.³⁷⁷ Aintoura yetimhanesinde artan öğrenci sayısı ve sistemsizlik için yaptığı iki aylık çalışmanın sonunda belirli bir düzen sağlamayı başarmış ve İstanbul'a dönmüştür.³⁷⁸ Aynı yılın Eylül ayında tekrar Suriye'ye giden Halide Edib, Cemal Paşa'nın yanındaki heyetle birlikte geri gönderilme kararına rağmen okullar boşaltılana kadar (Mart 1918) Suriye'den ayrılmamıştır.³⁷⁹

Eğitim faaliyetleri hususunda çeşitli hizmetlerinin yanı sıra Halide Edib mezuniyetinden itibaren siyasi hayatta hem kalem aldığı yazılarla hem de eylemleriyle aktif rol almıştır. 31 Mart vakasından sonra hükümet tarafından arananlar listesinde olduğu için bir süre Amerikan Kız Kolejinde gizlenmiş daha sonra iki çocuğu ve babasıyla birlikte Mısır'a kaçmak zorunda kalmıştır.³⁸⁰ Isabel Fry'den gelen davet neticesinde İngiltere'ye geçen Halide Edib, 1909 yılı Ekim ayında Türkiye'ye dönebilmiştir.³⁸¹ Savaş yıllarında ise sahada yer alan Halide Edib; 1919 Mayıs ayında İzmir işgali sonrasında Fatih'te protesto için düzenlenen mitingde ilk konuşmasını yapmış, daha sonra Haydarpaşa ve Sultanahmet konuşmalarını gerçekleştirmiştir.³⁸² 1920 Mart ayında Ankara'ya geçmek üzere İstanbul'dan ayrılan Halide Edib, Mustafa Kemal'in yanında çeşitli görevlerde çalışmış, Ankara'da

³⁷⁵ A.e., s.193-94, Patrick, **Bir Boğaziçi Macerası İstanbul Kız Koleji (1871-1924)**, s. 141.

³⁷⁶ Adıvar, **Mor Salkımlı Ev**, s. 200.

³⁷⁷ Adıvar, a.e., s.219; Freely, a.g.e., s.188.

³⁷⁸ Adıvar, a.e., s. 227-32.

³⁷⁹ A.e., s. 232-40.

³⁸⁰ Enginün, a.g.e., s.31.

³⁸¹ A.e., s. 32.

³⁸² Halide Edib Adıvar, **Türkün Ateşle İmtihanı (İstiklal Savaşı Hâtıraları)**, s. 23-29.

milliyetçi hükümetin kurulmasında rol almıştır.³⁸³ Ankara’da yürüttüğü çeşitli vazifeler dışında, Ağustos 1921’de orduda görev alma talebinde bulunmuş bu isteği, Mustafa Kemal tarafından memnuniyetle kabul edilmiş böylece Halide Hanım cephede aktif görev almış, askerlerin tedavisinde ön saflarda bulunmuştur.³⁸⁴ Ayrıca savaşın yaralarını sarmak için kadınların gücünden istifade etme çabasıyla kurulan Ankara Hilâl-i Ahmer kadınlar kolunun başkanlığını yapmıştır.³⁸⁵

Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulmasından sonra 1924 yılında Atatürk ile ilişkisini kesen Halide Edib, on dört yıl sürgün olarak farklı ülkelerde yaşamak zorunda kalmıştır.³⁸⁶ Bu süreçte hatıralarını ve birçok eseri kaleme alan Halide Hanım, Atatürk’ün ölümünden dört ay sonra 1939 yılında İstanbul’a dönmüştür. 1939 yılında ülkeye döndükten sonra İstanbul Üniversitesi’nin İngilizce bölümünde hocalığa başlamış ve İstanbul Üniversitesi’nin ilk kadın profesörü olmuştur. Üniversitedeki faaliyetleri dahilinde çeşitli çalışmalarda bulunmuş, on yıl boyunca bir ekiple Shakespeare’den çeviriler yapmıştır.³⁸⁷

Türkiye Cumhuriyeti’nin ilanından sonra da Türk siyasetinde rol alan Halide Edib, 1950 yılında İzmir’den bağımsız milletvekili seçilmiş, 1954 yılında siyasetten ayrılmış. 9 Ocak 1964 tarihinde vefat etmiştir.³⁸⁸

3.1.3. 1910 Mezunu Nazlı Halid Tengirşenk

³⁸³ A.e., s.63. “Bulletin of the American College for Girls at Constantinople Calendar 1921-22” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no: 2, dosya no:18, belge no: 4

³⁸⁴ Adıvar, a.e., s. 214. “Bulletin President’s Report 1912-13 Report of the Treasurer”, CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no: 2, dosya no:16, belge no: 5

³⁸⁵ Muzaffer Tepekaya, Leyla Kaplan, “Hilâl-i Ahmer Hanımlar Merkezi’nin Kuruluşu ve Faaliyetleri (1877-1923)”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, No: 10, 2003, s. 194.

³⁸⁶ Konuyla ilgili detaylı bilgi bkz. M. Zekeriyâ Sertel, “*Hatırladıklarım: 1905-1950*”, Yaylacık Matbaası, 1968. s. 220; Orhan Koloğlu, “Halide Edib’in Gönüllü Sürgün Yılları”, *Tarih ve Toplum*, Ağustos 1998, sayı 176; “Halide Edib’in Bilinmeyen Mektupları”, *Tarih ve Toplum*, Haziran 2003, s. 234.

³⁸⁷ Acun, a.g.e., s. 435; Enginün, *Halide Edib Adıvar*, s. 43; Freely, a.g.e., s. 188-189.

³⁸⁸ Freely, a.g.e., s. 89; Enginün, a.g.e., s. 51.

Kolejden 1910 yılında BA(Bachelor of Arts) derecesiyle mezun olan ikinci Türk öğrencidir.³⁸⁹ Babası Halid Bey, II. Abdülhamid döneminde kızını Amerikan Kolejine göndermesi sebebiyle yönetimden tepki almıştır.³⁹⁰ Nazlı Halid'in koleje devam ettiği süre zarfında ailesi hükümet tarafından tehdit edilmiş, ancak kızının ve eşinin üzülmeye razı olmayan Halid Bey, Nazlı Hanım'ın koleje devam etmesini istemiştir.³⁹¹ Kolejin müdiresi Patrick'in ifadelerine göre okulu bitirmeden yönetimin değişmesi ve Jön Türklerin başa gelmesiyle Nazlı Halid rahat bir şekilde okuldan mezun olmuştur.³⁹² Nazlı Halid'in annesi kızının kolejde aldığı eğitimden memnuniyetini şu sözlerle ifade etmiştir: *"kızımız için yaptığımız tüm fedakarlıklar bize onun tam bir insan olarak yetişmesi şeklinde geri döndü."*³⁹³

Kolejin 1911-12 eğitim yılına ait raporlarına göre Nazlı Halid mezuniyetinden sonra Amerikan Kolejinin Arnavutköy kampüsünde hazırlık kısmında görev almış, aynı zamanda Dârülmualimâtta fizik ve psikoloji öğretmeni olarak ders vermiştir.³⁹⁴ Ayrıca 1910-13 yıllarında kolejin hazırlık biriminde, 1916-17 yılında ise kolej kısmında Türkçe öğretmenliği yapmıştır.³⁹⁵ Nazlı Hanım 1917 yılında Yusuf Kemal Tengirşenk ile evlenmiştir.³⁹⁶ Eşi Yusuf Kemal Bey, yüksek tahsilini İstanbul ve Paris'te hukuk bölümünde tamamlamış, TBMM hükümeti döneminde iktisat ve hariciye, Cumhuriyet döneminde ise Adliye bakanlığı

³⁸⁹ "The American College for Girls at Constantinople Report of the Year 1909-1910" CU-RBML, American College for Girls Records, Subseries II.1: Annual Reports: kutu no: 19, dosya no:11, belge no: 1

³⁹⁰ Patrick, **a.g.e.** s.141.

³⁹¹ Patrick, **a.y.** "The American College for Girls at Constantinople Report of the Year 1909-1910" CU-RBML, American College for Girls Records, Subseries II.1: Annual Reports: kutu no: 19, dosya no:11, belge no: 1

³⁹² Patrick, **a.g.e.** s.141.

³⁹³ "The American College for Girls at Constantinople Report of the Year 1909-1910" CU-RBML, American College for Girls Records, Subseries II.1: Annual Reports: kutu no: 19, dosya no:11, belge no: 1

³⁹⁴ "The American College For Girls at Constantinople Reports for the year 1911-12", CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no: 2, dosya no:16, belge no: 4

³⁹⁵ "Bulletin Calendar June, 1913" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:1 "Bulletin of Constantinople College 1919" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:3 "The American College For Girls at Constantinople Reports for the year 1911-12", CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no: 2, dosya no:16, belge no: 4

³⁹⁶ "Bulletin of Constantinople College 1919" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:3 Işık, **Resimli ve Metin Örnekli Türkiye Edebiyatçıları ve Kültür adamları Ansiklopedisi: S-T**, 8. c. (VIII, 3089-3528) s. 3496.

yapmıştır.³⁹⁷ Nazlı Hanım'ın kızı da 1937 yılında Amerikan Kız Kolejinden mezun olmuştur.³⁹⁸

3.1.4. 1914 Mezunu Belkıs Edib Boyar

Kolejin 1914 mezunlarından Belkıs Hanım, Halide Edib'in kız kardeşidir. Mezuniyetinden sonra İstanbul'da Satı Bey okulunda 1914-15 yıllarında öğretmenlik yapmış, kolejin 1915-16 kayıtlarına göre ACG'nin hazırlık biriminde ders vermiştir.³⁹⁹ Bunların dışında Beyrut'ta ablası Halide Edib'in açılmasına öncülük ettiği lisede görev yapmıştır.⁴⁰⁰ Belkıs Hanım; Sanayi Nefise mezunu, Paris'te eğitim almış, Cumhuriyet döneminin ilk para ve pullarını çizmiş çok sayıda eseri olan ressam Sami Boyar ile evlenmiştir.⁴⁰¹ 1925 yılında Cumhuriyetin ilk paralarının basımı için Sami Beyi'nin Londra'ya gönderildiği dönemde Belkıs Hanım Londra'da BBC'ye "*Cumhuriyet Öncesi ve Sonrası Türk Kadını*" başlıklı bir konferans vermiştir. Belkıs Hanım'ın konuşmasına dair haberler Londra ve İstanbul basınında yankı uyandırmıştır.⁴⁰²

Ablası Halide Edib gibi yazar olmak isteyen Belkıs Edib, uzun yıllar İngilizce öğretmenliği yapmış ve *Kandilli Kız Lisesi*'nden emekli olmuştur.⁴⁰³ 10 yıldan fazla yatağa bağlı yaşayan Belkıs Hanım 1966 yılında, eşi Ali Sami Boyar ise 1967'de vefat etmiştir, çocukları olmayan çift tüm mal varlığını Darüşşafakaya bağışlamıştır.⁴⁰⁴

³⁹⁷ A.y.

³⁹⁸ Acun, a.g.e., s. 433.

³⁹⁹ "Bulletin of the American College for Girls at Constantinople Calendar 1921-1922" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:4 "The American College for Girls at Constantinople Report of the Year 1909-1910" CU-RBML, American College for Girls Records, Subseries II.1: Annual Reports: kutu no: 20, dosya no:15, belge no: 2

⁴⁰⁰ "Bulletin of the American College for Girls at Constantinople Calendar 1921-1922" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:4

⁴⁰¹ Acun, a.g.e., s. 433. "Türkiye'de İlklerin Ressamı: Ali Sami Boyar" **Taha Toros Arşivi**, (Çevrimiçi) <http://hdl.handle.net/11424/134545> 7 Nisan 2022.

⁴⁰² "Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Londra'da B.B.C.'De Konuşan 2 Türk Kadını", **Taha Toros Arşivi**, (Çevrimiçi), <http://hdl.handle.net/11424/142835> 7 Nisan 2022. Konuşmanın metnine ulaşamamıştır.

⁴⁰³ A.y.

⁴⁰⁴ "Türkiye'de İlklerin Ressamı: Ali Sami Boyar" **Taha Toros Arşivi**, (Çevrimiçi) <http://hdl.handle.net/11424/134545> 7 Nisan 2022.

3.1.5. 1914 Mezunu Nigar Edib Kıran

Halide Edib'in diğer kız kardeşi olan Nigar Hanım, mezun olduktan sonra bir yıl İstanbul'daki vakıf okullarında öğretmenlik yapmıştır.⁴⁰⁵ Daha sonra ablası Halide Edib'in açılmasına öncülük ettiği Beyrut'taki kız ilkokulunun müdiresi olarak çalışmıştır.⁴⁰⁶ Amerikan Kolejinde Profesör olan Saib Bey ile 1917 yılında Beyrut'ta evlenmiştir.⁴⁰⁷ Nigar Hanım'ın eşi Süleyman Saib Kıran, 1924-25 yılları arasında Türkiye'nin Cenevre konsolosluğunu yapmıştır.⁴⁰⁸ Nigar Hanım hakkında başka bir bilgiye erişilememiştir.

3.1.6. 1914 Mezunu Sabiha Nuri

1916 yılında Recep Ferdi Bey ile evlenmiştir.⁴⁰⁹ 1919 kayıtlarında güncel adresi İsviçre Berne olarak gözüken Sabiha Hanım'ın 1921-22 yılındaki adresi İstanbul Kadıköy'dür.⁴¹⁰ Sabiha Nuri, Hilâl-i Ahmer'in hanımlar merkeziyle bağlantılı olarak açılan ve askerlerin tedavisinde gerekli sıhhi malzemenin temin edilmesini sağlayan *Yardımcı Hanımlar Derneğinin* kurucularındandır.⁴¹¹ Sabiha Hanım'a ait başka bir bilgiye rastlanmamıştır.

3.1.7. 1915 Mezunu Semiha Vamık Dural

⁴⁰⁵ "Bulletin of the American College for Girls at Constantinople Calendar 1921-1922" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:4

⁴⁰⁶ "Bulletin of the American College for Girls at Constantinople Calendar 1921-1922" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:4

⁴⁰⁷ "Bulletin of the American College for Girls at Constantinople Calendar 1921-1922" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:4

⁴⁰⁸ Jenkins, *An Educational Ambassador to the Near East: The Story of Mary Mills Patrick and an American College in the Orient*, s. 300; Jenkins, *a.g.e.*, s. 255.*Kitabın orijinalinde Geneva olarak geçen kısım Türkçe'ye Cenova şeklinde yanlış tercüme edilmiştir. (Çevrimiçi) <http://cenevre.bk.mfa.gov.tr/Mission/MissionChiefHistory> 30 Mart 2021.

⁴⁰⁹ "Bulletin of Constantinople College 1919" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:3

⁴¹⁰ "Bulletin of Constantinople College 1919" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:3 "Bulletin of the American College for Girls at Constantinople Calendar 1921-1922" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:4

⁴¹¹ Tepekaya, Kaplan, *a.g.e.*, s. 178-179.

Yeğeni Ahmet İsvan'ın kitabında aktardığına göre Semiha Hanım'ın babası Vamık Bey, İstanbul tıbbiyesine giren ilk Müslüman öğrencilerden biridir.⁴¹² Semiha Hanım, evlenmeden önce babasının Suadiye'deki konağında ikamet etmiş, başta İstanbul Kız Lisesi olmak üzere farklı okullarda İngilizce öğretmenliği yapmıştır.⁴¹³ ACG'nin kayıtlarına göre 1916-1921 yılları arasında kolejin hazırlık biriminde ve kolej kısmında Türkçe öğretmeni olarak çalışmış, meslektaşı Nevzat Bey ile evlenmiştir.⁴¹⁴

3.1.8. 1915 Mezunu Efzaiş Yusuf Suat

Doktor Yusuf Paşa'nın kızı olan Efzaiş Hanım (1894-1954)⁴¹⁵, Amerikan Kız Kolejinden önce Fransız okulu Notre Dame Sionda eğitim almıştır. Fransız mektebi geçmişi sebebiyle iyi düzeyde Fransızca bilmektedir.⁴¹⁶ Kolej in 1915-16 yılı kayıtlarına göre ACG'nin hazırlık biriminde öğretmenlik yapan Efzaiş Suat; 1919 yılında Türk-Alman Cemiyeti'nin katkısı ile Bonn Üniversitesi'nde felsefe, tarih ve edebiyat dersleri almış, 1921 yılında eğitimini tamamlamıştır.⁴¹⁷ Efzaiş Hanım, asıl mesleği hekimlik olan yazar Hüseyin Suat Yalçın ile evlenmiştir.⁴¹⁸

Sosyal hayatta çeşitli kuruluşlarda gönüllü görev alan Efzaiş Yusuf, Kadınlar Halk Fırkası'nın kurulmasının hükümet tarafından reddedilmesi üzerine kurulan *Kadınlar Birliği Cemiyeti*'nin bir üyesidir.⁴¹⁹ 1930 yılında kadınlara ilk kez

⁴¹² Ahmet İsvan, **köprüler, gelip geçmeye TARIMDA BİR MODERNLEŞME ÖYKÜSÜ**, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, t.y., s. 7.

⁴¹³ Acun, **a.g.e.**, s. 434. İsvan, **a.y.**

⁴¹⁴ Acun, **a.y.** "Bulletin of Constantinople College 1919" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:3 "Bulletin of the American College for Girls at Constantinople Calendar 1921-1922" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:4

⁴¹⁵ Yaprak Zihnioğlu, **Kadınsız İnkılap**, İstanbul, Metis Yayınları, 2003, s. 251. Eski adı Efzaiş Yusuf iken yeni adı Efzaiş Suat olarak geçmektedir.

⁴¹⁶ Acun, **a.g.e.**, s. 432.

⁴¹⁷ "Bulletin of Constantinople College 1919" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:3, "Bulletin of the American College for Girls at Constantinople Calendar 1921-1922" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:4. Çolak, **Avrupa'da Osmanlı Kızları**, s. 90. "The American College for Girls at Constantinople Report of the Year 1909-1910" CU-RBML, American College for Girls Records, Subseries II.1: Annual Reports: kutu no: 20, dosya no:15, belge no: 2

⁴¹⁸ İhsan Işık, **Resimli ve Metin Örnekli Türkiye Edebiyatçıları ve Kültür adamları Ansiklopedisi: S-T**, C. 8, Ankara, Elvan Yayınları, 2006, s. 3794.

⁴¹⁹ Zihnioğlu, **a.g.e.**, s. 150.

belediye seçimlerinde aday olma hakkı tanınmasının üzerine Efzayiş Suat, *Türk Kadın Birliği* başkanı olarak konu hakkında bir konferans vermiştir.⁴²⁰ Ayrıca ülkede kadın yayıncılık faaliyetlerinin yayılmasına da katkı sağlamış, *Kadın Yolu* dergisinin çıkarılmasında etkili olmuştur.⁴²¹ Yurtiçinde yürüttüğü çalışmalar haricinde, Türkiye'yi yurtdışında da farklı yerlerde temsil eden Efzayiş Yusuf; 1924 yılında Washington'da *Beynelmilel Sulh Kadınları Cemiyetinin* düzenlediği kongreye cemiyetin İstanbul temsilcisi olarak katılmış, konuşmasında savaştan usanmış Türk anasının feryadını dile getirmiş, Amerikan basını günlerce bu konu hakkında haber yapmıştır.⁴²² Bunun dışında Efzayiş Hanım, Kadın Birliğinin temsilcisi olarak Berlin'de düzenlenen "*Beynelminel Kadın Kongresi*"ne katılmıştır.⁴²³

3.1.9. 1916 Mezunu Safiye Ali Krekeler

Babası Abdulhamid'in yaveri olan Libyalı Ali Kırat Paşa annesi Şeyhülharem Hacı Emin Paşa'nın kızı Emine Hanım olan Safiye Ali (1894-1952), ailenin üçüncü kızı olarak 2 Şubat 1894'te İstanbul'da dünyaya gelmiştir.⁴²⁴ Beşiktaş rüşdiyesinde eğitimine devam eden Safiye Ali, dördüncü sınıfta Amerikan Kız Kolejine geçmiştir.⁴²⁵ Safiye Hanım'ın babası Ali Kırat Paşa 1912 yılında vefat etmiş, annesi kızının eğitimiyle bilfiil ilgilenmiştir.⁴²⁶ Amerikan Kız Kolejindeki eğitiminin yanı sıra ona, İslam ahkamı ve Türk ananelerine göre bir terbiye vermiştir.⁴²⁷ Safiye Ali, kolejde almış olduğu eğitimin kendisinde faal ve aktif olma arzusunu aşıladığını, bunda okul müdiresi Patrick'in de önemli bir payının bulunduğunu ifade etmiştir.⁴²⁸ Kolejde okurken evde özel dersler de alan Safiye Ali, ACG'den 1916 yılında birincilikte mezun olduktan sonra Almanya Würzburg Üniversitesi'ne tıp okumak

⁴²⁰ A.e., s. 253.

⁴²¹ A.e., s. 294.

⁴²² Osman Bahadır, "Amerika'da Yüzümüzü Güldüren İki Hadise". Cumhuriyet Pazar, s.6.

⁴²³ Zihnioğlu, a.g.e., s. 251.

⁴²⁴ Orhan Murat Çolak, "Libya'dan Üsküdar'a Bir Padişah Yaveri: Ali Kırat Paşa (1840-1903) ve Ailesi", Üsküdar Sempozyumu IV, Üsküdar Belediyesi, t.y., C. II, s. 577-580; Nuran Yıldırım, **Türkiye'nin İlk Kadın Doktoru Safiye Ali**, C. VIII, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2012, s. 11.

⁴²⁵ Yıldırım, a.g.e., s.15.

⁴²⁶ "Merhume Doktor Safiye Ali Kırat Krekeler İçin Üniversite Profesörü Doktor Lehmann'ın Cenaze Söylevi", **Taha Toros Arşivi**, (Çevrimiçi) <http://hdl.handle.net/11424/143276> 8 Nisan 2022.

⁴²⁷ A.y.

⁴²⁸ "Safiye Ali'ye Ait Biyografiler", **Taha Toros Arşivi**, (Çevrimiçi) <http://hdl.handle.net/11424/142322> 8 Nisan 2022.

için gitmiş ve 1921 yılında doktor olmuştur.⁴²⁹ Patrick'ın ifadelerine göre kolejde tıp bölümünün açılmasını beklemeden yurtdışına giden öğrencilerden biri olan Safiye Ali Osmanlı Devleti tarafından Almanya'ya burslu gönderilmiştir.⁴³⁰ Ancak kendi ifadelerine göre Safiye Ali, Almanya'da dokuz yıl eğitim almış ve tıp okumasında hiçbir müessesenin yardımı olmamıştır.⁴³¹ Ancak Safiye Ali'nin *Talebe-i Osmaniye Heyeti Teftişiyesi Sermüfettişi Ali Haydar Bey* ile yapmış olduğu yazışmalar ve Berlin'deki bir bankaya Safiye Ali adına Maârif Nezâretinden gönderilen marklar devlet tarafından burslu okutulduğunu göstermektedir.⁴³²

Hayatının en güzel vakitlerinin Almanya'da okuduğu dönem olduğunu söyleyen Safiye Ali; üniversitedeki eğitimi boyunca yabancı olması hasebiyle birçok kişinin yardımına koştuğunu, özellikle eşinin her alanda kendisine yardımcı olduğunu zikretmiştir.⁴³³ Safiye Ali, Almanya'da teorik eğitimini tamamladıktan sonra kadın ve çocuk sağlığı hizmetlerine yönelik çalışmalarda çokça pratik yapma imkânı bulmuştur.⁴³⁴ 1921 yılında mezun olduktan sonra İstanbul'a gelen Safiye Ali, altı hafta sonra ihtisas yapmak üzere tekrar Almanya'ya dönmüş ve üç yılın sonunda çocuk doktorluğunda ihtisasını tamamlamıştır.⁴³⁵ Kendisi ile aynı üniversiteden mezun göz doktoru, Almanya'nın eski ailelerinden birinin oğlu Ferdinand Krekeler ile ihtisas yaptığı dönemde evlenmiştir.⁴³⁶ Daha sonra üniversitenin göz kliniğinde başasistan olan eşi ile Türkiye'ye dönmüş ve İstanbul'un ilk kadın hekimi olarak mesleğini icra etmeye başlamıştır.⁴³⁷ Açtığı muayenehanede kısa sürede tanınan Safiye Hanım, yalnız orada çalışmamıştır. Çocuk Esirgeme Kurumunda muhtaç çocukların tedavisiyle ilgilenmiş, ayrıca mezun olduğu Amerikan Kız Kolejinin tıp

⁴²⁹ Çolak, "Libya'dan Üsküdar'a Bir Padişah Yaveri: Ali Kırat Paşa (1840-1903) ve Ailesi", s. 583; "Hayatta Muvaffak Olmuş Türk Kadınları 3: İlk Kadın Doktorumuz Safiye Ali Hanım", C. 4, **Resimli Ay Mecmuası**, (Kanunisani.1928), s. 12; Patrick, **Bir Boğaziçi Macerası İstanbul Kız Koleji (1871-1924)**, s. 142; Patrick, **Son Sultanların İstanbul'unda Siyaset Modernleşme Yabancı Okullar**, s. 328. "Safiye Ali'ye Ait Biyografiler", **Taha Toros Arşivi**, (Çevrimiçi) <http://hdl.handle.net/11424/142322> 8 Nisan 2022.

⁴³⁰ Patrick, **Son Sultanların İstanbul'unda Siyaset Modernleşme Yabancı Okullar**, s. 328.

⁴³¹ "Hayatta Muvaffak Olmuş Türk Kadınları 3: İlk Kadın Doktorumuz Safiye Ali Hanım", s. 12.

⁴³² Yıldırım, **a.g.e.**, s.18-19.

⁴³³ "Hayatta Muvaffak Olmuş Türk Kadınları:3 İlk Kadın Doktorumuz Safiye Ali Hanım", s. 12.

⁴³⁴ **A.y.**

⁴³⁵ **A.y.**

⁴³⁶ Çolak, **a.g.e.**, s. 583.

⁴³⁷ Acun, **a.g.e.**, s. 432-33; Çolak, **a.g.e.**, s. 583; Patrick, **Son Sultanların İstanbul'unda Siyaset Modernleşme Yabancı Okullar**, s. 328; Yıldırım, **a.g.e.**, s. 23.

biriminde jinekoloji ve obstetrik dersleri vermiştir.⁴³⁸ 1925 yılında Hilal-i Ahmer Cemiyetinin Hanımlar Merkezi kapatılıncaya kadar haftada bir gün küçük çocukları muayene etmiştir.⁴³⁹ Daha sonra 1927 yılında kurumun müdireliğinden istifa edene kadar Süt Damlasında⁴⁴⁰ haftada iki gün hizmet vermiş, Anneler Birliğinde de yoksul çocukların bakımıyla ilgili çalışmalarda bulunmuştur.⁴⁴¹ Başkanlık görevini yürüttüğü *Türk Kadın Birliği Sıhhiye Komisyonunda* gayrimeşru çocukların ve muhtaç annelerin bakımıyla ilgilenmiştir.⁴⁴² Nezihe Muhiddin öncülüğünde kurulan *Türk Kadın Birliğinde* örgütlenen kadınlardan biri olan Safiye Ali, 1927 yılında mebus adayı olmak istemiş ve Atatürk ile yapılan görüşmelerde kadınların mecliste yer alma isteğini bilfiil dile getirmiştir.⁴⁴³ Aynı yıl bu birliğin Türk kadınlarını temsil etmediğini ifade ederek kurumdan istifa etmiştir.⁴⁴⁴ Yurtiçindeki çeşitli hizmet ve görevlerinin dışında Safiye Ali, Türkiye’yi yurtdışında üç farklı uluslararası kongrede temsil etmiştir.⁴⁴⁵ 1929 yılında Almanya’ya dönen Safiye Ali, eşi ile açtığı Dortmund’daki muayenehanede hizmet vermeye başlamıştır.⁴⁴⁶ İkinci dünya savaşı süresince yaralı ve hastaların tedavisine koşturan Safiye Hanım, 1939 yılında kansere yakalanmış ve uzun süren hastalığı sonucunda 1952 yılında Dortmund’da vefat etmiştir.⁴⁴⁷

3.1.10. 1916 Mezunu Mihri Beha Pektaş

⁴³⁸ Nuran Yıldırım, “Dünyada ve Türkiye’de İlk Kadın Hekimler ve Kadınların Hekim Olma Mücadelesi”, *Toplumsal Tarih*, No: 147, 2006, s. 54; “Hayatta Muvaffak Olmuş Türk Kadınları 3: İlk Kadın Doktorumuz Safiye Ali Hanım”, s. 12.

⁴³⁹ Yıldırım, *Türkiye’nin İlk Kadın Doktoru Safiye Ali*, C. VIII, s. 35-37.

⁴⁴¹ Süt Damlası, Fransız Kızılhaçı Kadınlar Cemiyeti tarafından Türkiye’de 1921 yılında kurulan bir çocuk bakım evidir. 1924’ten itibaren Himaye-i Etfal Cemiyeti’nin yönetimine geçmiştir. Detaylı bilgi için bkz. “Türkiye’nin İlk Kadın Doktoru Safiye Ali” s.38

⁴⁴¹ Yıldırım, *Türkiye’nin İlk Kadın Doktoru Safiye Ali*, C. VIII, s. 39-52.

⁴⁴² A.e., s. 58-59.

⁴⁴³ A.e., s. 53-55.

⁴⁴⁴ A.e., s. 56.

⁴⁴⁵ A.e., s. 61.

⁴⁴⁶ A.e., s. 72-73.

⁴⁴⁷ A.e., s. 73-76.

Eski Bursa vali yardımcılarında Yusuf Bahattin Bey ve İclal Hanım'ın kızı olan Mihri Hanım (1895-1979)⁴⁴⁸ Bursa'da doğmuştur.⁴⁴⁹ İlk eğitimini Kızıltoprak'ta Zühtüpaşa iptidaisinde 1907 yılında tamamlayan Mihri Pektaş, burada okuma yazma, biraz aritmetik, Kur'ân-ı Kerîm'den bazı ezberler, dini kurallar öğrenmiştir.⁴⁵⁰ Daha sonra Ermeni bir hocadan evde bir yıl kadar resim dersi almıştır.⁴⁵¹ Koleje başlamadan önce evde babasının kütüphanesinde eline geçen kitapları okuyarak vakit geçirmiştir.⁴⁵² 1908 yılında Amerikan Kız Koleji'ne başlayan Mihri Beha, okuldaki bütün hocalarının mükemmel olduğunu ayrıca kolejdeki eğitim hayatı boyunca, dinleri ve ırkları sebebiyle farklı muameleye maruz kalmadıklarını ifade etmiştir.⁴⁵³ Kolejde Nakiye Hanım, Tevfik Fikret, Fazıl Ahmet ve Rıza Tevfik gibi Türk hocalardan ders alan Mihri Hanım, Türkçe hocası Tevfik Fikret'ten dört yıl ders aldığını ve Fikret'in kendisi üzerinde uzun soluklu, büyük bir etki bıraktığını söylemiştir.⁴⁵⁴ Kolejin kozmopolit yapısı gereği bazı Ermeni ve Yunan arkadaşları dışında Türkçe bilen olmadığı için arkadaşları arasında sadece İngilizce konuştuğunu ayrıca kolej hayatının yalnız derslerden ibaret olmadığını ve dünyanın birçok yerinden gelen turist ve mütevellinin koleji ziyaret edip konuşma yaptığını ifade etmiştir.⁴⁵⁵ Ayrıca Mihri Hanım, kolejde pazar günlerinin oldukça özel geçtiğini ve 1922'ye kadar pazar sabahları İncil dersi yapıldığını aktarmıştır.⁴⁵⁶

Kolejden 1916 yılında mezun olan Mihri Hanım, Şükrü Bey'in maârif nâzırı olduğu dönemde İstanbul'daki Türk mekteplerinde yahut taşrada görev almaya hazırlanırken, hocalık yapacak yer bulamamış ve devlet okullarından birine tayin

⁴⁴⁸(Çevrimiçi)https://www.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/MAZBATALAR/TBMM/d05/H_T_968_1_5.pdf 11 Mart 2020.

⁴⁴⁹ Ayten Sezer, "Türkiye'deki İlk Kadın Milletvekilleri ve Meclis'teki Çalışmaları", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C. XIV, No: 42, 1988, s. 899; Selahaddin Gök, Özlem Kılınççeker, "Türk Kadının Siyasete Giriş Süreci ve İlk Kadın Saylav Mihri İffet Pektaş", **Mecmua Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi**, No: 8, 2009, s. 58.

⁴⁵⁰ Boğaziçi Üniversitesi Arşiv ve Dokümantasyon Merkezi, "Scott Ailesi Koleksiyonu", SCTIAC0301902. "Malatya Mebusu Bayan Mihri Pektaş", (Çevrimiçi) <http://www.5harfliler.com/malatya-mebusu-bayan-mihri-pektas/> 24 Mart 2020.

⁴⁵¹ BUADM, "Scott Ailesi Koleksiyonu", SCTIAC0301902.

⁴⁵² A.e.

⁴⁵³ A.e.

⁴⁵⁴BUADM, "Scott Ailesi Koleksiyonu", SCTIAC0301902. "Malatya Mebusu Bayan Mihri Pektaş", (Çevrimiçi) <http://www.5harfliler.com/malatya-mebusu-bayan-mihri-pektas/> 24 Mart 2020.

⁴⁵⁵ BUADM, "Scott Ailesi Koleksiyonu", SCTIAC0301902.

⁴⁵⁶ A.e.

edilmemiştir.⁴⁵⁷ Kolej müdiresi Patrick'in teklifi sonucunda 1916 yılında kolejde Türkçe öğretmenliğine başlamış ve 1917 yılında Robert kolej mezunlarından Hüseyin Pektaş* ile evlenmiştir. ⁴⁵⁸ Kızı Necla doğana kadar kolejde iki yıl çalışmış, kızları büyüdükten sonra tekrar muallimliğe dönmüştür.⁴⁵⁹ Mihri Hanım, 1921 yılında Bezmialem Kız Lisesinde İngilizce öğretmenliği yapmış ardından on üç yıl kadar Robert Kolejinde ders vermiştir.⁴⁶⁰ Mihri ve Hüseyin Pektaş çiftinin evliliklerinden dünyaya gelen Necla Soyak ve onun kızı Gülgün Soyak da Amerikan Kız Kolejinden mezun olmuştur.⁴⁶¹

Muallimliği dışında sosyal hayatta farklı pozisyonlarda gönüllü çalışan Mihri Hanım; Kadıköy Fıkaraperver Cemiyeti, Hilâl-i Ahmer ve Himaye-i Etfal gibi kurumlarda da çeşitli görevlerde bulunmuştur.⁴⁶² Halide Edib tarafından kurulan Teâli Nisvan Cemiyetinin üyesi olan Mihri Pektaş, savaş zamanında cemiyetin açtığı hastane yerinin temin edilmesini sağlamıştır.⁴⁶³

Cumhuriyetin ilanından sonraki dönemde de aktif olduğunu gördüğümüz Mihri Pektaş, kadınların seçme ve seçilme hakkını kazanmasından sonra 8 Şubat 1935 seçimlerinde ilk kez meclise giren 18 kadın milletvekilinden biri olarak Malatya mebusu seçilmiştir.⁴⁶⁴ 1936 yılında Türk hükümeti adına Malatya milletvekili olarak Milletler Cemiyetinin yaptığı toplantıya, 1945 yılında ise

⁴⁵⁷ “Malatya Mebusu Bayan Mihri Pektaş”, (Çevrimiçi) <http://www.5harfliler.com/malatya-mebusu-bayan-mihri-pektas/> 24 Mart 2020.

* Yüksek tahsilini Sorbornne’da Tarih bölümünde tamamlayan Hüseyin Bey, Robert kolejinde ve mülkiye mekteplerinde öğretmenlik yapmış, Lozan antlaşmasında tercüman olarak bulunmuştur. Detaylı bilgi için bkz. Tevetoğlu, F. "Mustafa Kemal Paşa- General Harbord Görüşmesi Tanık ve Tercümanı: Prof Hulûsi Y. Hüseyin (Pektaş)". **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi** 4 (1987): 197-208

⁴⁵⁸ “Bulletin of Constantinople College 1919” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:3, “Malatya Mebusu Bayan Mihri Pektaş”, (Çevrimiçi) <http://www.5harfliler.com/malatya-mebusu-bayan-mihri-pektas/> 24 Mart 2020.

⁴⁵⁹ “Malatya Mebusu Bayan Mihri Pektaş”, (Çevrimiçi) <http://www.5harfliler.com/malatya-mebusu-bayan-mihri-pektas/> 24 Mart 2020.

⁴⁶⁰ (Çevrimiçi) https://www.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/MAZBATALAR/TBMM/d05/H T 968_1_5.pdf 11 Mart 2020.

⁴⁶¹ Gök, Kılınççeker, **a.g.e.**, s. 60; Elif Evrim Şencan Gürtunca, “Robert Kolej’de Öğrenim Gören Türk Öğrenciler Üzerine Prosopografik Bir Çalışma (1863-1971)”, Ankara, Hacettepe Üniversitesi, 2017, s. 405.

⁴⁶² Selman Yaşar, “Basındaki Bilgiler Işığında İlk Kadın Milletvekilleri”, **Türk-İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi**, No: 15, 2013, s. 195-196.

⁴⁶³ Kurnaz, **a.g.e.**, s. 314.

⁴⁶⁴ Yaşar, **a.g.e.**, s. 186.

Birleşmiş Milletlerin Kadın Hakları Komisyonuna Türkiye temsilcisi olarak gönderilmiştir.⁴⁶⁵ 1946 yılına kadar üç dönem Cumhuriyet Halk Fırkasının Malatya milletvekilliğini yapmıştır.⁴⁶⁶ Siyasetteki görevini tamamladıktan sonra tekrar öğretmenliğe dönen Mihri Pektaş, 1946'dan 1961 yılına kadar Robert Kolejinde çalışmış, 1979 senesinde vefat etmiştir.⁴⁶⁷

3.1.11. 1916 Mezunu Hatice Zakir Erdilek

1897 yılında Tophane'de doğan Hatice Zakir, Dârülmuaallimâtta okurken ikinci sınıfta Amerikan Kolejine geçmiştir.⁴⁶⁸ Hatice Zakir, 1909-10 senesinde Osmanlı Devleti tarafından Amerikan Kız Kolejinde burslu okutulmak üzere seçilmiş öğrencilerden biridir. Maârif Nezâreti evrakından elde edilen belge, devlet tarafından Hatice Zakir'in dönemlik okul ücretinin ödendiğini göstermektedir.⁴⁶⁹ Mezun olduktan sonra 1916-17 yılında kolejin biyoloji kısmında asistanlık yapan Hatice Zakir, 1917 yılında subay Refik Beyle evlenmiştir.⁴⁷⁰ 1928 yılından itibaren bankacılık sektöründe ilerleyen Zakir, İş bankasında müdür olarak çalışmış, 1933 senesinde Chicago'da düzenlenen bankacılar konferansında Türkiye'yi temsil etmiştir.⁴⁷¹ Altı çocuk annesi olan Hatice Hanım, bir okulda İngilizce öğretmenliği yaparken, eşinin işlettiği çiftliğin işleriyle de yakından ilgilenmiştir.⁴⁷² Hatice Hanım'ın çocuklarından ikisi de Amerikan Kız Kolejinden mezun olmuştur.⁴⁷³

3.1.12. 1916 Mezunu Şükran Kemal

⁴⁶⁵ Salhadin Gök ve Özlem Kılınççeker, **a.g.e.**, s. 70.

⁴⁶⁶ **A.e.**, s. 62.

⁴⁶⁷ Sibel Duroğlu, "Türkiye'de İlk Kadın Milletvekilleri", Ankara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2007, s. 104.

⁴⁶⁸ Keskinlik, **a.g.e.**, s. 549.

⁴⁶⁹ Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Maârif Nezâreti Evrakı, Mekâtib-i Gayrimüslime ve Ecnebiye Müfettişliği (MF.MGM), nr. 9/30, 13 Ra 1331

⁴⁷⁰ Acun, **a.g.e.**, s. 434. "Bulletin of the American College for Girls at Constantinople Calendar 1921-1922" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:4

⁴⁷¹ Patrick, **Bir Boğaziçi Macerası İstanbul Kız Koleji (1871-1924)**, s. 142.

⁴⁷² **A.y.**

⁴⁷³ Acun, **a.g.e.**, s. 434.

Osmanlı Devleti tarafından kolejde burslu okutulan öğrencilerden biridir.⁴⁷⁴ ACG 1919 yılı arşiv kayıtlarına göre kolejden mezun olduktan sonra Almanya Hamburg’da okumuştur.⁴⁷⁵ Buradaki eğitimi için de Maârif Nezâreti tarafından burslu olarak gönderilmiş, ancak ne okuduğuna dair herhangi bir bilgiye ulaşamamıştır.⁴⁷⁶ Alaeddin Mario Cresta ile evlenen Şükran Kemal’e ait güncel adres Hamburg olarak gözükmektedir.⁴⁷⁷ Şükran Hanım’a dair başka bir bilgiye ulaşamamıştır.

3.1.13. 1917 Mezunu Melahat Hüsametdin Gevher

Erkanı Harbiye Fırkayı Reisi Binbaşı Hüsameddin Bey’in kızı Melahat Süreyya Hüsameddin (1897-1931) Suriye’de doğmuştur. Melahat Hanım, Dârülmualimât son sınıftayken Nezâret tarafından burslu olarak Amerikan Kız Kolejine gönderilmeye hak kazanmış, 1917 yılında kolejdeki eğitimini tamamlamıştır.⁴⁷⁸

Mezuniyetinden sonra Columbia Üniversitesi’nde gazetecilik kursuna devam etmeyi planlayan Melahat Hanım, takdir gördüğü bazı günlük gazetelerde görev almıştır.⁴⁷⁹ 1919-1922 yıllarında İstanbul Sağlık Dairesi sekreteri olarak çalışmıştır.⁴⁸⁰ Okul müdiresi Patrick’in aktardığına göre Ankara’da kamu sağlığında da çalışan Melahat Hanım, 1920 yılında Ziya Gevher ile evlenmiştir.⁴⁸¹ Melahat Hanım’ın eşi Ziya Bey, uzun yıllar gazetecilik yapmış, birçok yayını olan aynı

⁴⁷⁴ Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Maârif Nezâreti Evrakı, Mekâtib-i Gayrimüslime ve Ecnebiye Müfettişliği (MF.MGM), nr. 9/30, 13 Ra 1331

⁴⁷⁵ “Bulletin of Constantinople College 1919” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:3

⁴⁷⁶ Çolak, **Avrupa’da Osmanlı Kızları**, s. 77-78.

⁴⁷⁷ “Bulletin of Constantinople College 1919” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:3

⁴⁷⁸ Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Maârif Nezâreti Evrakı, Mekâtib-i Gayrimüslime ve Ecnebiye Müfettişliği (MF.MGM), nr. 9/30, 13 Ra 1331, Keskinlik, **a.g.e.**, s. 548.

⁴⁷⁹ “Bulletin President’s Report 1918-1919 Report of Finance Committee” s.34

⁴⁸⁰ “Bulletin of the American College for Girls at Constantinople Calendar 1921-1922” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:4, “Bulletin of Constantinople College 1919” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:3

⁴⁸¹ “Bulletin of the American College for Girls at Constantinople Calendar 1921-1922” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:4, Patrick, **a.g.e.**, s. 142.

zamanda TBMM’de 16 yıl Çanakkale milletvekilliği görevini sürdürmüş, Anadolu Ajansı müdürü olarak çalışmıştır.⁴⁸² Melahat Hanım ve Ziya Bey’in iki çocuğu olmuştur.⁴⁸³ Melahat Hanım, gıda zehirlenmesi sonucunda 1931 senesi ağustos ayında vefat etmiştir.⁴⁸⁴

3.1.14. 1917 Mezunu Semiha Sadık Rebah

Gazeteci yazar, şeyhülmuharririn Mahmut Sadık ile Cevvale Hanım’ın kızı olan Semiha Hanım, Osmanlı Devleti tarafından kolejde burslu okutulan öğrencilerdendir.⁴⁸⁵ ACG arşiv kayıtlarına göre mezuniyetinden sonra kolejin hazırlık biriminde öğretmenlik yapan Semiha Sadık hakkında başka bir bilgiye ulaşılamamıştır.⁴⁸⁶

3.1.15. 1917 Mezunu Nesteren Sadık Aygen⁴⁸⁷

Gazeteci yazar, şeyhülmuharririn Mahmut Sadık ve Cevvale Hanım’ın diğer kızıdır.⁴⁸⁸ Ahmet Selim Bey ile evlenen Nesteren Hanım’ın kızı ve torunu da Amerikan Kız Koleji mezunudur. ⁴⁸⁹ İngilizce öğretmenliğinden emekli olan Nesteren Sadık, 14 Kasım 1987’de vefat etmiştir.⁴⁹⁰

3.1.16. 1917 Mezunu Ayşe Seid

⁴⁸² Murat Karataş, “Erken Cumhuriyet Dönemi’nde Siyasal Bir Portre: Ziya Gevher Etili”, **Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, No: 35, t.y., s. 342.

⁴⁸³ A.y.

⁴⁸⁴ A.y.

⁴⁸⁵ Acun, **a.g.e.**, s. 434. Miray Gökçe Akçay, “Mahmut Sadık Bey ve Romanları”, Üsküdar Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2019, s. 3. Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Maârif Nezâreti Evrakı, Mekâtib-i Gayrimüslime ve Ecnebiye Müfettişliği (MF.MGM), nr. 9/30, 13 Ra 1331

⁴⁸⁶ “Bulletin of the American College for Girls at Constantinople Calendar 1921-1922” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:4, “Bulletin of Constantinople College 1919” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:3

⁴⁸⁷ “Bulletin of Constantinople College 1919” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:3

⁴⁸⁸ Akçay, **a.g.e.**, s. 3. “Vefat”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 16.11.1987 s.3

⁴⁸⁹ Acun, **a.g.e.**, s. 434. Akçay, **a.g.e.**, s. 3, “Vefat”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 16.11.1987 s.3

⁴⁹⁰ “Vefat”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 16.11.1987 s.3

Ayşe Hanım hakkında yalnızca kolejin hazırlık biriminde 1917-19 yılları arasında öğretmenlik yaptığı bilgisine erişilebilmiştir.⁴⁹¹

3.1.17. 1917 Mezunu Bedriye Veysi Bora⁴⁹²

Doktor Şükrü Kamil Bey'in kızı Bedriye Hanım, kolejden mezun olduktan sonra Maarif Nezretinin desteği ile Munich'de tıp okumuştur.⁴⁹³ Tıp eğitimini tamamlayıp ülkesine dönen Bedriye Veysi, “uzun yıllar Maarif Vekâleti Hıfzısıhha Şubesi Müdürlüğü” yapmıştır.⁴⁹⁴ Necmettin Bora ile evlenmiş, bu evlilikten iki kızı olmuştur.⁴⁹⁵ Patrick'in aktardığına göre: “Mustafa Kemal tarafından, Ankara'daki Halk Eğitimi Şubesi'ne hıfzısıhha konusunda resmî danışman” tayin edilmiştir.⁴⁹⁶ İstanbul'da bir hastaneden iç hastalıkları doktoru olarak emekliye ayrılmıştır.⁴⁹⁷ ACG arşiv kayıtlarından Bedriye Hanım'a dair yalnızca adres bilgisine erişilebilmiştir.⁴⁹⁸

3.1.18. 1918 Mezunu Hayriye Ahmed Tunakan

1918 yılında Darülfünun ve İTÜ'de hocalık yapmış matematikçi Prof. Salim Tunakan Bey ile evlenmiştir.⁴⁹⁹ Hayriye Hanım; 1921 yılında matematik ve fizik alanında lisansüstü çalışma yapmış, 1922'de kolejden master derecesi (Bachelor)

⁴⁹¹ “Bulletin of the American College for Girls at Constantinople Calendar 1921-1922” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:4, “Bulletin of Constantinople College 1919” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:3

⁴⁹² Güldane Çolak, “Turkish Femal Students Studying in Germany: The Case of Safiye Ali”, 2009, s. 623.

⁴⁹³ Acun, “a.g.e., s. 433; Mills Patrick, **Bir Boğaziçi Macerası İstanbul Kız Koleji (1871-1924)**, s. 142; Yıldırım, “Dünyada ve Türkiye’de İlk Kadın Hekimler ve Kadınların Hekim Olma Mücadelesi”, s. 55.

⁴⁹⁴ Yıldırım, a.y.

⁴⁹⁵ Acun, a.g.e., s. 433.

⁴⁹⁶ Patrick, **Son Sultanların İstanbul’unda Siyaset Modernleşme Yabancı Okullar**, s. 329.

⁴⁹⁷ Acun, a.g.e., s. 433; Yıldırım, a.g.e., s. 55.

⁴⁹⁸ “Bulletin of the American College for Girls at Constantinople Calendar 1921-1922” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:4

⁴⁹⁹ “Bulletin of Constantinople College 1919” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:3, “Vefat”, **Milliyet Gazetesi**, 21.08.1984, s.8 (Çevrimiçi) <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/Ara.aspx?araKelime=hayriye%20tunakan&isAdv=false> 22 Şubat 2020. Aykut Kazancıgil, “XIX. ve XX. Yüzyıllarda Türkiye’de Fizik ve Tıbbi Fizik Tarihi ile İlgili Yayınların Notlu Kaynakçası”, **Osmanlı Bilimi Araştırmaları**, C. 6, No: 2, 2005, s. 327.

almıştır.⁵⁰⁰ İngilizce ve matematik öğretmenliği yapan, bir dönem Milli Eğitimde müfettiş olarak çalışan Hayriye Hanım; Erenköy Kız Lisesi İngilizce öğretmenliğinden emekli olmuş ve 21 Ağustos 1984'te İstanbul'da vefat etmiştir.⁵⁰¹

3.1.19. 1918 Mezunu Hatice Ali Dereli

Mezuniyetinden sonra 1919-20 yıllarında Amerikan Kız Kolejinde Türkçe öğretmenliği yapmıştır.⁵⁰² Bunun dışında İngiliz Lisesi ve İstanbul Kız Lisesinde çalışmıştır.⁵⁰³ Kolejin arşiv kayıtlarına göre 1921 yılında Hakkı Bey ile evlendiği ifade edilmiştir. Ancak Acun'un aktardığına göre Hatice Hanım, kimya öğretmeni olan İhsan Dereli ile evlenmiştir.⁵⁰⁴ Cumhuriyet gazetesinde İhsan Dereli'nin vefat ilanındaki bilgi de Acun'u teyit etmektedir.⁵⁰⁵ Hatice Hanım ve eşi İhsan Bey 1966 senesinde on beş gün ara ile vefat etmiştir.⁵⁰⁶

3.1.20. 1918 Mezunu Belkıs Asım Rona⁵⁰⁷

1918-19 yılı kayıtlarına göre Belkıs Asım, Türk türkülleri koleksiyonu toplayarak hazırladığı tez ile kolejden mastır derecesi (Bachelor) almaya çalışmıştır.⁵⁰⁸ Ancak tamamlayıp tamamlamadığı hakkında bir bilgiye ulaşılamamıştır. Doktor Hüdaî Bey ile evlenen Belkıs Hanım, ev hanımı olarak pek

⁵⁰⁰ Acun, **a.g.e.**, s. 434. "Bulletin of the American College for Girls at Constantinople Calendar 1921-1922" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:4, Jenkins, **a.g.e.**, s. 256.

⁵⁰¹ Acun, **a.g.e.**, s. 434, "Vefat", **Milliyet Gazetesi**, 21.08.1984, s.8 (Çevrimiçi) <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/Ara.aspx?araKelime=hayriye%20tunakan&isAdv=false> 22 Şubat 2020.

⁵⁰² "Bulletin of the American College for Girls at Constantinople Calendar 1921-1922" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:4, "Bulletin of Constantinople College 1919" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:3

⁵⁰³ Acun, **a.g.e.**, s. 434.

⁵⁰⁴ Acun, **a.y.** "Bulletin of the American College for Girls at Constantinople Calendar 1921-1922" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:4

⁵⁰⁵ "Vefat", **Cumhuriyet Gazetesi**, 21.12.1966 (Çevrimiçi) <https://egazete.cumhuriyet.com.tr/oku/192/1966-12-21/0> 24 Kasım 2021.

⁵⁰⁶ Acun, **a.g.e.**, s. 434. "Vefat", **Cumhuriyet Gazetesi**, 21.12.1966 (Çevrimiçi) <https://egazete.cumhuriyet.com.tr/oku/192/1966-12-21/0> 24 Kasım 2021.

⁵⁰⁷ "Bulletin of the American College for Girls at Constantinople Calendar 1921-1922" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:4

⁵⁰⁸ "Bulletin President's Report 1918-1919 Report of Finance Committee" s.29

çok gönüllü kuruluştaki çalışmıştır.⁵⁰⁹ Kız kardeşi Neriman Subaşı (1939) ve kızı Gülseren Rona da (1946) Amerikan Kız Kolejinden mezun olmuştur.⁵¹⁰

3.1.21. 1918 Mezunu Mihrinaz İbrahim

1919 yılında Doktor Medine Bey ile evlenmiştir.⁵¹¹ Kendisi hakkında başka bir bilgiye ulaşılamamıştır.

3.1.22. 1919 Mezunu Mebruke Ahsen Sora

Kolejden mastır (Bachelor) diploması alan bir diğer Türk mezunudur.⁵¹² 1921-22 yılında kolejnin hazırlık biriminde öğretmenlik yaptığı tespit edilen Mebruke Hanım, ACG’de uzun süre Türkçe öğretmenliği yapmış ve buradan emekli olmuştur.⁵¹³

3.1.23. 1919 Mezunu Sabiha Ali Cenani⁵¹⁴

Meclisi Mebusan ve TBMM’de vekillik yapan Ali Cenani Bey ve Nazire Hanım’ın beş çocuğundan biri olan Sabiha Hanım, 1897 senesinde Antep’te doğmuştur.⁵¹⁵ Antep Amerikan Kolejinde eğitim gören Cenani Bey kızını Amerikan Kız Kolejine göndermiştir.⁵¹⁶ Kolejdeki eğitimini tamamlayan Sabiha Hanım, bir süre gönüllü turist rehberi olarak çalışmıştır.⁵¹⁷ Daha sonra İstanbul Üniversitesinde hukuk okumuş ve avukatlık yapmıştır.⁵¹⁸ Farklı okullarda İngilizce öğretmenliği ve

⁵⁰⁹ Acun, **a.g.e.**, s. 435.

⁵¹⁰ Şencan Gürtunca, **a.g.e.**, s. 407.

⁵¹¹ “Bulletin of the American College for Girls at Constantinople Calendar 1921-1922” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:4

⁵¹² Jenkins, **a.g.e.**, s. 256.

⁵¹³ Acun, **a.g.e.**, s. 434. “Bulletin of the American College for Girls at Constantinople Calendar 1921-1922” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:4

⁵¹⁴ “Bulletin of the American College for Girls at Constantinople Calendar 1921-1922” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:4

⁵¹⁵ Hatice Akan, “Mehmet Ali Cenani Bey’in Hayatı ve Parlamento Faaliyetleri (1872-1934)”, Sakarya, Doktora Tezi, 2018, s. 7.

⁵¹⁶ Akan, **a.y.**

⁵¹⁷ Jenkins, **a.g.e.**, s. 256.

⁵¹⁸ Acun, **a.g.e.**, s. 433. **Milliyet Gazetesi**, 19.06.1965 s.2, 29 Kasım 2021.

bakanlıkta on yıl süreyle müfettişlik yapan Sabiha Ali, 17 Haziran 1965'te vefat etmiştir.⁵¹⁹

3.1.24. 1919 Mezunu Mebrure İbrahim Gönenç⁵²⁰

Eski hazine-i hassa memurlarından İbrahim Bey ve Didar Hanım'ın kızı olan Mebrure Hanım (1900-1981), İstanbul'da dünyaya gelmiştir. İlk tahsilini Üsküdar Kız Sanayi Mektebinde tamamlamış daha sonra Türkçe ve Fransızca olarak Beşiktaş İttihadi Osmani Mektebine devam etmiştir. 1914 yılında Amerikan Kız Kolejine kaydolun Mebrure Hanım, 1919 yılında mezun olmuştur. Fransızca ve İngilizce bilen Mebrure Hanım mezuniyetinden sonra sırasıyla Beylerbeyi Kız Mektebinde Fransızca, Gedikpaşa Amerikan Mektebinde Türkçe, Çamlıca Lisesinde İngilizce ve Amerikan Kız Kolejinde İngilizce ile fen bilgisi öğretmenliği yapmıştır. 1927 yılında Doktor Remzi Bey ile evlenerek Adana'ya yerleşmiş bu evlilikten iki çocuğu olmuştur.⁵²¹

5 Aralık 1934'te kadınlara seçme ve seçilme hakkının verilmesinden sonra Mebrure İbrahim Gönenç, Afyonkarahisar milletvekili seçilerek ilk kadın mebuslardan biri olmuş, üç dönem Afyon milletvekilliği yapmıştır.⁵²² 1949 yılında Körler Okulu ve Derneğinde başkanlık görevinde bulunan Mebrure Gönenç, Türkiye'de körler alfabesinin kullanılmaya başlanmasına öncülük etmiştir.⁵²³ 1981 yılında kalp rahatsızlığı sebebiyle vefat etmiştir.⁵²⁴

3.1.25. 1920 Mezunu Selma Rıza Tevfik

⁵¹⁹ A.y.

⁵²⁰ "Bulletin of the American College for Girls at Constantinople Calendar 1921-1922" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:4

⁵²¹ (Çevrimiçi) https://www.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/MAZBATALAR/TBMM/d05/H_T_866_1_5.pdf 11 Mart 2020.

⁵²² Yaşar, a.g.e., s. 186.

⁵²³ Duroğlu, a.g.e., s. 68-69.

⁵²⁴ A.y.

Dârülmualimât hocalarından, ilk eğitim usulü kitabının yazarı Ayşe Sıdika ve yazar Rıza Tevfik'in kızıdır.⁵²⁵ Selma Hanım 1903 senesinde çok küçük yaşta annesini kaybetmiştir.⁵²⁶ Babası Rıza Bey Selma Tevfik'in kolejde okuduğu dönemde ACG'de Türkçe, Arapça ve Farsça dersleri vermiştir.⁵²⁷ Mezuniyetinden sonra kolejde farklı pozisyonlarda çalışan Selma Tevfik, 1920-21'de kolejin kitabevi sorumlusu olmuş ayrıca kütüphane yardımcısı olarak da görev yapmıştır.⁵²⁸ 1924 yılında kolejden master (Bachelor) derecesi almıştır.⁵²⁹ 1925 yılında Amerika'ya giden Selma Tevfik, babası Rıza Tevfik'in aktardığına göre oraya yerleşmiştir.⁵³⁰

3.1.26. 1920 Mezunu Nezihe Şevki Eren

Devlet memuru olarak çalışan Nezihe Hanım, Ziraat Bankası'nda on sene görev yapmıştır.⁵³¹ Ayrıca Young Men's Christian Associationda⁵³² (Y.M.C.A) asistan olarak çalışmıştır.⁵³³ Nezihe Şevki hakkında başka bir bilgiye ulaşılamamıştır.

3.1.27. 1920 Mezunu Adviye Muhtar

Adviye Hanım hakkında yalnızca kolejin kayıt ofisinde asistanlık yaptığı bilgisine erişilebilmiştir.⁵³⁴

3.1.28. 1921 Mezunu Afife Nuru Nisa Asım

⁵²⁵ Hamza Altın, "Osmanlıda Bir Kadın Pedagog Ayşe Sıdika Hanım ve Eseri Usul-ı Talim ve Terbiye Dersleri", **Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C. X, No: 2, 2017, s. 180-181.

⁵²⁶ Altın, **a.g.e.**, s. 181.

⁵²⁷ "Bulletin of Constantinople College 1919" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:3

⁵²⁸ "Bulletin of the American College for Girls at Constantinople Calendar 1921-1922" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:4, Patrick, **a.g.e.**, s. 142.

⁵²⁹ Patrick, **a.y.**

⁵³⁰ Rıza Tevfik, **Biraz da Ben Konuşayım**, İstanbul, İletişim Yayınları, 1993, s. 271; Turhan Ada, **Hayatı ve Kişiliği ile Rıza Tevfik Bölükbaşı**, İstanbul, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. Yayınları, 2015, s. 510.

⁵³¹ Acun, **a.g.e.**, s. 433.

⁵³² Amerikan Board Misyoner Birliğine bağlı faaliyet gösteren bir kurum.

⁵³³ "Bulletin of the American College for Girls at Constantinople Calendar 1921-1922" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:4

⁵³⁴ **A.y.**

Okulun ilk Türk mezunu Gülistan Hanım'ın kızı, Afife Nuru Nisa 1900 yılında İstanbul'da doğmuştur.⁵³⁵ Afife Hanım, ACG'de okuduğu dönemde ailesiyle olan mektuplaşmalarında kolejden memnuniyetini dile getirmiştir.⁵³⁶ Afife Nuri Nisa Robert Kolejde bir süre okuyan daha sonra Almanya'da felsefe doktorası yapıp dönen, Türkiye'nin ilk felsefe doktoru Ahmet Orhan Bey (Orhan Saadettin) ile evlenmiştir.⁵³⁷ Bu evlilikten bir erkek çocuğu dünyaya gelen Afife Hanım, 1940 senesinde vefat etmiştir.⁵³⁸

3.1.29. 1921 Mezunu Nezihe Lamia Tevfik Türegün⁵³⁹

Bir süre müfettişlik görevini sürdüren Nezihe Hanım, “*ev hanımı ve topluma hizmet gönüllüsüdür. Basılmış birkaç roman ve kısa hikâyeleri vardır.*”⁵⁴⁰. Dârülfünûn hukuk mektebi mezunu, eski Danıştay Başkanı Hazım Türegün ile evlenmiştir.⁵⁴¹

3.1.30. 1922 Mezunu Selma Ekrem

Namık Kemal'in oğlu yazar Ali Ekrem Bolayır'ın kızı olan Selma Ekrem (1902-1986), İstanbul'da dünyaya gelmiştir.⁵⁴² Yıldız Sarayı'nda mabeyn katipliği yapan babası, çeşitli idari görevlerde bulunmuş, Darülfünun ve mektebi sultanide müderrislik yapmıştır.⁵⁴³ Selma Ekrem, hizmetçilerin ve mürebbiyelerin bulunduğu

⁵³⁵ “Bulletin of the American College for Girls at Constantinople Calendar 1921-1922” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:4, Sarı, “Gülistan İsmet ve Hanımlara Mahsus Gazete'deki Faaliyetleri”, s. 28.

⁵³⁶ Sarı, **a.y.**

⁵³⁷ Sarı, **a.y.** Abdurrazak Gültekin, “Orhan Sadeddin: Hayatı, Eserleri ve Felsefî Düşüncesi”, İstanbul Üniversitesi, 2015, s. 9-10.

⁵³⁸ Sarı, **a.e.**, s.29.

⁵³⁹ “Bulletin of the American College for Girls at Constantinople Calendar 1921-1922” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:4

⁵⁴⁰ Acun, **a.g.e.**, s. 433.

⁵⁴¹ Sema Yıldırım (ed.), **TBMM ALBÜMÜ 1920-2010**, C. 2, TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları, t.y., s. 615. **Milliyet Gazetesi**, 18.05.1977, (Çevrimiçi) <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/Arsiv/1977/05/18> 24 Kasım 2021.

⁵⁴² Âlim Gür, “Ali Ekrem Bolayır'ın Biyografisine Katkılar”, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, No: 11, 2004, s. 354-355. İsmail Parlatır, “Ali Ekrem Bolayır”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**.

⁵⁴³ Selma Ekrem, **Peçeye İsyan: Namık Kemal'in Torununun Anıları**, İstanbul, Anahtar Kitaplar Yayınevi, 1998, s. 297.

bir evde büyümüştür.⁵⁴⁴ İlk eğitimine evlerine gelen bir Türkçe hocasından Türkçe, evdeki Fransız mürebbiyeden Fransızca ve bir hocadan da Kur'ân dersi alarak başlamıştır.⁵⁴⁵ Selma Hanım, Kur'ân derslerini hiç sevmemiş ve din hakkında bir şey öğrenmek istememiştir ayrıca ablasının ilk kez çarşaf giymesine ciddi bir tepki vermiş ve kendisinin giymek istemediğini dile getirmiştir.⁵⁴⁶ Çocukluktan büyüme çağına geçtiği dönemde dışarıya şapkayla çıktıkları zaman, insanların hakaret ve tepkilerine maruz kaldıklarını ancak tüm bunlara rağmen kendisinin çarşaf giymemekte kararlı olduğunu ifade etmiştir.⁵⁴⁷ Çok küçük yaştan itibaren yetiştiği aile ve toplum yapısının ananelerine tepkili olarak büyümüştür.

Birinci dünya savaşının başladığı sıralarda Amerikan Kız Koleji'ne yazdırılan Selma Ekrem, savaş ve olaylar sebebiyle derslere kendini veremediğini aktarmıştır.⁵⁴⁸ Zamanla koleje alışan Selma Ekrem, kendini bir çocuk ve genç gibi hissedebildiği yerin yalnız okul olduğunu söylemiştir.⁵⁴⁹ Kendisini zincire vurulmuş gibi kabul eden Selma Ekrem'in Amerikan kadınlarına dair okudukları onların özgürlüğüne olan hayranlığını arttırmıştır.⁵⁵⁰ İstanbul'un itilaf devletleri tarafından işgali Selma Ekrem'in kendisine bir kaçış arayışı olarak Amerika'yı belirlemesinde etkili olmuştur.⁵⁵¹ Yeni hükümetin Türk kadınına karşı tutumunu sorgulayan Selma Ekrem, 1922 yılında kolejden yüksek başarı derecesi alarak mezun olmuş ve Türkiye'de yapacak bir şeyinin olmadığı düşüncesiyle Amerika'ya gitmeye karar vermiştir.⁵⁵² Tek başına Amerika'ya giden Selma Hanım, Washington sokaklarında kendini rüzgar kadar özgür hissettiğini, şapka bile takmak zorunda olmadığı bu şehirde Amerikalılar gibi özgür olduğunu ifade etmiştir.⁵⁵³ Bir buçuk yıl süreden sonra İstanbul'a gelen Selma Ekrem, özgürlük adına bırakıp gittiği ülkesindeki değişimleri görünce çok şaşırılmış, yeni Türkiye'de kadınların özgür olduğunu

⁵⁴⁴ A.e., s. 33-38.

⁵⁴⁵ A.e., s. 167.

⁵⁴⁶ A.e., s. 168-69.

⁵⁴⁷ A.e., s. 183-94.

⁵⁴⁸ A.e., s. 237-43.

⁵⁴⁹ A.e., s. 251.

⁵⁵⁰ A.y.

⁵⁵¹ A.e., s. 265-66.

⁵⁵² "Bulletin Constantinople Woman's College President's Report 1921-1922" s.30, Ekrem, a.g.e., s. 266-67.

⁵⁵³ Ekrem, a.g.e., s. 279.

söylemiştir.⁵⁵⁴ Ancak buna rağmen Türkiye’de kalmayarak Amerika’ya geri dönmüştür.⁵⁵⁵ 1986 yılı Haziran ayında New England’da vefat eden Selma Ekrem’in vasiyeti üzerine naaşı yakılmıştır.⁵⁵⁶

3.1.31. 1922 Mezunu Ulviye Bedii İsvan⁵⁵⁷

Dönemin meşrutiyetçi aydınlarından Bedii Nuri Bey ve batılı eğitim görmüş Fransızca bilen Şahende Hanım’ın üç çocuğundan biridir. Ulviye Hanım’ın çocukluğu ve gençliği Suriye’den Üsküdar’a tayin olan kadı dedesinin Bağdat Caddesi’nde yaptırdığı güzide bir konakta geçmiştir. Aslen Arap olan babası Bedii Bey, kendisine teklif edilen Güney Arabistan’daki mutasarrıflık görevini kabul etmiş, ancak görev yerine ulaşamadan yolda şehit edilmiştir. Eşinin acısına dayanamayıp hastalanan annesi Şahende Hanım da birkaç ay sonra vefat etmiştir. Bu dönemde Fransız ortaokulunda talebe olan Ulviye Hanım ve kız kardeşi, Ulviye Hanım’ın halası Bedia Hanım’ın desteği sayesinde ortaokuldan sonra Amerikan Kız Kolejinde okumuş ve buradan mezun olmuştur.⁵⁵⁸

Savaşın son yıllarında Ulviye Hanım, Robert Kolej mezunu (1915) Aziz Namık İsvan’la evlenmiştir.⁵⁵⁹ Bu evlilikten iki oğlu olmuş; her iki oğlu ve onların eşleri de ACG’den mezun olmuştur.⁵⁶⁰ Oğlu Ahmet İsvan’ın aktardığına göre annesi Ulviye Hanım bir dönem Erenköy’de bir okulda Fransızca öğretmenliği yapmıştır.⁵⁶¹ Daha sonra eşinin Sümerbank’ta müdür olarak tayin edilmesiyle Ankara’ya taşınmışlardır.⁵⁶² Ankara’da Gazi Enstitüsünde öğretmenlik yapan Ulviye Hanımların evinde o dönem Melih Cevdet, Oktay Rıfat ve Orhan Veli ile Shakespeare’den bazı kelime çevirileri üzerine uzun sohbetler yapıldığı, Nurullah Ataç, Yahya Kemal, Nusret Hızır ile şiir felsefe üzerine ateşli konuşmalar geçtiği bildirilmektedir.⁵⁶³

⁵⁵⁴ A.e., s. 294-95.

⁵⁵⁵ A.e., s. 295.

⁵⁵⁶ Ekrem, a.g.e., s. 12, Soyubol, a.g.e., s. 44.

⁵⁵⁷ “Bulletin Constantinople Woman’s College President’s Report 1921-1922” s.30

⁵⁵⁸ İsvan, a.g.e., s. 11-17.

⁵⁵⁹ Şencan Gürtunca, a.g.e., s. 433.

⁵⁶⁰ Şencan Gürtunca, a.g.e., s. 360; İsvan, a.g.e., s. 60.

⁵⁶¹ İsvan, a.e., s. 25.

⁵⁶² A.e., s. 27.

⁵⁶³ A.e. s. 29.

Ankara'dan sonra Mersin'de yeni bir hayata başlayan Ulviye Hanım ve eşi orada narenciye yetiştirmiş, daha sonra tekrar iş için İstanbul'a dönmüştür. Ulviye Hanım 1958 yılında vefat etmiştir.⁵⁶⁴

3.1.32. 1922 Mezunu Fazıla Şevket Giz

Bağdat valisi Mehmet Paşa'nın kızı Fazıla Hanım, 1903 yılında İstanbul'da doğmuş ilk tahsilini özel derslerle tamamlamıştır.⁵⁶⁵ 1922 yılında Amerikan Kız Kolejinden mezun olduktan sonra yüksek tahsil için *Dostluk Bursu* kapsamında Mount Holyoke Collegea burslu gitmiş ve 1927 yılında master derecesini almıştır.⁵⁶⁶ Türkiye'ye döndükten sonra 1933 yılına kadar Amerikan Kız Kolejinde biyoloji öğretmenliği yapmıştır.⁵⁶⁷ 1933 yılında yapılan üniversite reformundan sonra İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Zooloji Bölümünde göreve başlamış, 1941 yılında doçent, 1944 yılında profesör ünvanı almıştır.⁵⁶⁸ Böylece Halide Edib'den sonra İstanbul Üniversitesi'nin ikinci kadın profesörü olmuştur.⁵⁶⁹ 1950 yılında Yale'de, 1955 yılında Cambridge'de uluslararası kongrelere katılmıştır.⁵⁷⁰ Sağlık sorunları sebebiyle üniversitedeki çeşitli idari görevlerinden istifa etmek zorunda kalan Fazıla Şevket, 1972 yılında emekli olmuş.⁵⁷¹ 5 Ağustos 1981'de vefat etmiştir.⁵⁷²

3.1.33. 1922 Mezunu Seniha Fuat Pasin

Bir yayını dışında hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.⁵⁷³

⁵⁶⁴ Acun, **a.g.e.**, s. 434; İsvan, **a.g.e.**, s. 55-84.

⁵⁶⁵ Sevtap İshakoğlu Kadioğlu, **İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Tarihçesi: (1900-1946)**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1998, s. 234. **Milliyet Gazetesi**, 05.08.1981 s.5, 29 Kasım 2021.

⁵⁶⁶ Acun, **a.g.e.**, s. 434-35. İshakoğlu Kadioğlu, **a.g.e.**, s. 234; Patrick, **a.g.e.**, s.142.

⁵⁶⁷ Patrick, **a.g.e.**, s.142; İshakoğlu Kadioğlu, **a.g.e.**, s. 235.

⁵⁶⁸ İshakoğlu Kadioğlu, **a.y.**

⁵⁶⁹ Acun, **a.g.e.**, s. 434-35.

⁵⁷⁰ İshakoğlu Kadioğlu, **a.g.e.**, s. 235.

⁵⁷¹ **A.y.**

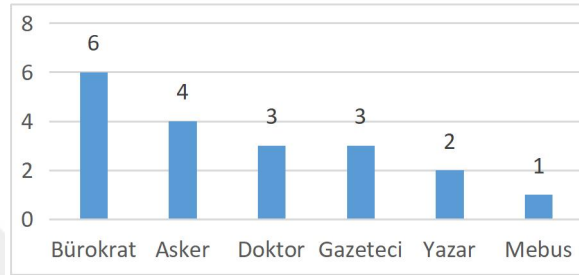
⁵⁷² **Milliyet Gazetesi**, 05.08.1981 s.5, 29 Kasım 2021.

⁵⁷³ **Kadınlar Dünyası 1.-50. Sayılar: Yeni Harflerle (1913-1921)**, İstanbul, Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı, 2009, s. 290. **Who is Who in the RC-ACG Alumni Community RC-ACG Mezunlar Topluluğunda Kim Kimdir?**, C.1, s. 119-29.

3.2. Mezunların Aile Hayatı

Kolejde eğitimlerini tamamlayan 33 Türk öğrencinin aile yapıları hakkında fikir sahibi olabilmek adına babalarının meslekleri incelenmiştir. Bu doğrultuda 19 mezunun babası hakkında bilgiye erişilmiştir.

Grafik 3.1: Mezunların Baba Meslekleri⁵⁷⁴

Mezun öğrencilerin çoğunun babası iyi eğitim almış, farklı alanlarda faaliyet gösteren, İstanbul'un seçkin kimselerindendir.

Mezunların okul sonrası aile hayatlarına bakıldığında 33 mezundan 2'sinin bekar, 19'unun evli, 2'sinin boşanmış olduğu tespit edilmiştir. 10 tanesinin evlilik hayatı hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılammıştır. ACG'nin ilk mezunu Gülistan İsmet ve Halide Edib eşlerinden boşanmış, Halide Hanım ikinci evliliğini yapmıştır.⁵⁷⁵ Erkeklerin birden fazla kadınla evlenmesinin meşru olduğu bir dönemde, eşi Salih Bey'in ikinci evliliğini yapmak istemesini kabul etmeyerek boşanmak isteyen Halide Edib, o dönem için yeni sayılabilecek bu hareketle kadının aile hayatındaki konumuna farklı bir örnek teşkil etmiştir.⁵⁷⁶ Mezunlardan Almanya'da tıp eğitimi gören Türkiye'nin ilk kadın doktoru olan Safiye Ali ve yine Almanya'da burslu okutulan bir diğer mezun Şükran Kemal yabancı biriyle evlenmiştir.⁵⁷⁷ 20. Yüzyıl Osmanlı Devleti'nde İstanbul'da yetişmiş Müslüman kızların eş seçiminde

⁵⁷⁴

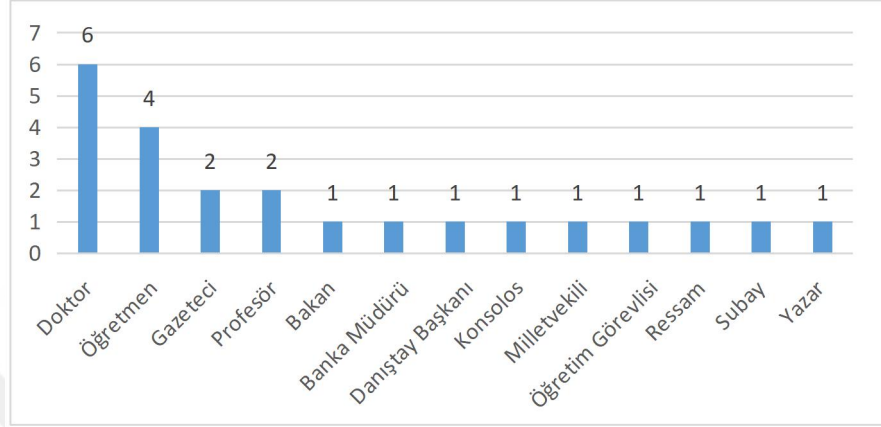
⁵⁷⁵ "Bulletin of the American College for Girls at Constantinople Calendar 1921-22" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no: 2, dosya no:18, belge no: 4; Freely, **a.g.e.**, 188; Sarı, "Gülistan İsmet ve Hanımlara Mahsus Gazete'deki Faaliyetleri", 32.

⁵⁷⁶ Freely, **a.g.e.**, s.188.

⁵⁷⁷ "Bulletin of Constantinople College 1919" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:3 Çolak, **Avrupa'da Osmanlı Kızları**, 77-78. Çolak, "Libya'dan Üsküdar'a Bir Padişah Yaveri: Ali Kırat Paşa (1840-1903) ve Ailesi", 583; Yıldırım, **Türkiye'nin İlk Kadın Doktoru Safiye Ali**, VIII, 136 s.:23.

gayrimüslim birini tercih etmesinin o dönem için olağandışı bir davranış olduğu göz ardı edilmemelidir.

Grafik 3.2: Mezun Eşlerinin Meslek Dağılımı

ACG Türk mezunlarından evli olanların eşleri incelendiğinde bunların; iyi eğitim almış, entelektüel kimliğe sahip, üst düzey konumlarda çalışan kişilerden oluştuğu görülmektedir. Bu durum kolej mezunu kızların eş seçimlerinde eğitilmiş kişileri tercih ettiğini göstermektedir.

Kolej mezunlarından bazıları, kendi yetiştikleri Amerikan okulunda çocuklarının da eğitim görmesini istemiştir. Bunda kolejın sunduğu eğitim, öğretim usulü ve imkânların etkili olduğu düşünülmektedir. 1890 mezunu Gülistan İsmet'in kızı, 1916 mezunu Mihri Pektaş'ın kızı ve torunu, 1917 mezunu Nesteren Sadık Aygen'in kızı ve torunu, 1918 mezunu Belkıs Asım'ın kızı, 1919 mezunu Hatice Zakir'in iki çocuğu ve 1922 mezunu Ulviye Hanım'ın iki oğlu ve onların eşleri de ACG'den mezun olmuştur.⁵⁷⁸ Amerikan Kız Koleji onlar için yalnız mezun oldukları okul olarak kalmamış, aile geleneği haline gelmiştir.

⁵⁷⁸ Acun, a.g.e., s. 434 ; İsvan, köprüler, gelip geçmeye TARIMDA BİR MODERNLEŞME ÖYKÜSÜ, s. 60. Salhadin Gök ve Özlem Kılınççeker, a.g.e., s. 60; Şencan Gürtunca, a.g.e., s. 360,405,430.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK MEZUNLARIN FAALİYETLERİ

4.1. Meslekî Faaliyetleri

Amerikan Kız Kolejinin Türk mezunları (1871-1923) eğitimlerini tamamladıktan sonra yurtiçinde ve yurtdışında çeşitli alanlarda farklı meslek dallarında görev yapmıştır. 33 Türk mezundan; sadece ev hanımlığı ile meşgul olan bir kişi tespit edilmiş, 5 mezunun mesleği hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.

Tablo 4.1: Türk Mezunların Meslek Dağılımı⁵⁷⁹

⁵⁷⁹ Adivar, **Mor Salkımlı Ev**, s. 152,219; Duroğlu, **a.g.e.**, s. 68-69; Freely, **a.g.e.**, s. 188-189; Sarı, **a.g.e.**, s. 33; Acun, **a.g.e.**, s. 433-35; **Cumhuriyet Gazetesi**, 16.11.1987 s.3; ; Enginün, **Halide Edib Adivar'ın Eserlerinde Doğu ve Batı Meselesi**, s. 51.İshakoğlu Kadioğlu, **a.g.e.**, s. 235; Köksal, “Escaping to Girlhood in Late Ottoman Istanbul: Demetra Vaka’s and Selma Ekrem’s Childhood Memories”, s. 251,262. Patrick, **Bir Boğaziçi Macerası İstanbul Kız Koleji (1871-1924)**, s. 142; Patrick, **Son Sultanların İstanbul’unda Siyaset Modernleşme Yabancı Okullar**, s. 328. Yaşar, **a.g.e.**, s. 186; Yıldırım, “Dünyada ve Türkiye’de İlk Kadın Hekimler ve Kadınların Hekim Olma Mücadelesi”, s. 55.

"Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Londra'da B.B.C.'De Konuşan 2 Türk Kadını", **Taha Toros Arşivi**, (Çevrimiçi)<http://hdl.handle.net/11424/142835> 7 Nisan 2022; “The American College For Girls at Constantinople Reports for the year 1911-12”, CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no: 2, dosya no:16, belge no: 4; “Bulletin of the American College for Girls at Constantinople Calendar 1921-1922” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:4; “The American College for Girls at Constantinople Report of the Year 1909-1910” CU-RBML, American College for Girls Records, Subseries II.1: Annual Reports: kutu no: 20, dosya no:15, belge no: 2; “Bulletin of Constantinople College 1919” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:3; (Çevrimiçi) https://www.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/MAZBATALAR/TBMM/d05/HT_968_1_5.pdf 11.03.2020;(Çevrimiçi)<http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/Ara.aspx?araKelime=hayriye%20tunakan&isAdv=false>22.04.2020;(Çevrimiçi)https://www.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/MAZBATALAR/TBMM/d05/HT_866_1_5.pdf

İsim	Mezuniyet Yılı	İsim	Mezuniyet Yılı
Öğretmen			
Gülistan İsmet	1890	Semiha Sadık Rebah	1917
Halide Edib	1901	Nesteren Sadık Aygen	1917
Nazlı Halid Tengirşenk	1910	Ayşe Seid	1917
Belkıs Edib Boyar	1914	Hayriye Ahmed Tunakan	1918
Nigar Edib Kıran	1914	Hatice Ali Dereli	1918
Semiha Vamık Dural	1915	Mebruke Ahsen Sora	1919
Efzayış Yusuf Suat	1915	Mebrure İbrahim Gönenç	1919
Mihri Beha Pektaş	1916	Ulviye Bedii İsvan	1922
Öğretim Görevlisi			
Halide Edib	1901	Fazıla Şevket Giz	1922
Doktor			
Safiye Ali Krekeler	1916	Bedriye Şükrü Bora	1917
Müfettiş			
Sabiha Ali	1919	Nezihe Tevfik	1921
Memur			
Melahat Hüsamettin Gevheri	1917	Nezihe Şevki	1920
Hatice Zakir Erdilek	1919	Adviye Muhtar	1920
Selma Rıza Tevfik	1920		
Yazar			
Selma Ekrem	1922		
Milletvekili			
Halide Edib	1901	Mebrure İbrahim Gönenç	1919
Mihri Beha Pektaş	1916		

Mezunların meslek dağılımları incelendiğinde büyük bir kısmının öğretmenlik yaptığı görülmektedir. Hekimlik yapan 2 mezun, Osmanlı Devlet'i tarafından burslu okutulmuş, tıp eğitimlerini yurtdışında tamamlamış ülkenin ilk kadın doktorlarıdır.⁵⁸⁰ 2 mezun devlet kurumlarında müfettişlik yapmış, 5 mezun kamu ve özel kuruluşlarda farklı derecelerde memur olarak çalışmıştır.⁵⁸¹ 2 mezun ülkenin ilk kadın profesörü olarak üniversitede hocalık yapmış, 3 mezun öğretmenlik

⁵⁸⁰ Acun, "a.g.e.", s. 433; Patrick, **Bir Boğaziçi Macerası İstanbul Kız Koleji (1871-1924)**, s. 142; Patrick, **Son Sultanların İstanbul'unda Siyaset Modernleşme Yabancı Okullar**, s. 328; Yıldırım, "Dünyada ve Türkiye'de İlk Kadın Hekimler ve Kadınların Hekim Olma Mücadelesi", s. 55.

⁵⁸¹ Acun, **a.g.e.**, s. 433; "Bulletin of the American College for Girls at Constantinople Calendar 1921-1922" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:4, "Bulletin of Constantinople College 1919" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:3; Patrick, **Bir Boğaziçi Macerası İstanbul Kız Koleji (1871-1924)**, s. 142.

mesleğinin dışında milletvekilliği görevini yürütmüştür.⁵⁸² Mezunlardan çeşitli yayını olan pek çok kişi olmasına rağmen meslek olarak yazarlık yapan bir kişi tespit edilmiştir.⁵⁸³

4.2. Yayın Faaliyetleri

Farklı meslek dallarında çalışan Türk mezunların yayınladığı çalışmalar incelendiğinde; 33 mezundan 13'ünün çeşitli türlerde eserinin olduğu görülmüştür.

Tablo 4.2: Mezunların Yayınları⁵⁸⁴

Adı	Yayın Türü	Yayın Sayısı
Gülistan İsmet	Hikaye, Gazete Yazısı, Gezi Yazısı, Tercüme	84
Halide Edib	Makale, Roman, Hikaye, Gazete-Dergi Yazısı, Tercüme, Biyografi	Tespit edilememiştir.
Nazlı Halid	Makale, Tercüme	2
Belkıs Edib	Roman, Tercüme	Tespit edilememiştir.
Nigar Edib	Dergi Yazıları	3
Efzayiş Yusuf	Roman, Kitap, Dergi Yazısı	7
Safiye Ali	Kitap, Dergi Yazıları	6
Mihri Beha	Tercüme Kitap	1
Hatice Zakir	Dergi Yazıları	2
Mebruke Ahsen	Kitap	1
Selma Ekrem	Biyografi, Kitap, Dergi-Gazete Yazıları	Tespit edilememiştir.
Fazıla Şevket	Makale, Kitap	5
Seniha Fuat	Dergi Yazısı	1

⁵⁸² Acun, a.g.e., s. 434-35; Freely, a.g.e., s. 89; Enginün, **Halide Edib Adivar'ın Eserlerinde Doğu ve Batı Meselesi**, s. 51.; Yaşar, a.g.e., s. 186.

⁵⁸³ Köksal, a.g.e., s. 251,262.

⁵⁸⁴ Acun, a.g.e., s. 433; A. Galip Alçıtepe, "Dranaz Sinop Halkevi Dergisi Bibliyografyası", **Kebikeç Dergisi**, No: 12, 2001 s. 309. Efzayiş Suat, **Hüseyin Suat Yalçın ve Şiirleri**, İstanbul Halk Basımevi, 1943. Ekrem, a.g.e. Freely, a.e., s.189; Jenkins, a.g.e., s. 150. **Kadınlar Dünyası 1.-50. Sayılar: Yeni Harflerle (1913-1921)**, s. 290. Köksal, a.g.e., s. 251,262. Patrick, **Bir Boğaziçi Macerası İstanbul Kız Koleji (1871-1924)**, s. 142. Tansel, a.g.e., s. 315. Tercüman Gür, a.g.e., s. 29. Sarı, a.g.e., s. 36. İshakoğlu Kadioğlu, a.g.e., s. 235-236. Soyubol, a.g.e., s. 45. Suat, **Türk Kadını**, s. 5-8. Yurdsever Ateş, a.g.e., s. 68,91,116,169. "The American College For Girls at Constantinople Reports for the year 1911-12", CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no: 2, dosya no:16, belge no:4;(Çevrimiçi)https://www.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/MAZBATALAR/TBMM/d05/HT_968_1_5.pdf 11 Mart 2020.

Farklı konularda yazılar kaleme alan mezunların çalışmaları değerlendirildiğinde özellikle dergi ve gazete yazılarının çoğunluğu oluşturduğu görülmüştür. Yazıların konu başlıkları ve ulaşılabilen metin içerikleri tasnif edildiğinde ise; ağırlıklı olarak kadınlık, kadın algısı, annelik, kadının sosyal hayattaki konumu gibi konuların çalışmaların ana temasını teşkil ettiği anlaşılmıştır. Bu doğrultuda mezunlara ait yazılar değerlendirilmiş ve kadın yazarlar olarak yayın faaliyetleri ile Türk düşünce hayatına nasıl bir etki bıraktığı gösterilmeye çalışılmıştır.

4.2.1. Gülistan İsmet

Amerikan Kız Kolejinin ilk türk mezunu (1890) Gülistan İsmet, kolejin 1900 yılı raporunda makale ve kitap yazan, edebiyatla uğraşan mezunlar listesinde görülmektedir.⁵⁸⁵ 1896-1902 tarihleri arasında Hanımlara Mahsus Gazetede 84 farklı çalışma kaleme almıştır.⁵⁸⁶ Yazarın dergide iki hikaye serisi, muhtelif tercümeleri, dikiş ve çocuk bakımı, kadınlık, moda gibi konularda yazıları yayınlanmıştır.⁵⁸⁷ Bunların dışında İttihak ve Terakki Cemiyetinin yurtdışına gönderdiği bildirileri İngilizceye çevirmiştir.⁵⁸⁸ Kaleme aldığı çalışmalardan bazıları:

- Hanımlara Mahsus gazetede kaleme aldığı “Kendi Kendine Terzilik” başlıklı yazısında; gazetenin çabasıyla açılan İslam terzihanesine talebin az olması sebebiyle yaşadığı üzüntüyü ifade etmiştir. İslam terzihanesiyle Türk kadınlarının terzilikte en iyi yerlere gelmelerini arzu ettiğini, yabancı terzilere verilen paraların Müslüman genç kızların kazancı olmasının hayaliyle bu girişime katkıda bulunduğunu dile getirmiştir. Ayrıca yalnız terzilikte değil, açılacak kız okullarıyla nice kızların yetişmesini böylelikle terakkinin gerçekleşeceğini vurgulamıştır.⁵⁸⁹

⁵⁸⁵ “The American College for Girls at Constantinople President's Report 1899-1900” CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:15, belge no:6

⁵⁸⁶ Sarı, **a.g.e.**, s. 36.

⁵⁸⁷ **A.e.**, s. 37-44.

⁵⁸⁸ Melike Karabacak, “Osmanlı’da Politik ve Edebi Bir Kadın: Gülistan İsmet”, **Türk- İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi**, No: 7, 2009, s. 170.

⁵⁸⁹ Sarı, **a.g.e.**, s. 46.

- Nevsâl-i Millî’de “*Beşiği Sallayan El Cihana Hükmeder*” başlıklı yazısında bir kadının en önemli vazifesinin çocuk yetiştirmek olduğunu vurgulamıştır.⁵⁹⁰

Gülistan İsmet’in Hanımlara Mahsus Gazete’deki yazılarından kadın konulu olanlar incelendiğinde; Gülistan Hanım’ın kadınların en büyük kutsal vazifesini annelik olarak kabul ettiği ve ülkenin kalkınmasında en büyük payı annelere verdiği görülmektedir.⁵⁹¹

4.2.2. Halide Edib

Kolejin 1901 yılı mezunu Halide Edib; hayatı boyunca çok sayıda makale, iki otobiyografi, yirmi roman, dört kısa hikaye kaleme almış, İngiliz edebiyatı tarihi, siyaset ve tarihe dair çalışmalarda bulunmuş, bunların dışında Shakespeare ve George Orwell’den tercümeler yapmış Türk Edebiyatındaki seçkin kadın yazarlardan biridir.⁵⁹² Halide Edib ilk yazılarını 1908’den sonra yayınlamaya başlamış, editör yardımcısı olarak görev aldığı Tanin gazetesinde birçok yazı kaleme almıştır.⁵⁹³ Halide Edib’e ait çalışmaların fazlalığı ve konu çeşitliliği sebebiyle araştırmamızda; Edib’in kadın ve eğitim konusunda yayınlanmış eserleri ile mezun olduğu koleje dair yazdıkları değerlendirilmiştir. Kadın ve eğitim hakkında kaleme aldığı çalışmalardan tespit edebildiklerimiz şunlardır.⁵⁹⁴

- Hanımlara Mahsus Gazete’de 1313 (1895-96) yılında yayınlanan “*İfade-i Mahsusa*” başlıklı yazısında *John Abbot*’tan çevirdiği Mâther isimli kitabın çocukların ilk terbiyelerinden ve eğitiminden sorumlu anneler için evlatlarına nasıl bir eğitim vermeleri gerektiği hususunda yol gösterici olacağını savunmuştur.⁵⁹⁵

⁵⁹⁰ Sır, “Nevsâl-ı Millî Transkripsiyon”, s. 370; “Nevsâl-i Millî”, s. 421.

⁵⁹¹ Gece, **a.g.e.**, s. 64. Sır, **a.g.e.**, s. 370; “Nevsâl-i Millî”, 421-422

⁵⁹² Freely, **a.e.**, s.189. “The American College For Girls at Constantinople Reports for the year 1911-12”, CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no: 2, dosya no:16, belge no:4

⁵⁹³ Jenkins, **a.g.e.**, s. 152-53.

⁵⁹⁴ Halide Edib’in kadın mecmualarında yayınlanan yazıları için bkz. **İstanbul Kütüphanelerindeki Eski Harfli Türkçe Kadın Dergileri Bibliyografyası: (1869-1927)**, İstanbul, Metis Yayınları, 1993.

⁵⁹⁵ Balcı, “Halide Edip Adivar’ın Yazıları (1897-1925) Üzerine Bir İnceleme”, s. 63.

• “Beşiği Sallayan El Dünyaya Hükmeder” başlıklı 24 Temmuz 1908 tarihinde Tanin gazetesinde yayınlanan yazısında; milletin kalkınmasını, ahlaklı çalışan evlatların yetişmesini onları yetiştirecek annelerin alacağı eğitimle ilişkilendirmiştir.⁵⁹⁶

• “Maârif Nezâreti Daire-i Aliyyesine Dârümuallimât” başlıklı yazısı 12 Eylül 1324 (1908) tarihinde Tanin gazetesinde yayınlanmıştır. Bu yazısında yalnızca Dârümuallimâtı konu edinme sebebini; kızlar için iptidaiye ve rüşdiyelerin yok denecek kadar az olması ve kız mektebi denince akla Dârümuallimâtın gelmesiyle açıklamıştır.⁵⁹⁷ Daha sonra Amerika’daki farklı kolej ve rüşdiyeleri inceleyip İstanbul’daki Amerikan Kız Kolejini itibara alarak bir proje hazırlamıştır.⁵⁹⁸ Bu doğrultuda açılacak okulun birtakım fiziksel özelliklerine değinmiştir. Açılması öngörülen bu okulun başına Amerikan bir müdirenin getirilmesini ayrıca öğretim dilinin Türkçe olup, İngilizcenin mecburi gösterilmesini uygun görmüştür. İdadiye sınıflarına gidenler için Türkçe ve İngilizce dışında Fransızca ya da mektepteki diğer lisanlardan biri üç yıl okutulmalı, rüşdiyelerin üçüncü ve dördüncü sınıflarında biçki dikiş ve yemek dersleri öğretilmeli demiştir.⁵⁹⁹

Halide Edib yazısında bu okuldan mezun hürmete şayan zeki ve çalışan hocaları istisna edip, onların da tenkitlerine katılacağını ifade ettikten sonra Dârümuallimâta dair eleştirilerini şu şekilde sıralamıştır:⁶⁰⁰

“Dârümuallimât ilmen hocalık evsâfını hâiz kadınlar yetiştiremezdi; çünkü Dârümuallimât güya idadiye derecesinde bir mektep diye açıldığı hâlde muntazam bir rüştiye kadar matluba muvâfık değildi. Tarih, hikmet, fizyoloji, edebiyat hatta tarz-ı tedrisi öğrenmek için pedagoji bile okumuyorlardı. Bütün program biraz kavâid, zararsızca bir Türkçe, biraz Farsî, hesap ve coğrafyadan ibaretti.”

“Ahlak bahsine gelince belki bunda ilimlerden daha zayıftılar. Merhum Ayşe Sıdika Hanım istisna edilirse bu mektep o kadar acib müdireler elinden geçmişti ki insan onların taht-ı terbiyesinde değil onlarla beraber aynı mahallede bulunmasını zül addediyordu.”

⁵⁹⁶ A.e., s. 72.

⁵⁹⁷ Halide Salih, “Maârif Nezâreti Daire-i Aliyyesine Dârümuallimât”, **Tanin Gazetesi**, (12.09.1324), s. 4-5.

⁵⁹⁸ A.e., s. 5-6.

⁵⁹⁹ A.y.

⁶⁰⁰ A.e., s. 5.

“Müstaid, zeki, masum gönderilen hanım kızlar burada ekseriya o hâlde ikmal-i tahsil ediyorlar ki insan onların evde kara cahil kalmalarını tercih edecek!”

“Bu ve bu mektebe ait daha bin türlü adi, şayan-ı teessüf tefferuat vardır ki haysiyet-i milliye namına bahsetmemeyi daha münasip görürüm. Hulâsa ilim, sıhhat, ahlak nokta-i nazarınca Dârümuallimât matluba muvafık olmadıktan başka bence adeta cehalet ve ahlaksızlık yuvasıdır!”

Halide Edib’in 1908 yılında Dârümuallimâtın dersleri hakkında yaptığı bu eleştirilerin yanı sıra, Dârümuallimâta ait ders programları incelendiğinde yabancı dil dersleri dışında olmadığını iddia ettiği pek çok dersin müfredatta yer aldığı görülmüştür.⁶⁰¹ Ancak programda olan derslerin tamamının okutulduğu hakkında kesin bir yargıda bulunmak mümkün değildir. Ayrıca Dârümuallimâta tayin edilen müdirelerin eğitim, donanım açısından hangi vasıflara sahip olduğu bilinmemektedir. Ancak Halide Edib’in Dârümuallimâta tayin edilmiş müdireler hakkında yaptığı ağır yorumlar karşısında örnek olarak sunduğu okul projesinin başına geçmesini öngördüğü Amerikan müdireleri fikri düşündürücü olmuştur.

- 31 Teşrinievvel 1324/1908 tarihinde Tanin gazetesinde kaleme aldığı “Kadınlar için” başlıklı yazıda; kadınların eşlerine denk, evlatlarına öğretmen olabilecek düzeyde bir eğitim almalarının önemini vurgulamıştır.⁶⁰²

- 1908’de meşrutiyetin ilanından sonra bir İngiliz gazetesinin isteği üzerine kaleme aldığı “Türk Kadınının Geleceği” başlıklı yazıda; o dönemde yetişmiş, ufku geniş eğitilmiş kadınların ne kadar az olduğunu, Türk kadınlarının eşlerine denk, evlatlarını yetiştirebilecek yetkinlikte bir eğitime ihtiyaç duyduğunu, Türk kadının üzerindeki cehaletin İngilizlerin, Anglosaksonların Anadolu’da açacağı okullarda verilecek eğitimle giderileceğini ifade etmiştir.⁶⁰³

- Mehasin dergisinde Mart 1325’te (1909) yayınlanan “Fenn-i Etfâl” başlıklı yazısında: çocukların eğitiminde; onların terbiyesinden sorumlu hocaların çocukların yaşlarının getirdiği özellikleri bilmesi, bunun dışında bireysel

⁶⁰¹ A.y. Ayrıca bkz. Tablo 1.11.

⁶⁰² Halide Salih, “Kadınlar İçin”, **Tanin Gazetesi**, (Teşrinievvel.1324), s. 2.

⁶⁰³ Jenkins, a.g.e., s. 153-55.

yetkinliklerinin farkında olması ve bunları göz önünde bulundurması gerektiğini savunmuştur.⁶⁰⁴

- “*Mehasin Okuyan Kardeşlerime*” başlığıyla 6 Şubat 1909 tarihinde yayınlanan yazısında; bu tarihlere kadar Türk toplumunda ezilmiş ve hor görülmüş Türk kadınının toplumdaki yerinin anlaşılması için, kadınlara en az bir erkek kadar eğitim verilmesinin gerekliliğini savunmuştur. Kadınlara pek çok alanda verilecek eğitimin onları geliştireceğine böylece eşlerine yardımcı, evlatlarına hoca olma görevini layıkıyla yerine getireceğine inanmıştır. Kadınların eğitim alabilmesi için pek çok fırsatın değerlendirilebileceğini, kız çocukları için Cuma mekteplerinin kurulabileceğini, bu meclislerde pek çok kıza küçük gözüken nice tesirli etkilerin bırakılabileceğini ifade etmiştir. Bunun gibi atılabilecek pek çok adımla kızların yetişmesini, onların da yetiştireceği evlatlarla vatana en büyük hizmeti edeceğini vurgulamıştır.⁶⁰⁵

- Halide Edib, *Talim ve Terbiye* isimli kitabının ilanını, 13 Temmuz 1328’de (1912) Tanin gazetesinde şu şekilde yapmıştır:

*Amerikan ve İngiliz talim ve terbiye mütehassıslarının son efkâr-ı talimiyesi üzerine bina edilmiştir. Meşhur (مورن هول)in tarzı iktibâs ve tatbik edilmiş, terbiye-i fikriye ve hissiyeye ait en yeni esasât-ı psikolojikiye kabul edilmiştir. Umum muallimlere bilhassa Dârülmuaallimîn muallimlerine ve talim ve terbiye meraklılarına tavsiye olunur.*⁶⁰⁶

Halide Edib, bu eseri hazırlarken Platon’dan Cumhuriyet, J. J. Rousseau’dan Emile, Verner ve Kirk Patrick’dan fenn-i etfal , Herman Harrel Horne’dan da The Psychological Principle of Education eserlerini özenle incelediğini dile getirmiştir.⁶⁰⁷

- “*Yirminci Asırda Kadınlar*” başlıklı 1 Haziran 1329’da (1913) Mektep Müzesinde yayınlan yazısında Halide Hanım, eskiye nazaran bugün Türk kadınlarının bilgi açısından daha ileride olduğunu ancak eski vakıf sahibi büyük kadınlarımız gibi hayırperver kadınlara bugün pek rastlayamadıklarını ifade etmiştir.⁶⁰⁸

⁶⁰⁴ Balcı, a.g.e., s. 157.

⁶⁰⁵ A.e., s 140-142.

⁶⁰⁶ A.e., s. 205.

⁶⁰⁷ Enginün, Halide Edib Adıvar’ın Eserlerinde Doğu ve Batı Meselesi, s.419-20.

⁶⁰⁸ Balcı, a.g.e., s. 220-21.

- 1916 yılında vakıf kızlar mektebi fahrî müfettişi olarak, Türk Yurdu gazetesinde yayınladığı “*Talim ve Terbiye: 1332 Senesi Vakıf Kız Mekteplerinin Senelik Raporu*”nda İstanbul’daki kız mekteplerinden Evkaf Nezâretine bağlı olanları değerlendirmiştir.⁶⁰⁹

Halide Edib’in yazıları içerisinde mezun olduğu Amerikan Kız Koleji ve buradaki öğretmenlerine dair açıklamalarının olduğu çalışmaları ise şunlardır:

- Halide Edib 24 Ağustos 1324’te (1908) Tanin gazetesinde yayınlanan “*Bir Dost Çehresi Altında, Amerikan Koleji*” başlıklı yazısında; Amerikan Kız Kolejinin öğretmenlerini ömürlerinin en güzel vakitlerini Osmanlı topraklarındaki kadınları aydınlatmak için harcayan fedailer ve ilim mücahideleri olarak tanımlamıştır.⁶¹⁰

- Halide Edib, Yusuf Akçura’nın “*Emel*” yazısına cevaben Tanin gazetesinde 23 Haziran 1328’de (1912) “*Yusuf Akçura Beyfendiye*” başlıklı yazısını kaleme almıştır.⁶¹¹ Akçura bu yazısında memleketteki rüşdiye ve idadilerin herhangi bir ideali olmadığına vurgu yapmıştır.⁶¹² Ülkedeki yabancı okulları, idealsiz yetişen gençlerin bir sebebi olarak görmüş, bu okulların kızlarımıza bir fikir ve gaye verdiğini söylemiştir.⁶¹³ Halide Edib, bu yazısında Akçura’nın mekteplerdeki idealsizlik fikrine katılmış, yabancı okullar hususunda kendisinin bir araştırma yapmadığını ve bunun değerlendirmesini Türk kardeşlerine bıraktığını ifade etmiştir. Daha sonra kendi mezun olduğu kolejin uzun yıllardır misyoner idaresinde olmayan bir kurum olduğunu söylemiştir.⁶¹⁴ Bunun dışında Halide Edib, ortaöğretimde yabancı bir okulda okumayı zenginlik olarak görmüş ve öğrencilere yeni ufuklar açtığını savunmuştur. Ayrıca mezun olduğu kolejde Türk talebelerin fazla olmasına

⁶⁰⁹ Halide Edib, “Talim ve Terbiye: 1332 Senesi Vakıf Kız Mekteplerinin Senelik Raporu”, **Türk Yurdu**, (1332), s. 1.

⁶¹⁰ Halide Salih, “Bir Dost Çehresi Etrafında Amerikan Kız Koleji”, **Tanin Gazetesi**, (28.08.1324), s. 2-3.

⁶¹¹ Halide Edib, “Yusuf Akçura Beyfendi’ye”, **Tanin Gazetesi**, (23.06.1328), s. 2.

⁶¹² Yusuf Akçura, “Emel”, **Türk Yurdu**, (14.06.1328), s. 484-488.

⁶¹³ **A.e.**, s. 489.

⁶¹⁴ Balcı, **a.g.e.**, s. 198-99.

yönelik yapılan eleştiri üzerine, kolejin ilk Türk mezunlarından Gülistan Hanım gibi nice yüce kadınların yetişmesine olanak sağladığını ifade etmiştir.⁶¹⁵

- Temmuz 1328 (1912) tarihinde “*Mecburi Cevaba Mecburi Cevap*” başlığıyla Tanin gazetesinde Ahmet Agayef Bey’e hitaben kaleme aldığı yazısında; Amerikan Kız Kolejinin yaklaşık on yıldır misyoner okulu olmadığını ve kolejde laik bir eğitim verildiğini ifade etmiştir. Kendi mezun olduğu kolej ve dengi okulların zararlı değil yararlı olduğunu, buradan çıkan ve din değiştiren herhangi bir kızın olmadığını, okulda yetişen kızların Amerikanlaşmadığını, herhangi bir medeniyete duyulan hayranlığın kişiyi vatanperverlikten çıkarmayacağını, iyi mektepler açmanın gayreti içinde olmakla beraber yabancı okullar dahi olsa ilim veren kurumlardan istifade edilmesi gerektiğini vurgulamıştır.⁶¹⁶

- “*Kadın Tahsilinin Bir Büyük Bayraktarı*” başlığıyla Akşam gazetesinde 10 Mart 1950 tarihinde Mary Patrick için kaleme aldığı yazıda Patrick’in kısa bir biyografisini vermiş, başta kendisi olmak üzere tüm talebelerinin onu hürmetle andığını ifade etmiştir.⁶¹⁷

4.2.3. Nazlı Halid

1910 mezunu Nazlı Halid’in ait tespit edilen 2 yayını bulunmaktadır. Bunlar:

- Türkçeye tercüme ettiği David M. Robinson’un Ancient Sinop isimli eser.⁶¹⁸

- Meşrutiyetin ilanından sonra kolejdeyken kaleme aldığı *Kadınlar ve Türk Anayasası* başlıklı yazı. Bu yazıda; kadınların geçmişteki konumu ve bugün geldiği nokta arasında çok fark olduğunu, eskiden kadınların kendilerini geliştirebilecekleri okulların olmadığını, erkeklerin eğitim alabildiği gibi kızların da eğitim alacağı okulların açılmasının gerekliliğini savunmuştur.⁶¹⁹

⁶¹⁵ A.e., s. 199-200.

⁶¹⁶ A.e., s. 201-204.

⁶¹⁷ Patrick, *Bir Boğaziçi Macerası İstanbul Kız Koleji (1871-1924)*, s. 154-157.

⁶¹⁸ Alçitepe, a.g.e., s. 309.

⁶¹⁹ Jenkins, a.g.e., s. 150. Metnin orijinali için bkz. “Echoes of the New Ottoman Constitution” CU-RBML, American College for Girls Records, Series VIII, kutu no:34, dosya no:4, belge no:1

4.2.4. Belkıs Edib

1914 yılı mezunu Belkıs Hanım'ın 1926 yılında Son Saat gazetesinde tefrika edilen “*Aşkımı Öldürdüm*” isimli bir hikaye kitabı bulunmaktadır.⁶²⁰ Bunun dışında İngilizceden tercüme ettiği edebi eserler vardır.⁶²¹

4.2.5. Nigar Edib

1914 yılı mezunu Nigar Hanım'ın Resimli Ay Mecmuası'nda yayınlanmış bazı yazıları vardır.⁶²²

- Bir süre Sevimli Ay ismiyle yayınlanan Resimli Ay Mecmuası'nın 1926 yılı 4. sayısında “Bir Kadın Kocasından Ne İster” başlıklı yazıyı kaleme almıştır.⁶²³

4.2.6. Efzayış Yusuf Suat

1915 mezunu Efzayış Suat'a ait pek çok yayın bulunmaktadır. Bunlar:

- “*Kıyafetlerin Psikolojisi*” başlıklı yazısı Kadın Yolu dergisinde 23 Temmuz 1341/1925 tarihinde yayınlanmıştır. Bu yazıda dünyanın farklı bölgelerindeki kadınların yaşadıkları coğrafyaya uygun giyinmesini konu edinmiştir.⁶²⁴
- “*Pervaneler Münasebetiyle Birkaç Söz*” yazısı Kadın Yolu dergisinde 30 Temmuz 1341/1925 tarihinde yayınlanmıştır. Efzayış Hanım bu yazıyı Müfide Ferit'in *Pervaneler* isimli eserinde geçen Amerikan Koleji ve oradan mezun

⁶²⁰“Aşkımı Öldürdüm”, Belkıs Edib, Çev.Sultan Toprak, (Çevrimiçi) <https://press.ku.edu.tr/kitap/askimi-oldurdum/#contents> 20 Şubat 2020.

⁶²¹ Acun, **a.g.e.**, s. 433.

⁶²² Tansel, “HÂLİDE EDİB-ADIVAR, Hâtıralar: Mor Salkımlı Ev”, s. 315. Bkz. Resimli Ay Mecmuası Nigar Salih yazıları.

⁶²³ Mine Koçak Yalaz, “Reflections of Women's Identities and the Woman Question in the Magazine Resimli Ay in the 1920s Turkey 1924-1928”, Boğaziçi Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2019, s. 257.

⁶²⁴ Yurdsever Ateş, **a.g.e.**, s. 91-94.

öğrenciler kısmına cevap niteliğinde yazmıştır.⁶²⁵ Efzaiş Hanım'ın ifade ettiğine göre meşrutiyetin ilanından sonra okul ücretlerinin fazla olmasına rağmen kolejdeki Türk öğrenci sayısı zamanla artmıştır.⁶²⁶ Kolejin Protestan zihniyetini kabul eden, Efzaiş Hanım bu görüşleri de abartılı bulup kolej hakkında açıklama yapma ihtiyacı duymuştur. Buna binaen öncelikle okulun bir misyoner okulu olarak kurulduğunu sonrasında bu vizyondan zahiren çıktığını dile getirmiştir. Buralarda çalışan misyonerlerin Protestanlığı yaydığını belirten Efzaiş Hanım, misyonerlerin Türklerden ne derece çekindiklerini de belirtmiştir. Bununla beraber misyonerlik faaliyetleri bünyesinde okulda verilen eğitim içerisinde bazı hocaların Hristiyan öğrencilere farklı davrandığını, onları kayırdığını ancak kolejdeki Türk öğrencilerin milli duygularının daha da derinleştiğini ifade etmiştir. Ayrıca kolejin telkin ettiği düşünce ve şahıs özgürlüğünün bir neticesi olarak; kızların kendi sa'yleri ile hayatlarını kazanmalarının çirkin görülecek değil, iftihar edilecek bir şey olduğunu zikretmiştir.⁶²⁷

- Kadın Yolu dergisinde 13 Ağustos 1341/1925 tarihinde yayınlanan "*Feminizmin Meşhur Simaları*" yazısında altı farklı yabancı feminist kadının hayatına yer vermiştir.⁶²⁸ Efzaiş Hanım, feminizmin bir çeşidi olan müfrit feminizmi, *kadının hayatındaki asıl vazifesine-zevcelik ve validelik vazifesine- göz yumarak, onu metruk, gayri müsmir bir vaziyete sokmak istediğini* ifade etmiş ve bunu yanlış bulmuştur.⁶²⁹

- 16 Temmuz 1341/1925 tarihinde Kadın Yolu Dergisinin 1. sayısında yayınlanan "Ev Hayatı" başlıklı yazısında, ev hayatının; ilk terbiyenin alındığı, müstakbel hayatta oldukça etkili bir yer olduğundan bahsetmiştir.⁶³⁰

- "*Hüseyin Suat Yalçın ve Şiirleri*" başlığıyla eşi Hüseyin Suat Yalçın'a ait şiirleri derleyerek neşretmiştir.⁶³¹

- "Aşkdan Sonra" isimli romanı 1939 yılında yayınlanmıştır.⁶³²

⁶²⁵ A.e., s.116.

⁶²⁶ A.y.

⁶²⁷ A.e., s.116-20.

⁶²⁸ A.e., s. 169-73.

⁶²⁹ A.e., s.173.

⁶³⁰ A.e., s. 68.

⁶³¹ Efzaiş Suat, **Hüseyin Suat Yalçın ve Şiirleri**.

⁶³² Tercüman Gür, "Cumhuriyet Dönemi Türk Romanında Bir Sosyal Değişme Olgusu Olarak Moda (1923-1940)", s. 29.

• “*Türk Kadını Müsbet-Menfi*” başlıklı kitabında Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulması ile Türk kadını için yeni bir devrin açıldığı ifade etmiştir.⁶³³ Aile hayatı kısmında; Türk kadınının, medeni kanun ile bazı haklar kazandığını ve ailede koca ile denk hale getirildiğini söylemiştir.⁶³⁴ Böylece eskinin esaret duyguları ve bugünün imtiyazlı kadın figürü arasında kararsız kalan kadının sağlıklı bir aile hayatına zarar verdiğini savunmuştur.⁶³⁵ Terbiye ve tahsil usulümüz bölümünde: Türk kadının aldığı tahsil ve çocuklarına verdiği terbiyenin plansız ve usulsüz olduğunu ifade etmiştir.⁶³⁶ Bunun sebebini ise parasızlığa ve aceleciliğe dayandırmıştır.⁶³⁷ Türk annelerinin çocuklarının terbiye ve tahsillerinde orta yolu bulamadığını, kimi evlatların yabancı mürebbiyeler elinde eğitim gördüğünü ve anadiline uzaklaştırıldığını, kiminin çocuğun mektep tahsili için ciddi emek sarf ettiğini, ancak yavrusunun ruh ve dimağının inkişafını yetersizliği sebebiyle takip edemediğini belirtmiştir.⁶³⁸ Türk kadını için en temel meslek olarak görülen muallimliğin tam bir aşk ve liyakat ile yapılmadığına inanan Efzayiş Hanım, öğretmenliği bir meslek kapısı olarak gören ve kendisi tam olarak yetişmemiş kimselerin yetiştirebileceği öğrencilerin okuma ve öğrenme sevgisinden yoksun kişiler olacağını ifade etmiştir.⁶³⁹ Fikir ve sanat alemi bölümünde fikir ve sanat sahasında yetişmiş kadınların olmadığını söyleyen Efzayiş Hanım; bunu okunacak kitapların azlığına ve öğretmenlerin okuma sevgisi verememesine bağlamıştır.⁶⁴⁰ Yeni bir Türk kadını tipini temsil edenlerin Cumhuriyet öncesi dönemde oldukça az olduğunu ve bunları da yabancı okul mezunlarının oluşturduğunu belirten Efzayiş Suat’a göre bu mezunlar; Türk hayatına elverişli olanlar ve rateler şeklinde ikiye ayrılmıştır.⁶⁴¹ Elverişli olan kadınlar, aldıkları yabancı eğitim ile gelişmiş olsalar da kendi mazilerini unutmayan, olaylara mukayeseli yaklaşan ve sahip olduklarının kadrini bilen kimselerdir.⁶⁴² Rateler ise okuduğunu hazmedememiş, sağlam görüşleri

⁶³³ Suat, *Türk kadını*, s. 5-8.

⁶³⁴ A.e., s. 26-27.

⁶³⁵ A.e., s. 28-29.

⁶³⁶ A.e., s. 29.

⁶³⁷ A.e., s.30.

⁶³⁸ A.e., s. 30-31.

⁶³⁹ A.e., s. 32-35.

⁶⁴⁰ A.e., s. 38-39.

⁶⁴¹ A.e., s. 42.

⁶⁴² A.y.

olmayan, cemiyet içerisinde menfi rol oynayan kişilerdir.⁶⁴³ Kitabın son bölümü olan içtimai bünyemiz kısmında ise Efzayış Hanım; içtimai hayatta balolarda, kuaförlerde boy gösterip israftan sakınmayan Türk kadının her zevki tattığını ancak kendilerine ilim ve irfan yolu açan inkılabın manasını anlamadığını söyleyerek kitabını tamamlamıştır.⁶⁴⁴

4.2.7. Safiye Ali

1916 yılı mezunu Doktor Safiye Ali'nin kendi ihtisas alanında kaleme aldığı yayınları ve bunların haricinde gezi yazıları da bulunmaktadır. Bunlar:

- “*Nüfus Siyasetinde Vefiyyat-ı Etfal Meselesi*” makalesi 15 Kasım 1925 tarihinde Asar-ı Nisvan dergisinin 17. sayısında yayınlanmıştır.
- “*Küçük Çocuklar Muayenehanesi ve Süt Damlası*” isimli kitabı 1923 yılında yayınlanmıştır.
- “*Hindistan'ın Rampur Emaretine Bir Ziyaret*”, 4 Aralık 1924 de Servet-i Fünun Dergisinin 1477. sayısında yayınlanmıştır.
- “*İstanbul ve Bursa'ya Bursa'dan İznik'e Gezinti*” 11 Haziran 1925 Servet-i Fünun dergisinin 1504. sayısında yayınlanmıştır.
- İtalya'da düzenlenen uluslararası kadın doktorlar konferansı münasebetiyle Servet-i Fünun dergisinin 1660. sayısında kaleme aldığı “*Seyahat İntibalarım*” yazısı 7 Haziran 1928'de yayınlanmıştır.
- “*Seyahat İntibalarım 2*” yazısı da aynı konunun devamı niteliğinde Servet-i Fünun dergisinin 1662. sayısında yayınlanmıştır.

4.2.8. Mihri Beha Pektaş

⁶⁴³ A.e., s. 44.

⁶⁴⁴ A.e., s. 58-59

1916 yılı mezunlarından İngilizce ve Fransızca bilen Mihri Hanım, Wilyam Ramzey'in "Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası" isimli eserini Türkçeye tercüme etmiştir.⁶⁴⁵ Bunun dışında herhangi bir yayınına rastlanmamıştır.

Kendisiyle yapılan röportajda kadınlık hakkında bazı fikirlerini beyan eden Mihri Hanım'a göre: her kadın evleneceği uygun birini bulduğunda evlenir ve kendini ailesine hasreder. Bu onun mutluluklarından biri olur, bununla birlikte okuma imkânı bulan her kadın da kendine yeni sahalar oluşturur, şahsiyetini geliştirir.⁶⁴⁶ Feminizmi, fıtrat itibarıyla farklı olan kadın ve erkeğin eşit olması değil, kadınlara eğitim gibi insanlık haklarının verilme davası olarak tanımlar.⁶⁴⁷

4.2.9. Hatice Zakir

1916 yılı mezunlarından Hatice Zakir'in kaleme aldığı 2 dergi yazısına ulaşılmıştır.

- 13 Ağustos 1341/1925 tarihinde Kadın Yolu dergisinin 5. sayısında yayınlanan "*Kadın: Zevce*" başlıklı yazısında; Hatice Hanım ilim ve irfanla donanmış bir kadının eşi için iyi bir eş, çocukları için iyi bir anne olacağını vurgulamıştır. Ayrıca yetişmiş bir kadının başta aile refahı sonra toplum refahına katkı sağlayacağını böylece toplumun gelişip ilerleyeceğini ifade etmiştir.⁶⁴⁸

- Türk Kadın Yolu Dergisinin, 6 Ağustos 1341/1925 tarihinde 4 numaralı sayısında yayınlanan "*Kadın-Valide*" başlıklı yazısında: bir annenin hangi işi yaparsa yapsın evlatlarını donanımlı yetiştirmesi gerektiğini vurgulamıştır.⁶⁴⁹

Hatice Hanım bu iki yazısında; kadının iyi yetişmesinin aile ve toplum için gerekliliğinden ve anneliğin öneminden bahsetmiştir. İlim ve marifetle donanmış kadınların, evlerinin idaresinde, eşleriyle ilişkilerinde ve evlat yetiştirmede

⁶⁴⁵(Çevrimiçi)https://www.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/MAZBATALAR/TBMM/d05/H T_968_1_5.pdf 11 Mart 2020.

⁶⁴⁶ "Malatya Mebusu Bayan Mihri Pektaş", (Çevrimiçi) <http://www.5harfliler.com/malatya-mebusu-bayan-mihri-pektas/> 24 Mart 2020.

⁶⁴⁷ A.e.

⁶⁴⁸ Yurdsever Ateş, *Yeni Harflerle Kadın Yolu/Türk Kadın Yolu (1925-1927)*, s. 175-178.

⁶⁴⁹ A.e., s. 143-44.

gösterdikleri meziyetlerin toplumun refahını sağlayacağına inanmış, böyle kızların yetişmesi için, verilecek eğitimin kadının annelik ve zevcelik vazifelerine uygun olması gerektiğini savunmuştur.⁶⁵⁰ Ayrıca Türk kadının terakkisi için öngörülen düşünce ve modellerin Avrupai tarzda değil, Türk kültür ve ananesine uygun olması gerektiğini söylemiş.⁶⁵¹ Kadınların çocuklarını donanımlı yetiştirmede göstermiş olduğu çabanın onlar için en kutsal gaye olduğunu ve annelik vazifeleri sayesinde tüm dünyaya yön verdiklerini ifade etmiştir.⁶⁵²

4.2.10. Mebruke Ahsen Sora

1919 yılı mezunu Mebruke Ahsen, Peçesiz isimli bir kitap yazmıştır.⁶⁵³

4.2.11. Selma Ekrem

Mezuniyetinden sonra hayatını Amerika’da sürdüren 1922 mezunu Selma Ekrem’in tüm eserleri Amerika’da yayınlanmış, bunlardan yalnızca otobiyografisi Türkçe’ye çevrilmiştir.

- “*Unveiled*” adıyla 1930 yılında Amerika’da yayınlanan otobiyografisi.⁶⁵⁴
- 1947’de yayınlanan “*Turkey: Old and New*” isimli kitabı.⁶⁵⁵
- 1964 yılında yayınlanan “*Turkish Fairy Tales*” isimli kitabı dışında “*Chirstian Science Monitor*” gibi çeşitli Amerikan dergi ve gazetelerinde yazıları yayınlanmıştır.⁶⁵⁶

4.2.12. Fazıla Şevket

⁶⁵⁰ A.e., s. 175-76

⁶⁵¹ A.e., s. 177.

⁶⁵² A.e., s. 143-44.

⁶⁵³ Patrick, *Bir Boğaziçi Macerası İstanbul Kız Koleji (1871-1924)*, s. 142. *Peçesiz* isimli kitabına ulaşıl原因mıştır.

⁶⁵⁴ Ekrem, a.g.e.

⁶⁵⁵ Soyubol, a.g.e., s. 45.

⁶⁵⁶ Köksal, a.g.e., s. 251,262.

1922 mezunu Fazıla Şevket'e ait yayınlar incelendiğinde kendi ihtisas alanında farklı çalışmalarda bulunduğu görülmüştür. Bunlar:⁶⁵⁷

- “*The Normal Blood Picture of White Rats and the Changes in the Picture*” 1929
- “*Azaltılmış Oksijen Basıncının Tavuk Embriyosunun Erişimi Üzerine Tesiri*” 1942
- “*Omurgalıların Karşılaştırmalı Anatomisi*” 1944 isimli kitap.
- “*Gonglion Lenfositlerinden Yapılan Kültürlerde Alyuvarların Lenfosit Dahilinde Meydana Gelme Olayı*” 1949
- “*Zooloji Laboratuvarı*” 1960 isimli kitabı.

4.2.13. Seniha Fuat

1922 yılı mezunu Seniha Fuat'a ait bir yayın tespit edilmiştir. 1 Mayıs 1329/1913 tarihinde, Kadınlar Dünyasının 28. sayısında “*Maârif*” başlığıyla yayınlanmış bu yazısında; kadınların da en az erkekler kadar eğitim görmesi gerektiğini vurgulamıştır. Evini çekip çevirebilen, çocuklarının eğitimiyle her türlü ilgilenebilecek annelerin yetişmesinin kadınların alacağı eğitimle mümkün olduğunu ifade etmiştir.⁶⁵⁸

4.2.14. Yayınların Genel Değerlendirmesi

Mezunların yayınları incelendiğinde; kadın, kadın eğitimi hakkında kaleme alınan çalışmaların çoğunluğu oluşturduğu görülmektedir. Bununla birlikte edebi türde yazılmış eserlerin sayısı da az değildir. Ayrıca bazı mezunların kendi ihtisas alanları ile ilgili bilimsel konularda yayınları vardır.

Mezunların yayınları hakkında dikkat çeken bir başka husus yalnız Türkçe değil, İngilizce de yazılmış olmasıdır. Amerika’da yaşayan Selma Ekrem’in orada farklı gazete ve dergilerde kaleme aldığı yazıları ve kitaplarının tamamı

⁶⁵⁷ İshakoğlu Kadioğlu, a.g.e., s. 235-236.

⁶⁵⁸ Kadınlar Dünyası 1.-50. Sayılar, s. 290.

İngilizcedir.⁶⁵⁹ Bunun dışında Fazıla Şevket ve Halide Edib'in İngilizce yayınları vardır.⁶⁶⁰

Mezunların kendi yazdığı çalışmalar haricinde farklı alanlarda yapmış olduğu pek çok tercüme faaliyeti vardır. Bu çeviriler Türk düşünce hayatında fikir zenginliğinin oluşmasına katkı sağlamıştır. Halide Edib'in Shakespeare ve George Orwell'den, Nazlı Halid'in David M. Robinson'dan, Belkıs Edib'in İngilizce edebi eserlerden, Mihri Beha'nın Wilyam Ramzey'den yaptığı tercümeler bunlara örnek verilebilir.⁶⁶¹

4.3. Sivil Toplum ve Gönüllü Faaliyetleri

Kolejin Türk mezunları bulundukları konumlarda; kadınların eğitimi, kalkınması, istihdamı, iş gücü, siyasal haklarının kazanılması hususunda pek çok alanda farklı sivil toplum kuruluşlarında gönüllü faaliyet göstermişlerdir. Kolejin ilk mezunlarından Gülistan İsmet, Türk kadınlarının terzilikte iyi bir noktaya gelmesi için İslam terzihanesinin açılmasına öncülük etmiştir.⁶⁶² Halide Edib, Türk kadınına geliştirme gayesiyle *Teâli Nisvan Cemiyetini* kurmuştur.⁶⁶³ Mihri Beha Hanım; Kadıköy Fıkaraperver, Teâli Nisvan Cemiyeti'nde gönüllü çalışmıştır.⁶⁶⁴

Savaş yıllarında kadınların gücünden yararlanma, kadın ve çocukların bakım ve korunması amacıyla kurulmuş cemiyetlerde görev alan veya bireysel çalışmalarda bulunan mezunlar vardır. O dönem milli mücadelenin kadın öncülerinden biri olarak mitinglerde konuşmalar yapan, daha sonra cephede görev alan Halide Edib; savaşta dahi Türk kadının her türlü fedakarlık ve beceri ile çalışabileceğini tek başına göstermiştir.⁶⁶⁵ Ayrıca Halide Hanım, Ankara Hilâl-i Ahmer kadınlar kolunun başkanlığını yapmıştır.⁶⁶⁶ Doktor Safiye Ali; Çocuk

⁶⁵⁹ Köksal, **a.g.e.**, s. 251,262; Ekrem, **Peçeye isyan**; Soyubol, **a.g.e.**, s. 44-45.

⁶⁶⁰ Adıvar, **Memoirs of Halide Edib**. İshakoğlu Kadioğlu, **a.g.e.**, s. 235-236.

⁶⁶¹ Acun, **a.g.e.**, s. 433; Alçıtepe, **a.g.e.**, s. 309.
https://www.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/MAZBATALAR/TBMM/d05/HT_968_1_5.pdf
f erişim tarihi 11.03.20

⁶⁶² Sarı, **a.g.e.**, s. 46.

⁶⁶³ Kurnaz, **Osmanlı Kadınının Yükselişi (1908-1918)**, s. 314.

⁶⁶⁴ Yaşar, **a.g.e.**, s. 195-96.

⁶⁶⁵ Adıvar, **Türkün Ateşle İmtihanı (İstiklal Savaşı Hâtıraları)**, s. 23-29, 214.

⁶⁶⁶ Tepekaya, Kaplan, **a.g.e.**, s. 194.

Esirgeme Kurumu, Hilal-i Ahmer Cemiyeti Hanımlar Merkezi, Süt Damlası, Anneler Birliği, Türk Kadın Birliği Sıhhiye Komisyonu gibi kurumlarda muhtaç çocukların ve annelerin tedavisi için gönüllü çalışmıştır.⁶⁶⁷ Bir başka mezun Mihri Beha Hanım da; Hilâl-i Ahmer ve Himaye-i Etfalde çalışmalarda bulunmuştur.⁶⁶⁸

4.4. Türk Siyasetindeki Faaliyetleri

ACG'den mezun Türk öğrenciler sosyal hayatta eğitimli kadınlar olarak farklı sahalarda boy göstermiş, Türk siyasetinde de ön plana çıkmıştır. Kadınların mebus olma talebini 1927 yılında ilk kez dile getiren kadınlardan biri, Kadın Birliği cemiyetinin üyesi olan 1916 mezunu Doktor Safiye Ali'dir.⁶⁶⁹ Bu arzusunda başarılı olamayan Safiye Ali'den sekiz sene sonra 8 Şubat 1935 seçimlerinde ilk kez meclise giren kadın vekiller arasında kolejin 1916 mezunlarından Mihri Beha Pektaş ve Mebrure İbrahim Gönenç yer almıştır.⁶⁷⁰ Mihri Beha Pektaş Malatya, Mebrure İbrahim Gönenç ise Afyon milletvekili olarak üçer dönem mecliste görev yapmıştır.⁶⁷¹ 1950 yılında İzmir'den bağımsız milletvekili seçilen Halide Edib ise 4 yıl süreyle siyasette kalmıştır.⁶⁷² 1922 mezunu Ulviye Bedii İsvan ise *İstanbul Belediye Meclisi* üyeliğinde bulunmuştur.⁶⁷³

4.5. Uluslararası Faaliyetleri

Kolej mezunları Türkiye'de sosyal hayatta aktif çalışmalar yürütürken aynı dönem bazı mezunlar uluslararası alanda düzenlenen konferanslar, etkinlikler ve söyleşilerde Türk kadınını yurtdışında temsil etmiştir. Örneğin Belkıs Edib, Londra'da bulunduğu dönemde BBC'de "Cumhuriyet Öncesi ve Sonrası Türk Kadını" başlıklı bir konuşma yapmıştır.⁶⁷⁴ Efzayiş Yusuf, 1924 yılında Washington'da *Beynelmilel Sulh Kadınları Cemiyeti'nin* düzenlediği kongreye

⁶⁶⁷ "Hayatta Muvaffak Olmuş Türk Kadınları:3 İlk Kadın Doktorumuz Safiye Ali Hanım", s. 12; Yıldırım, "Dünyada ve Türkiye'de İlk Kadın Hekimler ve Kadınların Hekim Olma Mücadelesi", s. 54; Yıldırım, *Türkiye'nin İlk Kadın Doktoru Safiye Ali*, s. 35-52.

⁶⁶⁸ Yaşar, *a.g.e.*, s. 195-96.

⁶⁶⁹ Yıldırım, *Türkiye'nin İlk Kadın Doktoru Safiye Ali*, s. 53-55.

⁶⁷⁰ Gök, Kılınççeker, *a.g.e.*, s. 52; Yaşar, *a.g.e.*, s. 186.

⁶⁷¹ Gök, Kılınççeker, *a.g.e.*, s. 62,70; Yaşar, *a.g.e.*, s. 186.

⁶⁷² Enginün, *Halide Edib Adıvar*, s. 51.

⁶⁷³ Acun, *a.g.e.*, s. 434.

⁶⁷⁴ "Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Londra'da B.B.C.'De Konuşan 2 Türk Kadını", *Taha Toros Arşivi*, (Çevrimiçi), <http://hdl.handle.net/11424/142835> 7 Nisan 2022

cemiyetin İstanbul temsilcisi olarak katılmıştır.⁶⁷⁵ Yine Efzaiş Hanım, Kadın Birliğinin temsilcisi olarak Berlin’de düzenlenen “*Beynelminel Kadın Kongresi*”ne katılmıştır.⁶⁷⁶ Doktor Safiye Ali, tıp alanında yapılan uluslararası üç kongrede Türkiye’yi temsil etmiştir.⁶⁷⁷ Profesör Fazıla Şevket ise Amerika ve İngiltere’de uluslararası kongrelerde yer almıştır.⁶⁷⁸

4.6. Yurtdışında Yükseköğrenim Faaliyetleri

Osmanlı son döneminde kız çocuklarının yurtdışında eğitim alması oldukça yeni bir düşünce iken, yurtdışına okumaya giden veya devlet tarafından burslu gönderilen ilk Türk kızları içerisinde Amerikan Kız Koleji mezunları yer almıştır. 1918 yılından itibaren kız öğrenciler dönemin tek yüksek öğretim kurumu olan Darülfünuna kabul edilmeye başlamış olsa da bazı mezunlar eğitimlerine yurtdışında devam etmeyi tercih etmiştir.⁶⁷⁹ Kolejin 1915 mezunlarından olan Efzaiş Yusuf, Bonn Üniversite’sinde felsefe, edebiyat eğitimi almış ve Türk mezunlardan yurtdışına eğitime giden ilk öğrenci olmuştur.⁶⁸⁰ Daha sonra 1916 mezunu Safiye Ali, burslu olarak Almanya Würzburg Üniversitesi’ne tıp okumak için gönderilmiş ve 1921 yılında doktor olmuştur, birkaç yıl daha Almanya’da kalarak ihtisasını tamamlamış ve ülkesine dönmüştür.⁶⁸¹ Devlet tarafından yurtdışına gönderilen bir diğer öğrenci, 1917 mezunu Bedriye Veysi Munich’de tıp okumuş ve ülkesinde hekimlik yapmıştır.⁶⁸² 1922 mezunu Fazıla Şevket ise burslu olarak gittiği Mount Holyoke Collegedan master derecesi alarak ülkesine dönmüştür.⁶⁸³ Devlet tarafından yurtdışına gönderilen öğrenciler arasında Amerikan Kız Koleji mezunlarının bulunması öğrencilerin dil açısından yeterli donanımda olduğunu göstermektedir.

⁶⁷⁵ Bahadır, a.g.e., s. 6.

⁶⁷⁶ Zihnioglu, a.g.e., s. 251.

⁶⁷⁷ Yıldırım, *Türkiye’nin İlk Kadın Doktoru Safiye Ali*, s. 61.

⁶⁷⁸ İshakoğlu Kadioğlu, a.g.e., s. 235.

⁶⁷⁹ Erdem, “II. Meşrutiyet’ten Cumhuriyet’e Kızların Eğitimi”, s. 366.

⁶⁸⁰ Çolak, *Avrupa’da Osmanlı Kızları*, s. 90.

⁶⁸¹ “Hayatta Muvaffak Olmuş Türk Kadınları:3 İlk Kadın Doktorumuz Safiye Ali Hanım”, 12. Patrick, *Son Sultanların İstanbul’unda Siyaset Modernleşme Yabancı Okullar*, s. 328.

⁶⁸² Acun, a.g.e., s. 433; Patrick, *Bir Boğaziçi Macerası İstanbul Kız Koleji (1871-1924)*, s. 42; Yıldırım, “Dünyada ve Türkiye’de İlk Kadın Hekimler ve Kadınların Hekim Olma Mücadelesi”, s. 55.

⁶⁸³ Patrick, *Bir Boğaziçi Macerası İstanbul Kız Koleji (1871-1924)*, s. 142.

4.7. Türk Eğitim Hayatındaki Faaliyetleri

Kolejden mezun 33 Türk öğrencinin 16'sı, eğitimlerini tamamladıktan sonra öğretmenlik yapmıştır. Bu mezunların meslek hayatındaki öğretim yöntem ve uygulamalarının kolejde almış oldukları eğitim doğrultusunda şekillendiği düşünülmektedir. Ayrıca bu mezunların İstanbul başta olmak üzere çeşitli okullarda uzun yıllar öğretmenlik yapması, yetiştirdiği çok sayıda öğrenci Türk eğitim hayatına bıraktıkları etkinin en büyük göstergesi olmuştur.

Tablo 4.3: Mezunların Görev Yaptığı Okullar⁶⁸⁴

İstanbul Devlet Okulları		
Halide Edib	Semiha Vamık Dural	Mebrure İbrahim Gönenç
Nazlı Halid Tengirşenk	Mihri Beha Pektaş	Ulviye Bedii İsvan
Belkıs Edib Boyar	Hayriye Ahmed Tunakan	
Nigar Edib Kıran	Hatice Ali Dereli	
Amerikan Kız Koleji ve Diğer Yabancı Okullar		
Nazlı Halid Tengirşenk	Efzayış Yusuf Suat	Fazıla Şevket Giz
Belkıs Edib Boyar	Semiha Sadık Rebah	Hatice Ali Dereli
Semiha Vamık Dural	Ayşe Seid	Mebrure İbrahim Gönenç
Mihri Beha Pektaş	Mebruke Ahsen Sora	
Vilayet Okulları		
Halide Edib (Beyrut)	Belkıs Edib Boyar (Beyrut)	Nigar Edib Kıran (Beyrut)
İstanbul Üniversitesi		
Halide Edib	Fazıla Şevket Giz	

Kolejin ilk mezunu Gülistan İsmet başta olmak üzere, 1901 mezunu Halide Edib İstanbul'da ve Suriye'deki devlet okullarında öğretmenlik yapmış ve Suriye'de

⁶⁸⁴ Adıvar, **Mor Salkımlı Ev**, s. 152,219; Freely, **a.g.e.**, s. 188-189; Sarı, **a.g.e.**, s. 33; Acun, **a.g.e.**, s. 434-35; **Cumhuriyet Gazetesi**, 16.11.1987 s.3;İshakoğlu Kadioğlu, **a.g.e.**, s. 235; Patrick, **Bir Boğaziçi Macerası İstanbul Kız Koleji (1871-1924)**, s. 142; Duroğlu, **a.g.e.**, s. 68-69. "Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Londra'da B.B.C.'De Konuşan 2 Türk Kadını", **Taha Toros Arşivi**, (Çevrimiçi)<http://hdl.handle.net/11424/142835> 7 Nisan 2022; "The American College For Girls at Constantinople Reports for the year 1911-12", CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no: 2, dosya no:16, belge no: 4; "Bulletin of the American College for Girls at Constantinople Calendar 1921-1922" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:4; "The American College for Girls at Constantinople Report of the Year 1909-1910" CU-RBML, American College for Girls Records, Subseries II.1: Annual Reports: kutu no: 20, dosya no:15, belge no: 2; "Bulletin of Constantinople College 1919" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:3; (Çevrimiçi) https://www.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/MAZBATALAR/TBMM/d05/HT_968_1_5.pdf 11.03.2020;(Çevrimiçi)<http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/Ara.aspx?araKelime=hayriye%20tunakan&isAdv=false>22.04.2020;(Çevrimiçi)https://www.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/MAZBATALAR/TBMM/d05/HT_866_1_5.pdf

yeni okulların açılmasına öncülük etmiştir.⁶⁸⁵ 1910 yılı mezunu Nazlı Halid, Dârülmualimâtta psikoloji ve fizik, ACG'de ise Türkçe öğretmenliği yapmıştır.⁶⁸⁶ 1914 mezunu Belkıs Edib, İstanbul'da Satı Bey okulunda, ACG'de ve Beyrut'ta öğretmenlik yapmış, Kandilli Kız Lisesinden emekli olmuştur.⁶⁸⁷ 1914 mezunu Nigar Edib, vakıf okullarında ve Beyrut'ta öğretmenlik yapmıştır.⁶⁸⁸ 1915 mezunu Semiha Vamık, kolejde Türkçe, farklı okullarda ise İngilizce öğretmeni olarak çalışmıştır.⁶⁸⁹ 1916 mezunu Mihri Beha; ACG, Bezmialem Kız Lisesi daha sonra ise uzun yıllar Robert Kolejinde öğretmenlik yapmıştır.⁶⁹⁰ 1915 mezunu Efzayış Yusuf, 1917 mezunu Semiha Sadık Rebah, 1917 mezunu Ayşe Seid, 1919 mezunu Mebruke Ahsen, 1922 mezunu Fazıla Şevket ACG'de öğretmenlik yapmıştır.⁶⁹¹ 1917 mezunu Nesteren Sadık Aygen İngilizce öğretmenliği yapmıştır.⁶⁹² 1918 mezunu Hayriye Ahmed Tunakan, farklı okullarda İngilizce ve matematik öğretmenliği yapmış, Erenköy Kız Lisesinden emekli olmuştur.⁶⁹³ 1918 mezunu Hatice Ali Dereli, ACG, İngiliz Lisesi ve İstanbul Kız Lisesinde öğretmenlik yapmıştır.⁶⁹⁴ 1919 mezunu Mebrure İbrahim, ACG ve İstanbul'daki birçok okulda öğretmenlik yapmış ayrıca

⁶⁸⁵ Adıvar, **Mor Salkımlı Ev**, 247:152,219; Freely, **a.g.e.**, s. 188. Sarı, **a.g.e.**, s. 33.

⁶⁸⁶ "The American College For Girls at Constantinople Reports for the year 1911-12", CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no: 2, dosya no:16, belge no: 4

⁶⁸⁷ "Bulletin of the American College for Girls at Constantinople Calendar 1921-1922" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:4 ; "Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Londra'da B.B.C.'De Konuşan 2 Türk Kadını", **Taha Toros Arşivi**, (Çevrimiçi), <http://hdl.handle.net/11424/142835> 7 Nisan 2022; "The American College for Girls at Constantinople Report of the Year 1909-1910" CU-RBML, American College for Girls Records, Subseries II.1: Annual Reports: kutu no: 20, dosya no:15, belge no: 2

⁶⁸⁸ "Bulletin of the American College for Girls at Constantinople Calendar 1921-1922" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:4

⁶⁸⁹ Acun, **a.g.e.**, s. 434. "Bulletin of Constantinople College 1919" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:3

⁶⁹⁰ (Çevrimiçi) https://www.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/MAZBATALAR/TBMM/d05/H T_968_1_5.pdf 11 Mart 2020.

⁶⁹¹ "Bulletin of the American College for Girls at Constantinople Calendar 1921-1922" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:4 ; "Bulletin of Constantinople College 1919" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:3 ; İshakoğlu Kadioğlu, **İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi tarihçesi**, 235; Mills Patrick, **Bir boğaziçi macerası İstanbul Kız Koleji (1871-1924)**, s.142; "The American College for Girls at Constantinople Report of the Year 1909-1910" CU-RBML, American College for Girls Records, Subseries II.1: Annual Reports: kutu no: 20, dosya no:15, belge no: 2

⁶⁹² **Cumhuriyet Gazetesi**, 16.11.1987 s.3

⁶⁹³ Acun, **a.g.e.**, s. 434. (Çevrimiçi) <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/Ara.aspx?araKelime=hayriye%20tunakan&isAdv=false> 22 Nisan 2020.

⁶⁹⁴ Acun, **a.g.e.**, s. 434. "Bulletin of Constantinople College 1919" CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no:2, dosya no:18, belge no:3

Türkiye’de *Körler Okulunun* kurulmasına ve körler alfabesinin kullanılmasına öncülük etmiştir.⁶⁹⁵ 1922 mezunu Ulviye Bedii, İstanbul’da farklı liselerde öğretmenlik yapmıştır.⁶⁹⁶ İlk ve orta öğretim düzeyinde okullarda öğretmenlik yapan mezunların haricinde 1901 mezunu Halide Edib, İstanbul Üniversitesinin ilk kadın profesörü olarak uzun yıllar ders vermiştir. 1922 mezunu Fazıla Şevket Giz’de İstanbul Üniversitesinin ikinci kadın profesörü olarak zooloji bölümünde hocalık yapmıştır.⁶⁹⁷

Çeşitli okullarda öğretmenlik yapan mezunlardan bazıları okullardaki eğitimin geliştirilmesi için de farklı çalışmalarda bulunmuştur. Örneğin Halide Hanım, İstanbul’da devlet tarafından açılmış kız okullarının iyileştirilmesi için uğraşmış, konuyla alakalı tavsiye niteliğinde yazılar kaleme almıştır.⁶⁹⁸ Halide Edib, Türk kadınına verilmek istenen konumun ancak erkeklerle muadil düzeyde alacakları bir eğitimle mümkün olduğunu savunmuştur.⁶⁹⁹ Kadınların farklı ilim dallarında edinecekleri bilginin kadınlık ve mürebbiyelik vasıflarına uygun olması kaydıyla onları daha da mükemmelleştireceğini söylemiştir.⁷⁰⁰ Ayrıca 1908 senesinde “*Maârif Nezâreti Daire-i Aliyyesine Dârümuallimât*” başlıklı yazısında Dârümuallimâta dair değerlendirmelerde bulunmuş, okulun geliştirilmesi için öngördüğü modelleri tasvir etmiştir.⁷⁰¹ 1916 yılında fahri müfettiş olarak, Evkaf Nezâretine bağlı kız okullarına dair rapor hazırlamıştır.⁷⁰² Bunun dışında öğretmenlerin istifade etmesi amacıyla *Talim ve Terbiye* adlı pedagoji kitabını yazmıştır.⁷⁰³

⁶⁹⁵(Çevrimiçi)https://www.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/MAZBATALAR/TBMM/d05/H T_866_1_5.pdf ; Duroğlu, **a.g.e.**, s. 68-69.

⁶⁹⁶ Acun, **a.g.e.**, s.434.

⁶⁹⁷ Acun, **a.g.e.**, s. 435; Freely, **a.g.e.**, s. 188-89; İshakoğlu Kadioğlu, **a.g.e.**, 235.

⁶⁹⁸ “Bulletin President’s Report 1912-13 Report of the Treasurer”, CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no: 2, dosya no:16, belge no:5; “Bulletin President’s Report 1918-1919 Report of Finance Committee” s.34; Salih, “Kadınlar İçin”,2; “The American College For Girls at Constantinople Reports for the year 1911-12”, CU-RBML, American College for Girls Records, Additional I: kutu no: 2, dosya no:16, belge no: 4

⁶⁹⁹ Balcı, **a.g.e.** s. 141.

⁷⁰⁰ **A.y.**

⁷⁰¹ Salih, “Maârif Nezâreti Daire-i Aliyyesine Dârümuallimât”, s. 4-5.

⁷⁰² Edib, “Talim ve Terbiye: 1332 Senesi Vakıf Kız Mekteplerinin Senelik Raporu”, s. 1.

⁷⁰³ Balcı, **a.g.e.**, s. 405

SONUÇ VE ÖNERİLER

1871 yılında American Board Misyoner Birliğinin bünyesi altında Kadın Misyoner Birliğine bağlı olarak İstanbul'da kurulan Amerikan Kız Koleji, 1908 yılına kadar birliğe bağlı olarak faaliyet göstermiştir. Okul, misyon birliğinin tayin ettiği mütevellî heyeti tarafından yönetilmiştir. Bu tarihten sonra kurum, birlikle olan ilişkisini keserek bağımsız kolej statüsü almıştır. Kolejin, birlike olan bağlantılarına son verilse de Cumhuriyet'e kadar misyoner yapısını ve dinamiklerini koruduğu görülmüştür.

Araştırma kapsamında; Amerikan misyonerleri tarafından kurulan, Hristiyan eğitim anlayışına dayalı eğitim veren bir kurumda eğitim gören Müslüman kız öğrencilerin varlığı, bizi okulun eğitim programı, uygulamaları hakkında detaylı bir araştırmaya sevk etmiştir.

Koleje dair yürütülen detaylı araştırmadan önce, Amerikan Kız Kolejinin faaliyet gösterdiği dönemde İstanbul'da Müslüman kız öğrencilerin eğitim alabileceği okulların neler olduğu tespit edilmiştir. Bu kapsamda orta öğretim düzeyinde eğitim veren kız rüşdiyeleri, kız sanayi mektepleri, inas idadisi, inas sultanileri ve Dârülmuaallimâtın; tarihi, müfredatı, din eğitimi uygulamaları, öğretim kadrosu ve öğrencileri değerlendirilmiştir.

İstanbul'da devlet tarafından açılmış orta öğretim düzeyinde eğitim yapan, koleje alternatif olabilecek kız okulları beş kategoride ele alınmıştır. Bu okulların içerisinde rüşdiyelerin İstanbul'da en yaygın olan kurum olduğu görülmüştür. Ancak rüşdiyelerde okutulan derslerden temel düzeyde bir eğitim verildiği anlaşılmış, buradan mezun öğrenciler, meslek sahibi olabilmek adına daha üst seviyede bir eğitime ihtiyaç duymuştur.

Kız sanayi mektepleri ise Dersaadet'te çok talep görememiş ve okul sayısı da oldukça sınırlı kalmıştır. Müfredat hususunda rüşdiyelerle benzerlik gösteren bu okulda öğrencilerin el becerilerine dayalı iş öğrenebilme imkânı, mezunlarına çeşitli iş fırsatları tanısa da verilen eğitim temel seviye kalmıştır.

İnas idadileri; eğitim öğretim açısından rüşdiyelerden üst seviyede eğitim veren bir ders programına sahiptir. İnas idadisinin programında rüşdiyelerden farklı olarak din dersine yer verilmemiş, bazı fen ve sosyal bilim dersleri ile Fransızca okul müfredatına eklenmiştir. Ancak inas idadisinin iki yıl süreyle faaliyet göstermesi bu okulu koleje alternatif kurum olmaktan çıkarmıştır.

Kızlar için bir lise programı olarak 1913 yılında kurulan inas sultanileri, müfredatları itibariyle kolej programıyla büyük ölçüde benzetilmektedir. İnas sultanisinde kolejden farklı olarak el işleri ve yemek dersleri, Arapça, Farsça, mekanik varken; kolejde sultanilerden farklı olarak Yunanca, Latince, sanat tarihi, ekonomi ve sosyoloji dersleri vardır. İnas sultanileri eğitim programı açısından kolejle kıyaslandığında ACG'ye alternatif bir okul olarak gözükmektedir. Ancak kuruluş tarihi (1913) sebebiyle Amerikan Kız Kolejinden uzun yıllar sonra eğitime başlamış olup geç dönemde koleje alternatif bir kurum olmuştur.

Araştırmamızda orta öğretim düzeyinde faaliyet gösteren bir diğer kız okulu Dârülmualimât'tır. Dârülmualimâtın ders programıyla kolejinkinin büyük ölçüde benzediğini söylemek mümkündür. Kolejden farklı olarak Dârülmualimâtta İslam dersleri, el işleri, temizlik, dikiş, Arapça, Farsça dersleri vardır. Bunun yanı sıra kolejde okutulan yabancı diller, sanat tarihi, sosyoloji, ekonomi, felsefe, fizik dersleri Dârülmualimât programında yer almamaktadır. Müfredattaki benzerliğin dışında, 1869 yılında kurulan Dârülmualimâtın Cumhuriyet sonrasına kadar faaliyet göstermesi, mezunlarının öğretmenlik mesleğini icra edebilmesi ve yine mezunlarının İnas Dârülfünununda yani bir yüksek öğretim kurumunda eğitim alabilmesi okulu koleje alternatif sayılabilecek bir kurum yapmaktadır.

Ele alınan beş kategorideki kız okulunun din eğitimi müfredatı ve uygulamaları ayrıca incelendiğinde inas idadisi haricinde dört okulda; İslam dini ve esasları, Kur'ân-ı Kerîm, ahlak gibi çeşitli din derslerinin yer aldığı görülmektedir. Ayrıca din dersleri ve diğer dersleri veren hocaların ekseriyetle Müslüman kişilerden olduğu gözlenmiştir.

Amerikan Kız Kolejinin faaliyet gösterdiği dönemde devlet tarafından açılmış kız okulları değerlendirildikten sonra Amerikan Kız Kolejine dair yürütülen çalışma sonucunda koleje dair şu hususlar tespit edilmiştir:

- Amerikan Kız Koleji, protestan misyoner birliği teşkilatına bağlı olarak kurulmuş bir misyoner okuludur. Okulda tüm sınıflarda zorunlu incil dersleri okutulmuş, günlük şapel ayinleri tertip edilmiş bunların dışında Hristiyan birlikleri tarafından gönüllülük esasına dayalı çeşitli dini programlar, törenler düzenlenmiştir. Okulda Hristiyan olmayan öğrenciler için kendi dinlerine ait herhangi bir ders verilmemiştir.

- 1909 yılında kolej misyoner birliğiyle olan ilişkisini keserek bağımsız bir okul haline gelmiştir. Ancak bu durum yalnızca kolejin yönetim ve finans kanallarında kendini göstermiş, okulun misyoner yapısı ve faaliyetlerinde herhangi bir değişiklik yaşanmamıştır.

- Kolejin 1883 yılından beri eğitim dili İngilizcedir. ACG’de hazırlık sınıfında başlayan yoğun İngilizce dersleri kolej eğitimi boyunca devam etmiştir. Okulda yerel dil dersleri dışında programdaki derslerin tamamının İngilizce yapılması, öğrencilerin kolejde üç gün yalnızca İngilizce konuşma zorunluluğu gibi uygulamalar yer almıştır. Misyoner okullarında verilen yoğun dil eğitimi ile o dilin sahip olduğu kültür de öğrencilerin zihinlerine işlemiştir.

- Amerikan Kız Koleji bünyesinde Osmanlı topraklarında yaşayan pek çok millettten öğrenci eğitim görmüş, bazı yıllar 16 farklı uyruktan öğrenci aynı anda kolejde eğitim almıştır. Kolejde eğitim dilinin İngilizce olması sebebiyle öğrenciler arasında ortak bir dil oluşturulmuştur.

- Kolejde eğitim veren hocaların çoğunu; işlerini dini bir gaye ile yapan, iyi derecede eğitim almış, misyoner kadınlar oluşturmuştur. Aynı dönemde İstanbul’da öğretmenlik yapabilecek Dârülmuallimât, inas idadisi ve sultanisinden mezun kadın öğretmenler yetişmiştir. Ancak inas idadisinin yalnız iki yıl mezun vermesi sebebiyle kadın öğretmen ihtiyacını karşılayabilecek sadece iki kurum faaliyet göstermiştir. Dolayısıyla kolejde eğitim öğretim faaliyetlerini gerçekleştirmek için öğretmen sıkıntısı yaşanmazken, devlet okullarında özellikle

rüşdiye ve sanayi mekteplerinden üst düzeydeki okullarda kadın öğretmenlerin yer alması uzun zaman almıştır.

- Kuruluşunda yüksek okul olan bu kurum, 1890 yılında kolej statüsü almış, Amerika'daki kız kolejlerine benzer bir eğitim programı yürütmüştür. ACG'nin ders programları incelendiğinde devlet kız okullarından farklı olarak;

- Sosyal bilimler alanında: Felsefe, etik, sosyoloji, psikoloji, sanat tarihi.
- Fen bilimlerinde: Fizyoloji, jeoloji, zooloji, botanik, fizik, kimya, biyoloji, astronomi.
- Dil bilimlerinde: İngilizce, Ermenice, Bulgarca, Slavca, Yunanca, Latince, Almanca, Fransızca, İbranice, İtalyanca.
- Din bilimlerinde: İncil, incil tarihi, kilise tarihi, Hristiyanlık delilleri, karşılaştırmalı din dersleri okutulmuştur.

- Kolejde özellikle fen ve sosyal bilim derslerinde; Platon, Bruno, Kant, Wincklemann, Lübke, Huxley'den Strasburger gibi alanlarında yetkin ünlü simalarının eserleri takip edilmiştir. Ayrıca kolejde fen bilimlerine ait pek çok dersin laboratuvarı olup, öğrenciler deney ve gözleme dayalı çalışmalar yapma imkânı bulmuştur.

- Amerikan Kız Kolejini akademik anlamda devlet kız okullarından farklılaştıran bir diğer unsur, okulun sahip olduğu zengin kütüphanedir. 1921 yılında okul kütüphanesinde çoğu İngilizce pek çok dilden yaklaşık yedi bin cilt eser vardır ve öğrencilere bu kütüphaneden diledikleri zaman istifade etme hakkı tanınmıştır. Bu nitelikte bir kütüphaneye sahip okulda eğitim gören öğrenciler yeni bilgilere ulaşma, araştırma yapma imkânları açısından devlet okullarına göre daha şanslı kabul edilmiştir.

Kolejin aynı dönem faaliyet gösteren devlet okullarından bir diğer farkı okul giderlerinin yurtdışından gelen bağışlarla karşılanmasıdır. Okulda kullanılan jenaratörden ısıtma sistemlerine, yeni inşa edilen okul binalarından astronomi dersinde kullanılan teleskoplara kadar sunulan maddi imkânlar gelen bağışlarla karşılanmıştır. Haliyle devletin kız okulları için ayırdığı bütçe, artan savaş maliyetleri gibi etkenler gözönünde bulundurulduğunda; bu okullarda eğitim

kalitesini arttırmak için gösterilen çabalara maddi imkânsızlıkların engel olduğu söylenebilir.

Amerikan Kız Kolejine alternatif olabilecek kız okulları ve kolej hakkında yapılan değerlendirme ve karşılaştırmadan sonra kolejde eğitimlerini tamamlamış Müslüman Türk öğrencinin hayatları incelenmiş ve almış oldukları eğitim sonrasındaki faaliyetleri ortaya konmuştur.

- Araştırmamızın kapsamı ve sınırlılıkları sebebiyle kolejin kuruluşundan Cumhuriyet'e kadarki dönemde verdiği Türk mezunlar incelenmiştir. Bu doğrultuda ilki 1890 yılında olmak üzere Cumhuriyet'e kadar toplam 33 Türk öğrencinin kolejden mezun olduğu tespit edilmiştir.

- Kolejde eğitimlerini tamamlayan Türk kızlarının ailelerinin İstanbul'da ikamet eden seçkin kişilerden olduğu görülmektedir. Ayrıca çoğunun babası bürokrat, asker, doktor, gazeteci, yazar gibi meslek gruplarındandır. O dönem kızlarının okuması için özel bir koleji tercih etmelerinde aile yapılarının etkili olduğu düşünülmektedir.

- Okulda eğitim alan Türk öğrenciler, kolejde yaşadıkları çevrenin etkisinden sıyrılarak, kendini keşfetme, yeni fikirler edinme ve hayata farklı pencerelerden bakma imkânı bulmuştur. Ancak bu durumun 11 yaşında misyoner okuluna başlayan kız çocuklarının zihin dünyalarında farklı buhranlar oluşturma, yetiştiği kültür ve coğrafyayı sorgulama ihtimali göz ardı edilmemelidir.

- Kolejde tüm öğrenciler için zorunlu kılınmış Hristiyanlık dersleri ve çeşitli dini programlar, Türk öğrencilerin Müslüman kimliklerine zarar veren unsurlar olarak görülmemiştir. Mezun Türk öğrencilerden Halide Edib ve Efzayiş Yusuf; mezun oldukları Amerikan Kız Kolejinde Hristiyan din eğitimine bağlı bir öğretimin yapıldığı, başta İncil dersleri olmak üzere pek çok dini ritüelin gerçekleştirildiği ancak bu durumun Müslüman öğrenciler üzerinde herhangi bir baskı oluşturmadığı, misyoner hocaların işlerinin ehli yetkin kimseler olduğu, Amerikalılar tarafından açılan bu okulun Osmanlı topraklarında kızların yetişmesine katkı sağladığı ve yararlı olduğu düşüncesindedir. Ancak bununla birlikte 11 yaşında kolej eğitimine başlayan Müslüman Türk kızlarının eğitim hayatları boyunca İslam

dinine dair herhangi bir ders almaması, kendi din ve kültürüne ait örneklerle karşılaşmamasının kimliklerinin oluşumunda olumsuz etkiler bıraktığı düşünülmektedir.

- Mezun öğrencilerin kolejde almış oldukları eğitim neticesinde yaşamlarında İslam dinin nasıl yer ettiği hakkında mezunların kişisel yaşamları üzerinden bazı gözlemlerde bulunulmuştur. Bu doğrultuda Müslüman Türk öğrencilerden ikisinin yabancı erkekle evlendiği görülmüştür. Mezunlardan Amerika’da yaşayıp vefat eden Selma Ekrem’in vasiyeti üzerine naaşını yaktırmıştır. Son olarak kolej döneminde çarşafli ve peçeli olan Türk kızlarından bazılarının hayatlarının ileriki dönemlerinde başörtüsü dahi kullanmadıkları arşiv fotoğraflarından . elde edilmiştir.

- Kolejden mezun öğrenciler, başta öğretmenlik olmak üzere pek çok meslekte topluma hizmet vermiştir. 33 mezundan 16’sı öğretmen olarak görev yapmıştır. Bunun dışında Türkiye’nin ilk kadın doktoru, milletvekili ve profesörü Amerikan Kız Kolejinde eğitim almış Türk kızlarından çıkmıştır.

- Mezunların çoğu farklı meslek dallarını icra etse de, başta sivil toplum örgütleri olmak üzere birçok gönüllü kuruluştaki etkin rol almış, çeşitli dernek ve kurumların açılmasına öncülük etmişlerdir. Bu gibi mecralarda boy gösteren mezunların, kolejdeki eğitim sürecinde katılmış oldukları öğrenci kulüpleri ve birliklerinin etkili olduğu düşünülmektedir.

- Mezun Türk kızlarının; başta İngilizce olmak üzere birkaç yabancı dil bilen, kaleme aldıkları yazılarda kendilerini ifade edebilen, mezuniyet sonrasında yurtdışında eğitimine devam edebilecek yetkinlikte kişiler olduğu kanaatine varılmıştır.

- Mezunlardan 13 tanesinin farklı tür ve dillerde yayının olmasında; kolejin müfredatı bünyesinde başta dil dersleri olmak üzere pek çok derste kaleme aldıkları makale ve yazı çalışmalarının etkili olduğu düşünülmektedir.

- Mezunların, eğitim sonrasındaki aile hayatları incelendiğinde çoğunun evlenip aile kurduğunu, iki kişinin boşandığını görmekteyiz. Evlenen mezunların eşleri iyi eğitim almış, farklı meslek dallarında üst düzey görevlerde bulunan kişilerden oluşmaktadır.

Araştırma kapsamında devlet eliyle açılan kız okullarının eğitim-öğretim ve faaliyet gösterdiği tarihler açısından kolejle karşılaştırılması sonucunda; İngilizce eğitim öğretim, birçok yabancı dilin öğretimi, pozitif ve sosyal bilimlerde daha fazla ders seçeneği, labotuvan, kütüphane gibi çeşitli imkânlarla sahip olması bakımından kolejın birtakım artıları görölmektedir. Bununla birlikte İslam'a dair hiçbir dersin olmayışı, hocaların ekseriyetinin ve okul yönetiminin misyoner kişilerden oluşması, Müslüman öğrencilerin istisna gözetilmeksizin İncil dersleri ve dini programlara katılımının zorunlu olması ise kolejde okuyan Türk kızları için dezavantaj olarak kabul edilebilir. Ayrıca küçük yaştaki kız öğrencilerin kendilerine rol model arayışı içerisinde olduğu bir dönemde kendi kültür ve ananesinden uzak kalıp Hristiyan bir zihniyet içerisinde yetişmesi, Müslüman kız öğrencilerin bazı dini değer ve kabullerini kaybetmesine yol açabileceğı düşünölmektedir.

Öneriler

Araştırma kapsamında yapılan incelemeler ve elde edilen veriler ışığında aşağıda zikredilen hususlarda yapılacak yeni çalışmaların alanyazındaki boşluğun doldurulmasına katkı sağlayacağı düşünölmektedir.

- Osmanlı Devleti'nde kızların eğitim gördüğü kurumlardan Dâru muallimat ve inas sultanilerinden mezun öğrencilerin hayatları ve mezuniyetleri sonrasındaki çalışmalarına yönelik bir çalışma hazırlanabileceğı görölmüşür. Bu doğrultuda yürütölecek bir araştırmanın Osmanlı kız okullarından mezun yetişmiş kız öğrenci profiline ışık tutacağı düşünölmektedir.

- Amerikan Kız Kolejini Osmanlı dönemindeki Türk mezunları hakkında nüfus bilgilerine ulaşılıp mezun yakınlarını üzerinden kişisel arşiv, albüm, günlük gibi belgelere erişim sağlayarak daha kapsamlı bir çalışma hazırlanabileceğı öngörölmüşür. Böylece kolej mezunlarının Osmanlı ve Cumhuriyet dönemindeki çalışmaları ve kolejın Müslüman öğrencileri üzerindeki etkisi daha geniş bir şekilde orataya konacaktır.

- Amerikan Kız Koleji ile Osmanlı topraklarında açılmış diğere Amerikan kolejlerinin karşılaştırması yapılarak misyonerlik faaliyetlerinin kız eğitimi üzerinden nasıl gerçekleştirildiğı hususunda detaylı bir çalışma

gerçekleştirilmesi Amerikan okullarının Osmanlı eğitim sistemi içerisindeki konumunun anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

- Amerikan Kız Kolejinde Cumhuriyet ilanından karma bir lise haline gelene kadarki dönemde mezun olan Türk kız öğrencileri üzerinde ayrıca bir çalışma yapılarak okulun Cumhuriyet tarihindeki yeri ve mezunlarının ülkeye katkıları değerlendirilebilir.

KAYNAKÇA

1- Salnâmeler

- Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye, 1287.
Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye, 1289.
Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye, 1292.
Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye, 1293.
Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye, 1294.
Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye, 1295.
Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye, 1296.
Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye, 1297.
Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye, 1298.
Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye, 1299.
Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye, 1300.
Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye, 1301.
Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye, 1302.
Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye, 1303.
Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye, 1304.
Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye, 1305.
Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye, 1306.
Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye, 1307.
Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye, 1308.
Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye, 1309.
Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye, 1310.
Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye, 1311.
Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye, 1312.

Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye, 1313.

Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye, 1314.

Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye, 1315.

Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye, 1322.

Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye, 1323.

Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye, 1324.

Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye, 1325.

Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye, 1326.

Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye, 1327.

Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye, 1328.

Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye, 1332.

Salnâme-i Nezâret-i Maârif-i Umûmiye, 1316.

Salnâme-i Nezâret-i Maârif-i Umûmiye, 1317.

Salnâme-i Nezâret-i Maârif-i Umûmiye, 1318.

Salnâme-i Nezâret-i Maârif-i Umûmiye, 1319.

Salnâme-i Nezâret-i Maârif-i Umûmiye, 1321.

2- Osmanlı Arşiv Belgeleri

BOA, İ.ŞD., nr.637

MF.MGM, dosya no:9, gömlek sıra no:81, belge varak adedi:34, tarih: 1334.8.21

MF.MGM, dosya no:9, gömlek sıra no:30, belge varak adedi:5, tarih: 1331 Ra.13

MF.MGM, dosya no:9, gömlek sıra no:64, belge varak adedi:7, tarih: 1334 Ş.8

3- Life and Light for Woman Serisi

Life and light for woman, 1880 vol.10, s. 249.

Life and light for woman, 1892 vol.22, s. 117.

Life and light for woman, 1895 vol.25, s. 254.

Life and light for woman, 1901 vol.22, s. 297.

Life and light for woman, 1902 vol.32, s. 11.

Life and light for woman, 1909 vol.39, s. 102.

4- Taha Toros Arşivi

Belge no: 001641327010

Belge no: 001552739007

Belge no: 001641327010

Belge no:001552487007

Belge no: 001562344008

Belge no: 001524681006

Belge no: 00156060008

Belge no: 001637548019

Belge no: 001514219006

Belge no: 001513301006

Belge no: 001562347008

Belge no:001552741007

5- Boğaziçi Üniversitesi Arşivi

Scott Ailesi Koleksiyonu, SCTIAC0301902.

Columbia University Rare Book and Manuscript Library, American College for Girls Records, 1880s-1979

Additional I

Kutu no: 2, dosya no: 15, belge no: 1

Kutu no: 2, dosya no: 15, belge no: 2

Kutu no: 2, dosya no: 15, belge no: 3

Kutu no: 2, dosya no: 15, belge no: 4

Kutu no: 2, dosya no: 15, belge no: 5

Kutu no: 2, dosya no: 15, belge no: 6

Kutu no: 2, dosya no: 15, belge no: 7

Kutu no: 2, dosya no: 15, belge no: 8

Kutu no: 2, dosya no: 15, belge no: 9

Kutu no: 2, dosya no: 16, belge no: 1

Kutu no: 2, dosya no: 16, belge no: 2

Kutu no: 2, dosya no: 16, belge no: 3

Kutu no: 2, dosya no: 16, belge no: 4

Kutu no: 2, dosya no: 16, belge no: 5

Kutu no: 2, dosya no: 17, belge no: 1

Kutu no: 2, dosya no: 17, belge no: 2

Kutu no: 2, dosya no: 17, belge no: 3

Kutu no: 2, dosya no: 17, belge no: 4

Kutu no: 2, dosya no: 17, belge no: 5

Kutu no: 2, dosya no: 17, belge no: 6

Kutu no: 2, dosya no: 18, belge no: 1

Kutu no: 2, dosya no: 18, belge no: 2

Kutu no: 2, dosya no: 18, belge no: 3

Kutu no: 2, dosya no: 18, belge no: 4

Subseries II.1

Kutu no:19, dosya no: 8, belge no: 2

Kutu no:19, dosya no: 11, belge no: 1

Kutu no:19, dosya no: 11, belge no: 2

Kutu no:20, dosya no: 13, belge no: 5

Kutu no:20, dosya no: 14, belge no: 1

Kutu no:20, dosya no: 15, belge no: 2

Kutu no:20, dosya no: 16, belge no: 1

Kutu no:20, dosya no: 17, belge no: 3

Kutu no:20, dosya no: 18, belge no: 1

Series VIII

Kutu no:34, dosya no: 4, belge no: 1

Kutu no:34, dosya no: 9, belge no: 1

Series X: Photographs

Kutu no:43, dosya no: 1, belge no: 1

Kutu no:43, dosya no: 2, belge no: 9

Kutu no:43, dosya no: 2, belge no: 16

Kutu no:43, dosya no: 2, belge no: 18

7-Diğer

Acun, Fatma: “Arnavutköy Amerikan Kız Koleji Mezunları ve Meşhurları”, **Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi**, No: 22, 2015, s. 417-442.

Adivar, Halide Edib: **Mor Salkımlı Ev**, 247 s., İstanbul, 1963.

Adivar, Halide Edib: **Türkiye’de Şark, Garp ve Amerikan Tesirleri**, İstanbul: Doğan Kardeş Yayınları, 457 s., 1955.

Adivar, Halide Edib: **Türkün Ateşle İmtihanı (İstiklal Savaşı Hâtıraları)**, İstanbul: Çan Yayını, 312 s., 1962.

Akagündüz, Ümüt: “Düşünce Tarihimizin Eğitimci Simalarından Ayşe Sıdıka Hanım ve Usûl-ı Talîm ve Terbiye Dersleri Adlı Eseri”, **Folklor/Edebiyat Dergisi**, c.21, sayı:81, 2015, s.87-106.

Akan, Hatice: “Mehmet Ali Cenani Bey’in Hayatı ve Parlamento Faaliyetleri (1872-1934)”, Sakarya, Doktora Tezi, 2018.

Akçay, Miray Gökçe: “Mahmut Sadık Bey ve Romanları”, Üsküdar Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2019.

Akçura, Yusuf: “Emel”, **Türk Yurdu Dergisi**, s. 484-491, 14 Haziran 1328.

Aksoy, Nazan: **Kurgulanmış Benlikler: Otobiyografi, Kadın, Cumhuriyet**, 223 s., İstanbul: İletişim Yayınları, 2009.

Aksu, Ayşe: “Amerikalı Misyonerlerin Osmanlı Anadolu’sundaki Eğitim Faaliyetleri (1820-1900) ve Bunun Osmanlı Toplum Yapısına Etkileri”, Marmara Üniversitesi, Doktora Tezi, 2010.

Akyüz, Yahya: **Türk Eğitim Tarihi: M.Ö. 1000- M.S. 20012**, C. XIX, 527 s., Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 2008.

Alçıtepe, A. Galip: “Dranaz Sinop Halkevi Dergisi Bibliyografyası”, **Kebikeç Dergisi**, sayı: 12, s. 307-335, 2001.

Alkan, Mehmet Ö: **Tanzimat’tan Cumhuriyet’e modernleşme sürecinde eğitim istatistikleri: 1839-1924**, C. XXXIX, 323 s., Ankara: Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, 2000.

Altınova, Ayşegül: “Osmanlı Modernleşmesinde Rüşdiye Mektepleri”, Ankara, Gazi Üniversitesi, Doktora tezi, 2010.

Albayrak ve Şeker, Muzaffer- Kevser (haz.): **Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı Eğitiminde Modernleşme**, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, 359 s., 2014.

Atuf, Nafi: **Türkiye Maarif Tarihi**, C. 1. (174 s.), İstanbul: Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi, 1930.

Bahadır, Osman: “Amerika’da Yüzümüzü Güldüren İki Hadise”, **Cumhuriyet Pazar**, s.6, 18.04.2004,

Balcı, Merve: “Halide Edip Adivar’ın Yazıları (1897-1925) Üzerine Bir İnceleme”, İstanbul, Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2016.

Biçer, Baykal: “Amerikan Kolejleri ve Bu Kolejlerin Türk Toplum Yapısına Sosyo-Kültürel Etkileri”, Gazi Üniversitesi, Doktora Tezi, 2010.

Boyar, Belkıs Edib: **Aşkımı Öldürdüm**, çev. Sultan Toprak, İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları, 2017.

Çalışlar, İpek: **Halide Edib Biyografisine Sığmayan Kadın**, C. XII, Everest Yayınları, 2010.

Çolak, Güldane: “Turkish Femal Students Studying in Germany: “The Case of Safiye Ali”, **I. Uluslararası Tarihi ve Kültürel Yönleriyle Türk Alman İlişkileri Sempozyumu**, 2009, s. 620-628.

Çolak, Güldane: **Avrupa’da Osmanlı Kızları**, 119 s., İstanbul: Heyamola Yayınları, 2013.

Çolak, Orhan Murat, "Libya'dan Üsküdar'a Bir Padişah Yaveri: Ali Kırat Paşa (1840-1903) ve Ailesi", **Üsküdar Sempozyumu IV**, C. II., s. 577-90.

Doğan, Mehmet Ali: "Theses and Dissertations on the American Missionary Activities in the Middle East", **International Journal of Turcologia**, C. XII, No: 23, t.y., s. 151-164.

Duroğlu, Sibel: "Türkiye'de İlk Kadın Milletvekilleri", Ankara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2007.

Edib, Halide: "Talim ve Terbiye: 1332 Senesi Vakıf Kız Mekteplerinin Senelik Raporu", **Türk Yurdu**, sayı: 14-15, 1332.

Ekrem, Selma: **Peçeye İsyan: Namık Kemal'in Torununun Anıları**, 298 s., İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi, 1998.

Enginün, İnci: **Halide Edib Adıvar**, C. VIII, 269 s., Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1989.

Enginün, İnci: **Halide Edib Adıvar'ın Eserlerinde Doğu ve Batı Meselesi**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, VIII, 583 s., 1978.

Enginün, İnci: "Halide Edip Adıvar", TDV İslâm Ansiklopedisi.

Erdem, Yasemin Tümer: "II. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Kızların Eğitimi", İstanbul, Marmara Üniversitesi, Doktora Tezi, 2007.

Ergin, Osman Nuri: **Türk Maarif Tarihi**, C. 1, İstanbul, Eser Neşriyat, 1977.

Ergün, Mustafa: **İkinci Meşrutiyet Devrinde Eğitim Hareketleri: 1908-1914.**, C. 440 s., Ankara: Ocak Yayınları, 1996.

Freely, John: **A history of Robert College: The American College for girls, and Boğaziçi University (Bosphorus University)**, C. 1. c. (351 s.), İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, 2000.

Gece, İmren: "Hanımlara Mahsus Gazete'de Edebî Faaliyet" İstanbul Üniversitesi, 371 s., Yüksek Lisans Tezi, 2014.

Goffman, Carolyn McCue: "'More than the Conversion of Souls': Rhetoric and Ideology at the American College for Girls in Istanbul, 1871-1923.", Ball State University, Doktora Tezi, 2002.

Gök ve Kılınççeker, Selahaddin-Özlem: "Türk Kadının Siyasete Giriş Süreci ve İlk Kadın Sayılay Mihri İffet Pektaş", **Mecmua Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi**, sayı: 8, s. 48-84, 2009.

Gültekin, Abdurrazzak: "Orhan Sadeddin: Hayatı, Eserleri ve Felsefi Düşüncesi", İstanbul Üniversitesi, 135 s., Yüksek Lisans Tezi, 2015.

Gültekin ve Kaya, Abdurrazzak-M. Cüneyt: “İstanbul Üniversitesi Felsefe Bölümü’nün Unutulmuş Bir Hocası: Orhan Sadeddin Hayatı, Eserleri ve Felsefe Anlayışı”, **Felsefe Arkivi**, sayı:45, 2016.

Gür, Âlim: “Ali Ekrem Bolayır’ın Biyografisine Katkılar”, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, sayı: 11, Temmuz 2004.

_____: “Hayatta Muvaffak Olmuş Türk Kadınları 3: İlk Kadın Doktorumuz Safiye Ali Hanım”, **Resimli Ay Mecmuası**, C.4, sayı: 47, Kanunisanı 1928.

Işık, İhsan: **Resimli ve Metin Örnekli Türkiye Edebiyatçıları ve Kültür adamları Ansiklopedisi: T-Y**, C.9, (VIII, 3529-3968), Ankara: Elvan Yayınları, 2006.

İbnü’ş-Şeyh Nafi, Mahmud Cevad: **Maarif-i Umumiye Nezareti Tarihçe-i Teşkilat ve İcraatı: XIX. Asır Osmanlı Maarif Tarihi**, C. XLIX, 512 s., Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2001.

İleri ve Kırılı, Nurçin-Cengiz (ed.): **Bavullardan Kataloglara Boğaziçi Arşivleri’ne Doğru**, Boğaziçi Üniversitesi, 2015.

İshakoğlu Kadioğlu, Sevtap: **İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Tarihçesi: (1900-1946)**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 342 s., 1998.

_____: **İstanbul Kütüphanelerindeki Eski Harfli Türkçe Kadın Dergileri Bibliyografyası: (1869-1927)**, haz. Zehra Toska v.d., İstanbul: Metis Yayınları, 1993.

İsvan, Ahmet: **köprüler, gelip geçmeye TARIMDA BİR MODERNLEŞME ÖYKÜSÜ**, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2009.

Jenkins, Hester Donaldson: **An Educational Ambassador to the Near East: The Story of Mary Mills Patrick and an American College in the Orient**, Newyork: Fleming H. Revell Company 314 s., 1925.

Jenkins, Hester Donaldson: **Robert Kolej’in Kızları: Misyonerlik, Feminizm, Yabancı Okullar**, İstanbul: Dergah Yayınları, 2008.

_____: **Kadınlar Dünyası 1.-50. sayılar: yeni harflerle (1913-1921)**, İstanbul: Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı, 516 s., 2009.

Kaplan ve Tepekaya, Leyla-Muzaffer: “Hilâl-i Ahmer Hanımlar Merkezi’nin Kuruluşu ve Faaliyetleri (1877-1923)”, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, sayı:10, s. 147-201, 2003.

Karabacak, Melike: “Osmanlı’da Politik ve Edebi Bir Kadın: Gülistan İsmet”, **Türk- İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi**, No: 7, 2009, s. 161-175.

Karataş, Murat: “Erken Cumhuriyet Dönemi’nde Siyasal Bir Portre: Ziya Gevher Etili”, **Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, No: 35, t.y., s. 341-375.

Kazıcı, H. Mustafa: “Halide Edib Adıvar’ın Akşam Gazetesindeki Yazıları (1946-1951) Metin-İnceleme”, İstanbul Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2016.

Keçeci Kurt, Songül: “Osmanlı Devleti’nde Kadınların Eğitimi (1839-1920)”, Erzurum, Atatürk Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2008.

Keskinkılıç, Erdoğan: “Üsküdar Amerikan Kız Kolejinde Türk Öğrenciler”, **Uluslararası Üsküdar Sempozyumu VI**, s. 541-552., 2008.

Kırkağaçlıoğlu, Ediz: “Osmanlı İmparatorluğu’ndan Türkiye Cumhuriyeti’ne Uzanan Bir Okulun Hikayesi: İstanbul Amerikan Kız Koleji (1871-1932)”, İstanbul, Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2021.

Kocabaşoğlu, Uygur: **Kendi belgeleriyle Anadolu’daki Amerika: 19. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu’ndaki Amerikan Misyoner Okulları**, 255 s., İstanbul: Arba Araştırma Basım Yayın, 1989.

Kocamanoğlu, Emine: “Ayşe Sıdika’nın ‘Usul-i Talim ve Terbiye’ Kitabının Eğitim Açısından Değerlendirilmesi”, Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 1995.

Koçak Yalaz, Mine: “Reflections of Women’s Identities and the Woman Question in the Magazine Resimli Ay in the 1920s Turkey 1924-1928”, Boğaziçi Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2019.

Koçer, Hasan Ali: **Türkiye’de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi**, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı, 1991.

Kodaman, Bayram: **Abdulhamid Devri Eğitim Sistemi**, C. XIV, 181 s., Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1988.

Köksal, Duygu: “Escaping to Girlhood in Late Ottoman Istanbul: Demetra Vaka’s and Selma Ekrem’s Childhood Memories”, **Childhood in the Late Ottoman Empire and After**, ed. Benjamin C. Fortna, s. 250-273, 2015.

Köse, Ayşe: “Yabancı Okullarda Kızların Din Eğitimi (Arnavutköy Amerikan Kız Koleji Örneği)”, Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2003.

Kurnaz, Şefika: **Osmanlı Kadınının Yükselişi (1908-1918)**, İstanbul: Ötüken Neşriyat, 375 s., 2013.

Maârif-i Umûmiye Nezâreti: “Mekâtib-i İdâdiye’ye Mahsus Talimatnâme”, Matbaa-i Amire, 1327.

———: “Mekâtib-i Sultaniye Talimatnâmesi”, Matbaa-i Amire, 1329.

Mustafa Gündüz, (ed.): **Kronolojik ve Tematik Türk Eğitim Tarihi**, İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık, 2018.

Nafi', Mahmud Cevad b Şeyh: **Maarif-İ Umumiye Nezareti Tarihçe-i Teşkilat ve İcraatı**, C. 1., 524 s., İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1338.

_____: "Nevsâl-i Millî", 1330.

Özalp Reşat, Aydoğan Ataunal: **Türk Milli Eğitim Sisteminde Düzenleme Teşkilâtı**, İstanbul, Milli Eğitim Basım Evi, 1977.

Özcan, Tuğrul: **Merkezi ve Modern Eğitim Kapsamında Osmanlı Gayrimüslim Cemaat ve Yabancı Okulları**, 256 s., Ankara: Gece Kitaplığı.

Özpala, Ayşe Özlem: "Gender and Identity Construction at the American College for Girls in İstanbul in Late-Ottoman and Early-Republican Era", Bilgi Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2017.

Özyürek, Mustafa: "Osmanlı'dan Cumhuriyete Bir Eğitimci: Nakiye Elgün", **Atatürk Dergisi**, C. 3, No: 2, 2014.

Parlatır, İsmail: "Ali Ekrem Bolayır", TDV İslâm Ansiklopedisi.

Patrick, Mary Mills: **Bir Boğaziçi Macerası İstanbul Kız Koleji (1871-1924)**, İstanbul, Tez Yayınları, 2001.

Patrick, Mary Mills: **Son Sultanların İstanbul'unda Siyaset Modernleşme Yabancı Okullar**, İstanbul: Dergah Yayınları, 2009.

Sahillioğlu, Halil: "Ceyb-i Hümayun", TDV İslâm Ansiklopedisi.

Salih, Halide: "Maârif Nezâreti Daire-i Aliyyesine Dârülmua'llimât", **Tanin Gazetesi**, 12 Eylül 1324.

Salih, Halide: "Kız Mektepleri Hakkında Bir Mütâlâa-i Mühimme Miss Fry'ın Raporu" **Tanin Gazetesi**, 5 Kanunisani 1324.

Salih, Halide: "Bir Dost Çehresi Etrafında Amerikan Kız Koleji", **Tanin Gazetesi**, 28 Ağustos 1324.

Salih, Halide: "Kadınlar İçin", **Tanin Gazetesi**, 31 Teşrinievvel 1324.

Sarı, Gülşah: "Gülistan İsmet ve Hanımlara Mahsus Gazete'deki Faaliyetleri", Kocaeli, Yüksek Lisans Tezi, 2019.

Sezer, Ayten: "Türkiye'deki İlk Kadın Milletvekilleri ve Meclis'teki Çalışmaları", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, XIV, sayı: 42, s. 889-905, Kasım 1988.

Sır, Ayşe Nur: “Nevsâl-ı Millî Transkripsiyon”, Dumlupınar Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 458 s., 2001.

Soyubol, Kutluğhan: “A Tale of Two Women: Ishimoto Shidzue and Selma Ekrem, A Study On Missionary Feminism and Women’s Education”, Boğaziçi Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2007.

Suat, Efzayış: “Türk Kadını: Müsbet – Menfi”, İstanbul: Milliyet Matbaası, 80 s., 1932.

Suat, Efzayış: **Hüseyin Suat Yalçın ve Şiirleri**, İstanbul Halk Basımevi, 125 s., 1943.

Şencan Gürtunca, Elif Evrim: “Robert Kolej’de Öğrenim Gören Türk Öğrenciler Üzerine Prosopografik Bir Çalışma (1863-1971)”, Ankara, Hacettepe Üniversitesi, Doktora Tezi, 2017.

Tercüman Gür, Çilem: “Cumhuriyet Dönemi Türk Romanında Bir Sosyal Değişme Olgusu Olarak Moda (1923-1940)”, İstanbul Üniversitesi, Doktora Tezi, 420 s., 2010.

Tevetoğlu, Fethi: “Mustafa Kemal Paşa- General Harbord Görüşmesi Tanık ve Tercümanı: Prof Hulûsi Y. Hüseyin (Pektaş)”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C.4, sayı:10, s. 197-208. 1987.

Tümer, Yasemin: “Tanzimat’tan Sonra Osmanlılarda Kızların Eğitimi (1839-1908)”, İstanbul, Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 1999.

Unat, Faik Reşit: **Türkiye Eğitim Sisteminin Gelişmesine Tarihi Bir Bakış**, C. XI, 200 s., Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı, 1964.

Ülke, Recep: **İstanbul Amerikan Kolejinin Tarihçesi: Kız ve Erkek Kısımları**, 31 s., İstanbul: Yeni Matbaa Yayınları, 1956.

Ünal, Uğur: **II. Meşrutiyet öncesi Osmanlı Rüşdiyeleri (1897-1907)**, C. XIV, 241 s., Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2015.

Who is Who in the RC-ACG Alumni Community RC-ACG Mezunlar Topluluğunda Kim Kimdir?, 2 cilt, İstanbul, İstanbul Amerikan Kolejleri Mezunları Derneği, 1985.

Yaşar, Selman: “Basındaki Bilgiler Işığında İlk Kadın Milletvekilleri”, **Türk-İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi**, sayı: 15, 2013.

Yıldırım, Nuran: “Dünyada ve Türkiye’de İlk Kadın Hekimler ve Kadınların Hekim Olma Mücadelesi”, **Toplumsal Tarih**, sayı:147, s.50-57, Mart 2006.

Yıldırım, Nuran: **Türkiye’nin İlk Kadın Doktoru Safiye Ali**, VIII, 136 s., Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2012.

Yıldırım, Sema (ed.): TBMM Albümü 1920-2010, C.2.

Yıldız, Muhammet: “Türkiye’de Kadın Haklarının Siyasi Gelişimi (1923-1950)”, Atatürk Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2012.

Yurdsever Ateş, Nevin: **Yeni harflerle Kadın Yolu/Türk Kadın Yolu (1925-1927)**, İstanbul: Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı Yayınları, 528 s., 2009.

Zihniöğlu, Yaprak: **Kadınsız İnkılap**, İstanbul: Metis Yayınları, 355 s., 2003.

8- Elektronik Kaynaklar

https://www.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/MAZBATALAR/TBMM/d05/HT_968_1_5.pdf erişim tarihi 11.03.2020

https://www.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/MAZBATALAR/TBMM/d05/HT_866_1_5.pdf

<http://www.5harfliler.com/malatya-mebusu-bayan-mihri-pektas> erişim tarihi 24.03.20

<http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/Ara.aspx?araKelime=hayriye%20tunakan&isAdv=false> erişim tarihi 22.02.20

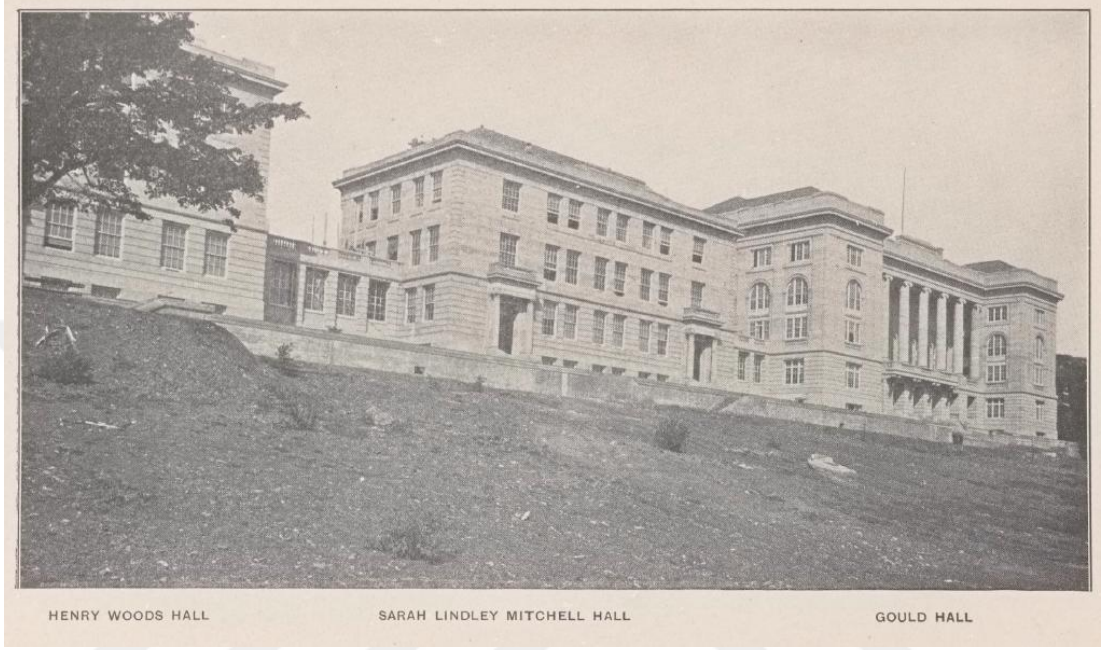
<https://egazete.cumhuriyet.com.tr/oku/192/1966-12-21/0> erişim tarihi 24.11.2021

Milliyet Gazetesi Arşivi, 19.06.1965 s.2, erişim tarihi:29.11.2021

Milliyet Gazetesi Arşivi, 05.08.1981 s.5, erişim tarihi: 29.11.2021

EKLER

EK 1: Kolej Arnavutköy Kampüsü

EK 2: Kolejın 1915 Senesi Hesapları

48

CONSTANTINOPLE COLLEGE

CONSTRUCTION ACCOUNT

Year Ended June 30, 1915

Receipts:

Gifts	\$30,000.00
Shepley, Rutan & Coolidge	4,206.71
For Account of Constantinople—	
Refund W. H. Eddy	\$310.00
For remittance to M. M. Foss	250.00
	<u>560.00</u>
Transfer from Equipment Account	1,000.42
	<u>\$35,767.13</u>

Disbursements:

Cash sent to Constantinople	\$18,500.00
Payments on account of contracts, etc...	44,512.94
	<u>\$63,012.94</u>
Less—Cash returned to Assistant Treasurer, net	348.08
	<u>\$62,664.86</u>

Disbursements exceeded Receipts	\$26,897.73
Add—Debit balance, July 1, 1914	34,712.11
	<u>\$61,609.84</u>
Debit balance, June 30, 1915	<u>\$61,609.84</u>

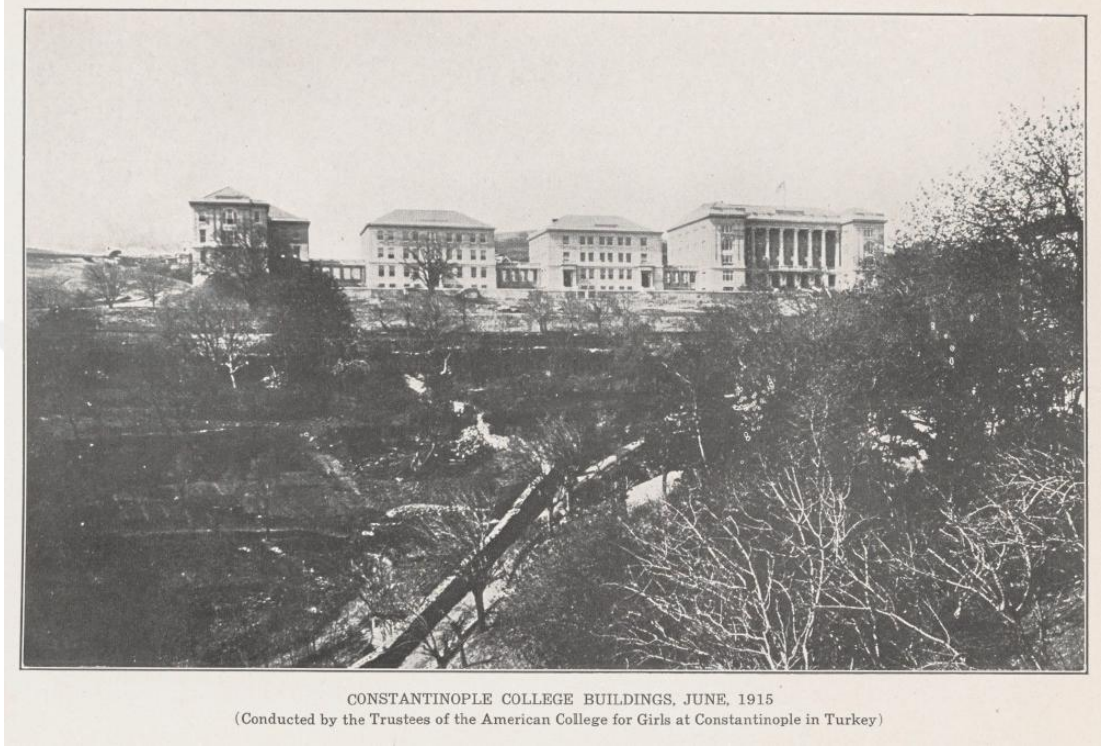
(Signed) SAMUEL T. DUTTON,
Treasurer.

NEW YORK, SEPTEMBER 27, 1915.

We have made an examination of the books and records of the Treasurer of the American College for Girls at Constantinople for the year ended June 30, 1915, and we hereby certify that all cash shown to have been received was properly accounted for and that all disbursements were supported by endorsed cancelled checks and proper approval. The statements of the Assistant Treasurer's cash receipts and disbursements were accepted as audited by Mr. Alfred W. Sellar. In our opinion, the statements herewith accurately set forth the financial transactions of the year.

(Signed) CLINTON H. SCOVELL & COMPANY,
Certified Public Accountants.

EK 3: Kolej Arnavutköy Kampüsü-2

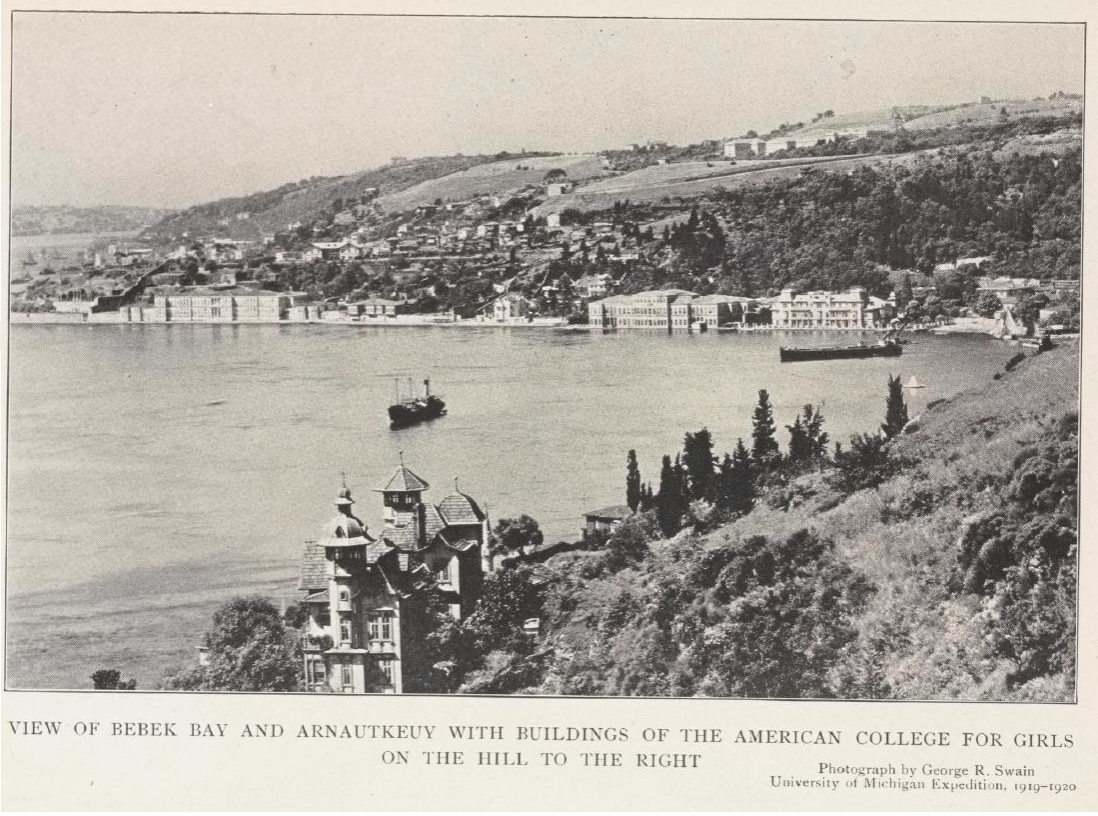

EK 4: Kolej Öğrencileri

STUDENTS OF CONSTANTINOPLE COLLEGE
(Cedar of Lebanon in background)

EK 5: Amerikan Kız Koleji Arnavutköy Kampüsünden Boğaz Manzarası

EK 6: 1908 Sınıfı Öğrencileri

CLASS OF 1908

EK 7: Amerikan Kız Koleji Müslüman Öğrencileri

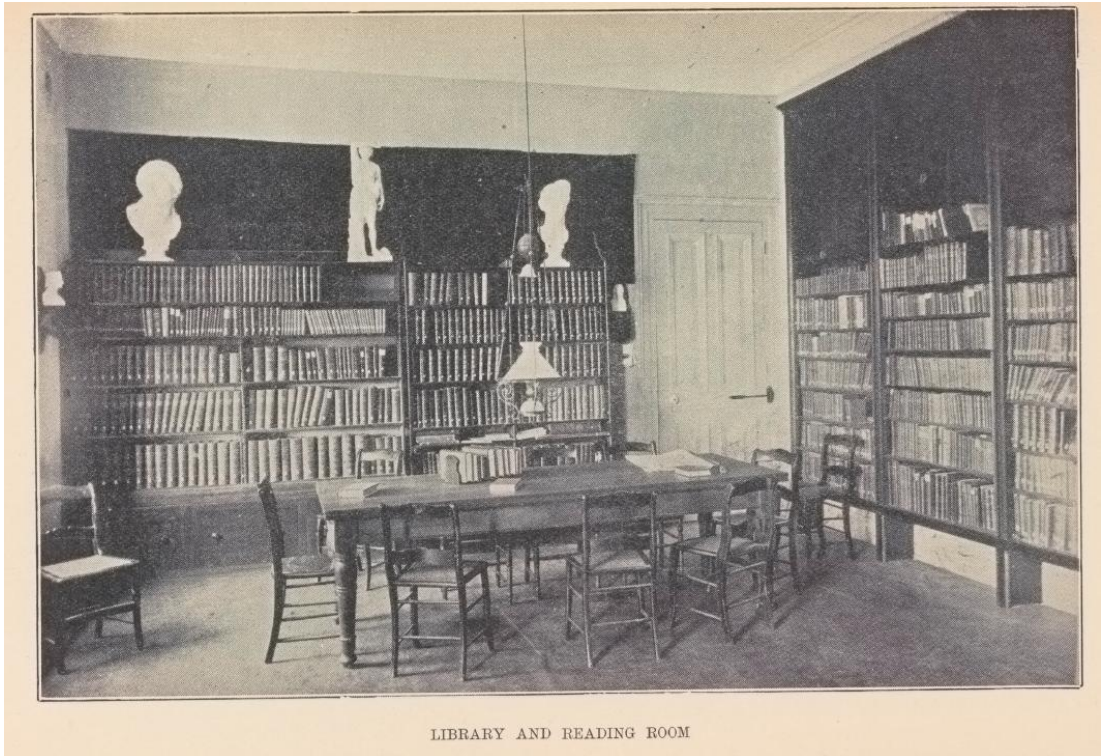
EK 8: Amerikan Kız Koleji Arnavutköy Kampüsü

EK 9: Amerikan Kız Koleji Gould Hall Binası

EK 10: Amerikan Kız Koleji Kütüphanesi

EK 11: Amerikan Kız Koleji Okuma Salonu

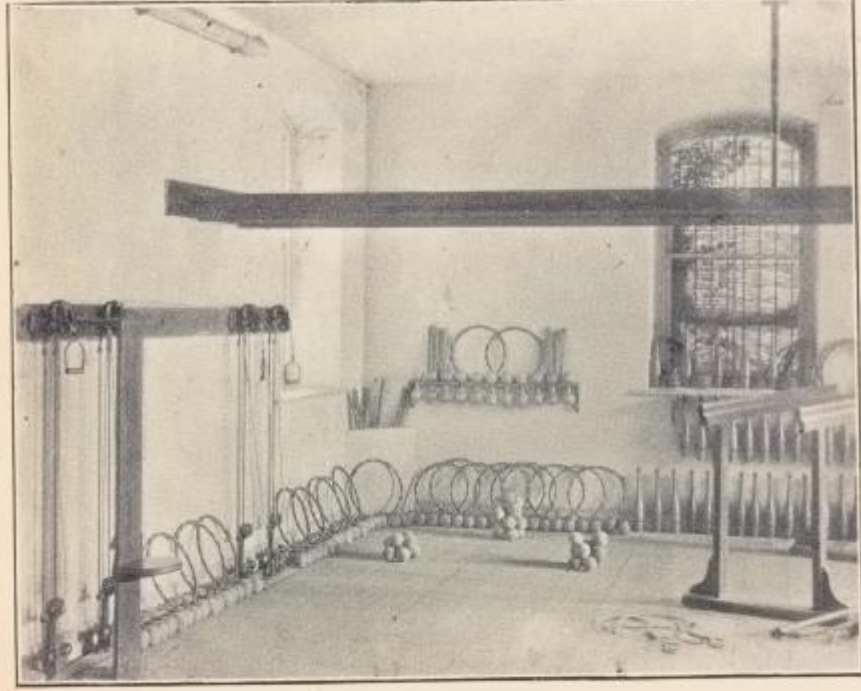
THE READING-ROOM.

EK 12: Amerikan Kız Koleji Yemekhanesi

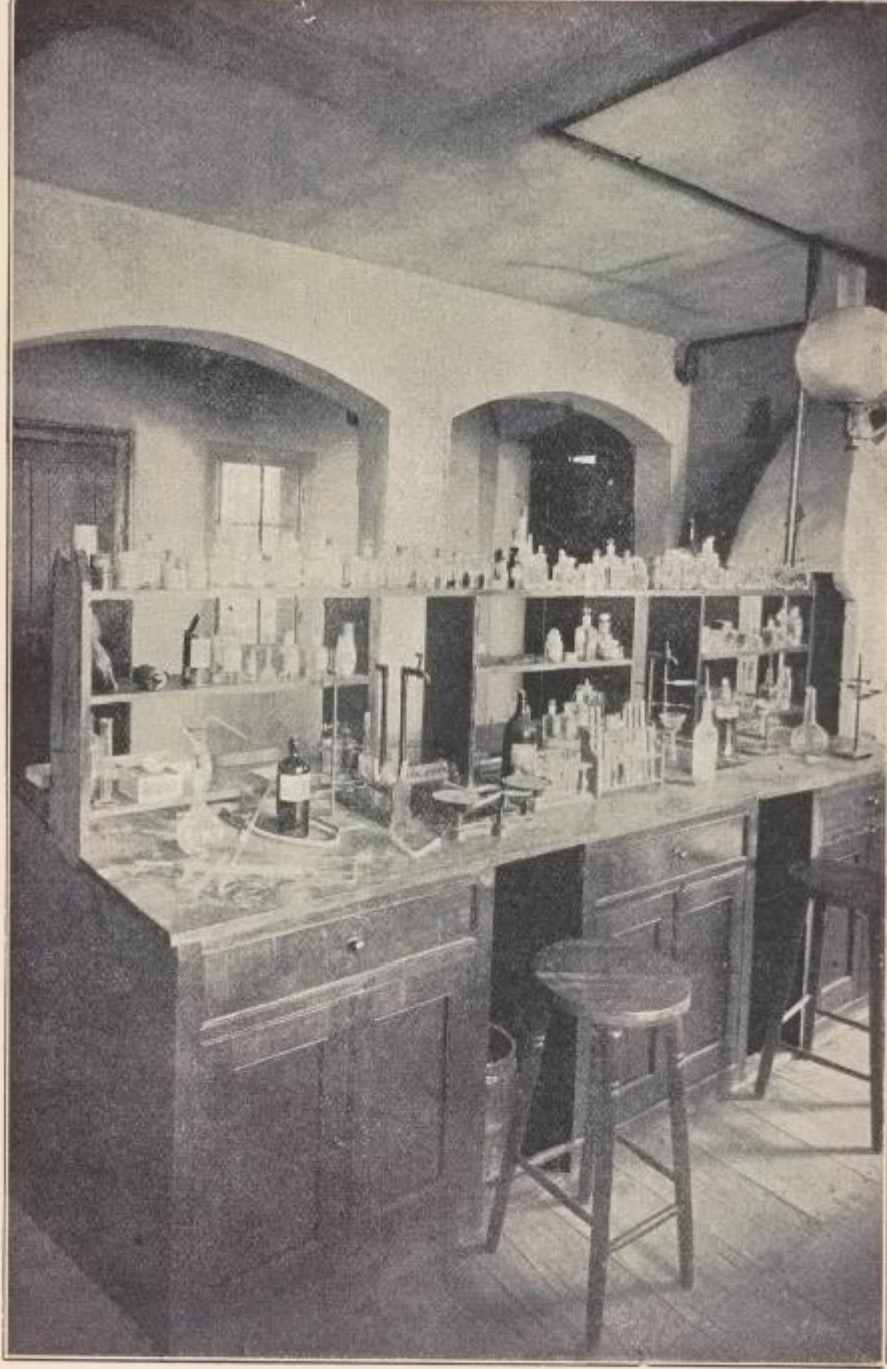
DINING ROOM

EK 13: Amerikan Kız Koleji Spor Salonu

GYMNASIUM

EK 14: Amerikan Kız Koleji Laboratuvarı

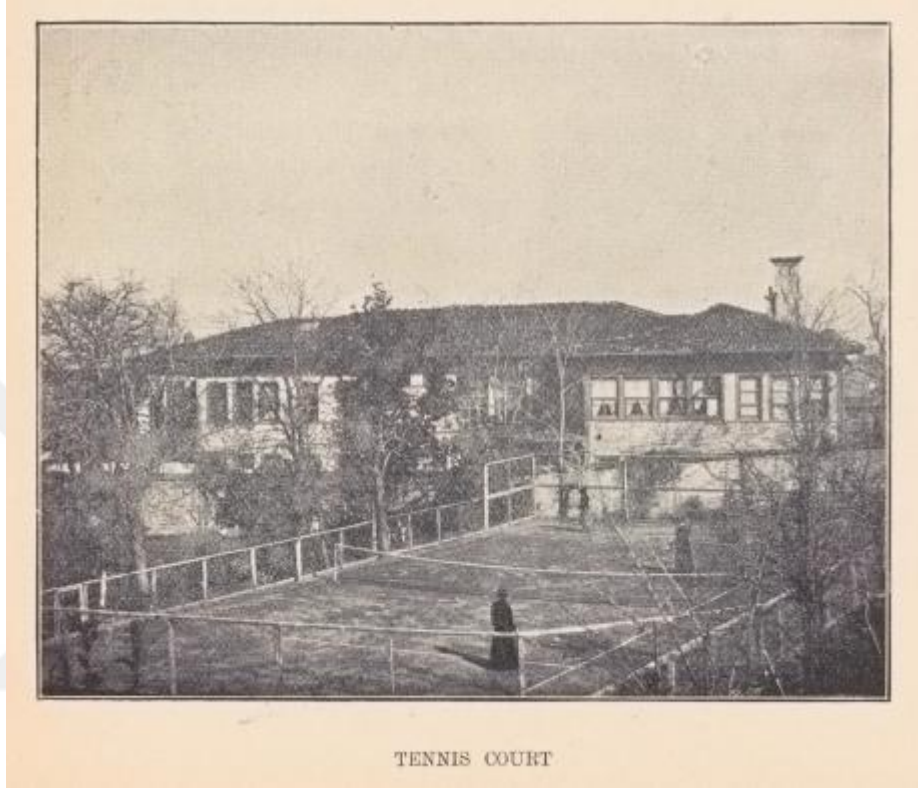
LABORATORY

EK 15: Amerikan Kız Koleji Müdür Odası

PRESIDENT'S OFFICE

EK 16: Amerikan Kız Koleji Tenis Kortu

EK 17: Okul Müdiresi Mary Mills Patrick

EK 18: 1919 Mezunu Mebrure Göneng

EK 19: Belkıs Edib Boyar ve Eşı Ali Sami Boyar

EK 20: Gülistan İsmet ve Ailesi

EK 21: Gülistan İsmet, Eşi ve Kızları

EK 22: Halide Edib Adıvar'ın Vefatına Yakın Evinde Çekilmiş Fotoğrafı

EK 23: Halide Edib Adivar Gençliği

EK 24: Halide Edib'in İmzalı Fotoğrafı

EK 25: Üsküdar'daki Bahçelerinde Halide Edib ve Babası

EK 26: Çocuk Damlasında Safiye Ali

EK 27: Öğrencileriyle Mihri Beha Pektaş

Bayan Mihri Pektaş, talebelerine anlatıyor...

EK 28: Malatya Milletvekili Mihri Pektaş

EK 29: Afife Nuru Nisa Asım

EK 30: Hatice Zakir'e Ait 1913-14 Yılı Öğrenci Karnesi

Constantinople College
CONSTANTINOPLE

Report of *Hatice Zakir* for *I* Semester 1913-14
Sophomore Class.

A = Excellent. B = Good. C = Fair. D = Unsatisfactory

Astronomy	A	Latin	A
Biology	A	Literature	A
Bible	A	Mathematics	B
Chemistry		Philosophy	
English	C	Psychology	
Ethics		Physics	A
French	B	Physiology	A
German		Vernacular	A
Geology		Sociology	
History		Meteorology	
History of Art			
Drawing			
Music	B		
Gymnastics	B		
Conduct			

EK 31: Geçit Töreninde Türk Öğrenciler

EK 32: Hatice Zakir'e Ait Okul Ücreti Makbuzu

For Hatidje Zakir.

THE AMERICAN COLLEGE FOR GIRLS
PREPARATORY DEPARTMENT
CONSTANTINOPLE.

February 20 191*2*

Due to this department of the College (payable in advance) from
Imperial Ottoman Government for the Semester ending
June 7, 1912

For Tuition & Board	T. £ 20.00
" Musical Instruction	"
" Vacation Board	"
" Supplies	" 12.00
Total	32.00

Received payment,
Arnaoutkeuy _____ 191

EK 33: Mihri Beha Bektaş Malatya Kadın Milletvekili

EK 34: 1916 Sınıfı Öğrencilerinden Hatice Zakir

EK 35: Sabiha Ali Cenani

EK 36: Nezihe Lâmia Tevfik'e Ait Öğrenci Karnesi

CONSTANTINOPLE COLLEGE AMERICAN COLLEGE FOR GIRLS. Arnaoutkeuy - Constantinople.					
PREPARATORY DEPARTMENT ابتدائیه قسمی ԵԱԿԱՊԱՏՐԱՍՏԱԿԱՆ ՃԻՒՂ Приготовительный Отделъ ΤΜΗΜΑ ΠΡΟΚΑΤΑΡΚΤΙΚΟΝ					
<i>Nezihe Lammich</i>					
Class سنی Classe Kurş Kurs Tüfe	<i>Middle Special</i> to <i>Jan. 9, 1915</i>				
Department, احوال Conduite, قیافه Disposition, Disposition	<i>A</i>	Days absent, احوال اولدی قیافه مدت Absence, Huzursuzluqlar, Oczekiwania, Anwesenheit	—		
English, انگلیزجه Anglicky Անգլերէն Английск. Appian.	<i>D</i>	Mathematics, ریاضیات Mathematiques Թւականութիւն Математика, Μαθηματικά.	<i>A</i>	Writing Dict. خط و املا Calligraphie, Գրչաւի գրութիւն Epistolographia, Кал. и Грф.	Gymnastics, جیمناستیک Gymnastik, Гимнастика, Γυμναστική.
French, فرانسوزجه Françoise Ֆրանսերէն Француз. Fülös.	<i>B</i>	Geography, جغرافیا Géographie, Երկրագրութիւն География, Γεωγραφία.	Drawing, رسم Dessin, Գծանքագրութիւն Zeichnung, Γραφή.	Piano, پیانو Piano, Πάνο.	
German, آلمانی Allemand. Ալեմաներէն Deutsch. Däitsch.	—	History, تاریخ Histoire, Գործարարութիւն Historia, Ιστορία.	Sewing, دوختن Outrages man. Stenographie, Pictura pictura, Pictura.	—	
Turkish, ترکی Türkisch. Турецк. Turquese.	<i>C</i>	Science, علم Գիտություն, Sci. Natur. Φυσική.	Singing, نغمات Chant, երգ. Italian, Italian.	—	
Vernacular, لسان مادری Langue matn. Dialect. Dialect.	—	—	—	—	
Passed to class, قبول اولدی قیافه سنی Oczekiwania, Anwesenheit.	—				
Conditioned to, احوال اولدی قیافه Oczekiwania, Anwesenheit.	—				
<i>W.S. Murray,</i> Director of the Preparatory School مدیر مدرسه ابتدائیه Directeur de l'École Préparatoire Մանկ. Կրթությունը Διευθυντής το Προκαταρκτικού Εκπαιδευτικού τμήματος					
<i>January 14, 1915</i>					
A. Excellent عالی Excellentissime Αριστα	B. Good İyi Bien Gute. Καλός	C. Fair متوسط Average Fair Δεκα ενδεκα Εξ. Ακατά	D. Passable کوریله یولور Possible Probable Cypriote Μετρίου	E. Failure başarısız Fausset Fausset Ανεπιτυχία	

EK 37: Türkiye'nin İlk Kadın Doktoru Safiye Ali

EK 38: Selma Ekrem Çocukluğu

EK 39: Selma Ekrem Gençliği

Hadiğe Selma Ekrem came to the United States

EK 40: Ulviye Bedii İsvan

